Title & 40 Plates

ZEDERYKE ZINNEBEELDEN DER TONGE.

INHOUDT

Van de

TYTELPRINT.

De schryflust opent het tooneel,
Waar op de Waarheidt komt verschynen,
Gemaaldt door pen, en Konstpenceel,
Die straks de Loogen doet verdwynen,
En rukt 't Bedrógh het masker af,
Schoon het, bemanteldt, en bepaereldt,
Een Rykskroon tôrst, en Gouden staf,
En heeft tót stoel de wyde waereldt.
Men ziet 't Tooneelscherm uitgebreidt,
Met puik van Zinnebeelden pronken,
Hoe de Eigenliefdige ydelheidt
Ligt deerlyk in haar' waan verdronken;
Hoe dat de snatertong, die, bandt-
En breidel-loos, geheel verwilderdt,
Steedts kalt tot hare en 's naastens schandt,
Staat door een Exter afgeschildert,
Gelyk de dwaase Hovaardy
Wordt by 't gepronk der Paauw geleeken;
By den Kamelion 't gevly,
Dat elk weet naar den mondt te spreeken.
De Laster vólgt de Vroomen na,
Gelyk een' schaduw, op de hielen;
De Wangunst volgt hen even dra,
Wier tuiten vol van Slangen krielen.
Leeryver gaat de Jeugt hier voor,
En leidt haar aan de handt by trappen
Op 't lóflyk leerzaam zedespoor,
Het nuttighste aller Wetenschappen.
De Godtvrucht toont zich dies verblydt,
En roemt den Schryver voor zyn vlyt.

A: HOUBRAKEN.



Te AMSTELDAM by J: OOSTERWYK EN H: van de GAETE.

ZEDERYKE ZINNEBEELDEN DER TONGE,

DOOR

MATTHEUS BROUËRIUS van NIEDEK.

RECHTSGELEERDEN.

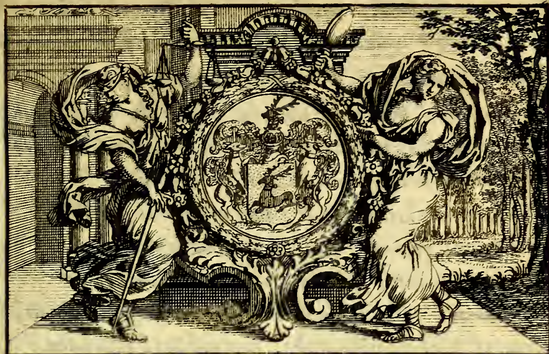
Met 40 kopere Plaaten versiert.



Schynvoet fec.

TE AMSTERDAM,

By { JOHANNES OOSTERWYK, en HENDRIK VANDE GAETE, } Boekverkoopers. 1716.



Den

Hooghedelen, Achtbaaren en Geſtrengen
Heere en Mr.

BALTHAZAR SCOTT,

SCHEPEN EN RAADT,

Mitsgaders

ONTFANGER

van des gemeenen Landts middelen te Amſterdam,

BAILJUW en DYKGRAAF

van de Watergraafsmeer, enz. enz. enz.

Roemwaarde Raadtsman van het maghtige Amſterdam,
Heer Gysbrechts oude ſtadt, door loffelyk regeeren
En koopvaardy befaamdt, gelyk uw' ed'le ſtam
Door ruſtigh nydt en twiſt op 't ſchildt der deugdt te keeren,

En trouw te waaken voor het heil van Staat en Stadt,
Heer SCÓTT? *voldoende hoop van Amstels Burgerye,*
En Burgervaderen, nooit hoogh genoeg geschat,
'T mishaage uw' heusheidt niet, dat 'k haar dees' beelden wye,
En uw' doorluchten naam op 't zedigh voorhoofdt drukk'
Van mynen eersteling in nederduitsche spraake,
Dóch tweede Letterkindt, niet minder in geluk,
Als uwe gunst gebiedt, dat 't u vrymoedigh naake.
'T is enkel bywerk, na het quyten van myn' plicht
Ten dienst van 't Vaderlandt in 't amt, my opgedraagen,
Van tydt tót tydt volwrócht, sint ons het Vredelicht
Is vrolyk opgegaan na zoo veele Oorlóghsvlaagen.
Uwe edelmoedige aart, begunstigend' myn dicht
En mateloozen styl, versterkt myne oeffeningen,
Op niemants dwaalingen afzonderlyk gericht,
Maar om de snelle Tong te stuiten en bedwingen,
Het zy ze uit eigenbaat óf vreeze schand'lyk vleyt,
Of Gódt en menschen Hoont, Vervloekt, Bespót en Lastert;
Het zy ze qualyk Raadt, óf een Geheim verbreydt,
En van haar' eersten staat en 's Hemels wet verbastert,
Zich van Onkuisheidt, Twist, Berisping, dolle Wraak,
Van Toorn en Dronkenschap óf Grootsheidt laat verheeren,
Of met geveinsde deugdt vermomt de booste zaak,
En fellen Oproer sticht, óf valschen Eedt durft zweeren;
Of dat zy Achterrugs op ieders wandel steekt,
En zich Rechtvaardight; nooit met haar bezit te vreden.
Gestage Klaghten stort, óf stout en reuk'loos Smeekt
Om overtólligh goedt, óf, heet op Nieuwigheden,

Haar

Haar opgepronkt verhaal met Logenen bekleedt,
En ſtuurſſe eenzydigheidt of dubbelheidt laat blyken,
En vol van Heerſchzucht, in het liſtigh brein geſmeedt
Of averechts gemoedt, met de Oppermaght wil pryken.
Dit ſnoode misbruik kon naaſt zucht tót duitſche taal,
Zoo zin- en woordenryk, myn' ſchryfluſt gaande maaken,
Om kort'lyk door gewydt en ongewydt verhaal
Het ed'le ſpraaklidt uit die kluiſteren te ſlaaken.
Indien nu, braave SCÓTT? *dit werk uw keurigh oog*
En oordeel in zoo ver voldoen mogt, en bekooren,
Dat, als ge u zelven eens uw' bezigheên onttoog',
Gy u gewaardigde om myn beeldenſpraak te hooren,
Ik rekende myn vlyt betaalt met dubb'len loon.
Dit zou myn' geeſt op 't hoogſt tót dankbaarheidt verplichten.
Dit zou my noopen, om uw' lóf op hooger toon
Te voeren aan 't geſtarnte in 't veldt van myn' gedichten.
Dån zingt myn Clio u vol vreugdt den hooghſten trap
In Amſtels Raadthuis, aan uw' dienſten duur verbonden,
Klock opgeſtegen tot het Burgermeeſterſchap;
Dan poogt Thalije uwe Echt in Lierzang te verkonden;
Dan wenſche ik, dat uw heil met uwe jaaren groey',
En uwe aloude ſtam tót 't eindt der waereldt bloey'.

M: BROUËRIUS VAN NIEDEK.

VOORBERECHT

Aan den Taallievenden en Onzydigen

LEEZER.

Toen ik voor omtrent drie Jaaren geleden den beminnaaren der Kerkelyke Oudtheden myne verhandeling over de Aanbiddinge der aloude ende hedendaagsche Volkeren in de Latynsche taale tot eene proeve van myne vordering in de kennisse der goede letteren, en plechtige gewoontens mededeelde, beloofde ik hun, behaagde het Gode myne dagen en kraghten, naar maate van myne genegenheidt tot de wetenschappen, uit te rekken en vermeerderen, in 't korte eenige andere verhandelingen van Oudtheden deelachtigh te zullen maaken: en gelyk de belofte schuldt maakt, zoo stont ik ook gereet, omme die gestant te doen met myne *Aanmerkingen wegens de Spiessen ofte Pieken der Ouden* de Drukperse over te geeven, wanneer ik tot myne overgroote verwondering door mynen Drukker berecht ende gewaarschouwt wierde, hoe door een zeker voornaam Amsterdamsch Boekhandelaar in de Couranten een Berecht was doen inlasschen van dat by hem alrede gedrukt wierdt eene diergelyke Verhandeling van de Spiessen van den Heere J: Alstorphius, den Liefhebberen door het uitgeeven eener redenvoering *de Lectis & Lecticis Veterum* loffelyk bekent geworden, weshalven ik wetende dat de wil voor de daadt genoomen wordt, ende hy zich zacht spiegelt, die zich aan een ander spiegelen kan, myne schriften te rugh gehouden, en tot een andere gelegenheidt opgeslooten hebbe gehadt, in verwachtinge, dat deeze bovengemelde bekentmakinge en 't beloofde Boek binnen weinige weeken zoude gestant gedaan, ende in 't licht gebraght zyn geworden,

doch

doch in hoe verre zich de letterminnaaren nevens my hier in bedroogen gevonden hebben, en als nogh vinden, is overbekent, daar tot heden toe myns wetens, schoon alreede meer dan twee Jaaren sedert die bekentmaakinge verloopen zyn, geenigh Boek van deeze stoffe, ofte dat daar naar zweemen moght, van eenige pars geloopen is. Terwyle ik my dan in dat goede voorneemen verhindert vondt, ende het den Hemel ondertusschen genadelyk behaagt heeft ons Vaderlandt met den blonden Vrede Olyf te begunstigen, waar door my een ruimer tydt in de onlede myner bedieninge verleent wierdt, gebeurde het menighmaalen, dat my door goede vrinden verscheide aanzoekingen gedaan wierden, omme op hunne Huwlyksfeesten of Geboortedagen myne Gezangen te laaten hooren, 't geene hun niet konnende wygeren zonder de vrindtschap te kort te doen, bevonde ik, de handen aan 't werk slaande, my dikwyls verlegen omtrent de nette spellinge en waare bepalinge van de geslachten der zelfstandige naamwoorden, en hunne buigingen door de zes byzondere naamvallen in het eenvouwige en meervouwige getal, als andere vereischte kennisse onzer moedertaale. den gemeenen hoop te volgen, en alle regelen in den windt te slaan, als men slechts zyne meening kan uitdrukken, vonde ik schandelyk, eensdeels, om dat ik by 't leeren der Hebreeuwsche, Grieksche, Latynsche en zelfs de Fransche taale bevonden hebbe, dat men derzelver voorschriften moet volgen, wanneer men tot in het binnenste van haare geheimen tracht in te dringen, ende haare lekkernyen deelachtig te worden: ten anderen, nadien ik my aan zoo veele lafhartigheidt niet konde overgeeven, van myne moederspraake verachtelyk te handelen, en verwaarloozen, ende haaren luister, die de drie eerstgenoemde hoofdtaalen in veele deelen zelfs voorby schittert, in 't voetzandt te treeden, en moetwilligh te bezwalken, ende my aldus een bespottens-

waar-

waardige Aterling van myn Vaderlandt, in het verwaarloozen van zoo schoone en byna weergalooze taale te betoonen, ende ten laatsten, dewyle ik het een' wraakeloozen zetregel bevondt, 't geene de taalkundige Heer van Hooghstraaten in de Voorreden van zyne Aanmerkingen over de geslachten der zelfstandige Naamwoorden te boekstaaft, te weeten, dat zyne meening wel uit te drukken, en een goede taal te spreeken wel kan samengaan, ja dat men dezelve in goede taal vry beter uitdrukt, dan in quaade: weshalven ik my van tydt tot tydt benaarstigde, omme de genoemde Aanmerkingen en Taalberecht te doorbladeren, ende my, zoo veel mogelyk, eigen te maaken, hebbende ten dien einde dezelve met wit papier laaten doorschieten, om myne opmerkingen, zoo uit eigene ondervindinge, als de leezinge van Vondels en Vollenhoves, der Heeren Brandt, Vader en Zoonen, en Johannes Antonides Keurelyke Schriften, daar tusschen in te voegen, gelyk ik den Taallievenden zoude konnen toonen reets in tamelyken getale geschiedt te zyn, waar in my naderhandt de Heere Petrus Francius in de Voorreden van zyne vertolkte Leerzaame Reden van den Griekschen Oudtvader Gregoor den Nazianzener, en die Kerkreden zelf, ende nogh later de weêrgalooze Nederduitsche Spraakkunst van den Heere Arnold Moonen merkelyk verlicht ende geholpen hebben; niet, dat ik my vermeeten wille, van in alle deelen die groote en loffelyke Opbouwers der Nederduitsche taale stiptelyk nagevolgt, ende bygekoomen te zyn, nemaar zeer gaarne bekennen, dat ik omtrent de spellinge dan deezen, en somtydts wederom geenen gevolgt hebbe, te weeten den Drossaardt Hoofdt in 't verdubbelen der *Aa* voor *Ae*, met welke letters ik de woorden *Waereldt*, *Paerel*, als geen andere kans ziende, om de Grieksche *η* of *eta*, die in deeze woorden gehoort wordt, uit te drukken; voorts den Heere Moonen in het schryven van een *H* achter de *G*

in

in het einde van zelfſtandige naamwoorden, voor de G eenen enkelen klinker hebbende, als *dagh*, *zogh*, *maght*, en andere, waar van die groote Taalkenner overtuigende reden geeft op de achtſte bladtzyde van zyne Nederduitſche Spraakkunſt. eindelyk dat ik de *DT* voor de enkele *D* of *T*, als eenigen goetkeuren, gebruike, zoo wel om de afkomſt en verwantſchap der woorden nader te koomen, en den vremdelingen in de zelfſtandige en byvoeglyke naamwoorden de buiging in 't meervouwigh getal te doen zien, als om dat de *D* te zacht, en de *T* alleen achter zommige werkwoorden den tweeden en derden perſoon van de Aantoonende wyze en Tegenwoordigen en Onvolkoomenen tydt niet onderſcheidentlyk uit kan drukken, als te zien is in *gy*, *hy*, *bint*, *vint*, *bont*, *vont*, en diergelyke, daar men, om verſtaan te worden, beter ſchryve, *gy*, *by*, *bindt*, *vindt*, *bondt*, *vondt*. echter meene ik my niet aan eigen lof te zullen ſchuldigh maaken, wanneer ik my voor laate ſtaan van ook verder als den laagſten trap van onze moedertaalkunde opgeklommen te zyn, waar in de meeſten onzer Landtslieden vremdelingen zyn en blyven willen, nadien ze (ſchoon zy dikwyls veele Jaaren beſteeden, niet alleen om de Ooſterſche en Latynſche taalen, die ook waarlyk groote nuttigheidt geeven tot verſtandt der gewyde en ongewyde ſchriften der vorige Eeuwen, maar ook om de Franſche, Engelſche en andere mengeltaalen kundigh te worden) geene aanmerkingen en getuigeniſſen van de beſte Schryveren zelfs begeeren aan te neemen, ſchoon zy by het leeren van de ſlordighſte vremde taale zich aan de voorſchriften en regels der zelve naauwkeurighlyk houden, ende leiden laaten, daar de onze, wel behandelt zynde, niet alleen de Griekſche taale gelyk ſtaat in haaren rykdom van woorden, aaneenkoppeling van ſtemmen, als in haare lidtwoorden, maar in verſcheidene opzichten zelfs de Latynſche, 'k laate ſtaan de hedendaagſche baſterdt taalen, niet op eenen
dagh

dagh by de onze te noemen, te boven ſtreeſt, en, gelyk de geeſtryke Jan de Brune de Jonge in de Voorreden van zyne Zinnebeelden wel aangemerkt heeft, bequaam is, om op hooge ſchoenen te treeden, en allerley verſierſel aan te neemen , ja dat meêr is, om het gewicht van de grootſte inbeeldingen, die in een menſchelyke ziele vallen konnen, te draagen. dus ſchreef ook al in den beginne der zeſtiende Eeuwe die naauwkeurige kenner en onvermoeide onderzoeker der Latynſche en Nederduitſche Taalen, Poëzye, Geſchiedeniſſen en Aloudtheden, de Heere Pieter Schryver in eene Voorreden aan den Heere Jakob van Dyk, Zweedtſchen Afgezant by onzen doorluchtigen Staat, geplaatſt voor de Nederduitſche Gedichten van den Leidtſchen Hooghleeraar Daniel Heinſius , van onze doorluchtige moedertaale:

Al zyn hem wel bewuſt de ſpraaken altemaal,
Zoo is de meeſte luſt tót zyne moedertaal.
Taal, ongelooſlyk zoet, princes van alle taalen,
Gebooren om de kroon van and'ren hoofdt te haalen.
Vol zin, vol deſtigheidts, vol luiſters, langk en ruim,
En die wel miſſen kunt het overzeeſche ſchuim.
Taal-ryk , en onvermengt: taal 'om ten toon te draagen:
Godin, die niet behoeſt een woordt te loopen vraagen,
En haalen tot uw hulp. taal van gelukkigh ſlagh,
Die ganſch Europa door de taalen trótzen magh.
Schier de oudtſte, die men vindt, niet om te wederleggen,
Hy booge van de zyn', die wil, wy zullen zeggen,
Dat onze taal de zyn' zoo ver te boven gaat,
Als van den zwarten nacht de held're zonne ſtaat.
Ei lieve! zeg, is 't dan niet hooghlyk te beklaagen,
Dat een' zoo ſchoone taal mishandeldt en verſlaagen
Zou liggen zonder glans, zou blyven onbekent,
Die niemant aan en raakt, dan die ze quetſt en ſchendt?
O Nederlandt! kom aan, maak, die nu is verſchooven
En vluchtigh, aangenaam in 's Princen lekk're hoven.
Waarom en zou ze niet? ik zie het haaſt gemaakt,
Indien zy op de been, en in de kennis raakt.

Laat

Laat dees' zyn onze bruidt, dees' laat ons alle trouwen,
Met deftigheidt voorzien, en met geleerdthtidt bouwen.
Laat haar tóch onvervalſcht, met baſtaart niet beſmet,
En van zich zelve ryk, en van zich zelve net.
Eens wandelen in 't licht, eens breeken door de wolken,
Eens koomen aan den dagh; ik zie de vremde volken
Die zullen allezins met yver ende luſt
Deelachtigh willen zyn, en deeze taal bewuſt.
Denk niet, dat dees' Godin in 't ſtuk van hooge dingen
Zou weezen onbequaam, en niet om uit te bringen
De meening en den zin van een geleerdt gemoedt,
Dat Febus zelve dryft, Minerva loopen doet.
Ga, Nederlandt, vry aan, en wil het volk niet ſlachten,
Die niet, dan dat met moeit' van buiten komt, en achten,
En dat ons wordt geleert, als óf daar zonder niet
Een menſch vertaalen kon dat in zyn' zinnen ſchiet.

't welke beknoptelyk, doch krachtigh, van den ſierlyken en netten Dichter Reinier Anſlo na verloop van omtrent een' halve eeuw daar na in zyn Gedicht op den Nederlandtſchen Woordenſchat van Joan Hofman aldus beveſtigt is geworden:

O Neêrlandt, wie is u in ſpraak gelyk,
Zoo kort, zoo net, zoo zin-, zoo woordenryk?
Niet dat ik, van een yd'len waan bezeeten,
Wille onze taal de Paradystaal heeten;
Maar 't dunkt me vreemdt, dat gy uw' zuiv're ſpraak
Beſmet, en vindt in eene onzuiv're ſmaak.
Wilt gy uw gout voor zilver gaan opzetten,
En wiſſelen uw zy voor vuile ſletten?
Zoo komt het, als ge uw' eige taal verſmaadt,
Dat gy u zelf nóch anderen verſtaat.

om nu myne kraghten verder te beproeven, wyl men al doende leert, als het Hollandtſche ſpreekwoordt zegt, ben ik te rade geworden, aangeſpoort door der Egyptenaaren beeldeſpraake, over welker zinverklaringe ik eenigen tydt bezigh geweeſt was, deeze myne Zinne-

beel-

beelden, gepaſt op de gebreken van ons alleredelſte ſpraaklidt, de Tonge, in ongebonden ſtyl, nadat ik alvorens de in koper geëtſte Tafereelen op Dichtmaat kortelyk verklaart zoude hebben, verder uit te leggen, en met gewyde en ongewyde ſchriften op te helderen, en op het voorafgeſtelde zinnebeeldt toe te paſſen, ten einde aldus onzen Vaderlanderen vertoonen zoude konnen, hoe verre men op het rechte padt geraaken, en met eenigen lof in Nederduitſch de penne voeren kan, wanneer men zich de onderrechtingen en maatregelen van de beſte Taalkenneren, waar by de Heeren Johannes Vollenhoven, en Laurens Bake, Heere van Wulverhorſt meede te voegen zyn, onderwerpt, ende hunne kraghtige ende overtuigende bewyzen door eene billyke navolginge goetkeurt, als van de taalkundighſte Schryvers onzer tyden, die ons een onfeilbaar voorſchrift van wel te ſpreeken en ſchryven in onze moederſpraake gegeeven hebben. Wat nu het onderwerp myner Verhandelinge aangaat, ik meene niet, dat zulks eenige verantwoordinge zal van nooden hebben, daar Eraſmus, die eeuwighduurende glory van het wydtvermaarde Rotterdam, aan het zelve zyne penne wel heeft willen leenen, ik zwyge van verſcheide andere geleerden, welker ſchriften ik nochtans, ſchoon tot een groot behulpmiddel hadden konnen verſtrekken, niet heb willen doorbladeren, opdat hunne gedachten en leſſen niet in myne ſchriften, gelyk men hedendaags maar al te dikwyls ziet gebeuren, ſlechts herhaalt en verbakken weder te voorſchyn mogten koomen, ende den leergierigen voor wat nieuws in de handt geſtooken worden. Ondertuſſchen wil ik alle beſcheidene en taallievende Leezers gebeeden hebbe, om de misſlagen, die door de menighvouwige veranderinge van dit werk, en myne vergeetelheidt ingeſloopen mogten zyn, goetgunſtelyk in te ſchikken, ende mynen arbeidt ten hunnen voordeele te gebruiken, wenſchende hun alle heil en welvaart.

OP

OP DE
ZEDERYKE
ZINNEBEELDEN
Der
TONGE,
Van den HEERE
Mr. MATTHEUS BROUËRIUS
van NIEDEK,
RECHTSGELEERDEN.

BROUËRIUS, uw' vlugge geeſt,
Bedoelende de kuiſche zeden,
  En Chriſten plicht, om onbevreeſt
Ten Hemel veiligh op te treeden,
  Verſchaft ons zielen lekkerny,
Waar naar Gódtvruchtigen verlangen,
  In zuiver Proſe en Poëzy,
Die elk blymoedigh zal ontfangen.
  Hier toont gy, hoe het aardtſche hart,
Door vleeſchelyke driſt gedreeven,
  Al te onbedachtzaam, tót zyn ſmart,
Uittoogt een onbezonnen leven;

Hier ſtelt gy baak na baak elk voor,
Om voor die klippen zich te myden,
Waar langs de ziel, die geen gehoor
Op aarde geeft, te grondt zal glyden:
Hier leert gy op een' goeden voet
De Tong, dat ſnelle ſpraaklidt, ſnoeren,
En tot Gódts eer voor 't heilryk goedt
En 's Naaſtens nut voorzichtig roeren.
Heb dank voor deezen letterſchat,
Die waardigh en van nut moet blyven:
Wie zynen kern te regt bevat
Dankt u met my voor 't ſtichtlyk ſchryven.
Vaar dus in uwen yver voort
De waereldt door uw' pen te ſtichten,
Zoo wordt het wangeluidt geſtoort,
Zoo zult gy elk aan u verplichten.

D^L. WILLINK.

O P

OP DE ZEDERYKE ZINNEBEELDEN DER TONGE,

Van den HEERE

Mr. MATTHEUS BROUËRIUS van NIEDEK,

RECHTSGELEERDEN.

Bedwing uw tong. O deftigh woordt!
Bedwing uw wil; gaat verder voort:
Deeze is de ſtuurman, die het roer: in alle vloeden,
Bewoogen door een wyze handt,
Voert het de kiel door klip en zandt
Behouden, ſchoon Charybde en Scylla weêrzydts woeden.

Maar wordt de ſtuurman nooit verraſt,
Schoon hy op alle ſtreeken paſt?
Een onverwachte orkaan ſmyt alles 't bovenſte onder.
Ja zeker: doch een recht gemoedt
Weêrhoudt de tong, al kookt het bloedt,
En ſmoort de drift in 't hart eerze uitbarſt als een donder.

De rede, die den teugel voert,
Paſs' dat de ziel niet zy beroert,
Dan zal de tong geen gal of laſtertaal ontglippen.
't Geheim welt op uit 's harten grondt
Met roet of honig in den mondt.
Gelukkig is hy, die nooit ſtruikelt door zyn lippen!

De tong, de pols en tolk van 't hart,
Meldt wat inwendigh ſmaakt of ſmart,
Indien de valſchheidt zich niet dekk' met mom en veinzen.
Maar anders zeggen, anders doen,
Daar kan geen Argus zich voor hoên.
Nogh openbaart de daadt het broeineſt der gepeinzen.

De gryze Nyl heeft op de naaldt
Verborge wysheidt afgemaalt,
Daar de nakomeling in 't duiſter moet naar raaden.
Hy onderwees. hoedanig? ſtom.
Elkeen quam niet in 't heiligdom,
Om zich met wetenſchap en kunſten te verzaaden.

De

De wysheidt, uit Godts brein geteelt,
Wierdt geen onwaarden meêgedeelt:
Men ſtrooide toen geen gout nog paerlen langs de ſtraaten:
Maar dien in deugdt en yver blonk
Egypte raadt en kennis ſchonk,
En hiel 't gemeene volk daar buiten, als verwaaten.

Onze eeuw, van milder aart en geeſt,
Breekt ons den dop en ſchenkt den keeſt;
En toont de ſchatten aan, door anderen verſchoolen.
Zoo komt Minerve in 't zonnelicht,
Die, als zy onderwyſt of ſticht,
Vertoont ons 't middepadt der deugdt, om niet te doolen.

Brouërius, uw beeldeſpraak,
Die my en elk dient tot een baak,
Vertoont de quaalen, daar de tong door wordt bewoogen.
De klok ſlaat mis, en loopt verdwaalt,
Als 't minſte radt aan 't uurwerk faalt.
Doch, tong, ik heb met u rechtvaardigh mededogen:

Ik zie hoe een geleerde handt
Vaſt telt den laſter, ſchade en ſchandt,
Die u, bodin van 't hart, belaſt wordt uit te voeren:
Maar 't zy, dat gy ook ſchuldig zyt,
Als 't mes, waar mee men moordt of ſnydt,
Nogh kan de billikheidt my tot uw gunſt beroeren.

Oprecht Vernuft, dat 't heilig recht
Ten voorſpraak zyt, en twiſt beſlecht,
Gy toont hoe door de tong raakt menig ziel in lyden:
Gy toont dit, als een medicyn
Het zaadt en kruidt wyſt vol fenyn;
't Is loflyk, opdat elk voor ſchade zich kan myden.

Maar breng nu ruſtigh voor den dagh
Wat nut een goede tong vermag:
Dan raak ik in een' hof vol lieffelyke bloemen.
Geen mann' of honig ſmaakt zoo zoet,
Geen lidt, geen ſchepſel is zoo goedt
Als d'edle tong, die Godt, en deugdt, en plicht zal roemen.

De Friger diſchte op deeze wys
De beſte en allerſlechtſte ſpys:
Het waaren tongen, die hy voor en na liet ſmaaken.
Herſtel, bidde ik, tot nut en leer,
Herſtel de tong nu in haare eer:
De quaade waarſchuwt ons, de goede zal vermaaken.

Maar als gy goede tongen looft,
O mondt! die niemants eer verdooft,
Laat my dan deezen wenſch, een kleine beê, verwerven:
Laat uwe tong, zoo honigzoet,
Getuige van uw heuſch gemoedt,
By 't puik der tongen ook haar eigen rang niet derven.

J. Bapta. Wellekens.

OP DE

ZEDERYKE

ZINNEBEELDEN

Der

TONGE,

Van den HEERE en Mr.

MATTHEUS BROUËRIUS
van NIEDEK.

Quaadtſpreekenheidt, dat zielvenyn,
Door Zinnebeelden af te maalen,
Opdat de menſch door waan óf ſchyn
Niet raak' van 't heilſpoor af te dwaalen;
Is lóf'lyk voor een' braaven geeſt,
Die, ſchuw voor laſter, vleien, loogen,
En zucht tót ſchempen, onbevreeſt
Den birſen nydt treedt onder de oogen
Met zulk een nut en heerlyk werk.
Myn Heer, wie moet uw' vlyt niet looven?

Gy

Gy boeit de tong, die Staat en Kerk
Van eer en luister kan berooven:
De tong, die alles door een vuur
Van haat en tweedracht kan doen blaaken,
Ja die de wetten van natuur
Verbreekt, en leert de deugdt verzaaken.
BROUËRIUS, uw edel wit,
Kan myne ziel met aandacht streelen,
Nu gy het beste en booste lidt
Vertoont in tweemaal twintigh deelen.
Dus doopt ge uw' pen in gal nóch roet:
O neen, gy heelt, in plaats van steeken,
Gelyk der * Byenkoning doet,
Om 't hert te zuiv'ren van gebreken.
Men leer' hier dan stilzwygenheidt;
Men schrik' voor schelden en verdoemen;
Men zuige door een wys beleidt
Steedts honig uit dees' schoone bloemen;
Den honig van een heusch onthaal,
Dat vyanden hervormt in vrinden;
Den honig van een' zachte taal,
Waar in de waarheidt is te vinden,

* De natuurkundigen tekenen aan, dat de Byen eenen angel hebben, behalven hunnen Koning alleen. Het was te wenschen, dat veele tongen daar ook van ontbloot waaren.

Vry van bedróg en vleijery,
Twee peſten om de ziel te dooden.
Wel hem, die zulk een ſlaverny
Door wel te ſpreeken is ontvlooden!
Men zwyge van een' oorlógsheldt,
Die gracht en muuren kan beſpringen,
Ja overwinnen door geweldt:
Hy, die zyn ſpraaklidt kan bedwingen,
Heeft grooter eer en roem behaalt,
Dan die in 't Leger zeegepraalt.

Cl. BRUIN.

OP DE

ZEDERYKE ZINNEBEELDEN

Der

TONGE,

Van den HEERE

Mr. MATTHEUS BROUËRIUS van NIEDEK.

O tong, ſlavin van 's menſchen wil,
Geheim ontdekſter van de zinnen,
Loftuitſter, laakſter, albedil,
Verachtens waardt, en waardt te minnen;
O edel lidt! ſteets onvermoeit,
Waar over gif, of honig vloeit,

Tans zyt gy in uw eigenſchap
Door een geleerde pen beſchreeven,
Die, door haar' vlyt, in weetenſchap
In taal, en oudtheidt is bedreeven;
Die Themis en Apollo eert,
En elk door gulde ſpreuken leert;

Die,

Die op het ſpoor der waare deugdt
De quaade tochten leert bedwingen,
Ten nut van d'ouderdom en jeugdt.
Dat heet gedrochten te beſpringen,
Dat is, gelyk een ſtrydtbaar' heldt,
Den Grooten Python neêrgeveldt.

Zoo ziet BROUËRIUS zyn werk,
In gout geprent, op Pindus blinken;
Terwyl zyn roem, den nydt te ſterk,
Dus zal in ieders ooren klinken:
De Nektar vloeide van de tong,
Die waare deugdt en ondeugdt zong.

P. LANGENDYK.

OP

OP DE ZEDERYKE ZINNEBEELDEN Der TONGE,

Van den HEERE

Mr. MATTHEUS BROUËRIUS van NIEDEK.

Zederyke Zinnebeelden
Van de Tonge, ons edelſt' lidt,
Gy beſchiet het rechte wit,
En komt ons volmaakt verbeelden,
Hoe men toomen zal zyn luſt
Tot der zielen hooghſte ruſt.

Wie zyn tonge kan beſtieren
Naar de rede, en daar het voegt
Weet te ſpreeken, en vernoegt
Weet te zwygen, en te vieren,
Wint in 't kort een ieders gunſt,
Door die ſchaars gepleegde kunſt.

Maar

Maar wat baart een tonge al rampen,
Die met bittre gal besmet,
En door wangunst aangezet,
Iedereen aan boordt durft klampen;
Ieder lastert, schendt en hoont,
Kerk noch Ovrigheidt verschoont?

Meerder schaadt hy, die vol listen
Houdt verborgen zyn fenyn,
En vermomdt in vrindtschaps schyn,
Goede vrienden brengt tot twisten,
Lachende, als zyn boosheidt luk',
Om dat schoone heldenstuk.

Nogh zyn zy veel meer te weeren,
Die met zeden schyn vernist,
Tusschen maagschap wekken twist,
Daarze elk woordt ten quaadtste keeren
Dat geslachten, wel gezindt,
Den voornaamsten knoop ontbindt.

Wie telt al de loose streeken
Van hem, die uit eigenbaat,
Schoon zyn wezen vriendlyk staat,
Zou een vrindt naar 't herte steeken,
En geen schelmstuk ooit ontzien,
Kon het tot zyn baat geschiên.

Wie

Wie dan tracht geruſt te leeven
Zonder driften, onderzoek'
Eens de leſſen van dit boek,
Dat met gouden inkt beſchreeven,
Toont hoe dat men ſtier' 't gemoedt
In geluk en tegenſpoedt.

Viermaal tien veranderingen,
Als verſchieten voor 't gezicht,
Koomen ons ter deugdt en plicht,
Als de zedeleſſen, dringen.
Wel gelukkigh, die zyn tydt
Naar dit gulde voorſchrift ſlyt!

J. OOSTERWYK.

OP DE ZEDERYKE ZINNEBEELDEN Der TONGE,

Van den HEERE

M^r. MATTHEUS BROUERIUS van NIEDEK.

'tIs heldenwerk de Tong, de dart'le Tong, te toomen,
Die tolk van 't hart, die ons, eer dat men 't weet, verraad,
En als een ſcherpe vlym ons' evenmenſch beſchaadt;
Die, door de wraak verhit, vaak menſchen bloedt doet ſtroomen.

Wie zou voor 't misbruik van dat ſchaadlyk lidt niet ſchroomen?
Daar gift en gal van vloeyt, waar door de ziel vergaat:
Maar zacht! BROUERIUS wyſt hoe dat ſchaadlyk quaat.
Door 't deugdelyk gemoed zyn werking wordt benomen.

Wat loon verdient hy voor dat heerlyk helden werk,
Wiens ſchrander oordeel is voor nydt en tydt te ſterk?
Een lof, waar door zyn naam onſterffelyk zal leeven.

Leef lang BROUERIUS! tot roem van uw geſlacht;
Zo zie ik de ondeugdt meêr en meêr te niet gebraght,
Dat monſter voor uw pen in 't moordthol reets aan 't beeven.

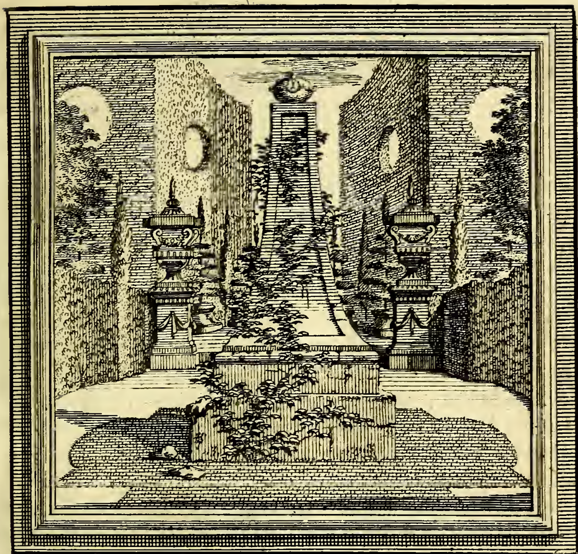
H: VANDE GAETE.

ZEDERYKE ZINNEBEELDEN DER TONGE.

PLUIMSTRYKERY.

Dum mulcet nocet.

Het klev'rig klimop met zyne altydt groene bladen
De ſpitze zuil omhelſt, en ſtrookt, en kuſcht, en ſtreelt,
Als of het met haar' min ten hooghſten waar belaaden,
En dus een middel zógt, dat zyne ſmerten heelt;
Maar dat het enkel veinſt, zal haaſt de zuil bevinden,
Wanneer het kruidt de kalk uit haare voegen vreet,
En dus haar' ſterkte komt vermind'ren, en ontbinden
Haar' vaſte zenuwen, en opent reet by reet.
Hier meê wordt gy bediedt, die werk maakt van te vleijen,
Te pryzen wat men pryſt, te wraaken wat men wraakt,
En om der Grooten gunſt u zoo ver laat verleijen,
Dat gy vermaak toont in all' 't geene hen vermaakt;
Die 't hooffche leven kieſcht om overdaadt en weelde,
Den burgerſtaat veracht, en haakt naar hoogh bewindt,
Schoon 't zyn bezitter meeſt veel zórg en afgunſt teelde,
En zelden iemant ruſt of vreugdt daar by bevindt.
Geene Ov'righeidt ſtelle ooit op Vleijers haar betrouwen;
Hunne eerbiedt ſpruit uit vreeze óf ſchand'lyke eigen-
Want zelden zullen zy genoote gunſt onthouwen; (baat:
Maar zoeken eigen nut ver boven 't nut van Staat.



Te miserum, Landi, qui nunquam diceris alter;
De quo, cum duo sunt, dicitur, unus adest.
Nam loqueris, quidquid socii tibi lingua præivit:
Quod probat ille, probas; quod negat ille, negas.
Ille tibi puero legem dat moris & oris,
Ille tuos vultus & tua verba regit.
Divideris nunquam, nunquam contraria sentis:
Riserit? arrides. fleverit? illacrymas.
Ardet in ignotum? rugas quoque fingis & iras;
Ardet in ignotam? tu quoque fictus amas.
Quilibet accessit, mutat tua quilibet ora.
Horâ sæpe unâ sic geris ora decem.
Ah Landi, dum te similem vis fingere cunctis,
Mirum, quam fias tu tibi dissimilis.

Vleijerye ofte Pluimſtrykerye is, gelyk Auguſtinus getuigt, *ex fallaci laude ſeductio. eene verleidinge door een bedriegelyken of valſchen lof.* waar door eene waare van een' valſchen vrindt niet te onderkennen is. zy wordt gepleegt omtrent die geenen, van dewelke men eenigh voordeel zoekt en denkt te verkrygen, ofte voor welker maght men bevreeſt is, vallende het den verrezienden zelfs zwaar en duiſter, om de waare van de valſche loftuitingen te onderſcheiden, nadien de vleijer zich naar yders zinlykheidt weet te voegen, en allerhande rollen te ſpeelen, even gelyk de ſtroomen de kleuren van den grondt, daar zy over vlieten, verbeelden. hy heeft zich gewendt de zeden der oprechtſte vrinden na te bootzen, om dies te meêr geloof te krygen, zeggende Seneca, dat de Vleijery de vrindtſchap gelykt, en dat zy zich niet alleen in alles daar mede gelyk ſtelt, maar haar ook wel voorby loopt. my dunkt, dat dusdanige Vleijer bequaamelyk met klimop vergeleeken kan werden, dat een ſpitze en hooghverheeve zuil of ſteilen muur oploopt, en bekleedt, ende dezelve, wanneer het zyne wortelen daar in gehecht heeft, metter tydt verzwakt en opeet.

Koning Alphonſus volgens de getuigeniſſe van Panormitanus op zekeren tydt uit Sicilie gevaaren, en een' geweldige groote troep vogelen zyn ſchip rontom ziende navliegen en vólgen, zeide tot zyne byſtaande hovelingen, deeze dieren volgen ons dus niet uit gonſte, ofte om ons eere aan te doen, maar alleenigh om toe te zien, óf 'er niet iets voor hun weghgeworpen werdt: indien zy zulks nu konnen achterhaalen, zullen zy dadelyk doorgaan, en niet weêr opdaagen, met deeze vogelen, vervolgde hy, koomen veelen van myne hovelingen overeen: zy jaagen naar eer-ampten en ſchenkadiën; geef ik hun dezelve, zy twiſten met malkander over den voorrang en de grootſte bediening, ende houden

den binnen korten tydt op van myn hóf te vólgen, als zy hun oogwit bereikt hebben, en verſchynen daar niet weder, voor dat zy op nieuws naar andere giften koomen te haaken. Een voorbeeldt en leſſe, die bequaam ſchynt te zyn, om de alleronbeſchaamſte Pluimſtrykers te overtuigen van de ſchandelykheidt hunner bedryven, die alreede by de Oudtvaders zoo bekent zyn geweeſt, dat Auguſtinus in zyne uitleggingen over den 69. Pſalm twee ſoorten van Vervólgers ſtellende, te weeten Laſteraars en Pluimſtrykers, zegt, dat de Tonge van eenen Pluimſtryker meerder ſchaadt, dan de handt eenes doodtſlagers; waarom hy ook die beiden vermaant te myden, als onze bitterſte en gevaarlykſte vyanden, waar van de eene vol gramſchap, en de andere in zyne vleijerye bedriegelyk is. weshalven Salomon in 't 27 hoofdtſtúk zyner Spreuken volgens Dirk Scheltes overgietinge zingt:

Een, die zyn' vrindt, die hem bejegent,
Geveinſt, of uit Pluimſtrykery,
Wenſcht heil, en voorſpoet, ja ook zegent,
Maakt, dat 't hem zelfs tot vloek gedy.

en Bernardus in zyne Leerreden over de driedubbele bewaaringe uitroept, dat de ſpraak wel licht is, om dat ze ſchielyk weghvliegt, en een vleijende tong wel aangenaam voorkoomt, maar den angel verborgen houdt. konſtigh ſchetſt ons de bovengenoemde Schelte zulk eenen Pluimſtryker in deeze woorden af:

Geen Wólf in lamm're vacht, zo ſchaad'lyk by de ſchaapen,
(Want die werdt haaſt ontdekt) als die in vrindtſchaps ſchyn
Zyn rol ſpeelt by die zich aan dit geſtel vergaapen.
'T is als een gulde kelk, vol ſchaadelyk fenyn.
Wee hof! wee ſtaat! wee huis! wee groot, klein, oud' of jongen!
Die 't oor leent aan 't geſtreel van valſche vleijers tongen.

Alhoewel nu de vleijery by alle Staaten van men-

ſchen in zwang gaat, zoo heeft ze egter haare voornaamſte woonplaatſe in der Vorſten hoven genoomen. waar van *Lucas Rotgans* in zyne vyfde zedeleſſe op Nazôs verdichtzel van de kleurverandering der Rave zingt:

Pluimſtrykers worden meeſt goetgunſtigh aangehoort
In 't hof der heerſchappy, gekittelt door 't ſtoffeeren;
De hovaardy geſtelt als ſchildtwacht aan de poort,
Weerhoudt die niet, zy kent die vogels aan hun veêren.
De logen ſlempt, en teert, en draagt een kleedt van Staat,
De waarheidt zucht om broodt, in bedelaars gewaadt.

den hoveling zelf nevens zyne eigenſchappen beſchryft ons de boertige Jan vander Veen aldus by zyn 39 Zinnebeeldt:

Die niet en doen in 't hóf, als ſchotelen te leegen,
En met een gulzigheidt de glazen uit te veegen.
Zyn als de papegay van leven en geſnap,
En ſpreeken om de ſauſſe en vleijen om de nap,
Beſchimpen d' Ambachtsman, of boer, of diergelyken,
En weeten 's Princen mondt met honigh te beſtryken.

en wederom by *J. de Dekker:*

Die zynen aart ten hoof niet aardigh ſchikken kan
Naar elks vernuft en aart, en is geen aardigh man.

immers wat de Grooten doen ofte zeggen, werdt met den naam van wonderlyk en heerlyk gedoopt, ende hun dikwyls wys gemaakt, dat zy van beter ſtóffe opgelegt, en van een Goddelyken oorſprongk zyn, om alzoo een roode letter in den Almanak van derzelver gunſte te bekoomen: weshalven de Vorſten wel moogen toezien, dat zy zich niet vertrouwen, dan op die geenen, onder welker hooge deugden zy oprechtigheidt bemerken; want waar deeze niet gehuisveſt is, moet noodtzaakelyk eigen liefde weezen, die den menſch tot onderneeminge van

groote

groote daaden voortdryft, eerder om aan zyne byzondere eerzucht en belangen, dan aan den roem en welſtandt van zynen Vórſt te dienen. dus gaan de Princen, van hunne laffe Vleijers verzelt, even als de kalveren onder de wolven, volgens 't zeggen van Crates den Thebaner. geene lyfwachten konnen deeze gaſten van 't hóf weeren, gelyk zy de quaadtzoekenden doen, die daar niet gewoon zyn te verkeeren, nadien de Pluimſtrykers, als de ſchorpioenen, wel vrindelyk zyn in den ſchyn, maar in den ſtaart het fenyn verborgen houden. dus is Philippus geheel Macedonie quyt geraakt door zyne Pluimſtrykers; Ferdinandt, Koning van Galicie, van ydereen gehaat geworden, en Koning Alphonſus van Arragon niet weinigh geſchandtvlekt, niet tegenſtaande hy zoo veele doorluchtige zaaken uitgevoert heeft. een ſchandelyk voorbeeldt van doemenswaardige vleijery verſtrekt in de hiſtoriën Tribonianus, als die den keizer Juſtinianus volgens 't getuigenis van Hezychius in 't leven der Philoſophen verzekeren dorſt, dat hy niet ſterven, maar met ziel en lichaam in den hemel verhuizen zoude. Elendigh misbruik van het dierbaarſte der menſchelyke leden, zoo heerelyk boven andere gevormt, om Gode en de waarheidt te konnen belyden, en uit te brommen!

O Misbruik, 't geen het lieflykſt zoet
Verkeert in bittre gal en roet,
En de allernutſte medicyn
Verandert zelfs in ziels fenyn!

Overgelukkigh voorwaar zouden de Princen zyn, indien hun de waare geſchapentheidt hunner zaaken wierdt geöpenbaart; indien anders de waarheidt in de hoven gezegt mogt werden, en een voorbeeldelyke ſtraffe tegens de valſche aanbrengers geöeffent wierdt; zoo geen laffe vleijery geduldt, en de waarheidt naar haare waarde ingehaalt wierden.

zoo zingt ook Antonides in zyn Trazils eerste bedryf:

Indien de Vleijer, die de Princen doet verwild'ren,
Die hunne afgryslykheën zo schoon weet af te schild'ren,
Om 't ziel-vergif, dat zulk een boosheidt met zich sleept,
Wierdt hatelyk ten Hove en Steden uitgezweept,
Men zou de grooten in geen schelmen zien verkeeren,
Geen schelmen even trots hun gruwelen verweeren.

want *res sacra consultor, goede raadt is gout waardt.* maar het gaat menighmaal naar 't geene Æsopus tot Solon zeide: *men moet tot de Vórsten niet naderen, óf men moet in 't zin hebben hen te vleijen, 't zy uit vreeze voor hun oppermaght, of om eigen voordeel.* 't geene niet onaardigh van den Overysselschen Puikdichter zyner eeuwe, *Jacobus Revius*, aldus te verstaan gegeeven werdt:

Den Arendt, in een veldt vol vogels neergevallen,
Sprak: zusters, ben ik niet de schoonste van u allen?
Zy riepen altemaal: ja, ja, myn Heere, ja;
Wat de eene vooren zong, dat zong de ander na.
Een vogeltje alleen, wat stouter in de kaaken,
Zei: 't zyn de veeren niet, die u zoo schoone maaken,
De klaauwen en de bek die doen het voor gewis,
Dat niemant zeggen durft, dat het niet waar en is.

Menigmaalen en openbaarlyk heeft de Roomsche Raadt in aloude tyden betoont, hoe zeer hy tot de vleijery is geneigt geweest, daar by de historyschryvers geboekstaaft, en op de penningen vertoont is, eene heerschzuchtige en moordtdadige Livia Drusilla in de gedaante van Juno, eene overspelige Sabina, en Galeria Faustina vergoodt, nevens verscheide wreede Tyrannen en dwingelanden, en hunne schandtjongens tot Goden verklaart en aangeroepen. Loffelyk is het voorbeeldt van den Keizer Sigismundus, tot een grondtregel stellenden, dat het misverstandt der Vórsten hunne eigene staaten bederft; als die volgens

gens 't verhaal van Æneas Sylvius in des zelfs levensbedryf, eenen van zyne Raadtsheeren, hem geweldigh hoogh pryzenden, een oorbandt gaf, en daar by voegde: *waarom byt ge my, Pluimſtryker?* op dergelyke wyze bejegende ook Ladiſlaus dat ſlagh van oog- en oor-dienaars, antwoordende, die hem naar de reden daar van vroegen, *ik kaats ze maar wederom, die op my vallen.* De wyze koning Alphonſus van Arragon, noemde hen niet anders dan wolven; want gelyk die dieren den Ezel krauwen en ſtreelen, als zy hem zoeken te verſcheuren, zoo gebruiken de Pluimſtrykers niet dan logens en vleijeryen, om zich in iemants vrindtſchap te dringen en alzoo te bedriegen. de wyſte der Koningen beveſtigt dit in 't 29 hoofdtſtuk van zyne Spreuken, zeggende: *een man, die zyne naaſten vleit, ſpreidt een net uit over des zelfs gangen.* Hieronymus hier op ſpeelende, zegt, dat de Vleijery een met honigh beſtreeke ſtrop is, en Diogenes zei al voorheenen, dat een, die vleit, een zyde ſtrop uitwierp: waarom men Socrates leſſe wel te onthouden heeft, dat men die geenen voor getrouwe vrinden en raadtgeevers houden moet, die onze dwalingen aanwyzen, nooit verzwygen, en alle onze woorden en handelingen goedtkeuren. Ja men moet zyne ooren voor alle Vleijers ſluiten, en aan zyn eigen harte raadt vraagen, om dat wy ons zelfs 't beſte kennen;

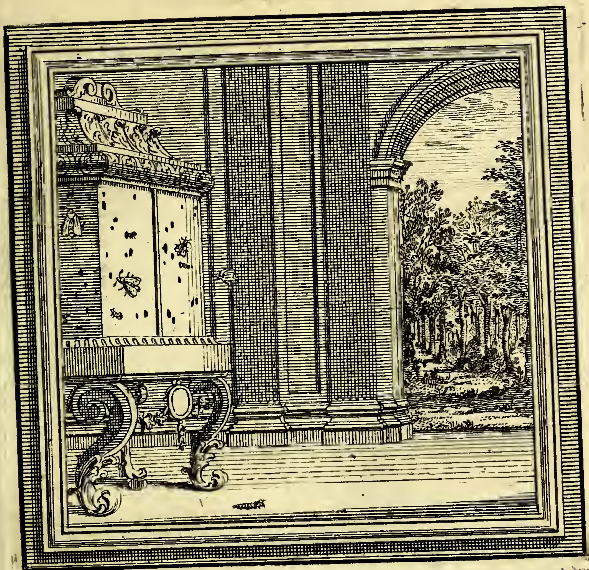
Want die de Vleijery niet ſluit,
Noodt zelfs de ſnoodtſte Vleijers uit.

GODTSLASTERING.

Dum mordet ipse perit.

De worm in 't hart des houts gebooren en gebroedt,
En teder opgequeekt, gekoestert en gevoedt, (ten,
Doorknaagt zyn' moeder zelfs, wanneer hy wint in kragh-
Die hy misbruikt, om haar' vernieling te betrachten.
En byt by nacht en dagh door nerf en groenen spint,
Tot hy de ruime lucht en zich gevleugeldt vindt.
Staat stil, gy, die 't besluit des Hemels na durft speuren,
Die toeschryft aan 't geval, all' wat gy ziet gebeuren,
En steunende op uw' kraght, het Alvermoogen wraakt,
Beschouwt dees Schildery, op uw bedryf gemaakt.
Gy byt uw' Schepper, als ge ontkent zyn eeuwigh wezen,
En stelt, dat alles is uit eigen zaadt gereezen,
Daar hy u dagelyks met kóst en drank voorziet;
Daar door zyn wys bestier het kruidt uit de aarde schiet,
En zon en maan om beurt de wereldtkloot verlichten;
All' beelden, die uw' geest behoorden op te richten,
Om hooger oorzaak, dan 't vergankelyke zaadt,
Eene oorzaak, die nooit wierdt, maar altoos was, en staat,
Te denken; ja gy knaagt den wortel van uw leven,
Als gy met Juliaan, in lastering bedreeven,
En snoode spótterny, de waare Gódtheid schendt,
En haare Alwetenheidt en Albestier ontkent,
Waar door gy uwe ziel werpt in een poel van zonden,
En quetst met eeuwige, en met ongeneesb're wonden,
Die na dit leven, dat, gelyk een bloemtje, sneeft,
U leeren zullen, dat de ontkende Gódtheidt leeft.

Pravo



Pravo & profano more gens mortalium
Incilat increpatque naturæ Deum,
Quod multa volvant ſecla cornicum greges,
Cervique, brutum, inglorium ac pavens pecus:
Tales in aſtra contumelias jacit
Mala & maligna ſortis interpres ſuæ.
Quod ſanctiores natus ad curas homo,
Capaxque diæ mentis ille, cui Deus
Cælum intueri vertice erecto dedit,
Vix pauca luſtra condat, ac vitam miſer
Laborioſas inter ærumnas trahat.

D. BAUDIUS.

Gódtslaſtering, beſtaande niet alleen in een' innerlyke, maar ook een' uiterlyke verzaakinge van Gódt, zyne eigenſchappen, deugden en volmaaktheden, ende een gruwelyk misbruik van zyn heiligen naam, is de alleroudtſte en ſnoodtſte van alle zonden en misdaaden, waar van Auguſtinus op 't 26 hoofdtſtuk van Mattheus zegt, dat wie Chriſtus, heerſchenden in den hemel, laſtert, niet minder zondigt, als die hem op aarde gekruizigt hebben. Zoo wy maar eens de heilige bladeren opſlaan, waar zullen wy deezen gruwel niet wederſprooken en geſtraft vinden? uitdruklyk zegt Gódt tot Mozes, Leviticus 24. vers 16. dat hy tot de kinderen Iſraëls zoude zeggen: *Een yder, als hy zynen Godt gevloekt zal hebben, zoo zal hy zyne zonden draagen; ende wie den naame des Heere gelaſtert zal hebben, zal zekerlyk gedoodt worden, de ganſche vergaderinge zal hem zekerlyk ſteenigen: alzoo zal de vreemdeling zyn gelyk de inboorling; als hy den naam zal gelaſtert hebben, hy zal gedoodt worden.* ende Chriſtus zelfs leeraart Marcus 3. vers 29. *maar, zoo wie gelaſtert zal hebben tegens den Heiligen Geeſt, die heeft geen vergevinge in der eeuwigheidt, maar hy is ſchuldigh des eeuwigen oordeels.* Een gruwlyk voorbeeldt van Gódtslaſtering verſtrekt ons by de Geſchichtſchryvers Sozomenus en Eutropius (die in dit geval van Ammianus Marcellinus en anderen werden tegen geſprooken, en niet zonder waarſchynelykheidt, daar den Liefhebbers der Kerkelyke Oudtheden niet zelden blykt, dat by de oude Chriſtenen dikwyls een *pia fraus*, of heiligh bedrogh gepleegt is.) De Godtverzaakende Keizer Julianus, als die in den Perſiſchen Oorlogh door een pyl ter doodt gewondt, zou uitgeroepen hebben: *Galileër gy hebt verwonnen*, en de handt op de wonde drukkende, en het daar uit vloeijende bloedt naar de lucht werpende, gezegt heeft: *daar Nazarener, drink uw bekomſt.* Van dusdanige

danige onmenſchen vinde ik dit Punt-dichje by de Dekker:

Wanneer men ſpreekt van Gódt of van zyn' hooge wegen,
Roept Mopſus, die doch Gódt en Gódtsdienſt houdt voor ſpét,
Aan dingen boven ons, en is ons niet gelegen.
Recht heeft hy, want de hel gehoort hem. dat's zyn lót.

Gódt zelfs klaagt dus by den Profeet Jeſaïas in zyn 52 hoofdtſtuk: *ende nu wat hebbe ik hier te doen, ſpreekt de Heere, dewyle myn volk om niet weghgenoomen is, ende de geenen, die over het zelve heerſchen, het doen huilen, ſpreekt de Heere, ende myne naame gedurighlyk den gantſchen dagh gelaſtert wordt.* Op de lyſte dezer monſters treedt Kaïn, de broedermoeder, als hoofdtman voor uit, zeggende in 't boek der Scheppinge tot zynen Schepper, *myne misdaadt is grooter, dan dat zy vergeeven worde.* over welke plaatſe Bernardus handelende, Kaïn als antwoordende toevoegt: *gy liegt Kaïn, want Godts barmhertigheidt is grooter, dan alle uwe goddelooze ongerechtigheden.* want hy vergrootte zyne misdaaden wel, maar hy deedt 'er eene valſche belydeniſſe van, en badt om geen' vergiffeniſſe, maar zonde op zonde hoopende, wanhoopte hy. Kaïns rótgezellen vertoonen de heilige en waereldtlyke geſchiedeniſſen ons in Pharao en Nabuchodonoſor, Holofernes en Antiochus, en deszelfs krygsoverſten Nicanor, dewelke, als hem de Jooden baden, dat hy den Sabbath niet ontheiligen wilde, maar den Heere des Sabbaths, die alles zagh, heiligen, wel vraagen dorſte, wie die Heere des Sabbaths was, die dit geboodt, en hun, antwoordende, dat het Godt was, die in den hemel zyne woonplaatze hadde, en dien de zevende dagh geheilight was, toevoegde: *en ik woone ende ben machtigh op der aarde, en gebiede u in de wapenen te koomen, en den Koning ten dienſte op te trekken.* maar euvel is hem die laſteringe bekoomen; want

want nevens dertigh duizendt van zyn heyr in een veldtslagh gesneuvelt zynde, is zyne afgehouwe kop en beide armen tot Jeruzalem binnen gebraght, en Judas de Machabæer heeft des lasteraars tonge den vogelen ten spyze gegeeven, ende diens dollen mans handen tegens den tempel doen ophangen, gelyk ons in 't breede verhaalt werdt in 't laatste hoofdtstuk van het tweede boek der Machabeen. Dus verhaalen de heidensche Dichters mede de schrikkelyke doodt van den donder nabootzenden Salmoneus, koning van Elis, welke van Lucas Rotgans in zyne Zedelessen kraghtigh afgebeeldt zynde, zoo vervolgt hy aldus:

Gy, wereldtvórsten, die, gezetelt op uw troonen,
Den Hemelkoning durft braveeren, die de kroonen
En scepters geeft te leen, en neemt, als 't hem gevalt:
Gy, die met staatlykheên en purpre mantels bralt,
Op zilv're koetzen rust, en spyst uit goude vaten,
Maar, steunende op uw maght, in trótsheidt uitgelaaten,
'T oneindigh wezen hoont, dat alles kleedt en voedt,
De leden door den slaap versterkt, en 't dof gemoedt
Vervrolykt door de rust, waar door wy ons beweegen;
Dat veldt en kruidt verfrist, en laaft door dauw en regen:
Verfoeit uw dwaasheidt, en verheerlykt in uw hóf
Den Gódt, o Vórsten, die den adem blies in 't stóf.

Wy vinden in de Fransche historiën op 't Jaar 846 aangetekent, hoe Koning Lodewyk de tweede eenen Godtslasteraar eenen gloeijenden priem door de tonge heeft doen steeken. met geen mindere Godtvruchtige rechtvaardigheidt heeft onze lóffelyke en alomberoemde Amsterdamsche Overigheidt diergelyke wanschepzel voor weinige jaaren evengelyke straffe in 't openbaar doen lyden ten afschrik van anderen, ende boven die beroovinge van zyne spraake ook van 't gezelschap der menschen afgeslooten. volgens de wet van den keizer Justinia-

nus

nus in *Novell. tit.*29. zoo moesten de Gódtslasteraars aan 't lyf niet alleen, maar aan 't leven zelfs gestraft werden: ook leest men in 't tweede boek der Machabeen, dat men de Gódtslasteraars te Beréa plaght te rabraaken, ende by den Profeet Daniël, hoe Nebucadnezar een wet maakte, dat wie den Godt Daniëls lasterde, omkoomen zoude, ende dat zyn huis verstoort zou worden. met het allergrootste recht voorwaar, indien de Overigheidt en Oppermachten zich Godts verslindende Gramschap niet op den hals willen haalen, daar Koning David in zyn 104. Harpzang volgens zeker Dichter opzingt:

Uw' liefde is ons een steun en staf.
Maar als wy uwen naam verachten,
Verbryzelt ons uw' handt tót kaf.
Uw' gramschap prikkelt uwe krachten.
Een' eenige oorzaak is genoeg,
Om de aarde en all' haare ingewanden
Te sling'ren op een' and'ren boeg:
Dan doet ge uw fellen blikzem branden;
Uw donder daveren; dan dreunt de vaste kruin
Van 't rookende gebergt: dan storten steên tot puin.

Evenwel vindt men hedendaags nogh menschen, die tegens de wysheidt Gódts in zyne schepzelen spreeken, en zeggen durven, dat alles niet is, dan eene wyze van bestaan, die alle de hoedanigheden en deelen vereischt, welke tot dat bestaan noodtzakelyk zyn.

DUBBELE TONGE.

Delectat & Anget.

De Hulſt bekoort ons oog wel door haar blinkendt groen;
Maar wie haar nad'ren durft, om eenig bladt te plukken,
Voelt dadelyk zyn' handt van ſcherpe prikkels drukken,
En ziet met ſmart en ſchaamt zyn ſtoute ving'ren bloên.
Zoo weet een dubb'le tong ons lieffelyk te ſtreelen,
(Gelyk de looze fluit den vogel lókt naar 't net,)
Tót ze ons heeft in den ſtrik gevangen en bezet,
En dwingt naar haare wys te leeven, en te queelen;
Dat een te laat berouw van 't ligt betrouwen baart,
En elk een ſchetze geeft van haar' geveinsden aart.

Aures



Aures ſuperbas atque credulas vafer
Titillat aſſentator. huic amor ſui
Velis miniſtrat, ſuggeritque audaciam
Impune quidvis mentiendi ſplendide.
Sic pectus impos, neſciumque vividæ
Virtutis, auras dum volucres aucupat,
Famamque inanem, laude veraci cadit.

D. B.

Van de dubbeltongige menſchen zegt het Hollandtſche ſpreekwoordt, dat zy water in de eene, en vuur in de andere handt draagen, ende verhaalt (ofte liever verſiert, dogh bequaamelyk tot de dubbeltongigen over te brengen) Diodorus Siculus in zyn derde Boek omtrent het einde, dat in zeker ooſtelyk eilandt een volk woont, die uit de natuure van onder uit de keel op een geſpleete tong hebben, die zoo los en ſnel is, dat zy niet alleen menſchelyke taalen, maar ook 't geluit der vogelen weet na te ſpreeken, en een van dezelve eilanders te gelyk aan twee menſchen kan antwoordt geeven. Salomon zegt in 't 27 Hoofdtſtuk zyner Spreuken; *die zynen vrindt zegent met luider ſtemme, zich 's morgens vroeg opmaakende, het zal hem tot een vloek gerekent worden.* en in het vierde Hoofdtſtuk: *doet de verkeertheidt des mondts van u wegh, ende de verdraaitheidt der lippen doet verre van u.* want een dubbele tonge ende de logen zyn tweelingen van eene moeder. in dusdanigen menſche hebben hart en tong geen overeenkomſte, blykende dit maar al te klaar in die twee oude Jooden, dewelke Suſannâs kuisheidt belaagden, en als in de eene handt een broodt, en in de andere een ſteen, doch verborgen, hielden, leggende zodanigen toe, om ons knollen voor ſitroenen te verkoopen, of, *momo ſatisfacere volunt*, *zy zoeken op 't beſt het allen man van pas te maaken:* waarom zy nu viſch, en dan wederom vleeſch zyn, en op twee ſtoelen te gelyk zitten. zoo verre is deeze ſnoodtheidt al doorgedrongen, dat men zulk eenen een behendigh menſche noemt, die nooit doet, het geene hy vertoont gezint te zyn te doen; die een wit beöogt, maar alleen om 't gezicht te bedriegen van die hem aanſchouwen; die een woordt in de lucht werpt, en daar na doet het geene, daar niemant om dacht, en die, als hy een woordt ſpreekt, zulks doet om de aandacht werk te geeven van

die

die hem in den wegh zyn, ende die, zoo ras die bezich is met het geene zy denken, terstondt voltrekt het geene zy niet dachten; ja die altoos het tegendeel verstaat van 't geene men wil, dat hy verstaan zou, en daar door terstondt het bedrogh ontdekt. hy laat den eersten stoot voorbygaan, om met een' vasten voet den tweeden of den derden te verwachten; en daar na zyne konst bekent zynde, zoo scherpt hy zyn ontveinzen, zich van de waarheidt zelfs bedienende, om te bedriegen. waar op Christiaan de eerste, Keurvorst van Saxen, gedoelt heeft, voerende tot zyn zinspreuk: *Fide & vide. vertrouw en zie toe.* en Keurvorst Johan Frederik, gebruikende daar toe deeze woorden; *Fide sed cui. vertrouw, maar niet elk een.* waar nevens eene waakende Leeuw met opene oogen, en rustende op het Saxische wapen verbeeldt was, schryvende Orus, dat de Leeuwen met opene oogen slaapen, en met geslootene oogen waaken: 't geene ons vermaant volgens 't getuigenisse van Epicharmus, dat niet lichtelyk iets te gelooven de zenuwen en leden der wysheidt is, *nervi atque artes sapientiæ sunt, non temere credere.* en het zoo wel te mispryzen is, dat men ydereen gelooft, als dat men niemant gelooft, volgens de lesse van Seneca: *utrumque in vitio est, & omnibus credere & nulli.* hoort eens wat P: Vlaming van deeze dubbeltongigen opzingt in zyn berymdt taaffereel van de dubbelhartigheidt:

Affchuw'lyk ondier! dat zoo veele gruwlen baart,
Gy dekt wel voor een tydt uw klaauw en draake-staart;
Gy kunt de onnozelen door glimp en schyn bedriegen,
En weet hen door uw tong in diepen slaap te wiegen,
Maar al uw veinzery heeft uit en gaat te niet,
Als u 't naaukeurigh oog der schranderen bespiedt:
Uw gang is averechts, veel weet gy van belooven,
Gy noemt hem vrindt, dien gy het leven tracht te ontroven.

en Jan van der Veen by zyn vierde zinnebeeldt:

Een valſche tong en kan geen ſtraffen lyden,
En hatet die, die haare loosheidt myden,
En weet haar gift met balzem te beſtryken,
Zoo dat het ſchynt een heelbaar kruidt te lyken.

en verder:

Dees Satans aart laat zoetigheidt ontſlippen,
En houdt het gift beſlooten in de lippen,
Om t'zynder tydt de vroomen te beſchaaden,
En onvoorziens daar meede te verraaden.

Geheel en al hebben deeze menſchen de leſſe van des waereldts Heilandt vergeeten: *wat gy wilt, dat u de menſchen doen zullen, doet hun dat ook.* immers zoo zy dezelve al indachtigh zyn, zy zyn nalatigh die te oeffenen. Hoe weinigen vindt men hedendaags, op wier vrindtſchap gy u verlaaten kunt? nadien

Vulgus amicitias utilitate probat.

De vrindtſchap door het vólk naar voordeel wordt gekeurt.

maar dat nogh erger is, vertrouwde vrinden koomen ons dikwyls 't eerſte bedriegen, volgens 't zeggen van den Poeët:

Tuta frequensque via eſt per amici fallere nomen.

Onder vrinden-ſchyn bedriegen
Is zoo zeker, als gemeen,
Wyl 'er zyn geen ſchynbaarheên,
Dat een vrindt zou konnen liegen.

waarom de oude Duitſchen al gezegt hebben, dat men van niemant recht oordeelen kan, voor dat men een zak zout met hem gegeeten heeft, 't geene men in deeze tyden weinigh waarneemt, waar uit dan ook zoo meenige verleidingen en valſche vrinden gebooren worden, en wy ons alleenigh niet over zulke bedriegers en dub-

dubbele tongen, maar wel meest over onze haastige verkiezingen te beklaagen hebben, verlokt door eigen' liefde, en bekoort door een vleijende en streelende tonge, die, gelyk de visch Polypus de verwe der rotzen en oevers, daar hy by gaat leggen, aanneemt, zich alzoo bevlytigt om haare natuur zoo verre te bedwingen, dat ze zich in alles naar den zin, van die ze zoekt te bedriegen, regelt, weetende, dat de waare vrindtschap voor 't meerder gedeelte in de overeenstemminge der zeden bestaat. dus wist Alcibiades den gunst van verscheide volkeren te gewinnen, met zich by verandering van landen naar der zelver zeden te schikken; want by Tissaphernes in Asia zynde, gaf hy zich te eenemaal aan de Asiatische wellusten over; by de Thraciers handelde hy gestadigh van den Oorlog, en braght naght en dagh met slempen toe; by die van Athenen leide hy een vrolyk leven, speelde en danste; en te Sparten liet hy zynen baardt afscheeren, kleedde zich zedigh, gebruikte een statigen gang, en quam met een ernsthaftigh gelaat voor den dagh treeden. maar hoe is 't dan mogelyk, zou men zeggen, om eenen waaren van een valschen vrindt te onderkennen? niet anders, dan met te onderzoeken, hoe zodanigh een zich voorheenen met zyne vrinden gedraagen heeft; met te overweegen of hy u tot deugdt aanzet, van misgrepen afraadt, of hy uw voordeel betracht, dan zyn eigen zoekt, en hy onveranderlyk is in u te behaagen, en niet zyne woorden naar de uwe voegt en verandert; want daar alle deeze dingen te zamen loopen, is 't byna onmogelyk een quaaden vrindt te konnen verkiezen.

QUAADE RAADT.

Consilio perit ipse suo.

Wie voorbedacht geeft quaaden raadt,
Om zyne naasten te beschaaden,
Om dank óf baat, uit wraak óf haat,
Wordt met diens vrucht tót straf belaaden.
Zoo wordt een Jager in het veldt,
Geneigt de vogels te belaagen,
Als 't roer niet wel is toegestelt,
En barst, daar zelfs van neêrgeslagen,
En leert, hoe dikwyls quaade raadt
Gedyt tót zynen gevers schaad'.



Consultor persæpe malus, dum suadet iniqua,
Consilio patitur parta pericla suo.
Consilium auctori pravum nocet; hoc bene quondam
Monstrasti exemplo, sæve Perille, tuo,
Qui captat capitur. lex æquior haud est,
Quam fraudum artifices arte perire sua.

Dat menighmaal een quaade Raadt tót verderf of ſchade van zynen meeſter gedyt, leert ons de zoo welbekende geſchiedeniſſe van den Atheenſchen konſtenaar Perillus, die, om eenen plasdank by den Tyran Phalaris te behaalen, een kopere Stier gegooten hadt, in wiens hollen buik, waar in een deur den toegang gaf, een menſch opgeſlooten, wanneer daar vuur onder geſtookt wierdt, het evengelyke geluit door zyn ſchreeuwen ende kermen, als een levendige Stier, verwekte. wat gebeurt 'er? het konſt-ſtuk behaagt wonderlyk; maar de meeſter verzoekt zoo dra niet om vergeldinge, of hem wordt gezegt, dat men eerſt zien moeſt, of zyn voorgeeven vaſt ging, en te gelyk wordt de arme Perillus in den Stier geſtooken, en elendigh verbrandt, gelyk zulks wydtlopigh van Ovidius en Plinius verhaalt werdt, beveſtigende de waarheidt van 't Hollandtſche ſpreekwoordt: *'t quaadt loont zyn meeſter.* zoo leeſt men ook van Thracius, of Thraſillus, die Buſiris den raadt gaf, om de vreemdelingen Jupiter op te offeren, ten einde hy het aardtryk met regen bevochtigen moghte, dat hy het allereerſte offer verſtrekt heeft. waar op Ovidius zingt:

Ut qui poſt annos ſacri monſtrator iniqui,
Elicuit pluvias victima cæſus aquis.

Die 's menſchen offer riedt, om regen te verkrygen,
Heeft de eerſte voor het mes des Prieſters moeten nygen.

wordende alzoo volgens 't Latynſche ſpreekwoordt, *faber, quas fecit compedes, ipſe geſtat.* met zyn eigen roeden gegeeſſelt. en, om tot onze tyden over te gaan, Keizer Hendrik de derde, te Rome zich onthoudende in den Jaare 1084, ende dikwyls zynen Godtsdienſt in de Kerk, de Maagdt Maria geheilight, pleegende op den berg Aventinus, zoo heeft een booswicht, ter dood toe op den Keizer gebeeten, die gelegentheidt willen waarneemen, om den zelven, met eenen grooten ende zwaaren ſteen van den gemelden berg in 't afgaan af te werpen,

pen, te verpletten. maar wat gebeurt 'er? de boeve zal een proef neemen van zyn werktuig, maar naauwelyks vat hy den ſteen op, of tuimelt met den zelven van boven neder, en wordt daar door verplettert, bewaarheedende alzoo het zeggen van den Koning David Pſ. 35. *de verwoeſtinge overkoome hem, dat hy het niet weete, ende zyn net, dat hy verborgen heeft, van hem zelven, hy valle daar in met verwoeſtinge.* en Pſalm 9. *de Heidenen zyn gezonken in de groeve, die zy gemaakt hebben, hunlieder voet is gevangen in 't net, dat zy verborgen hadden.* zoo gebeurde het ten tyde van den Keizer Galienus, dat Marius, de zevende der opgeworpene Keizeren, op den eerſten dagh verkooren is, den tweeden den ſchyn van regeeringe gehadt heeft, en den derden dagh gedoodt is met zyn eigen zwaardt van eenen zyner Soldaaten, die hem daar nevens nogh toeduwde, *dit is 't zwaardt, dat gy zelfs gemaakt hebt.* want hy was te vooren een geweermaker geweeſt. niet lichtelyk zal men ook een quaaden raadtgeever in de geweide ofte waereldtſche Hiſtorien ontdekken, wiens verdiende ſtraffe daar niet by beſchreeven werdt; nadien *Godt* volgens 't getuigeniſſe van Job in zyn vyfde Hoofdtſtuk *te niet maakt de gedachten der Argliſtigen, dat hunne handen niet een ding uitrichten, en de Wyzen in hunne argliſtigheidt vangt, dat de raadt der verdraaiden geſtoort wordt.* dat nu 't raadtvraagen en raadtgeeven al van oudts her in zwang gegaan heeft, bewyſt ons klaarlyk het Boek der Scheppinge in Adam en Eva, met den Slange wegens 't eeten der vruchten van den boom der kenniſſe des goedts ende des quaadts, 't geene hun Godt verbooden hadt, en de Slange hun aanraadde tot hunner en haar eigen bederf en ſtraffe, zich beraadende. zoo vindt men ook, dat Ahaſſuerus, hoe vergrimt hy ook op zyne Koninginne Vaſthi was, echter, eer hy haar verſtiet, en de trotze Nabuchodonoſor, eer hy den Oorlogh aanvong, zich met hunne Oudſten ende Vorſten beraaden hebben: *want,*

zegt de wyſte der Koningen Spreuken 11. *als'er geene wyze raadtſlagen zyn, vervalt het volk: maar de behoudeniſſe is in de veelheidt der Raadtslieden.* en wederom in 't 12. hoofdtſtuk. *de wegh des dwaazen is recht in zyne oogen: maar die na raadt hoort, is wys.* niemant voorzeker zal twyffelen aan de noodtzaakelykheidt van Raadtslieden in een welgeſtelde Regeeringe zoo wel, als in de byzondere huisgezinnen; zoo wel in des Landts zaaken, als in onze gemeene, om niets te beginnen zonder eerſt te verzinnen. *conſule ante opus. 't is niet de goude Scepter*, zegt Xenophon. *Cyro Pæd. lib.* 8. *die het ryk beſchermt, maar getrouwe vrinden, die de allerbeveiligenſte en ſterkſte Scepter der Koningen zyn.* wyze Vorſten betaamt het voor al naar verſtandige Raadtslieden om te zien, eer zy iets byzonders in 't werk ſtellen. een goede raadt is de zenuw van de Oppermaghten, daar een onberaade maght door zyne zwaarte valt. wyze Raadtslieden zyn verdedigers van de achtbaarheidt en achtinge der onbedachtzaame Vorſten, zegt Johan de Brune in zyn Jok en Ernſt; en zy moeten, indien het nodigh is, de gebreeken der dingen, die eer en lof-verdienen, in 't openbaar dekken, om dat de ruſt van 't Gemeen niet altydt van 't geen af hangt, dat de Vorſt is, maar van 't geen, dat men hem doet weezen. den Koningen paſt het inzonderheit zich wel te bedenken, om dat hunne bedryven eeuwigh zyn; en wyl zy voor veelen moeten zorgen, zoo hebben zy by gevolg meerder behulpzaame voorzichtigheidt, als mindere perzoonen, van noden, ende moeten meerder met het hoofdt, dan met de handen arbeiden: dit doende konnen zy zich uit het middelpunt van de duiſterniſſe verheffen tot dat van de zon. in Veldtoverſtens is de beraadinge altydt zoo nodigh niet, aangezien hunne bedryven en uitvoeringen meeſt alle haaſtigh en los voorbygaande zyn, wegens verſcheide onverhoedze toevallen, die niet voorzien noch beraadtſlaagt konnen werden, en om dat men zich daar in van de gelegentheidt moet bedienen, waar in het zegepraalen

van

van de tegenwoordigheidt hunnes geeſtes beſtaat, en by gevolg al de verzekertheidt van hunne overwinningen. indien wy nu de noodtwendige eigenſchappen van een bequaamen Raadtgeever willen beſchouwen, wy zullen in hem vereiſſchen de konſt van geheimenis, zedige gematigheidt, openhartigheidt, ſtandtvaſtigheidt, oprechtigheidt, verachtinge van gaaven ende geſchenken, en daar benevens hem ook in ſtaat geſtelt willen hebben van zyne meening en gedachten buiten eenige vreeze te konnen openbaaren; want de genoome beſluiten te openbaaren is verradery; ſtyf op zyn woorden te blyven ſtaan halſtarrigheidt, dubbelzinnige of duiſtere redenen te geeven bedrieglykheidt, geſtadigh van gevoelen te veranderen, zonder daar van reden te konnen geeven, niet alleen wyfelary, maar een bewys van gering oordeel; den Raadtvrager naar deſſelfs zin en begeerte af te richten, en niet opentlyk te zeggen, wat hy 'er van denkt, of vleijery of opentlyk Bedrogh; het aanneemen van geſchenken eene verkoopinge van zyne gedachten, ende een verbanninge der waarheidt, ende uit vreeze voor iemants vermoogen of om eenige namaagſchap zyn hart niet te durven uitſchudden eene gedwonge logen. 't welke Koning Alphonſus van Arragon overwonderlyk wel geweeten heeft, als hy zeide, dat, by aldien hy ten tyde der oude Romeinen geleeft hadde, hy een Kerk voor Jupiter den Aflegger geſticht zoude hebben, in dewelke alle de Raadtsheeren, voor en aleer zy ten Raadthuize binnentraden, verplicht zouden geweeſt zyn allen haat, vrindtſchap, ende byzondere neigingen af te leggen, om zonder eenige vermomminge op de voorkoomende zaaken hun oordeel te zeggen. voeg hier by het voorſchrift, aan de Richteren van Juda gegeeven in 't tweede Boek der Kronyken door den Koning Joſaphat.

TWIST.

TWIST.

Agit in certamina mentes.

De klinkende trompet, van hardt metaal gegooten,
En uitgevonden ten gebruike der muzyk,
Maar met de kopere eeuw, toen ſtaatzucht is ontſprooten,
Misbruikt ten oorlóghsdienſt, die peſt van Staat en Ryk,
Hitſt met een' hoogen toon het Heyr aan, om te ſtryden
Tót glory van den Vórſt, maar kóſte van hun bloedt,
En beeldt hier Twiſters af, die yders ruſt benyden,
En koelen in geſchil en oproer hunnen moedt,
En dus hun edelſt lidt, gevórmt om Gódt te looven,
Die vrede in zyne gunſt, maar kryg in gramſchap ſchenkt,
Misbruiken, en van 't recht des adeldoms berooven,
Waar door hun goede naam bezwalkt wordt, en gekrenkt.

Trau-



Tranquillus ordo, paxque delectat pios:
At inquies natura pravorum ſtudet
Rebus novandis, proque lucro deputat
Miſcere cuncta, quatere felicem ſtatum,
Utilia rectis anteferre, denique
Regem nec ullum ferre, nec legem volunt.

D. B.

On-

Onder andere blyken van dwaasheidt is het lichtvaardigh en ydel Twisten geenzins de geringste. dus zegt Salomon in zyne Spreuken in 't 18. hoofdtstuk: *de lippen des zots koomen in twist, ende zyne mondt roept naar slagen.* zeer lichtelyk wordt een dwaas tot toorn verwekt, maar bezwaarlyk ter nedergezet. wanneer een kalkoensche haan klokt, klokken ze alle hem na, ende als een hondt baft, baffen ze alle, die 'er omtrent zyn. een dwaas, ontmoetende een twistzieken medegezel, zal aldus meede aan 't twisten raaken, en veele woorden, dogh zonder grondt en rede wisselen, ende veeltydts om beuzelingen van vrinden vyanden worden; konnende de Godtsdienst zelfs hier van niet verschoont blyven, gelyk by der Apostelen tyden al gebleeken is, zeggende de groote Paulus in zynen tweeden Brief aan Timotheus in 't tweede hoofdtstuk: *brengt deeze dingen in gedachtenisse, en betracht voor den Heere, dat zy geenen woordenstrydt voeren, het welke tot geen ding nut is, dan tot verkeeringe der toehoorders.* hoe teder dit schadelyk onkruidt nogh hedendaags onder de Christestenen gekoestert werdt, zingt de wakkere Gerard Brandt in zyn Kerszang:

Hoe heeft men met spitsvinnigheden,
Die pesten van de beste zeden,
De eenvoudigheidt der krib onteert?
Men zoekt elkanderen met vraagen
Tót ydlen woordenstrydt te daagen:
Dus wordt de wysheidt niet geleert.
Dus twist men, om te veel te weeten,
Om 't geen onmeetlyk is, te meeten;
Die twist verwekt den bittren haat.
De waare Gódtsdienst wordt geschonden,
De Kerk gescheurt met droeve wonden
Door yver, die den Heer verraadt.

Daar

Daar den mensche niets nader is, dan Godt en zyne eigene ziele, is hem byna niets onbekender, ende daar de menschen eendrachtigh in deugdt en Godtsdienst behoorden te weezen, daar vindt men echter zoo veel verschillende zinnen als hoofden. weerbarstige vernuften, die deeze zaaken wel onderzocht, dogh derzelver grondt niet gevonden hebben, barsten menighmaal, of in een openbaare, of heimelyke Godtsverzaakinge uit. met groote reden zegt een van de geleerde Beschryvers van de Republyk der Geleerden, dat het voor hem een mêer, dan gemeen wonder is, dat de menschen niet alleen zoo veele eeuwen lang over de dingen, die hun zekerlyk de allernaaste zyn, geredentwist hebben, zonder het eens te konnen werden, maar dat de twistlust omtrent dezelve hen, als of zy van een Tarantula gebeeten waaren, al hun leven byblyft. dogh dat het vreemdtste van allen is, dat de gevoelens der menschen, die belyden, dat ze die dingen allermeest overdenken, ook allermeest verschillen.

Buiten dit heeft men dikwyls Godts huis gebruikt, om, in plaatze van den volke de Goddelyke Schriften uit te leggen, oproer, oorlogen, twisten en onverzoenelyke vyandtschap tusschen de voornaamste van een Staat en volk te ontsteeken, waar van de Historien ons meer dan te veele voorbeelden verschaffen. Bodinus verhaalt onder anderen, hoe Nestorius te Constantinopelen voor den Keizer predikende, de stoutheidt hadde van te zeggen: *Heere, maak de aarde zuiver van Ketters, en ik zal u den Hemel leveren; verdelg de geenen, die tegens de waarheidt stryden, en ik beloof u, dat gy verwinner uit den Persischen oorlogh wederkeeren zult.* weshalven dezelve Bodinus daar ook byvoegt, dat de welsprekendtheidt in den mondt van een oproerigh redenaar niet anders is, dan een scherp zwaardt in de handt van een verwoedt mensche. de Twist zelf heeft den Duivel tot vader, die al tusschen de gebroeders Kaïn

en Abel zyn verderflyk zaadt geſtrooit heeft. waar van Gerard Brandt in zyn' Vreedzaamen Chriſten aldus opzingt:

De vyandt van Gódts Ryk, die Vader van de Logen,
De duizend kunſtenaar, die Eva heeft bedrogen,
Die looze zayer van den broederlyken twiſt
Wierp, daar het menſchdom ſliep, met zynen Helſchen liſt,
Het ketterſch onkruidt in het midden van het koren,
Op dat het heilzaam zaadt moght in zyn wasdom ſmooren,
Of ſtikken in den twiſt, die uit dat onkruidt ſproot.

en wat lager van den nydt van zommige Geeſtelyken:

——————— *Hoe heeft hun Liſt gevit*
Op woorden zonder erg, geredenziſt op zaaken,
Die ondoorgrond'lyk zyn, om aan een naam te raaken.

want, alhoewel het menſchelyk vernuft het rechte beginſel niet heeft, om een voldoenendt begrip van bovennatuurkundige dingen te konnen krygen, en het dierhalven 't beſt is zich met een ootmoedige eenvoudigheidt aan 't geopenbaarde woordt te houden, zoo vindt men echter, dat het verwaande en blinde verſtandt meerder gedrochten uitlevert dan Afrika, als men de verſchillende gevoelens omtrent de wezens der dingen nagaat, ofte over de denkbeelden van alles, die in en by Godt van eeuwigheidt zyn geweeſt, hoort zintwiſten, waar omtrent van zommigen zoo ver gegaan wordt, dat men zyn partye rondt uit durft tegenwerpen, dat wie hunne ſtelling ontkent, te gelyk de Goddelyke waarheidt loochent, en de Godtheidt in haare werkinge en volmaaktheidt ontkent, zynde door deeze en diergelyke onnodige verſchillen, waar door 't geloove verwart raakt, en de liefde vermindert, de Chriſtelyke Godtsdienſt korte eeuwen na de Apoſtelen al meêr en meêr verſtoort geworden en afgenoomen, tot dat ze door de

de Reformatie weêr herleefde. twiſt men nu over het ſtuk van den Godtsdienſt, wat is 't dan wonder, dat de menſchen zoo dikwyls krakeelen aanrichten? wanneer men eens malkander heeft tegengeſprooken, zoo blyft men halſterrigh by zyn gezegde, dikwyls niet zoo zeer, om de zaake zelfs ſtaande te houden, als wel om zyne eigene eer en welſtaanshalven, niet willende het verwyt hebben, dat iemant ons verwonnen heeft, en den mondt geſtopt. maar wat zegt de Profeet Jeſaias van deeze twiſtzoekers in zyn vyfde hoofdtſtuk? *wee de geenen die in hunne oogen wys, ende by zich zelven verſtandigh zyn.* waar op de Oudtvader Chryſosthomus ſchynt gezien te hebben in deeze gulde ſpreuke: *Plerique vitiorum ſuorum reperiuntur patroni, alienorum accuſatores. de meeſte menſchen zyn verdedigers hunner gebreken, en opkrabbers van hunner naaſten dwaalingen.* hier uit ontſpruiten die huis- en landtkrakeelen, die in den beginne, als zy vonk vatten lichtelyk te ſtillen, maar metter-tydt in lichten brandt geraakt, onſlisbaar zyn. wes Ludovicus Vives in zyn tweede boek van de eendracht en tweedracht klaagende uitroept: *hoe ſchandelyk zyn de twiſten der Geleerden geweeſt, als van Poggius met Valla en Philelphus; van Politianus met Scala en Merula, over een woordtje, over een geringe ſpreekwyze, die zomtydts zelfs onkuiſch was; over een vaarsje; over een lettertje; over de voddighſte vodderyen? Koningen vechten niet zoo heftigh om geheele landtſchappen en ſtaaten, noch ongebonde menſchen om hunne wellusten. zoo iemant de ſcheldtwoorden, zorg, en benaautheidt in hunne redenen gehoort hadde, hy zoude alles laaten ſtaan, om zulk een groote zaake te onderzoeken; hy zou gemeent hebben, dat 'er hun eer, het leven van een van beiden, of miſſchien van beiden aanhong, ja dat het landt in gevaar was: maar als hy gezien hadt, dat zy zich over zeer geringe zaaken zoo te weer ſtelden, zou hy verſtoort uitgeroepen hebben, dat zy menſchen van zeer ſlecht verſtandt, en van het geringſte zoort*

waaren , *om dat zy over geringe zaaken zoo groote opschuddinge gemaakt hadden.* welke ziekte in deeze eeuwe zoo verre gaat, dat men onder de Geleerden zelfs zodanigen ontmoet , die zich inbeelden eerst voor wys gehouden te moeten werden, als zy gebreken in eens anders Schriften aantoonen, niet bedenkende, dat de zonne zelfs haare vlekken heeft, en het gout met eenigh koper vermengt is. Alhoewel alle twist ten hoogsten afschuwelyk, en te ontwyken is, moet men die voor al myden tegens zyn' meerderen te zoeken, nadien, volgens 't zeggen van Seneca in zyn tweede boek van de gramschap , *te twisten met zyns gelyken twyffelachtigh*, *met zyn minderen schandelyk*, *en met zyn meerderen dollemans werk is.* hoe loffelyk waare het dan voor ons niet het voorbeeldt van den Patriarch Abraham na te volgen, die, om niet met Loth in geschil te koomen, hem de keur der Landen gaf voor zyn vee ! gelyk zulks in 't breede verhaalt wordt in 't 13 hoofdtstuk van 't boek der Scheppinge. ende dat wy met Ephrem den Hemel ongeveinst konden danken, en betuigen , dat wy nimmer met onze evenaasten in geschil zyn geweest. laat ons immers het tegenspreeken zoo wel, als de tegenspreekers zelve, schuwen, nadien hy, die met pik omgaat, daar ook meede besmet wordt, en de uitterlyke zedigheidt ons dikwyls bedriegt. Cyprianus zegt zeer wel van deeze twistgierige menschen, dat zy dikwyls tot ons koomen, niet uit begeerte om iets te leeren, maar om tegen te spreeken, want luide roepende , willen zy liever onbedachtzaame redenen voortbrengen, dan dat zy ons met gedult zouden hooren, waarom Justinus Martyr alle vredelievenden vermaant, dat zy met iemant, die altydt recht wil hebben, het ga hoe het ook gaan magh, en die alle redenen veracht, en geen gehoor geeft , op dat hy de overwinninge behoude, niet stryde. op dien zelfden voet schoeit Cato, daar hy opzingt:

Con-

Contra verbosos noli contendere verbis.
Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis.

Schuw woorden wisseling met twisters, groot en kleen.
De spraak is yder, maar geen recht verstandt gemeen.

veel meerder hebb' men toe te zien van niet met zyne Overheden in geschil te koomen, of daar in door eenigh byzonder geval geraakt zynde, op zyn stuk te blyven staan; volgende 't voorbeeldt van den Filosoof Favorinus, die met den Keizer Adrianus over de betekenisse van een woordt redenkavelende, hem haast de zege toestont, en dieswegen van zyne vrinden berispt, antwoordde; *hoe! droomt gy? wilt gy niet, dat hy, die over dartigh legioenen gebiedt, geleerder is, dan ik?* dus zweeg Asinius Pollio meede op de gedichten, die Augustus tegens hem schreef, zeggende 't is geen wysheidt tegens hem te schryven, die veroordeelen kan. maar van dusdanigen aart schynt niet geweest te zyn de Filosoof Democritus; want hy van een komkommer gegeeten hebbende, die wonderlyk zoet smaakte, en vernoomen hebbende, waar die gewassen was, ende meenende de natuurlyke oorzaake dier zoetigheidt gevonden te hebben, wierdt van zyne dienstmaagdt bericht, dat gemelde komkommer in een pot met honigh gevallen was geweest, doch geheel toornigh daar nevens, en bleef op zyn stuk staan, dat de komkommer de ongewoone zoetigheidt niet van den honigh gekreegen hadt, maar uit deeze en geene oorzaaken, die hy verdicht en gedacht hadde. maar noch dwaazer halstarrigheidt vertoont ons de Starrekyker Aulus, als hy, voorzegt hebbende, dat hy niet boven vier uuren leeven zoude, en die ziende voorby gestreeken, zich zelven verhangen heeft, om te toonen, dat zyn konst fiks gong.

ACHTERKLAP.

Colligit ut ſpargat.

De vuilnis kar, die langs de ſtraat
Den gantſchen dagh wordt voortgedreeven,
Alle onkruidt, drek en aſſche laadt,
Om die weêr t'zeffens uit te geeven.
Zoò neemt een Achterklapper luſt
In yders wanbedryf te weeten,
En aan te neemen, niet geruſt,
Eer hy zulks breedt heeft uitgemeeten,
En achterrugs uit nyt óf wraak
Geſchandtvlekt heeft de beſte zaak.



—— Formam civitatis, & vires
Novisse oportet, indolemque sæculi,
Quid ferre possit, quid recuset ac velut
Reflante vento quum subire non potest
Portum, sagax magister obliquat sinus,
Flexuque tendit qua directo nequit:
Sic censor æquus obsecundat in loco
Vitiis adultis, applicatque tempori
Consilia, dicta, facta; non ut approbet
Culpanda, sed ne maceret se questibus
Nil profuturis, asperetque vim mali.

D. B.

Ziet, wy leggen den paarden toomen in de monden, op dat zy ons zouden gehoorzaamen, ende wy leiden daar mede hun geheele lichaam om: ziet ook de schepen, hoewel ze zoo groot zyn, ende van harde winden gedreeven, zy worden ommegewendt van een zeer klein roer, waar heenen ook de begeerte des stierders wil, alzoo ook de tonge is een klein lidt, ende roemt nochtans groote dingen. ziet een klein vuur, hoe grooten hoop houts het aansteekt. de tonge is ook een vuur, een waereldt der ongerechtigheidt: alzoo is de tonge onder onze leden gestelt, welke het geheele lichaam besmet ende ontsteekt het radt onzer geboorte, ende wordt ontsteeken van de helle. zegt de Apostel Jacobus in het derde hoofdtstuk van zyn algemeenen zendtbrief. aan dit vuur nu verstrekt de Achterklap, die eene beroovinge, en bevlekkinge is van eens anders goeden naam, geen gering voedtzel. en verschilt de Achterklap alleenigh van de Lastering hier in, dat die openbaar, en in iemants gezichte zelfs geschiedt, en hy achter iemants rugge en verborgen gepleegt werdt tot des zelfs nadeel, en van de Pluimstrykerye in zoo verre, dat die wit op zwart legt, en hy zwart op wit. het geene wit en zuiver is, daar maakt de Achterklap inkt en schoorsteenroet van. hy is een vervuildt vat, daar de beste wyn in verzuurt, en de Achterklapper is een Stadts vulniskarre gelyk, die alle vuiligheden opneemt, om die elders wederom uit te werpen. zyne geboorte is veelerlei, als uit Hovaardigheidt, om zyne kennisse te toonen; Geringheidt van verstandt, anderen hier mede zoekende te behaagen; Nydigheidt over der naasten welstandt; ofte uit Begeerte om zyne wraakzucht te voldoen, en twist te verwekken, 't geen hedendaags zoo gemeen is, dat de Heer Rotgans daar van in zyne zedelessen zingt:

Indien de klappers en aanbrengers in ons landt,
Om 't stooken van den twist, het blanke vel verlooren,

Men zagh, schoon 't kreeftvuur niet aan onzen hemel brandt,
De wegen grimmelen van zwartgeverfde mooren.
Wat vloeit 'er van de tong al gal, óf honigh! zy
Steekt feller dan een vlym, óf zalft en heelt de wonden;
Het hart, vergiftight, dient zich van haar vleijery,
En dekt, door valsche taal, bedrógh, en helsche vonden.

op meerder wyzen wordt de Achterklap zelfs geöeffent; namentlyk wanneer men iemants redenen bespottelyk vertelt ofte verdraait; een verborgen quaadt ophaalt; zyns naastens doolingen vergroot en ten breedtsten uitmeet; of een geringen misval niet uit gebrek van quaadtaardigheidt zegt geschiedt te zyn, maar uit huichelary; wanneer men zelfs van iemant geen quaadt getuigt, maar slechts zegt, dat 'er zodanigh iets hem nagaat, ofte als 'er eenigh mensch gepreezen wordt, men 't hoofdt schudt, lacht, of zegt, dat men wel hoort, dat zy den gepreezenen niet kennen; eindelyk als men stilzwygt, wanneer naar iemants hoedanigheden gevraagt, of dezelve besprooken werdt: zoo dat de Achterklap gestadigh van klederen verandert, dat hy naaulyks kenbaar is, ende echter even zeer te schuwen; want, gelyk de geleerde Jacobus Revius opzingt:

De achterklap is uit de helle voortgedrongen.
Wie achterklapt, die heeft den duivel op der tongen,
En die vermaakelyk den klapper geeft gehoor,
Die heeft, al denkt hy 't niet, den duivel in het oor.
Maar die hem straks gelooft, die moet voorzeker weeten,
Dat hem de booze geest het herte heeft bezeeten.

hier meede koomt die bekende regel overeen: *achterklap is erger als dievery.* 't is immers zeker, dat een eerdief schaadelyker dan een geldtdief is; want *de naam is uitgeleezener, dan groote rykdom*, zegt de wyze Salomon in 't 22 hoofdtstuk zyner Spreuken. dies bidt David in

zyn 22 Pſalm: *redt myne ziel van den zwaarde, myne eenzame van het geweldt des hondts.* verſtaande Auguſtinus door het zwaardt eenes Achterklappers tonge, en Caſſiodorus door den hondt den Achterklapper zelfs. waarom ook de Pſalmiſt juiſt ſmeekt, om van 't geweldt des hondts verloſt te moogen zyn, daar een Leeuw en Beer verſcheurender dieren zyn, blykt klaar, te weeten, dat ydereen die beeſten ſchuwt, daar de honden ſtreelende tot ons koomen, en onverhoedts in de beenen byten, dat David maar al te veel gewaar geworden was in Saul, Abſalon, Seba, Architophel en Doëg. waarom hy in zyn 64 Harpliedt wederom bidt: *verbergt my voor den heimelyken raadt der boosdoenders, voor de oproerigheidt der werkers der ongerechtigheidt, die hunne tonge ſcherpen als een zwaardt, een bitter woordt aanleggen als hunne pyle, om in verborgene plaatzen den oprechten te beſchieten: haaſtigh ſchieten zy naar hem en vreezen niet; zy ſterken zich zelven in een booze zaake, zy houden ſpraake van ſtrikken te verbergen; zy zeggen, wie zal ze zien? zy doorzoeken allerley ſchalkheidt, ten uiterſten doorzoeken zy wat te doorzoeken is; zelfs 't binnenſte eenes mans, ende het diepe herte.* zoo dat, *illorum affectus ratio nulla temperat*, de rede deezer driften niet matight en betoomt, daar volgens Platôs leſſe, *Appetitus rationi ſubeſſe debet, ut equus ſeſſori*, de begeerte door de rede beſtiert moet werden, als een paardt door zynen bereider. anderzins waar 'er weinigh onderſcheidt tuſſchen redelyke menſchen en onredelyke dieren, welker zommigen luſten niet anders, dan tot eeten en drinken, van anderen tot verſcheuren en bloedtſtorten ſtrekken. wy menſchen behoorden altoos de gulde ſpreuke van den Griekſchen wysgeer, *Solon*, *noſce te ipſum. taſt in uw eigen boezem.* in gedachten te houden, en te betrachten de ſpreuke van Cleobulus: *multa aliis, nil tibi. vergeef anderen hunne dwaalingen, maar nooit u zelven. Tecum habita. beziet u zelven ter degen, eer gy*

van uwe naasten oordeelt. volgens de lesse van den Hekeldichter Persius:

Tecum habita, ut noris quam sit tibi curta suppellex.

Tast in uw boezem, en beschouw den voorraadt aan,
Op dat ge weet, hoe ver gy daar meê kunt bestaan.

zoo zullen wy den splinter in onzes naastens ooge ziende, ook zeer lichtelyk den balk in onze eigene oogen gewaar worden, en oprechtelyk konnen bidden: *vergeeft ons onze schulden, gelyk wy vergeeven onze schuldenaaren.* ende met lust de vermaaningen van Cato volgen, daar hy zegt:

Cum quid peccaris, castiga te ipse subinde.
Vulnera dum sanas, dolor est medicina doloris.

Als gy gezondigt hebt, zoo strafu zonder wachten.
Schoon u zulks smerten moght, 't zal weêr uw quaal
(verzachten.

want, *se ipsum vincere, palmarium est. zich zelven overwinnen, is de grootste victory.* zegt de wyze Plato, en voorgemelde Cato:

Fortior est, qui se, quam qui fortissima vincit
Mænia, nec virtus altior ire potest.

Wie zich verwinnen kan, is sterker dan den heldt,
Die sterke vestingen brengt onder zyn geweldt.

ja Cicero, die vader der welsprekentheidt zegt overtreffelyk: *animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, adversarium nobilitate, ingenio, virtute præstantem, non modo extollere jacentem, sed etiam amplificare*

care pristinam ejus dignitatem: hæc qui faciat, non ego cum summis viris comparo, sed similem Deo judico. den man, die zyn gemoedt overwinnen, zynen toorn bedwingen, zyne victory matigen, en zynen edelen, verstandigen en dapperen vyandt, niet alleen weet op te heffen, als hy onderligt, maar ook zynen vorigen staat verbetert, stel ik niet alleen gelyk met de allervoortreffelykste mannen, maar zelver met de Goden. 't geene de schrandere Kardinaal Mazarin, zich wonderlyk ten nutte, wist te volgen, want ontveinzende te weeten, dat Quillet tegens hem geschreeven hadt, gaf hy hem een Bisdom, waar voor die van zyn kant den Kardinaal alle eer bewees. immers die zich zelven wel kent, zal geen vermaak in 't verkleinen van iemants gaaven neemen, en zyne vlekken niet trachten af te wasschen, of dezelve ten minsten te verbergen met die van anderen ten toon te stellen, en te vergrooten, ofte die slaaven van alle hunne verkeerde hartstochten navolgen, die zich over eens anders gebreken zoo zeer vergrammen, als of zy daar nydigh over waaren, en allerzwaarst straffen, welke zy 't meeste volgen, gelyk de jonge Plinius in den 22. brief van zyn achtste boek verhaalt. ja zoo een bescheide mensch zal den Grondtregel van Philippus den tweeden, Koning van Spanje, zekerlyk goetkeuren, als dewelke niet dulden wilde, dat men in zyne tegenwoordigheidt van iemant qualyk sprak, zeggende, dat 'er geen eerlyk man was, die nogh niet beter kon weezen, en niemant zoo quaadt, of hy kon nogh arger worden; dat de goeden verdienden vergeldinge te krygen wegens hunne deugdt, en de quaaden verschoont te werden van wegen de menschelyke zwakheden.

Opmerkelyk is de Christelyke zedeles van Daniel Willink in zyne Zededichten op dit geval, luidende:

Laat

Laat elk vry, eer zyn tong een man, tot eer verheeven,
Te roekloos laakt en doemt, eerſt, 't geen hy heeft bedreeven,
Zelfs onderzoeken met een naaudoordringendt oog,
Hoe eigen drift hem neigt, en eertydts ook bewoog.
Wie eerſt zich zelf beziet, beſtraft niet licht een ander.
De zuivre liefde eiſcht ſteets hooghachting voor elkander.
Een, die rechtmatigh is verhoogt, dient onderſchraagt
In 't wightigh werk, en nooit benydt, maar wel beklaagt.

een voorzichtigh man hebbe voorzeker wel toe te zien, dat hy nooit te overbodigh zy, omme van Godt, de Overigheidt en zyner medemenſchen bedryven en handelingen te ſpreeken, omme niet te ſtruikelen door een onkundigh oordeel, zich vergaapende aan der qualykmeenenden ſtreelende tonge, ende zich aldus met het zelve vuil te beſmetten. 't geene Schelte dus zinneryk afgebeeldt heeft:

Een geldtdief rooft om baat, en 't geen men weêr kan winnen,
(Schoon 't onverſchoon'lyk is) nóch is 't min Góddeloos
Als die uit iemants reên, óf handel, als de ſpinnen,
Vergift zuigt; 'k ken geen dief zoo ſchadelyk óf boos,
Als de achterklapper. foei! die by een vrindt wil leeven,
En de eer ſteelt, die gy zelf ontfangt, nóch weêr kunt geeven.

BESPÓTTINGE.

Dum ferit, perit.

De fynſte deelen van het water, door de zon
Getrokken naar om hoogh uit zee, en beek en bron,
Verand'ren in de lucht door koude in hagelſteenen,
Die, als de Zomer voor de Herftſtmaandt is verdweenen,
Veeltydts het weeld'righ graan en ooft verſlaan op 't veldt,
Wanneer een dolle órkaan de wolken parſt en knelt,
Maar gaan door haar geweldt ook eindelyk verlooren,
't Zy dat ze ſmelten, óf verbryſ'len in haar' tooren.
Zoo ſlaat een ſpótter, vol quaadtaardigheidt en liſt,
Uit nydigheidt óf zucht tot ruſtelooze twiſt,
Zyns naaſtens goeden naam en werken met de roede
Van zyne bitze tong, en duidt geen' vlek ten goede:
Dóch, hoe hy ſchimpt en ſteekt, zyn ſchimpſcheut miſt zyn' kracht,
En ſtompt, wanneer men hem geen antwoordt waardigh acht.



Invidia magnis addita eſt virtutibus,
Ut umbra luci, fumus ut flammæ comes,
Qui ſub flagranti ſolis æſtu plurimus
Vias capeſſit, decolori tingitur
Ferrugine ora: ſic honeſti quos decus
Illuſtrat, hoſce livor infuſcat malus.

D. B.

Ge-

Gelyk wy Iris, of den Regenboog van ſaffraan, purper en groen overkonſtigh geſchakeert, zich aan den hemel zien vertoonen, even alzoo kan men zeggen, dat een Beſpotter met gemelde drie verwen bedeelt is, tot beſchadiging van anderen. te weeten met ſaffraan, als hy Gódt, die 't ongenaakbaar licht bewoont, zelfs niet onbeſchimpt laat; met groen, nadien hy zyne medemenſchen, die de aarde bewoonen, geſtadigh beſpot; en met purper, alzoo hy zelfs de afgeſtorvenen, niet verſchoont. Gódt wordt voorzekerlyk beſchimpt, wanneer men zeggen durft, dat hy goedt is; dat de duivel zoo zwart niet is, als men hem afſchildert, noch de hel zoo verſchrikkelyk, gelyk gezegt werdt, en de hemel veel wyder, dan men vertelt; daar de Apoſtel in den brief tot den Galaten uitdruklyk zegt; *Gódt laat zich niet beſpotten.* ende het zelve metterdaadt bekraghtigt is in de kinderen van Bethel, die den Profeet Eliza beſpotteden, ende riepen: *kaalkop, ga op. kaalkop, ga op.* doch op het omkeeren ende vloeken van den zelven man Godts door twee Beeren, uit het woudt koomende, tot twee-en veertigh toe verſcheurt wierden, gelyk in 't breede te leezen ſtaat in het tweede boek der Koningen. evenwel vinden wy nogh diergelyke laatere voorbeelden van beſpottinge tegens des hemels Afgezanten geſchiedt te zyn in de boeken zoo van 't Oude, als Nieuwe Verbondt, zeggende Jeremias in zyn 22. hoofdtſtuk: *want ſint dat ik ſpreeke, roepe ik uit, ik roepe geweldt ende verſtooringe, om dat my des Heere Woordt den gantſchen dagh tot ſmaadt ende tot ſchimp is.* ſchryvende Lucas in de Handelingen der Apoſtelen, hoe de Jooden te Jeruzalem, hoorende de mannen Gódts, vervult van den Heiligen Geeſt, ſpreeken in allerhande vremde taalen, voor een groot gedeelte ſpottende zeiden: *zy zyn vol zoeten wyn.* gebeurt dit nu Gódt en zyne Booden, hoe zouden de men-

menschen dan vry blyven ? de gezegende Heilant zelfs heeft die smaadtheidt van Jooden en Heidenen in zyne veroordeelinge en Kruisdoodt geleeden , om ons van de eeuwige smaadtheidt te bevryden. waar van J: de Dekker weergadeloos in zyn goeden Vrydagh opzingt:

De deugdt schier uitgebloedt, schier t'eenemaal aan 't flaauwen,
En afgemartelt schier,
Valt van de felle vuist der beulen in de klaauwen
Des woedenden sóldaats, dat 's van den vloedt in 't vyer.
Hier wordtze weêr bespót, bespogen en geslagen,
En van gewaadt berooft,
Hier doet men haar om 't lyf een slet van purper draagen,
Een spótstaf in de handt, een zótskroon om het hoofdt:
Om 't hoofdt, dat binnen zich een' wysheidt houdt verhoolen,
Waar by de wetenschap,
De wysheidt en 't vernuft van alle waereldts schoolen
Niet, niet als zótheidt is, als windt, als kinderklap.
Hier hoort ze zich in spót Vórst, Prins en Koning noemen;
Maar ongenadigh rót,
Gy lapt de waarheidt uit, en meent ze te verbloemen:
Hy is het in de daadt, 't geen gy hem noemt in spót.

en naderhandt in deszelfs kruisiging zelfs:

Hier hoort hy, nu byna van helschen angst verslonden,
Der Lasteraaren monden,
Zoo onbeschaamdt, als wreedt
Nógh smaaden op zyn' smart, nógh lachen in zyn leet.
Hier hoort hy. dit 's de man, die tempelen kan slechten,
En in drie dagen rechten.
Die Góddelyke man
Daal' neder van het kruis, en toon' nu wat hy kan.
Hier hoort hy: dit 's de man, die raadt wist tot elks pynen,
En zuft hy op de zynen?
In Gódt heeft hy vertrouwt,
Laat zien eens, óf hem Gódt nu helpen zal van 't hout.

wel-

welke befpóttinge niet minder levendigh opgezongen heeft in zyn Treurdicht over Chriftus lyden de Chriftelyke en zinneryke Puikdichter Francifcus Martinius, in zyn leven Predikant te Epe op de Veluwe in Gelderlandt, weinigen van onze hedendaagfche Dichters bekent. dus vervolgt hy in zyn negende verdeeling:

Die flange, die 't vergift door haar gezicht verjoeg,
Hangt eindelyk om hoog met al de Profecyen.
Het gantfche fchepzel beeft, en ziet zyn' Schepper lyen.
Alleen het menfchlyk hart blyft even zeer verftókt,
Dat in de woede wraak nóch even vinnigh wrókt,
En alles aangaat langs hoe feller en verwoeder.
De Hel nógh helfcher wordt, en duivelfcher, en hoe'er
Meêr laft en diepte valt van boven op zyn ziel,
Hoe zy van onder nógh meêr byten in de hiel,
En zoeken al zyn leet met lachen te vergrooten:
Gelyk die met het hoofdt niet meerder konnen ftooten,
Nu fteeken met den ftaart, en vechten met de fpyt,
En flaan hem met de fchimp, en dooden met verwyt.

de Gódtverzaaker Julianus gebruikte dit kunftje menighmaal tegens de vervolgde Chriftenen, en wanneer zy dieswegen klaagden, voegde hy hun toe: *wel uwe wet gebiedt immers, dat, wanneer ge op de eene wang geflagen wordt, gy ftraks de andere ook toe moet keeren aan uwen belediger.* ende als iemant onder hun recht verzógt over 't afperfen en weghneemen van eenige goederen, antwoordde hy: *uwe Gódtsdienft gebiedt u, dat gy den geenen, die uwen mantel neemt, ook den rók daar by zult geeven.* op gelyke wyze leefde de tyran Dionyfius volgens 't verhaal van Valerius Maximus; want hy den tempel van Proferpina by de Locrenfers berooft hebbende, ende met goeden windt na huis zeilende, zeide al lachende tót zyne vrinden: *ziet gy wel wat een voorfpoedige reize de Goden aan de Kerkberovers verleenen?*

op

op een anderen tydt den Olympischen Jupiter te Acarnanie den gouden mantel, van den tyran Hiero uit den roof, op de Karthaginensers behaaldt, aan dit beeldt vereerdt, ontroovende, hing hem een wollen mantel om, daar byvoegende, *dat de goude mantel des zomers veel te zwaar, en des winters veel te koudt viel, ende dat de wolle veel gemaklyker was, als die in de koude verwarmde, en in de warmte niet zwaar was.* dus sprong hy meede te Epidaurus met het beeldt van Eskulapius eens om, laatende dat den gouden baardt afveilen, en zeide al boertende, *dat het niet voegde, dat de Zoon zulk eenen zwaaren baardt zoude hebben, daar deszelfs Vader Apollo zonder dien alomme geëert wierdt.* indien wy de uitwerkingen der beschimpinge willen nagaan, men zal bevinden, dat die vier in getale zyn, te weeten, betoninge van dwaasheidt, wyl de bespótter zyne eigene zótternye en gebrek niet kent; vernietiging der vrindtschap, nadien 'er, daar beschimpinge is, straks twist en krakeel ontstaan; kreuking der gerechtigheidt, om dat hy aan een ander pleegt, 't geene hy niet begeert, dat zich geschieden zal, en te werkstelling van quaadtaardigheidt, alzoo hy, met boerten beginnende, zulks met eersteeken eindigt. op 't eerste deezer uitwerkingen sluit niet onaardigh het 200ste Puntdichje van J. de Dekker:

Die op eens anders vuil, niet op zyn eigen ziet,
Is wel voor and'ren wys, maar voor zich zelven niet.

wie tóch leeft 'er zoo onschuldigh, en onstraffelyk in alles, die zyne naasten met recht bespótten en uitjouwen kan? niemant voorwaar. en derhalven laat ons die pylen tegen ons zelven wenden, en Seneca navólgen, daar hy in 't begin van zyn vyftighsten brief schryft: *wanneer ik my eens met eenen dwaas wil vermaaken, zoo loope ik daar niet verre naar zoeken, maar belache my zelven.* twee middelen zyn 'er by der handt, om de be-

ſchimpers te overwinnen, ende te doen verſtommen; namentlyk zich zoo wel te gedraagen, dat zy niets vinden, ende hen te verachten: want dus doende, maakt gy, dat ge voor een man van groot verſtandt gaat, in plaatze dat hy, die de boertery niet lyden kan, den ſchimper ophitſt, om hem nógh meerder te byten. *de beſchimpinge*, zegt Gracian in zyn Beſcheidenen, *is nógh meerder te mispryzen in de Grooten; want, als zy geen maat houden jegens anderen, zoo geeft zulks oorzaak van hun gezachte te gelyk te verliezen.* niet te onpaſſe dunkt my, dat de overgietinge van 't griekſche ſneldichje van Philemon by Stobæus hier zal koomen. dus luidt het:

Geen ſpel, geen ſtem-accoordt kan't oor ooit zachter ſtreelen,
Als ſpótterny, geſpitſt op die den dooven ſpeelen:
Want als men jók of ſchimp geen gramſchap waardigh acht,
De ſchimper blyft beſchaamt, de ſchimpſcheut zonder kraght.

men behoeſt echter het gezelſchap der menſchen met de Heremiten niet te ontvlieden, als of men by dezelven niet verkeeren konde, zonder beſchimpinge te lyden, wyl de menſche een gezelligh dier is, en de Schepper zelfs na de formeeringe van den eerſten menſch zulks gezien ende gewilt heeft, zeggende: *dat het niet goedt was, dat de menſche alleen zy, en dat hy hem een hulpe zou maaken, die als tegens hem over waar.* weshalven wy deeze zedewetten van zeker dichter wel volgen moogen:

Men heeft elkanderen van nooden;
Waarom byeenkomſt dan gevlooden?

't Is

't Is waar, het geen men ziet, hangt aan:
Dies went met goê liên om te gaan.
Een berg geen ſlagh des vuiſts kan voelen,
Noch gy, zoo gy uw moedt kunt koelen,
Hy, die u vleit, hy, die u laakt,
Toont u uw' plicht, hoe dat hy 't maakt.
Die ſchempen, geef die toe: die liegen,
Die zult gy, zoo gy kunt, ontvliegen.
Men hoeft maar een, die eerlyk leeft,
En van ons doen goedt oordeel geeft.
Niets moet u licht aan 't ſpreeken krygen,
Dan 't geen, dat beter is, dan 't zwygen.
Spreek, óf gy leeren wout van 't geen
Gy niet begrypen kunt alleen.

ende, om dat veele der hedendaagſche Dichteren op het ſpoor van Ariſtofanes en deszelfs voorgangeren Cratinus en Eupolis meêr ſteek- en hekel-, dan zededichten voortbrengen; zingt van diergelyken Paardevlieg onder den naam van Rabyllus J: de Dekker in 't tweede boek zyner Puntdichten:

Uw' rym is tandeloos, uw' tanden afgeſleeten,
En niettemin gy baſt, als waart gy wel getandt;
Opdat gy ons, Rabyll, die 't byten hebt vergeeten,
Ten minſten keffende vertoont uw hondtſch verſtandt.

DRONKENSCHAP.

Solidam non habet illa fidem.

Een ſchip, van roer ontbloot, hoe lieflyk en gedwee
De winden ſchynen, en de ruſtelooze zee
Haar' lóſſen aart ontveinſt, draait ſtadigh heen en weder;
Maar ryſt ten hemel op, óf ſtort ten afgrondt neder,
Tot dat het op een klip geſlingert, barſt van een,
Wanneer een felle ſtórm beſtookt de hólle zeen.
Zoo dryft een dronkaardts tong, ontbloot van 't roer der (reden,
Ook op een Oçeaan van ongebonde zeden,
Daar heete gramſchap blaakt, verzeldt van twiſt en haat,
Die haar verzwakte kiel zoo lang beſtórmt en ſlaat,
Tót ze eindlyk op een bank óf ſtille klip gedreeven,
Verbryzelt, en een ſchets van 's Dronkaardts aart komt (geeven.

In-



Insano Bachi Thyrsus quem perculit oestro,
Claudicat ingenium, mens fugit uda mero:
Balba natat vox, ossa tremor quatit, excidit amens.
Mars subit, & calidis arma virumque canit:
Ilicet exiliunt ad jurgia Centaurêa,
Ad centaurêas exiliuntque neces,
Omnia rhonchisono tunc sunt ludibria naso,
Et petitur diris quidquid olympus habet.

B: Bauhusius.

Hieronymus Cardanus verhaalt in zyn tiende boek der ſpitsvinnigheden, dat een uitgerukte oſſe tong een geheelen dagh zich nógh beweegt, en een kalvertonge, levendigh uitgeſneeden, en in 't water gelegt, meede niet alleenigh zich beweegt, maar beſcheidelyk, doch dóf en hortende, nógh loeijen zoude: waar mede wy, 't bewys aan Cardanus laatende, bequaamelyk 't geſnap der Dronkaardts zouden kunnen vergelyken, wier verſtandt, door den wyn verzoopen, geen invloeijinge aan de tonge toebrengt, die aldus van de leidinge der rede berooft, haare gewoone ſpraake verlieſt, en evenwel niet konnende zwygen, elendigh ſtamelt, en zonder onderſcheidt quaadt en goedt, maar 't meeſt ydele woorden uitgeeft, ja alle verborgentheden openbaart, beeldende de dronkaardt zich een wonderlyke wysheidt, groote heerlykheidt of vermoogen in, ſchoon hy daar niets af bezit. Plutarchus beriſpt ergens Æſopus wegens zyne klaghten over dat den menſche geen venſters in de borſt geplaaſt waaren, waar door men deszelfs innerlyke overleggingen konde beſchouwen, daar de wyn zulks konde ontdekken. hier van zingt elders de geeſtige van der Veen:

De dronk berooft verſtandt en zinnen,
Maakt kuisheidt tót een geilen brandt,
En doet ons onbehoorlyk minnen,
En ganſch vergeeten ſchade en ſchandt;
Beweegt tot hoerdery,
En alle ſchelmery;
Bekoort tot dievery;
Berokkent moordery.

De dronk doet danſen ende ſpeelen,
Den menſch veraarden in een zwyn;
Doet vloeken, beiren en krakeelen,
En vechten, die geen vechters zyn,
En dat zachtzinnigheidt,
Verkeert in dolligheidt.
De dronk brengt aan den dagh,
't Gunt lang verhoolen lag.

Dies weet men die geenen aan der Vorſten hoven dikwyls dronken te maken, uit de welken men gaarne eenige heimelyke zaake zoekt te hooren. zoo leeſt men van Marcus Craſſus, tegens de Daciers het Romeinſche heyr beleidenden, dat hy eenigen hunner gezanten in zyn leger gekoomen, daar gehouden heeft op belófte van hen des anderendaags te zullen afvaardigen, ende alzoo gelegentheidt gevonden heeft, om hen ter maaltydt te onthaalen, en zoo wel met wyn toe te dekken, dat zy hun eigen en hunner meeſters raadtſlagen hem ontdekt hebben. gelyke behendigheidt ſchryft men den Keizer Bonoſus toe, dewelke wel dorſte zeggen, dat hy niet gebooren was, om te leeven, maar om te drinken: waar in de wellustige Griekze Lierdichter Anacreon, (wiens gezangen wy in jongere jaaren in een neerduitſch kleedt tot de uitgaaf geſtooken, maar om byzondere reden aan een kant gelegt hebben) overeenſtemt, zingende naar myne vertaalinge in zyn vierde Gezang op 't einde:

'k Wil, eer 'k de onderaardtſche vólken
Zie in de onderaardtſche kólken,
Door het ſlurpen van den wyn
Vry van alle zórgen zyn.

en wederom in zyn 31 Gezang:

'k Zoeke na geen fchildt óf degen.
Maar om kan en glas te leegen,
En wil met een roozekrans,
Vol en vrolyk gaan ten dans.

nademaal nu een ongebonde en loffe tong menighmaal en grovelyk zondigt, zoo durft de menfche wel voorgeeven, dat hy zulks door den drank gedaan, of gezegt heeft, doch zulk eene wordt hier om niet te onfchuldiger, maar wel veel fchuldiger, en om dat hy te veel gedronken, en te veel gefprooken heeft. dus zingt Jan de Brune in zyne zederymen:

De fchuldt u zelven geeft, als gy iets doet befchonken.
De wyn en doet het niet, maar die hem heeft gedronken.

want waarom den wyn genoomen, zoo gy uwe zwakheidt kent? ende waarom, kennende uwe buitenfpoorigheden, als gy befchonken zyt, het druivezap zoo gulzigh ingeflagen, waar door zoo veele twiften ende doodtflagen gepleegt worden? dus vinden wy by Curtius in het achtfte boek van Alexanders levensbedryf, hoe dezelve, wel dicht van den wyn beftooven, en zyne daaden verre boven die van zynen Vader Philippus verheffende, doch hier in van den Overften zyner Ruiterbenden Clitus wederfprooken, den gemelden Clitus uit een opborrelende gramfchap, door den wyn levendigh gemaakt, met een fpies heeft doorreegen. meer dan al te wel kenden de Lacedémoniers de fchandelykheidt der dronkenfchap, ende daarom gingen zy, als zy eens wat te veel gedronken hadden op de openbaare gaftmaalen, zonder toortslicht naar huis, en lieten

ten hunne jongelingen zomtydts eenige dronkengemaakte ſlaaven zien, op dat zy van de dronkenſchap afkeerigh wierden wegens derzelver dwaaze gebeerden en zótte redenen; ja de tyran Dionyſius, hoe ſtreng ook hy alle misdadigers ſtrafte, liet de dieven ongeſtraft, op dat de Syracuſiërs aflaaten zouden van hun menighvuldigh ſlempen en drinken; want het was by hen een gewoonte op de maaltyden hun bovenſte kleedt af te leggen, even als in de badtſtooven, alwaar de dieven geduurigh op 't eene of andere kleedt het oogh hadden. ende nadien alle verſtandt en deugden door den wyn bedorven en verdonkert werden, wierdt het oudt-tyds de Roomſche Vrouwen tot een doodtſchuldt gerekent, deezen drank te neemen, om dat zy hier door tot alle buitenſporigheden vervielen, zoo als wy zulks by Valerius Maximus in zyn tweede boek van zyn gedenkwaardige voorbeelden geboekſtaaft vinden. Aulus Gellius getuigt in zyne Atheenſche nachten, dat de dronkenſchap der Vrouwen zoo hoogh haar toegerekent wierdt, als of zy zelfs overſpel begaan hadden: waarom Metellus ook zyne, in dronkenſchap betrapte, Vrouw gedoodt heeft. verwonderlyk drukt dit zeker Dichter uit, zingende:

De dronk berooft der menſchen geeſt,
Veraardt den zelven tot een beeſt;
Maakt kuiſſchen tot hoereerders,
En goede lieden wreedt en fel,
En zwygers vol onnut gerel
Tót vloekers, en tót zweerders.

De dronk voedt alle vuil bedryf,
Als wraak, en vechtluſt en gekyf,
Als dóbbelen en ſpeelen;

 Baart

Baart doodtslagh uit een enkel woordt,
Brouwt logen, laster, wrók en moordt,
En rókkent ook tót steelen.

De ledigheidt en hoogemoedt
Verzellen staagh het druive bloedt.
Het einde moet dan zórgen:
Als 't goedt is op, en 't geldt verpooit,
Verlekkertandt, verpronkt, vermooit,
Wat raadt dan schier of mórgen?

voeg hier nevens de verfoeijing der Dronkenschap, uit het Fransch van den Heere van Bartas in dusdaanigh een Hollandtsch kleedt gestooken door den geleerden Gerard Brandt:

O vuile dooling, zoo het slechts een dooling zy.
O gy vrywillige, doch droeve razerny,
Wel kort, maar vol gevaars, uw toren wordt verwoeder,
Doodt Clytus door zyn vrindt, en Penteus door zyn moeder.
O wynkrankzinnigheidt! grootspreekers maakt gy boos,
De boozen maakt gy wreedt, de wyzen zinneloos.
Gy kunt hoereerders ook tót overspeelers maaken,
En de overspeelers nógh naar vuiler lust doen haaken.
De gift van uwen drank jaagt veel gebreken op,
Van quaadt tót meerder quaadt, het goede krygt den schop.
Gy leeft hier zonder schaamt', gy ziet niet met uwe oogen,
Zy zyn met nevelen van uwen damp betoogen.
Gy die de ziel der ziel met uwe list ontzielt,
Gy zyt het, die de deugdt met laster overvielt.

Gy zyt gelyk de most, die uit het vat wil springen,
Daar yder hoep door kraakt, om in de lucht te dringen.
Die't alles omroert door de kraght van uw gebrek,
En werpt steets uit den grondt het schuim van uwen drek.
Vat, dat uw Waardt bederft, en't hart stoot op de klippen
Des ongevals, en al't geheim haalt uit de lippen.
Al hadt, gy snoodt vergif, geen ander quaadt gedaan,
Als't geen in Noach bleek, door uw vermaak verraân,
Dien prediker van boete, en't voorbeeldt zyner tyden,
Dat waar genoeg, om u meêr dan de doodt, te myden.

alle 't welke van den wyſten der Koningen beveſtigt wordt in 't 20. hoofdtſtuk zyner Spreuken, zeggende: *de wyn is een ſpótter, de ſterke drank is woelachtigh. al wie daar in dwaalt, zal niet wys zyn.* 't welke wy onder de zinneryke rymwerken van den heer Dirk Schelte, ons onverdient door den zelven goetgunſtelyk medegedeelt, aldus in zyn 69ſte zedeles vergooten vinden:

De wyn en alle ſtarke drank
Maakt ſpótters, en verwekt krakkeelen.
'T misbruik maakt wyze harzens krank,
En zótte liên in alle deelen.

SNOR-

SNORKERYE.

Magna jactat, parva præstat.

Wie moet met rede niet de dwepery belachen,
Van die steets stóffen op hun rykdom, dapperheidt,
Óf kennisse, en verwaandt op edele afkomst prachen,
Daar zy het tegendeel betoonen in beleidt,
En hun gebreken zelfs niet weeten te bedekken?
Zoo maakt een kleine Beek een groot en breedt beslagh,
En komt een groot gedruis met weinigh water wekken,
Wanneer zy over steen en keijen róllen magh;
Daar een rivier, hoe wydt en diep die ook kan weezen,
Met stille majesteit haar stroomen t'zeewaart zendt,
En een verstandigh man door rede kan geneezen
'T gebrek van zyne tong, wyl hy zich zelven kent.



Tu quem Deus beavit ubertim, cave
Pejus Charybdi, ne quid alteri velis
De te cuiquam credidiſſe, quam tibi,
Quo plura, quo majora poſſides bona
Favore cœli, turgidos eo magis
Compeſce faſtus & modeſtiæ lita.
Cunctas honore honeſtat ætate pudor,
Humiliſque de ſe ſenſus: at præ cæteris
Ornat juventam. vas inane tintinat
Aureſque tundit, at nihil ſcrutantibus
Reſpondet intus. cum ſonore plurimo
Torrens aquæ vis ſaxa volvit, & viam
Facit ruina. ſed redundans commodis
Per arva Nilus amne ſedato fluit.

D. B.

Weinigh te weeten, en veel te zeggen;
Veel te verteeren, en weinigh te hebben;
Veel te poffen, en weinigh vermogen;
Zyn zes dingen, die niet en dogen.

is een aloudt ſpreekwoordt onder onze Nederlanders, en de ervarentheidt heeft de Boerinnen al lange geleert, dat de Hennen, die veel kakelen, weinigh eijers leggen. zoo zyn ook onze Snorkers en Poffers, kinderen van hooghmoedt en verwaantheidt, gemeenlyk

Grands vanteurs, petits faiſeurs.
Groote blaazers, ſlechte doeners.

de ydelheidt is deezer blaaskaaken noordtſterre en zeilſteen, daar zy alle hunne koerſen naar zetten. hun ſnoevery is ſlechts een gekraak van laurierbladen onder een over 't vuur hangende pot; een lichte vlamme, die in 't ſtroo blakert, maar ſchielyk weêr uitgaat; een klein beekje, dat dwars over de keijen rollende, veel gedruis en beſlagh maakt, daar de groote en diepe rivieren haare wateren met een ſtille majeſteit afzetten. niets kan deeze windtbokzen te koudt of te heet, te zwaar of te groot weezen. zy zyn de Ganzen gelyk, die wel geweldigh blaazen, maar niet byten.

Hovaardye zonder goedt,
Is een lichaam zonder voet.

zy zyn zwanger van lucht, en konnen daarom ook niet anders dan enkelen windt baaren. deeze helden gaapen zoo wydt, dat zy zich niet zelden overgaapen, en nauwelyks hun gebit te rechte krygen, vergeetende 't nuttigh

tigh gebruik dier heilzaame lesse; aan woorden en laken neemt altydt wat tegens 't krimpen. possen en blaazen is hun dagelyks werk: de een snorkt op zyn sterkte en dapperheidt, en drygt drie mannen zeven armen af te slaan; maar ziet nauwelyks één muis loopen, of schreeuwt als een varken, dat de keel afgestooken werdt: een ander roemt op zyne schatten, of bromt, gelyk een korf vol bijen op zyne afkomst en geboorte, al weet hy geen bewys ter waereldt daar van by te brengen, en dat zyn gedragh en leven daar geheel tegens aanloopen. 't welke ik onder De Dekkers puntdichten aldus berispt en uitgelachen vinde:

Durft gy nógh even styf van uwen Adel snappen,
En snoeven op uw' konst, die niet den minsten trek
Van konst nóch Adel hebt; en in uw fulpe lappen
Niet waarders, Flaviaan, als dermen draagt en drek?
Zoo konst en weetenschap in snorken waar geleegen,
Bestont ook de Adeldom in 't veegen van de kan,
In 't speelen met de schyf, in 't pronken met den degen,
Gy waart een wel geleerdt, een dapper Edelman.

houdende een wys man het met 't zeggen van Ovidius in zyne herscheppinge:

Quæ non fecimus ipsi, vix ea nostra voco.
't Geene ik zelf niet uitgevoert hebbe, dat eigene ik my ook niet toe.

waar op de meermaals genoemde De Dekker dit puntdichje gevonden heeft:

Wat snorkt gy van uw hoogh en adelyk geslacht,
Die nooit iet hooghs en hebt, nóch adelyks betracht?

Hoe kan u de eere dóch uws ouden Stams vereeren,
Die all' uw' eere trekt van Van, van schildt en kleêren?
Hoe kan ze de uwe zyn, zeg, zótte Flaviaan,
Die voor u is geweest, ja door u moet vergaan?

die een koude keuken hebben, maaken veel rook en geruchts, als of het spit geduurigh aan 't vuur lagh; evenaarende de ledige tonnen, die veel geruchts maaken en bommen, daar de volle doof en zonder klank zyn. welk voorbeeldt zeker Dichter voormaals eens op een dronkaardt aldus toegepast heeft:

De leege vaten klinken 't meest,
Maar vaten, die heel vol zyn,
Die raazen, of ze dol zyn;
Dat ziet men aan dat dronke beest.

geestigh strykt J. de Dekker dusdanigen blaaskaak onder den naam van Thraso door in 't 44. puntdicht van zyn tweede boek.

'Trappier is 't ambachtstuig, waar op ik ben bedreeven;
Dat 's, roemt gy, al myn' eer, dat 's al myn hovaardy.
Ik sta 't u, Thraso, toe; gy weet 'er meê te leeven,
Indien niet in de vuist, ten minsten op de zy.

De edelste aller kunsten, die schaaf en fatzoeneerster der zeden en taalen, de Poëzye zelfs, uit hemelsch zaadt gebooren, wordt niet zelden hier toe schendigh misbruikt, en haare edele gaaven verquist, en weghgeworpen, als men wydtgaapende bewoordingen uitbromt over onzedige en nietige stoffen, die geen boon waardt zyn, zoo
dat

dat men hedensdaags met J. de Dekker dikwyls herhaalen magh:

Zoo wie uw' rymery digt onder de oogen ziet,
Vindt rym, Triboniaan; maar rym, en anders niet.
Gy durft u wonderlyk van uwen ſtyl bedanken,
Ja roemt van Marôs geeſt, als gy met ſchorre klanken,
Met windt van ſnorkery uw' hólle vaarzen vult:
Maar hoor, Triboniaan, gy ſpreekt niet, maar gy brult.

Ontelbaar zyn de ſnoeveryen. de groote Pompejus dorſt wel zeggen, hooghmoedigh geworden door alle zyne overwinningen, dat hy de ganſche waereldt in de wapenen kon doen koomen, wanneer hy ſlechts met eenen voet op de aarde ſtampte. wy hooren by Daniël den Koning Nebucadnezar ſnorkende, uitroepen: *is dit niet het groote Babel, dat ik gebouwt hebbe tot een huis des Koninkryks door de ſterkte myner maght, ende ter eere myner heerlikheidt.* aardigh ſcherſte eertydts Diogenes, de Stoïſche Philoſoof, met deeze prach-hanzen, want hy eenmaal by de Myndiers koomende, vondt een onnozel en ſlecht bebouwt ſteedtje, maar geweldige groote en heerlyk gebouwde Stadts poorten, weshalven dus een vlag op een vulnis ſchuit ziende, riep hy hardt overluidt; *o Myndiërs, ſluit metter haaſt de poorten, opdat uwe ſtadt daar niet uitloope.* in deeze dwaalinge vinden we ook, dat Mannen, die de Geeſt des Heere begenadigt hadt, zomwylen gevallen zyn, en om anderen voorby te gaan, zoo laat ons ſlechts de oogen op Petrus ſlaan, die geweldigh breedt van zyne trouw en dapperheidt roemde tegens den Chriſtus, eer des zelfs lyden begon, maar al dadelyk in den hof Gethzemané zulks zoberlyk naquam, als, zyn Meeſter etter en bloedtdruppelen zweetende, hy geruſtelyk ſliep, ende hem navolgende in 't huis van den

Hoogepriester tot driemaalen toe lochende hem te kennen; edoch men hebbe zich daarom niet te verontschuldigen, en 't quaadt van 't hooghsnoeven middelmatigh te noemen: Godt weerstaat immers de hovaardigen. hy heeft zulks op veelerlei wyzen getoont; want Nebucadnezar hadt nauwelyks de bovenverhaalde hovaardige woorden gesprooken, of daar viel een stemme uit den hemel, zeggende: *u, o Koning Nebucadnezar, wordt gezegt: het koninkryk zal van u wegh gaan, ende men zal u van de menschen verstooten, ende uwe wooninge zal by de beesten des veldts zyn; men zal u gras te smaaken geeven, als den ossen, ende daar zullen zeven tyden over u voorby gaan, tot dat gy bekent, dat de Allerhooghste over de koninkryken der menschen heerschappye heeft, ende dat hy ze geeft, aan wien hy wil.* welke straffe we ook in 't vervolg bevinden, dat hy ondergaan heeft, als meede hoe de trotze-bouwers van den Babelschen Tooren in hun oogmerk van een naam te maaken belet, ende in hunne spraake verwerdt zyn geworden, waar door zy van den anderen verstrooit zyn, en hun hovaardigh opzet ende snorkery te niete is gemaakt, en in rook verdweenen. en schoon de menschen al buiten gewoone kennisse van zaaken en konsten bezitten, is het echter een teken van dwaasheidt zich daar op te beroemen en te stoffen: waar van de meermaals genoemde Vechtzwaan Rotgans in zyne 12. Zedeles aldus opzingt:

Zeker, kennis en verstandt,
Weterschappen, die wy wenschen,
Sieren hier beneên de menschen
Meêr, dan gout of diamant,
Maar 't misbruik dier ed'le gaaven,
Dat zyn' eigen maght waardeert.

En

En den oorſprongk dwaas onteert,
Doet ons ſtranden voor de haven,
Op de klip van hovaardy;
Daar verzinkt verwaande kennis,
Kunſt en wysheidt door Gódts ſchennis
In een zee van zótterny.
Hy, die alles ſchenkt in 't leven,
Neemt, gelyk hy 't heeft gegeeven.

Even dwaas doet hy, die, hoe ſterk hy is, op zyne kraghten roemt, en om zoo te zeggen de vlagge voert, dus zegt de Dekker in het tweede boek zyner Puntdichten:

Staag ſtóft gy op uw kraght en op uw grove leden,
En ſchat den man naar 't lyf veel meêr als naar de reden.
Maar zoo de man ſlechts man door lichaams kraghten zy,
Een buffel, Poliſeem, is dan meêr mans, als gy.

want zegt de heer Schelte van een laatdunkendt Snorker

De goê waar pryſt zich zelfs, zoo 't pryzen maakt goê waaren,
Is deeze pryzelyk, maar ſtelt hem eens op prys,
En toetſt zyn zwetzen eens; hier is hy in ervaaren.
Daar is hy die, en die in wetenſchap te wys,
En weet niet, dat hy zelfs niet weet. o hoofdt der zótten!
Gy wiſt meêr, zoo gy wiſt, dat wyzen met u ſpótten.

GRAMSCHAP.

Ardor in arma rapit.

Vloekwaarde gramſchap, korte en dolle razerny,
Die, uit verbrande gal en bitzen nydt geſprooten,
Voert over fellen Leeuw en Tyger heerſchappy;
Hoe dikwyls komt gy meê den menſch van rede ontbloo- (ten?
Wat recht uw woede voor verwoeſtingen niet aan,
Als gy het bloedt ontſteekt, en helpt de tong aan 't raazen,
En vlam en vuur van wraak, als ge u voelt tegenſtaan,
Schoon tót uw eigene en uws naaſtens ſchade, blaazen?
Zoo woedt een bombe, met vernielendt kruidt gevult,
En werpt, wat haar ontmoet óf tegenſtaat, ter neder,
Vergeldende aan de meeſt onſchuldigen den ſchuldt,
En barſt met haar bederf in 't buldrendt oorlóghs Weder.



Quem digito vix tangis, fremit plus tigride & urſâ.
Quam raptis catulis ardor in arma rapit.
Plumbea nunc multis ira eſt, & durat in annos,
Plumeus in menſem vix bene durat amor.
Mortales ſtolidi, ſtolidas convertite flammas,
Ira ut plumea ſit, plumbeus ut ſit amor.

B: Bauhuſius.

Het aangezicht zwelt op, door gramſchap aangeſtookt,
Terwyl het zwarte bloedt door de ad'ren giſt en kookt,
En de oogen, holler dan Medusâs addersblikken,
Een yder op het hooghſt ontroeren en verſchrikken.

zingt de roomſche Ovidius van een vergrimt menſch, en waarlyk geene quaadtaardige ziekte heeft den zelven ooit zoo veel ſchade toegebraght als de gramſchap, die het gemoedt zodanigh ontſtelt, dat dat zyn roer en beſtieringe te eenemaal verlieſt, en dus de rede te gronde werpt, nadien deeze korte razernye, een moeder der ongerechtigheidt zynde, alleenigh dat geene voor billyk keurt, het geene haar haare dolle uitzinnigheidt inblaaſt, gelyk Job zegt, en dus den beeſten gelyk maakt, dien de verwoedtheidt eigen is, volgens 't vaars van Ovidius:

Candida pax homines: trux decet ira feras.

De Gramſchap is gemeen den dieren, niet den menſch,
Dien moet de vrede zyn zyne allerhooghſte wenſch.

Een toornigh menſche is gelyk een quakkel, die even gevangen, en in een kouwetje gezet, zyn hoofdt tegens de traliën aan ſtukken ſpringt; even als een uitgeworpe bombe, die, wanneer haar ingevuldt buskruidt vonk gevat heeft, van een barſt, en waar zy genaakt, een geheele verwoeſting aanrecht, doch met eenen ook in haar woede zich zelve verbryzelt en verderft, ja hy is een verwoede, en door alle vier de winden opgeruite zee gelyk, die met een vreezelyk en onbetoomdt geweldt en gedruis zich tot de wolken verheft, of tot in den afgrondt neerſchiet, ende rots en duinen onophoudelyk beſtormt, doch ten laatſten ziende, dat zy geen veldt kan winnen, in haare eigene woede vergaat. niettegenſtaande ons nu genoegzaam bewuſt is, hoe gevaarlyk het is zyne hartstochten te vieren, ende dat haaſtigheidt

mee-

meerendeels bekaaidt werk maakt, zoo wil men echter veeltydts geen raadt zoeken, om dezelve te beteugelen en tegen te gaan, weetende dit wangedrocht met den ſchoonen naam van vierigen yver te doopen. *un argument ſans colère c'eſt un neuf ſans ſol. een bewysreden zonder yverige aandringing, is als een ey zonder zout*, zeggen de Franſchen. wat de eigentlyke oorzaake der gramſchap zy, is qualyk te beſchryven, daar dezelve naar den verſcheiden aart en zinnen der menſchen, ook veelerley en verſchillende is, hoewel zy doorgaans van ſpyt verzelt wordt, en dat wel dikwyls wegens eenigh gedaan verwyt van gepleegde misdaaden, gelyk Herodias over de beſtraffinge van Johannes den Dooper aan Herodes over 't ſchenden zyner eerſte huwelyks banden, en het trouwen van haar, zyn broeders echte huisvrou, gebeurde, waar van Malchus by J: de Dekker in zyn Treurſpel den Dooper zegt:

Reſteert ons dan ten trooſt alleene de Vorſtin;
Die medeelt in ons leet, en als een' Tygerin,
Haar jong vermiſſende, vaſt ſchuimt en brult van tooren,
Doordien de Dooper heeft voor 's Konings eigene ooren
Geſcholden voor een eer- en trouweloos bedryf
Het trouverbondt, gemaakt met 's Broeders echte wyf,
En 't breeken heeft verdoemt der eerſte bruilóftsbanden.
Terwyl om dit verwyt door bloedt en ingewanden
Al verſch, al heet en warm de gramſchap weidt en woedt,
Zal ik dat omgeroerdt, dat raazende gemoedt
Toegaan met fakkelen, en met geweldt van ſpreeken
Tót vollen brandt eerlang die vonken uit doen breeken.

't zy dan hoe het wil, en de ſchynreden tot toornigheidt zoo groot als zy weezen kan, wie de driften de overhandt

laat neemen, heeft buiten tegenſpreeken een zieken geeſt, wiens quaadt tot aan den mondt koomende, zoo raakt de achting in zeer groot gevaar, om welke te behouden de keizer Tiberius, volgens de getuigeniſſe van Tacitus Annal. 3. zich zonder deerenis, en gramſchap hartnekkigh en beſloten hieldt, opdat die voor geen hartstocht moght uitbreeken; want alle onmatige drift verandert in onredelyken. *de eerſte trap tot de bemaghtiging*, zegt Gracian, *is gewaar te worden, dat men hevigh wordt.* en *het is een groot merkteken van oordeel, vaſt en zonder ontroering te blyven midden in de hevigheden der hartstochten.* aan dewelke wie zich ooit te eenemaal overgeeft, die daalt van den menſchelyken tot den beeſtelyken ſtaat, in plaatze dat hy, die dezelve beteugelen kan, niet alleen zyne achtinge bewaart, maar zich zelven tot den hooghſten top van lof en roemruchtigheidt opvyzelt, en in der daadt meeſter van zich zelven zynde, ook wel haaſt meeſter van anderen wordt. wie ſchrikt toch niet, die zyne gedachten over de vreezelyke gevolgen der gramſchap ſpeelen laat? onbeſcheidene verbinteniſſe, roekelooze onvoorzichtigheidt, ligtwaagende onbedachtzaamheidt, verhaaſtinge, verwarringe en doodtſlagh zyn haare kinderen. met reden beriſpt dieswegen Tacitus den keizer Otto Hiſt. 2. van 't gedult niet gehadt te hebben om uit te wachten, noch de kloekmoedigheidt om te hoopen, nadien de verhaaſtingen misgeboorten voortbrengen. en Theodoretus lib. 6. cap. 18. den keizer Theodoſius, (anderzins een zeer godtvruchtigh Vorſt,) van niet maghtigh zyner toorn geweeſt te zyn, hebbende hy te Theſſalonica op éénen tydt ruim zeven duizendt menſchen door zyne ſoldaaten over eene ontſlaane oproer op de markt doen ter neder hakken. ontelbaar zyn de voorbeelden van de verderfelyke uitwerkingen deezer hartstocht in de geweide en ongeweide bladen. Salomon zegt in zyne Spreuken volgens Scheltes beryminge:

Men

Men vreeze een zót, vol gramſchap, meêr,
Wiens dwaasheidt niet veel goedts belooft,
Als in het woudt een woeden beer,
Die van zyn' jongen is berooft.

Alexander de Groote heeft zyne glory ten allervuilſten bezwalkt, in eene woedende haaſtigheidt Lyſimachus voor de Leeuwen doende werpen, Clytus met een werpſpies doorrygende, en Caliſthenes laatende ombrengen volgens 't verhaal van Curtius en Arrianus in des zelfs levens verhaal. ja L. Cornelius Sylla heeft zelfs in zyne woede, onder verſchrikkelyke bedreigingen en getier wegens het niet ſpoedigh opbrengen van eenigh beloofdt geldt door Granius, zyn bloedt en leven te gelyk uitgeſpoogen, als by Plutarchus te zien is.

Wie nu wel bedacht is, wyk' de toorn, en wie de vrede lief heeft, en verſtandigh is, geeve den vergramden plaatze, en hy zal hem veeltydts overwinnen. een minnelyk antwoordt verdroogt dikwyls den wortel der gramſchap. de heete gal werdt het beſte verkoelt, wanneer men daar zoet water over giet. een grimmigh gemoedt neemt zelden ſcherpe vermaaninge aan. goede raadt wordt weinigh gehoor gegeeven, maar meeſt met haat vergolden, gelyk Gamaliël zulks in deezer voegen by de Dekker in zyn meermaals aangehaaldt treurſpel den Dooper betuigt:

Door gaat hy, ſchrikkelyk ontſteeken en gezwollen
Van toornigheidt en tróts. ik heb naar al myn maght
Dien raazenden vermaant, dien harden geeſt getracht
Door zachte ſmeekingen te morwen, te beleezen,
Getrouwen raadt vertoont, en ernſtigh aangepreezen:

Dóch hebbe niet alleen voor myn getrouwen raadt
Geen grooten dank behaalt, maar ook geen kleenen haat.

Doch men trek' dit wanſchepzel zulk een ſchoon kleedt aan, als men kan, en doe het zoo'n vrindelyk masker voor, als men vinden magh, by my blyft het wangedrocht even afſchuwelyk, waar tegens ik my niet hartnekkigh in zyne werkinge aan zal kanten, wel weetende, dat een ſteene muur door een kogel vergruiſt en vernielt wordt, en een opgeruide zee, in haare woede een klip ontmoetende, maar des te heviger woeldt en raaſt, daar zy, alleenigh zant en ſlibber bejegenende, haaſt bedaart en weghtrekt, vergenoegt met wat ſchuim en ſchelpen na te laaten, en een yzere kloot in een aarde wal verſmoort ende dompt. het geene David zeer wel gebruikt heeft, zich ten nutte ontvluchtende Sauls gramſchap, waar van Anſlo zingt:

De vader lóſt zyn wrók, lang onder 't hart gedraagen,
Zyn ſtaatzucht paſt op trouw, nóch zoon, nóch trouwe maagen.
De trouwe David vliedt naar Nobe toe te póſt.
De ſchande is eerelyk, die van gevaar verlóſt.

men hebbe echter niet te denken, dat wy in deeze afbeeldinge der gramſchap, allerhande ſoorten hebben willen verbeelden, maar alleenigh eene onmatige, ongeregelde en dierelyke hartstocht; want men zal in de heilige bladeren menighmaalen van Godts toorn, als zeer rechtvaardigh, zien gewaagen, en onder anderen by Johannes in zyne openbaaringe, waar van de bovengenoemde Dichter zingt:

De zeven Engelen Gódts gramſchap nedergieten,
En doen zyn' torenvloedt tót op het aardtryk ſchieten,

Die

Die baaren ramp en wee en plaagen zonder maat.

Hoe ziet men dan, hoe Gódt het Gódtloos wezen haat!

als meede van die in mannen, met Godts geeſt bedeelt geweeſt, gevallen waar: als in Mozes, wanneer hy, van de berg Sinaï afkoomende met de twee ſteene tafelen der wet, en Iſraëls afgodery met het gulde kalf verneemende, dezelve uit een heilige en yverende gramſchap in ſtukken wierp; in Pinehas, zyn hoereerenden Landtsgenoot doorſteekenden, en Matthias de Machabeer, eenen Jood, den Heidenſche Goden offerenden, voor den Altaar doodenden, waar van ik dit byſchrift by den netten taalkenner en fierlyken dichter Reinier Anſlo vinde:

Matthias is vergramt, dat Iſrel heb' gebrooken
'T verbondt, met Gódt gemaakt; hy heeft een Joodt doorſtooken,
Geknielt voor 't valſch altaar. wat miſt hy goeden raadt,
Die om des Konings will' des Konings Heer verlaat?

BEDRÓGH.

Allicit & Decipit.

Onnozel vogeltje, zit ſtil, beweeg u niet,
Hoe lieflyk uw gezicht de roode beſſen vleijen.
Vlugt, zoo ge wys zyt, vlugt; daar ſchuilt niet als verdriet;
Laat u door 't lekker aas niet in den ſtrik verleijen.
Maar ach! daar vliegt het af, 't gelooft den ſchoonen ſchyn.
Daar ſpringt het op den draadt, pikt toe, en raakt gevangen,
Lydt, hoe het meerder zoekt te ontvliên, te grooter pyn,
En blyft op 't laaſt verwurgt tót vreugdt des jagers hangen.
Zoo weet een zachte tong met uiterlyken glimp
Van vrindtſchap, hulp en liefde ons liſtigh aan te haalen,
Schoon zy met ons bedryf ſteekt achter na de ſchimp,
En toelegt, om haar' gunſt ons duur te doen betaalen:
Haar minnelyk gevley verlókt de Onnozelheidt,
En 't ligt Vertrouwen, als de bezyën den Lyſter,
Dies vallen ze onbedacht in 't net, voor hun geſpreidt,
En merken tot hun ſchade, als zy het ſpoor zyn byſter,
Dat in een gouden kelk zomwylen ſchuilt fenyn,
En wolven overdekt met ſchape vachten zyn.



Dulcia ſunt, ſed plena dolo tua, Poſthume, verba,
Unde piis à te, perfide, multa fuga eſt.
Nec tamen, heu! nemo eſt, quem blando decipis ore,
Quemque columbinis illaqueas oculis.
Nam dum blandiris, ſic vulpinaris, ut atrum
Fel ſub melle bibant, qui tua verba bibunt.
O Latronem animum! quo perdas, Poſthume, plures,
Aurea furca tua eſt, byſſenus eſt laqueus.

B: Bauhuſius.

Want

Een lieffelyke reden belooft wel een ſchoone ziel; maar de tong beliegt ook wel de zeden. een wel geſchaape lichaam verbergt dikwyls een qualyk geſteldt gemoedt, en dusdanige menſchen verraaden en vervalſchen de goede beloften , die de natuur op hun voorhoofdt geplant heeft. 't uiterlyke bedriegt niet zelden. tapyten en ſchilderyen bedekken veeltydts oude en berookte muuren. veele Chriſtenen ſpreeken geſtadigh van des Heilandts vernedering en de dooding van hun vleeſch, en draagen de waereldt in hun borſt, en geeven zich tot alle wellusten over; zoo dat geen zaake meerder bewaarheidt is , dan dat de ſchyn bedriegt en 't ſpiegel veeltydts liegt. welk een ſnoodt bedrógh wierdt niet van Joab tegens Amaſa onder ſchyn van vrindtſchap gepleegt? waar van bý Samuel in zyn tweede boek ſtaat: *als zy nu waaren by den grooten ſteen, die by Gibeon is, zoo quam Amaſa voor hun aangezichte, ende Joab was omgordt over zyn kleedt, dat hy aan hadde, ende daar op was een gordel, daar het zwaardt aan vaſt gemaakt was op zyne lendenen in zyne ſcheede; ende als hy voortging, zoo viel 't uit. ende Joab zeide tot Amaſa; is 't wel met u, myn broeder? ende Joab vattede met de rechte handt den baardt van Amaſa, om hem te kuſſchen; ende Amaſa hoedde zich niet voor het zwaardt, dat in Joabs handt was; zoo ſloeg hy hem daar mede aan de vyfde ribbe, ende hy ſtorte zyn ingewandt ter aarde uit, ende hy en ſloeg hem niet ten tweeden maale, ende hy ſtierf.* een klaarblinkendt voorbeeldt van geveinsde vrindtſchap, een der oudtſte telgen van verfoeijelyke en zielbeſchadigende logentaal, want de Logen worden niet onaardigh van de oude dichters drie Dochters gegeeven, te weeten Liſtigheidt, Bedrógh, en ſchoonpraaten. ende wordt de eerſte gemeenelyk by een voſſe tong vergeleeken, die anders ſpreekt als hy zelfs doet. dus vinden we by Gabriël Faërnus verhaalt,

dat

dat een raave met een gevonde kaas op een hoogen boom gevlogen zynde, om dezelve op te eeten, de Vos begeerig naar de kaas, na dat hy des raaves ſchoone geſtalte en veeren gepreezen hadde, tot hem gezegt heeft, ik zoude u voorzeker voor Jupiters Arendt houden, als ik maar eens uw lieffelyke ſtemme, met uw andere gaaven zoo wel overeenkomſtigh, moght hooren: waar op de Raave, door die loftuitingen betovert, zoo hardt, als hy konde, begonde te zingen, waar door de kaas hem ontvallende, de Vos dezelve opraapte, en den Raave al ſchertzende toebeet; *niets ontbreekt u, heer Raave, dan een hart.* in hoe verre deeze Hydra geviert wordt, toont ons Gracian, zeggende in zyn 220 grondtregel: *indien men met open geweldt langs den koninklyken wegh niet kan gaan, zoo moet men den omkeerenden wegh van de konſt neemen; de loosheidt kan meer verrichten dan de kraght.* dus zingt Ovidius in 't eerſte boek van zyn minnekonſt.

In ſchyn van vrindtſchap wordt de waereldt ligt bedroo-(gen,
Maar hoe wel dit gelukt, is 't echter liſt en loogen.

'T geene onze Amſtelſtroombeſchryver ſchynt in 't oog gehadt te hebben, daar hy lieflyk opdeunt:

De ſchyn, die met een volle kraght
Is in de waereldt ingeſloopen,
Daar elk zich aan vergaapt, en acht
Iets groots, iets wezentlyks te koopen;
De ganſche waereldt is een ſchyn,
Zy doet te laat den menſchen blyken,
Hoe veele dingen anders zyn,
Als zy te vooren wel gelyken.

'twelk

't welk de ſnaakze Roemer Viſſcher in zyne brabbeling meedeſtemt, zingende:

Fobert, doe ik u niet kende certeyn,
Doe achte ik u voor een groot kapiteyn;
Maar nu ik u ken, en weet al uw bedryf;
Nu zyt gy, Fobert, over al uw lyf.

nochtans durft Machiavel zeggen, dat de Princen van zynen tydt het beſte gevaaren zyn, die door veinzen aan anderen het hoofdt hebben weeten te verbinden; wordende dit Politie genoemt, en van de hedendaagſche waereldt zachjes gebakert, gekoeſtert en opgeſchikt met den ſchoonen naam van Verſtandt; want, alhoewel het ſpreekwoordt zegt, dat geveinſtheidt dubbele ongerechtigheidt is, echter zult gy de vrouwen zelfs dikmaals hooren zeggen, dat men politicq in de waereldt moet zyn, en wel wat magh zeggen, dat men juiſt niet meent. Ja zoo verlekkert zyn de menſchen op bedrogh, dat ze dat een gauwigheidt, een fyn oordeel, een aardigheidt of boertery heeten, daar die hoedanigheidt in den daadt uit een onrechtvaardigen aardt voortkomt, maakende het ſpreekwoordt dikwyls waar, dat, *in nomine Domini fit omne malum*, onder 't gebruiken van des Heeren naam alle ſnoodtheden uitgevoert worden.

Dus verraadde Judas Iſcariot zyn grooten Meeſter, met eenen kus hem groetende, en zeggende: *zyt gegroet Rabbi*, 't welk aldus van den Geeſtigen J. de Dekker wordt opgezongen:

Daar komt het rovers rót, en booswicht, gy voor aan:
Gy komt met ſtaaven, ſtókken
En fakkels aangetrokken
Als op een' dollen hondt;

En

En kust, (dit was de leus) uw' Meester voor den mondt:
Die op dien kus in handen
Straks valt van zyn' vyanden.
O valsche Joabs kus!
Verkoopt en levert gy des menschen zoon aldus?

zoo handelden mede de zoonen Jacobs met Hemor en de Sicheriten: zy verbergen hunne wraakzucht over 't schenden van Dina met loosheidt, en die met den schyn van Godtsdienst, het snoodtste bedrogh van allen. *hier in* (zeggen zy) Genes. 34. vers 15. *zullen wy u te wille zyn, zoo gy wordt, gelyk als wy, dat onder u besneeden worde al wat manlyk is.* even eens was de kus van Joab een voorreeden tot den doodtsteek van Abner, ende de keizer Nero kuste zyne moeder, wanneer hy voornam zyne handen in haar bloedt te wasschen. dus zien we Geveinstheidt en Bedrógh te zamen gaan: zelfs is de geveinstheidt anders niet dan bedrógh, gelyk zy in 't woordt Godts ons menighmaal voorkoomt. aardigh worden deeze bedriegers ten toon gestelt van Juvenalis in zyn tweede hekeldicht.

'K zou wel tot 's waereldts eindt, ja tot in de Yszee vlieden,
Zoo dikwyls als ik hoor de taal van zulke lieden,
Die steets de zeden van een ander gade slaan,
Van engte spreeken, en zelf ruime wegen gaan.
Die rechte gangen gaat, bespotte die, die hinken,
En die den zwarten Moor beschimpen wil, moet blinken
Zelf eerst met zuiver wit. 't is een onlyd'lyk man,
Die steedts van oproer klaagt, en zelf die stooken kan.

en Persius zingt in zyn vyfde hekeldicht van lieden, aan 't bovengemelde euvel ziek gaande:

Gy blyft de zelve man, en houdt uw' oude zinnen;
Van buiten schynt ge een Lam, en zyt een Vós van binnen.

niet zonder oorzaake vertoont een Quistgoedt spaarzaamheid, een Vyandt vrindtschap, een trotze heusheidt, en een Gierigaardt mildadigheidt. elk van hun zoekt zyn voordeel met dien uitterlyken schyn van deugden te bejaagen. zoo strooit de pasteibakker de meeste suiker, daar zyn gebak het meeste verbrandt is, en daar 't fluweel het meeste geplet is, voegt de Borduurwerker het meeste gout. niet onaardigh dunkt my hier op te passen ons hollandtsch spreekwoordt: *Riekende kruiden, stinkende luiden.* waar op de zoetvloeijende Ridder Cats in het achtste zyner Zinnebeelden, op de Zeeden toegepast, aldus opzingt:

Gy neemt geplekt Satyn (wy zien uw looze kuuren)
En daar de vlekken zyn, bedekt gy't met borduuren;
Ziet, dus bedriegt men 't oogh: men ziet niet een gebrek,
En evenwel, daar 't gout 't meest blinkt, daar schuilt de vlek.
Veel worden schoon geacht, die 't niet zyn; en men vindt'er,
Die bloozen, als een kriek, ook midden in den winter:
Maar wie daar even schoon tót alle stonden blinkt,
Is leelyk. meestendeel die steedts wel riekt, die stinkt.

ende wel voornamentlyk wordt de tonge tot deeze zonden misbruikt, want wanneer men met zyn gedachten en voornemens te zeggen niet ziet tot zyn ooghmerk te koomen, gebruikt men een streelende en vleijende tonge, geheel verschillende met zyn verborgen en quaadtwillendt harte. Ovidius zingt:

——————— *ubi vincere aperte*
Non datur, insidias armaque tecta parant.

zyn mondt, zegt de Koning David in zyn 55. Psalm, van

dusdanigen bedrieger, *is gladder dan boter, maar zyn harte is kryg: zyne woorden zyn zachter dan olie, maar dezelve zyn bloote zwaarden.* maar hoort eens welk een ſtraf den zulken toegelegt wordt in het 24 vers van 't zelfde harpliedt: *maar gy, o Godt, zult die doen nederdaalen in den put des verderfs, de mannen des bloedts en des bedroghs zullen hunne dagen niet ter helfte brengen.* ende noghmaals by Salomon, Spreuken 10. *de tonge der verkeertheden zal uitgeroeit worden.* wat ſtaat ons dan anders te doen, indien wy ons verderf zoeken voor te koomen, dan deeze gruwelen niet alleen niet te pleegen, maar ook de pleegers der zelven te vlieden, ende ons met Ulyſſes, om door 't gevley deezer zoetzingende Sireenen niet verlokt te werden, niet aan de maſt van een ſchip, maar der reede te doen vaſt binden?

Elk bindt zich vaſt aan Gódt, zoo lókt die Meeremin,
Hoe lieffelyk zy zingt, u niet ten afgrondt in.

KLAPERNYE.

Seque ſuosque fatigat.

Het venſter, achteloos vergeeten toe te trekken,
Of op geen haak gezet, zal, door den windt geſchudt,
Geſtadigh klappen en verdrietige onruſt wekken,
Zo lang geen wakk're handt zulks door een grendel ſtut.
Een ſnapper, die alom zyn' lange tong laat hooren,
En niet kan zwygen, al ſtont 't mes op zynen keel,
Koomt eveneens 't vermaak van wyze lieden ſtooren
Door zyn onnut geklap en zouteloos gequeel;
Daar een verſtandigh menſch, wiens leidtsman is de rede,
Legt met Harpocrates den vinger op zyn' mondt,
Op dat de tólk der ziel zyn ampt naar eiſch bekleede,
En hem 't geſprooke woordt berouw' te geener ſtondt.



Parve ſapis! ne prome graves de pectore curas,
Et preme cor tutum: mens bene clauſa penu
Effluis, arcanos vox publicat avia ſenſus,
Vulgi cenſus erit mens tua, non tua mens.

B: Cabillavius.

De Sophist Ælianus verhaalt in zyne historiën, hoe de ganzen den berg Taurus zullende overvliegen, uit vreeze voor de Arenden, die zich aldaar ophouden, een steen in hunne nebben neemen, om aldus hun gewoonelyk gekakel te betoomen. Gregorius de Nazianzener schryft in zyne brief aan Celensius, dat de Zwaluwen eenmaal de Zwaanen uitlachten, om dat zy als groote slechthoofden de eenzaamheidt verkooren, en buiten 't gezelschap der menschen zich in 't water ophielden, daar zy in de steden hunne nesten bouwden, ende zich vermaakten; op welk verwyt, hoe verdrietigh 't ook den Zwaanen vallen moghte, niet meêr, als eene, die wat losser van tong was, alleenigh geäntwoordt hadde: *wat is uwe lof ydel! wyl uw geschetter de menschen op 't hooghste verveelt, en ons gequeel, daar wy gantsch spaarzaam meê zyn, hun op 't allermeeste bekoort.* dies zingt de meermaals genoemde J: Revius:

Gelyk een volle pomp veel waters uit kan geeven,
En geen geraas en maakt, wanneer ze wordt gedreeven.
Gelyk een leege pomp geeft een benaaude lucht,
En, trekt men ze wat styf, een snorrende gerucht:
Alzoo die uit de hooght zyn rykelyk gelavet,
In stilte geeven uit waar meê zy zyn begavet;
Maar zielen zonder geest niet anders brengen by,
Als walgelyken stank en dwaaze snorkery.

alle voorbeelden en lessen voor de snappers en langtongen, om hunne monden te snoeren, tydigh bedenkende het zeggen van Socrates, dat de mensch wel twee ooren heeft, doch maar eene tong, om meerder te hooren, als te spreeken, zynde de ooren ook altydt openstaande, daar de tonge met twee lippen ende de tanden dubbeldt beslooten is. want gemeenelyk spreeken zy 't weinighst met zich zelve, die veel met anderen spreeken, en zyn vaten, die onbequaam tot eenigh gebruik zyn, nadien

dien hunne bodem gescheurt, ofte doorboort is. kakelary immers wordt niet anders, dan van menschen gepleegt, die weinigh harzens hebben, ende tot hun eigen nadeel spreeken moeten, of zy zouden barsten. van dezelven zegt de wyste der Koningen in 't tiende hoofdstuk van zyne Spreuken: *in de veelheidt der woorden gebreekt de overtreedinge niet.* ende in 't achtiende hoofdstuk: *de mondt des zotten schaadt zich zelven, ende zyne lippen vangen zyn eigene ziele. canis festinans cæcos parit catulos. haastige spoedt is zelden goedt.* zegt het hollandtsche spreekwoordt. aanmerkenswaardigh is in dit geval de 160 grondtregel van Gracian in zyne konst der wysheidt. dus luidt ze: *men komt altoos tydigh om de woorden den lossen toom te geeven; maar nooit om hen te stuiten. men moet spreeken, gelyk men doet met de Testamenten, waar in men heeft, hoe minder woorden, hoe minder krakeelen. men moet zich gewennen tot daar niet aan gelegen is, om daar in niet te missen, wanneer daar aan gelegen zal zyn. het stilzwygen heeft veel van de Goddelykheidt. die vaardigh in 't spreeken is, staat altydt op het tip van verwonnen, en overtuigt te zyn.* ende wederom in zyn zesden Grondtregel zegt dat schrandere vernuft, beschryvende een mensch op den top van zyne volmaaktheidt, dat een volkome man zich leert aan deeze merktekenen: aan zyn naukeurigh begrip, aan zyne bescheidentheidt, aan de rechtschapenheidt van zyn oordeel, aan de leerzaamheidt van zyn wille, aan zyne omzichtigheidt in woorden en werken: want dat het zwygen, om zoo te spreeken, het heilighdom der wysheidt is, leert de ondervindinge, die schrandere leermeestresse, *nadien*, gelyk onze staatkundige Spanjerdt in 't eerste hoofdstuk van zynen bescheidenen zegt, *het eenvoudigste van alle de dieren het listighste zal konnen bedriegen, wanneer het maar zwygt, zich vernoegende met te blyven onder het dekzel van zyne schynbaarheidt.* altydt sluit men de stilzwygenden buiten 't getal der zotten. het stilzwygen ver-

bergt het geene gebrekkigh is niet alleen, maar verkeert dat zelfs in een loffelyk geheim. want zegt Jeremias de Dekker in zyn tweede boek der Puntdichten,

Te teugelen zyn tong, en trótsheidt van een wyf,
Dat is van Hercules het dertiende bedryf.

en op een andere plaats raadt hy een hoveling onder den naam van Flaviaan:

Zoo gy uw' ampten wilt en hoofsche waardigheden,
Met achtbaarheidt bekleeden,
Zoo steek u, Flaviaan, in purper of fluweel,
En spreek niet al te veel.

want, zegt Bauhusius,

Dicendi ars magna est, magis mihi crede tacendi.
Welspreeken is een konst, maar grooter konst te zwygen.

de Koningen en Princen zelf, zegt Gracian in zyn derde onderhouding, *moeten, om van hunne onderdaanen geacht te worden, en om op hunnen staat te denken, volkoome meesters van hunne tong weezen.* om welke reden ook de keizer Augustus op zynen Zegelring een Sphinx hadde doen snyden, die de Egiptenaaren voor den Godt van 't Geheim en der raadtzelen hielden; gelyk de ketter Valentinus in zyn leerstuk van de Æones zynen eersten Æon ofte Godt Bythus, ook eene vrouw met den naam Sige, stilzwygentheidt, gegeeven heeft, die 't Verstandt en de Waarheidt voortgebraght hadden. *een man*, zegt de koning Salomon in 't 25 hoofdtstuk, en laaste vers van zyne Spreuken, *die zyn geest niet beteugelen kan van spreeken, is gelyk een opene stadt, die van wallen ontbloot is.* ende hierom bidt de koninklyke Harpenaar in den 141 Psalm: *Heere, zet eenen wacht voor mynen mondt: behoedt de deure myner lippen.* en in den 39. Psalm zingt hy: *ik zal myne wegen bewaaren, dat ik niet zondige met myne tonge, ik zal mynen mondt met eenen breidel bewaaren.*

ver-

verwonderlyk befchryft Hugo de Groot dit misbruik in eene Zamenfpraak tuffchen Vader en Zoon in deezer voegen:

Z. *Hoe zal ik my in dees bedroefde tyden draagen?*
V. *Zwygt meêr, als gy wel fpreekt, gy zult het niet beklaagen.*
Z. *Veel fpreeken is dat dan een fchadelyk gebrek?*
V. *Daar is geen arger nóch geen fchandelyker vlek.*
Z. *Waar by gelykt gy beft dit overtólligh kaaken?*
V. *Het is een dronkenfchap, maar zonder wyn te fmaaken.*
Z. *En waar gelykt gy by den Snapper? zeg my dat.*
V. *By klinkendt rinkeltuig, óf by een boômloos vat.*
Z. *Wie leert ons vliên 't geklap? wil my dat dóch beduiden.*
V. *Natuur en Godes woordt, en alle wyze luiden.*
Z. *Hoe is dat de natuur ons dat te kennen geeft?*
V. *Door dien elk menfch één tong, en wel twee ooren heeft.*
Z. *De tong is nóchtans vry; wie zal ze dan beftieren?*
V. *De tong is als het roer; de rede moet haar ftieren.*
Z. *Maar waar meede is 't, dat zy die dan bedwingen zal?*
V. *Met beider lippen poort, en met der tanden wal.*
Z. *Wat moet ons porren 't meeft, om ons voor haar te wachten?*
V. *Dat zy heel naakt ontdekt ons hart en ons' gedachten.*
Z. *Wat is daar, dat nógh meêr in haar te aanmerken ftaat?*
V. *Na dat gy haar beftiert, zoo is zy goedt óf quaadt.*
Z. *Waar meede toont dóch Gódt 't veelfpreeken te mispryzen?*
V. *'t Veelfpreeken, zegt de Schrift, dat koomt toe den onwyzen.*
Z. *Wat moet dan yder doen naar 't fchriftelyk vermaan?*
V. *Traag fpreeken, maar zeer fnel toe hooren gade flaan.*
Z. *Straft Gódt hen, die dit met veel fnappen overtreeden?*
V. *Ja, hy eifcht rekenfchap van yders yd'le reden.*
Z. *Wat is 't, dat gy hier in van Wyzen leeren kondt?*
V. *Zy noemen zulk een' wys, die wel fnoert zynen mondt.*
Z. *En magmen 't flechte vólk niet meê wat goedts toefchryven?*
V. *Men ziet hen ook den fpót met groote fnappers dryven.*
Z. *Is 't zwygen hoogh geacht by Heidenen geweeft?*
V. *Zy maakten daar af zelfs een Gódt, gelyk men leeft.*

Z. Wie heeft het zwygen meêr gebraght in grooter eeren?
V. Hy, die zyn' jongers dat vyf jaaren lang liet leeren.
Z. Wat voordeel kan hier door ontfangen eenig mensch?
V. Die zwygt te zyner tydt, krygt dikwils al zyn wensch.
Z Hoe zal een, die veel praat, zich daar af best ontwennen,
V. Zyn eerste werk moet zyn 't gebrek te leeren kennen.
Z. Om dat te kennen wel, wat geeft gy my voor raadt?
V. Beeldt u in zwygens deugdt, en ook welspreekens quaadt.
Z. Wat moet men verder doen, om dat wel te verhoeden?
V. Aanhooren naarstigh 't geen gezegt wordt by den vroeden.
Z. Wat raadt, op dat men schuw' de bron van al dit quaadt?
V. Dat elk propoosten vliedt, daar hy te veel van praat.
Z. Met wat vólk dient dóch best een snapper te verkeeren?
V. Met hen, die statigh zyn. zoo zal hy 't wel verleeren.
Z. Wat helpt het omgaan dan met luiden, wel befaamt?
V. Om dat men by zulk vólk zich veel te snappen schaamt.
Z. Wat zal ik denken best, wanneer ik vrees te dwaalen?
V. Dat 't geen eens is gezegt, men niet weêr in kan haalen.
Z Hoedanigh is de mensch, die dees' les wel bewaart?
V. By andren hoogh geacht, by zich zelfs onbezwaart.

Dewyle nu, volgens 't hollandtsche spreekwoordt, *het holle vat het meeste klinkt, en die veel kalt ook veel ontvalt*, zoo oordeelt men te recht uit het ydele geklap der tonge, waar dat des kakelaars herte t'huis legt, nadien volgens Jeremias de Dekkers 28. puntdicht van zyn tweede boek:

Het hert gebruikt de tong tót taalman der gedachten,

waarom wy met hem dan raaden

De tong begin' dan niet voor 't herte heb gedaan.

en de reden is, dat

Een tólk moet in gesprek de tweede beurt verwachten.
Wie wel vertaalen wil, die moet eerst wel verstaan.

'tont-

't ontbreekt ons geenzints aan loffelyke zetregels, wilden wy ze maar in acht neemen, en verzinnen, eer wy beginnen; want, alhoewel wy van 't gemeene volk en baatzoekende menſchen geſtreelt en gepreezen werden, de verſtandige lieden hooren ons met verachtinge aan, en duwen ons toe, als Theocritus eens aan Anaximenes deedt, *veel geſchreeuw, en weinigh wol.* zoo verhaalt de boertige Roemer Viſſcher by zyn 13. zinnepop, verbeeldende een brandende kaars, rontom op zekere wydtens met ſpelden beſtooken, dat ten zynen tyde, als 'er een kakelaar, die de woorden alleen heeft, in 't gelagh was, men een ſpelde in de kaarſſe ſtak, en dat, als de kaars zoo verre verbrandt was, dat de ingeſtooke ſpeldt daar uit viel, men zeide: *by glazen om.* dat is, dat de kakelaar zyn tydt gehadt heeft, en een ander nu ook eens ſpreeken moet. een ſpreekwoordt uit de Zeevaardt herkomſtigh, daar ze by gebrek van klokken altoos by glazen den tydt meeten. voeg hier by het puntdichje van den ſnaakzen H: Bruno aan een kakelaartje. dit zyn de eigen woorden:

Gy hippeklinkje, die uit 't ſnapperbekje ſtoot
Zoo veel onnutte praat, te klein zyn al uw leden,
Om voor een man te gaan; maar reden zonder reden
Maakt in u, dat uw tong nógh is een lidt te groot.

GEVEINSTHEIDT.

Pulcherrima fallit imago.

O heerlyk konſttapyt, met veelerlye kleuren ('t oog!
Van zyde en gout doorſtikt, wat blinkt gy ſchoon voor
Wyl gy door beelden geeft een klaar en kort vertoog
Van alles wat in veldt óf zeeſlagh magh gebeuren,
En in uw grootzen randt het vrindelykſt ſaizoen,
De prille Lente, toont met haar aanminnigh groen.

Gy pronkt dit ruim vertrek op tót een hooffche kamer;
Maar tilt men u eens op, men vindt een ruuwen wandt,
Geſcheurt, doorwatert, óf berookt aan allen kant:
Gy ſtrekt een gulden mars van eenen Voddekramer,
En zyt het eigen beeldt van eenen Huichelaar,
Die, hoe hy meerder ſtreelt, is voller van gevaar.

De Veinzaardt zal met ſchyn van Gódtsdienſt zich ver-
mommen; (aan,
Hy trekt het kleedt van deugdt, van zede, of vrindtſchap
Om by de waereldt voor een eerlyk man te gaan; (men,
Maar zal, als waarheidt hem ontkleeden koomt, verſtom-
En yder wordt bekent, al ſpreekt zyn mondt veel zoet
En 't voorhoofdt deugd'lyk ſtaat, dat 't hart bergt gal en
roet.

Exercet



Exercet orbis cunctus histrioniam,
Mimumque grex mortalis in terris agit,
Ubique fucus regnat, exulat fides,
Mens tecta, frons aperta, sincerum nihil
Intus volutant, sed malæ mercis scatent.
Ergo expedit cavere fraudium strophas,
Vaframque vulpem, quæ leonina latens
Sub pelle celat pectus instructum dolis.

D. B.

De

De Geveinſtheidt of Huichelary, die zoetzingende en quaadtwillende Syreen, wordt niet onaardigh van J. Revius in deezer wyze afgeſchetſt:

Als uit een bitter hól het water koomt gevlooten,
Of neemet zynen loop door zwavelige gooten,
Het ſchynet menighmaal wel helder in het oogh,
Maar lykewel de ſmaak ganſch niet met allen doogh.
Die uiterlyke glans van Gódtsdienſt u niet batet,
Zoo bitter is de grondt, en gy uw broeder hatet;
Want is het binnenſte niet louter, en gevaagt,
Hoe meendy, dat den Heer het buitenſte behaagt?

dit quaadt is in deeze eeuwe onder allerhande ſlagh van menſchen zodanig voortgekroopen en gehuisveſt, dat het een gemeene ſtaatregel is geworden; geveinſtheidt is de moeder der voorzichtigheidt, en die niet kan veinzen, moet om geen glorie peinzen. ze is vrindelyk voor de oogen, maar voedt een ſlang in haaren boezem; zy wenſcht een yder even veel geluk en zegeninge toe in uw byweezen, maar alle verderf en onheil achter uwen rugge. de menſchen verſchillen veel van 't geen zy dikwyls ſchynen. zy zyn zoo vroom, zoo ryk noch zoo wys niet, als zy gelyken, heb ik dikwils van een eerwaardigh man hooren zeggen. het voorhoofdt beliegt menighmaal het harte. eenes Apothekers dooze heeft niet altydt in, dat haar geſchrift uitwyſt: zoo vindt men, in plaatſe van eenen David, een beeldt met geitevellen bedekt nogh ſlimmer evenwel zyn de ſchynvroomen, die den Gódtsdienſt tot een dekzel van hun verborge misdaaden gebruiken, om het ooge der waereldt te verblinden, daar ons de Heilandt zelfs al voor gewaarſchouwt heeft, zeggende: *wagt u voor den zuurdeeſſem der Pharizeen, die tot den Heere naderen met hunne lippen, daar hun herte verre van hem is.* ende die onze gezegende Heilandt

landt op een andere plaatſe by gewittede grafſteden vergelykt, om dat zy van buiten ſchoon ſchynen, maar van binnen met waan en logenen vervult zyn, en den nieuwen menſch, die naar Godt geſchaapen is in waare gerechtigheidt en heiligheidt, niet aandoen, volgens de leſſe van Paulus aan de Epheziers in het vierde hoofdtſtuk. hoort eens wat de Dekker in zyn treurſpel de Doper den Pharizeër Gamaliël doet zeggen:

Wy, die met ſchyn van deugdt verblinden 't plomp gemeen,
Zien koel en yverloos Gódts wetten overtreên;
Maar kikt men tegens onze inzettingen óf ſchriften,
Wy ſtuiven hittigh op; wy poogen door vergiften,
Door gout, door leugenen, door tuigen boos en vals,
Ons tegenſprekeren te taſten aan den hals.

voeg hier by uit het derde Bedryf de beſchuldiging van Johannes door den Pharizeër Malchus:

Wy hebben meêr gezien dusdanige gezellen,
Die door een ſlecht gewaadt, een rók of vremden hoedt,
Vertoonende quanſuis een ſlecht en recht gemoedt,
Den naam van zedige, van tuchtige verkreegen:
Maar eindelyk tot ſtaat en achtbaarheidt geſteegen,
En rykelyk gegoedt door zoo een zótte klucht,
Verſmeeten zy wel haaſt het masker van de tucht,
En hebben opentlyk de ontleende deugdt verdreeven,
En hunnen eigen aardt den lóſſen toom gegeeven.

onder deze Veinzaardts, dunkt my, dat de gemaakte of buitenſpoorige plichtplegers te rekenen zyn, als dewelke of zelfs bedriegers, of lieden, die bedroogen zyn geweeſt, bevonden werden, om dat gemeenelyk zy, die door beleefde woorden zich hebben laaten bedriegen, anderen met dezelve munt betaalen; ende deeze menſchen zyn, zoo wel als andere ongeregelden, enkele wanſchepze-

ſchepzelen van ongerymtheidt, in welke de rede ontbreekt, waar door de beſtiering by hen niets te doen heeft, aangezien het geene oorzaak van een ernſtige aandachtigheidt moeſt zyn, op het geene ſtof geeft tot een algemeen belachen, wanneer de zaak ontdekt werdt, hen tot die verwaantheidt doet vervallen van te gelooven, dat zy verwondering en vrinden verwekt hebben, om hun verborgen angel gretigh in te ſlokken, en zich onweetende te laaten bedriegen, vergeetende onze Veinzaards dikwyls, dat één bedrogh veele anderen van nooden heeft, om hunnen toeleg wel te doen gelukken, zonder ontdekt te worden, en by gevolg is hun gebouw in de lucht geſticht, dat noodtwendigh ter aarde moet vallen. *de Huichelaar* zegt de wyſte der Koningen in zyne Spreuken, *verderft zyne naaſten door den mondt.* en de Koningh en Profeet David in zyn 54ſten Pſalm: *zyn mondt is gladder dan boter, maar zyn harte is kryg: zyne woorden zyn zachter dan olie, maar dezelve zyn bloote zwaarden.* een zwaan is wel blank en wit van pluimen, maar bruin en taai van vleeſch. zoo komt een Huichelaars tong wel lieffelyk ſtreelen, maar des zelfs herte houdt enkel fenyn beſlooten. aldus was het met Laban ook gelegen, die den ſtil vertrokken en vluchtenden Jacob op het gebergte Gileadts achterhaalt hebbende, tót hem geveinsdelyk zeide: wat hebt gy gedaan, dat gy u van myn herte ontſtoolen hebt, ende myne dochteren ontvoert hebt, als gevangene met den zwaarde? waarom zyt gy heimelyk gevlooden, ende hebt u my ontſtoolen? ende hebt het my niet aangezeidt, dat ik u geleidt hadde met vreugde, ende met gezangen, met trommel ende met harpe? ook hebt gy my niet toegelaaten myne zoonen ende myne dochteren te kuſſchen. gelyk wy zulks in het 31. hoofdtſtuk van 't Boek der Scheppinge beſchreeven vinden. deeze lieden zyn de Perzikken gelyk, die een ruuwen en keyigen ſteen verbergt onder een fluweelen en zachten rok. ofte als Maankopbollen, die

op

op een hooge ſteng een groote en veelverwige bloem vertoonen, die luſtig voor 't gezichte is, maar by de neus gehouden of enkel aangetaſt, een groote ſtank geeft. tegens deeze konſt nu is geen beeter beſchuttinge als de voorhoede, en zonder die te gebruiken zou men hedensdaags niet konnen leeven, doch deeze voorhoede moet altoos in voorzichtigheidt, en nooit in Liſtigheidt beſtaan, ten zy dezelve binnen de paalen van voorzichtigheidt blyve, wanneer ze een goede hoedanigheidt is, zynde het een ondeugdt, wanneer zy tot het bedrogh uitloopt. men moet zich van de Liſtigheidt alleen bedienen, als van een geneesmiddel tegen de boosheidt van anderen, maar niet als een vergift, want een eerlyk man moet liever verkiezen bedroogen te worden, dan te bedriegen. indien wy de heilige Bladeren opſlaan, wy zullen by Job in het 13. hoofdtſtuk geboekſtaaft vinden, dat een Huichelaar niet voor Godts aangezichte zal koomen, zonder dat 'er eenigh onderſcheidt geſtelt wordt tuſſchen huichelarye in woorden of werken, op wat wyze ook in 't werk geſtelt: want deeze ſchoonpraaters trachten enkel en alleen der menſchen oogen en ooren te behaagen, zonder te denken, dat Godt hunne werken beſchouwt, ende hunne vleijende woorden opmerkt. onze gezegende Heilandt zelf zegt by den Evangeliſt Matthæus in het 22. hoofdtſtuk. *wee u, gy Schriftgeleerden ende Pharizeen, gy geveinsden, want gy ſluit het Koningkryk der Hemelen voor de menſchen, overmits gy daar niet ingaat, noch de geenen, die ingaan zouden, niet laat ingaan.* want gelyk een openbaare vyandt beter is, dan een geveinsde vrindt, zoo wint een openbaare zondaar het ook van een geblanketten en verhoolenen, die het kruis wel aanraakt, maar niet draagt; die wel plasregens van traanen ſtort, doch niet uit boetvaardigheidt, maar gelyk de Crocodillen, om te bedriegen, en zyn ſnood oogmerk te bereiken. doch de zodanigen moogen de bovengemelde verkondiging

des Zaligmaakers tegens de Schriftgeleerden en Phariзeen wel op zich zelven toepassen, ende verzekert weezen, dat schynheiligh spreeken en leeven is in de helle gaan langs en bezyden den wegh van 't Paradys, en dat zy den Stier van Baäl gelyken, die aan stukken op het hout verdeelt, en op den altaar gelegt, geen vuur uit den hemel ontfing, hoe zeer de Priesters ook riepen, dewyl zy meede geen invloedt van het Hemels licht ontfangen, maar doof en zonder zegen blyven, of zoo die voor eenigen tydt al eens flikkert, zy heeft geen duur, en is enkel bier, dat haast verzuurt, nadien deeze en andere zonden, daar veele menschen zoo verlekkert op zyn, Godts geduldigheidt vermoeijen, en hunne zielen verhellen. 'k moet tót een toegifje hier in lassen de geestige verbeeldinge eenes Huichelaars by den grooten Ystroomdichter Antonides, ter gelegentheidt, dat hy, 't Oostindisch Magazyn beschouwt hebbende, de Lynbaanen nadert. dus zingt hy:

Ten waar ik my vergaapte aan onze Lynbaan sloten,
Die spier en zenuwen aan 't lichaam van de Vlooten
Verschaffen, en eer ik haar grootheidt overleg,
Nógh duizendt treden my afwoek'ren uit myn wegh;
Om een geslacht te zien, dat door verkeerde gangen
[Hoe meenigh lydt 'er om?] gewoon is geldt te ontfangen,
Dat ons gezicht verblindt, en veinzende achter uit
Te treeden, af te zien van aardtsche winst en buit,
Vast op zyn voordeel loert, en weet zyn eindt te rekken.
Nógh veinst het openbaar: en om 't voor ons te dekken,
Behoeft het breeden vilt noch blinkendt koorkleedt aan,
Noch met gebogen hals op de eene zy te gaan.
U wordt op hooger markt dit veinzen toegeschreeven,
Gy, die een schyn vertoont van ingetogen leven,

Die elk tót armoê preekt, en rechts en links niet zoekt
Dan rykdom, hoe geveinst gy geldt en schat vervloekt;
Maar dek vry, looze Sphinx, de klaauwen met uw veeren,
De Farizeeusche gryns kan ons gezicht niet keeren.
Hoe gy de trony trekt, en 't logenachtigh oogh
Uit heilige aandacht schynt te strekken naar om hoogh.
Nógh komt de Gierigheidt, vermomdt met valsche treeken,
Zich zelf verraaden, en geduurigh uit te breeken;
De waereldt kent uw deugdt, gy trekt dezelve lyn,
En moogt de zótten nógh bedriegen met den schyn.
Bemint gy de armen, en het lyden en verzaaken,
Hoe schouwt gy zoo bezórgt de nederige daken,
En leidt uw dartel oor ten dans op Luit en Veel,
'T wellustige oog in zyde en gout? de tong en keel
Geleert op huichlary, magh zich gerust verdrinken
In rhynzen dauw, zoo lang die niet door 't vel komt blinken;
Als maar hier onder om de sleur een enkel woordt
Tót lóf en dankbaarheidt des Scheppers wordt gehoort.

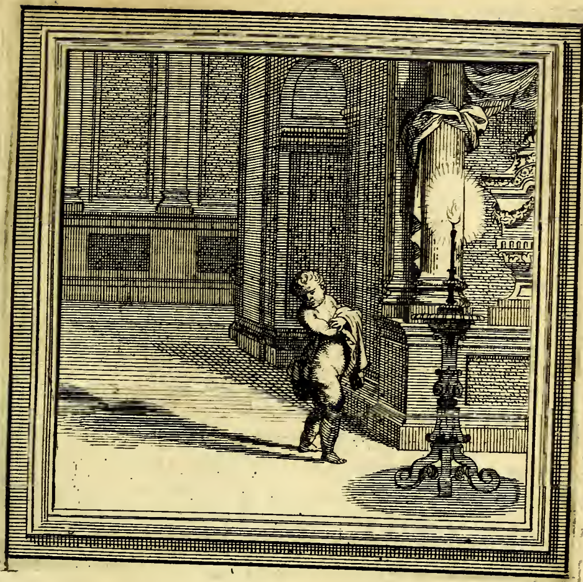
en wat lager:

Dat geldt u meê, die smaalt op smullende Lukullen,
Die slechte spys gebruikt, om uwe maag te vullen;
Maar hoe de soberheidt u toestraalt met haar licht,
Toont die gemeste buik, en puilendt aangezicht.

VERGROOTINGE.

Ex Muſcâ Elephas.

De gulde zon heeft hier haar vrind'lyk licht gedooft,
Om by den Indiaan te ſchooner door te breeken,
En 't halve waereldtrondt den held'ren dagh ontrooft,
Wes 't rook'righ licht van Lamp en Kaarſen is ontſteeken.
Maar hoe veel deeze glans onze oogen komt te baat,
Zy liegt weêr grootelyks met zwarte ſchaduwbeelden,
En geeft een kleinen dwerg eens hoogen reuze maat,
Waar meê hooghmoedigen veeltydts hun zinnen ſtreelden
Wie bovenmaat'lyk pryſt óf iemants ſchuldt vergroot,
En van een kleinen Vlieg een Olifant durft maaken,
Verkort de waarheidt, en verkoopt een ſteen voor broot.
En ſchyn, en lóf bedriegt. elk draagt geen Engelſch Laken.



Ludo tibi mimum, ſcenam ſi quæris: ubivis
Cæca comes, κωφὸν muta πρόσωπον ago;
Et miris te fallo modis: quam quolibet arvo
Stare vel ire putes; dum fugit umbra, jacet.

B B.

Verwonderens waardigh is het, dat men nergens in de Heilige bladeren van eenige, der ter helle gedaalde, zondaaren geklaagt vindt, aan wat gedeelte hunnes lichaams zy de meeste pynen leeden, als dat de Ryke man in het Evangelium van Lucas in het 16. hoofdstuk bitterlyk kermt over den pyn in zyne tonge, en tot Abraham geroepen heeft, dat hy zynes ontfermen wilde, en Lazarus zenden, dat die het uiterste zynes vingers in het water zoude doopen, en zyne tonge verkoelen. hy lydt pyn aan alle zyne leden, en roept enkel om verkoelinge voor zyne tong. zoo'er nu zulk een grouzaame straffe aan de tong in dat onuitblusselyk vuur bereidt is, waarom dan niet onze eerste zorg besteedt aan het wel bestieren van ons spraaklidt, zoo lange de hemel ons laat woonen onder de levendigen? zekerlyk de doodt en 't leven zyn in de tonge beslooten, weshalven het leven te wenschen, en de tonge te verzuimen, niet anders is, dan vergeefze wenschen te doen. onder dit qualyk bestieren der Tonge is meede te rekenen het vergrooten eener zaake, gelyk wy in Mozes vyfde boek vinden, dat de uitgezonde bespieders van het landt Canaan mede gedaan hebben, zeggende: *het is een volk, grooter en langer, dan wy; de steden zyn groot ende gesterkt tot in den hemel toe; ook hebben wy daar kinderen der Enakim gezien.* welke voetstappen de Joodtsche Rabbi Salomon Jarchi in zyne Hebreeusche uitleggingen over Job wonderlyk wel gevolgt heeft, verhaalende van zeker beest, Behemoth genaamt, 't geene in der Jooden harzenen alleen leeft, en van hun in Job XL gezogt wordt, dat het yder dagh duizendt bergen afeet, die des nachts weder aangroeijen; en op dezelve plaats, als ook in den CIV Psalm eenen visch, Leviathan genaamt, uitvindende, waar van Godt een mannetje en wyfje geschapen zou hebben. doet hier by des zelven Rabbis vergroote beschryvinge van den Zundtvloedt: want men ver-

vergenoegt met het verhaal der Goddelyke ſchriften; zegt hy ſtoutelyk zonder eenigh klemmendt bewys, dat het water rookte, en dat de beeren, zoekende in de Arke te klimmen, hunne klauwen daar aan zengden, daar by voegende, dat dit kokende water voornamentlyk uit den hemel viel, om dat de menſchen, die voor den zundtvloedt leefden, zoo groot waren, dat de wateren van den afgrondt hen niet overſtroomen konden. dit is nu zoo algemeen geworden, dat Gracian in 't vyfde hoofdtſtuk van zynen Heldt verhaalt, dat zommigen gelooven, dat niet bovenmatigh te pryzen eerrooven is. maar ik zou zeggen, dat de bovenmatige lof een gebrek van begryp te kennen geeft, en dat hy, die te veel pryſt, met zich zelven, of anderen ſpot. koning Ageſilaus van Lacedæmonien, gaf zulks duidelyk te verſtaan, als hy zeide, dat hy geenen ſchoenmaker, die voor eenes Dwergs voeten Reuſen ſchoenen maakte, de penning zoude gunnen. de Vergrootingen voorwaar zyn enkele verkortingen van de waarheidt en quetzuuren voor de voorzichtigheidt. door te vergrooten doet men zich gaan voor een Man van verkeerdt oordeel, vergelykende Juan Rufo deeze Vergrooters en hooghdravende ſpreekers by de onvruchtbaare Jaaren, die de vruchten duurder maaken. men zou hen ook konnen evenaaren met de ſtieren van Indiën, den welken men zoo lange tongen toeſchryft, dat zy daar meede hunne ooren kunnen bereiken, want de vergroote zaaken worden van andere menſchen gehoort, en wederom, niet zonder daar iets by te doen, voort vertelt. wie houdt het mede niet voor penningen van de zelfde munt, 't geene de Joodtſche Rabbynen volgens 't getuigeniſſe van den geleerden Buxtorf in 't 36. hoofdtſtuk van zyn ſchoole der Jooden, in hunne Cabaliſtiſche uitleggingen van eenige hiſtoriën des ouden verbondts verhaalen, te weeten, dat de ſchonken van den reus Og meêr dan drie mylen lang geweeſt zyn, en dat Mozes een-en-

twintigh voeten hoogh, een ſpeer van tien ellen lang gevoert heeft, en daar mede nogh vyftien voeten hooger opſpringende, evenwel den gemelden Reus nauwelyks aan de enkels heeft konnen raaken; en diergelyke leugenachtige Vergrootingen meerder. aardighlyk kan men zulke wyde gaapers den mondt doen ſnoeren, met tegenvergrootingen te gebruiken, die hunne opſnyereijen beſpotten en verſtompen, dus door een taſtelyke logen hunne grove onwaarheden zichtbaar maakende; waar van Johan de Brune in zyn Jok en Ernſt een geeſtigh voorbeeldt verhaalt, dat ik den Lezer moet mededeelen, *een zotte hoveling*, zegt dat overgeeſtig vernuft, *die tot zekere maaltydt genodight was, zagh een koper konfoir op tafel brengen, en met koude grimmatzen begon hy den reuk van dat metaal te laaken, zeggende, dat hy 't om zyn ſcherpheidt noch aan den diſch, noch in ſlaaplakens mogt veelen; maar zyn tafel en bedde wierden beide met zilvere vaten bedient. Een van de gaſten, die den Huisheer door zodanige ſnorkery gelyk als wederwaardelyk in den baardt zagh vliegen, ſtampte zyn uitbundige onbedachtzaamheidt met dit antwoordt ter neder: Myn Heer, zei hy, ik geloof, dat het uwe zedigheidt is, die u zoo zoberlyk doet ſpreeken. gy konde, zonder de waarheidt te overtreeden, tienmaal meer zeggen: want al de waereldt weet, dat gy een paar dozyn overſchoone paarden hebt, die altemaal met zilver zyn beſlagen, en dat de zoolen uwer ſchoenen van klinklaar gout zyn, gelyk ook uw kamerpotten, die met diamanten zyn ingeleidt.* geſchieden nu zulke zotternyen uit een dagelykze gewoonte, zy worden ook wel uit andere inzichten gepleegt, als wy hier boven reedts aangemerkt hebben, wy zullen nogh een enkel ſtaaltje uit J: de Dekkers treurſpel de Dooper bybrengen, al waar Gamaliël van den Rabbyn Malchus zegt:

Kortom

Kortom wat eenighzints zyn zaake ſtyven magh,
Zal hy uitbulderen, en door al 't hóf trompetten,
En met gemaakt gebaar zyn boevery blanketten.
En toont de Koning zich hier weinigh in belaën,
Zoo zal hy zynen toon vry hooger laaten gaan.
Dat gantſche menigten van opgeruide troepen
Na 't hoofdt ſtaan van den Vórſt, zal hy beſtaan te roepen;
Ja dat men 's nachts al ſtil vaſt rót, en t'zamen ſpreekt;
Iet grouwelyks bewerpt; iet zórgelyks beſteekt;
Bedekte laagen brouwt; door ſchadelyke liſten
's Landts algemeen profyt ſleept in zyn eige kiſten,
En vette winſten trekt uit dit vervloekt gemuit.

LASTERINGE.

Et ſolem nebulæ tegunt.

Hoe heerelyken glans de gulde zon verſpreidt,
Die bergen, boſch en beemdt doortintelt en verblydt,
En alle ſchepzelen geeft ademtocht en leven,
Nógh moet zy ſomtydts plaats aan zwarte wolken geeven.
En vindt zich met een kleedt van nevelen bedekt.
Wat wonder? dat de deugdt dan veeltydts 't voorwerp ſtrekt,
Waar op een laſteraar zyn' bitt're gal zal braaken,
Om haare zuiverheidt te ſmetten en mismaaken,
Wanneer hy 's naaſtens eer en roem verkleinen kan,
En zynen naamdwerg dus verheffen tót een man,
Daar eigenliefde, nydt, en hooghmoedt hem bezitten,
En leeren op een ey te ſcheeren en te vitten.
Dóch hoe de nydt ook woelt, en veeltydts wordt gelooft,
De deugdt buigt wel wat neêr, maar beurt daar na haar hoofdt
Met grooter glans weêr op, en praalt met meerder luiſter,
Gelyk de milde zon, verwinnendt 't droevigh duiſter
Der bruine nevelen, haar lieflyk aanſchyn toont,
En dus haar eigen' deugdt tot vreugdt der aarde loont.

Hirundo



Hirundo famæ pestilens Calumnia
Tantum sibi licere sumit, ut viros
Morsu maligno devenustet optimos.
Ut umbra semper est euntibus comes
In luce solis, sic adhæret hæc lues
His, qui decus rectique sectantur vias.
Fruatur ergo quisque, qui fidit sibi,
Famæ sinistro errore: vix ulli venit
Immune labis nomen ante funera.

D: B.

Het is een bekendt ſpreekwoordt, de Grooten hebben lange armen; werwaarts gy u begeeft en vliedt, zy volgen u na, en grypen u. zoo heeft de tonge ook haare handen, en wel zoo lange, dat zy voor die der Vorſten niet behoeven te wyken. de doodt, zegt de wyſte der Koningen in zyne Spreuken, en het leven zyn in de handt (of geweldt) der tonge. menſchen van een quaade tonge zyn dulle honden, en zy, die qualyk van dezelve ſpreeken, zyn ſchreeuwers. want zodanige tonge is een wildt gedierte, dat men zeer moeijelyk aan de keten kan leggen, wanneer het daar eens uit ontſnapt is, maar ook is het de aderſlagh, waar aan verſtandige lieden de geſtalte der ziele kennen, ende de beweginge van 't herte voelen. onder andere misgreepen nu van ons ſpraaklidt is de Laſtering niet van de kleinſte, als dewelke niet alleen in Logens maar ook in valſche beſchuldiginge zich verloopt, ende Ryken, Staaten, Huishoudingen en familien van een ſcheurt, en 't onderſte boven keert. Apulejus zegt in het eerſte boek van zyne bloemtjes, dat in een groote ſtadt ook menſchen gevonden worden, die liever hun wyzer willen laſteren als navolgen, en die zy wanhoopen gelyk te worden, in der zelver eer beleedigen, om dus, daar zy onvermaart zyn, bekent en vermaart te werden. waar op Jacobus Zevecotius in zyn Puntdichje op Grunnus gezien heeft, 't welke ik door den taal- en dichtkundigen Dr. David van Hooghſtraaten, wien ik myne geringe kenniſſe in de goede letteren en Poëzye ten grooten deele verſchuldigt ben, aldus in Nederduitſch vertaalt vinde:

Als Grunnus zagh, dat hy vergeefs veel boeken ſchreef,
En even onberucht nógh in de waereldt bleef,
Begon hy op zyn wys my lelyk af te maalen,

Om

Om dus met myn gedicht by elk een naam te haalen.
Denk, Grunnus, niet, dat ik u dit beletten zal.
Gódt geef dat gy hier door bekent wordt overal.

zoo vindt men, dat de konſtryke Apelles by den koning Ptolomæus van eenen Antiphilus heimelyk wegens een bedachte zamenzweering bedraagen is geworden, en niet, dan na veel bewys zyner onſchuldt, den doodt ontkoomen is; waarom hy tot gedachteniſſe van dit gevaar de Laſtering in deezer voegen met levendige verwen op het ſchilderdoek vertoont heeft. gy zaagt een man met lange ezels ooren, gelyk een tweede Mydas, als richter op een hoogen ſtoel zitten, hebbende aan zyn rechte handt de Onwetenheidt, en aan de linke handt 't Vermoeden tot zyne Raaden, recht voor hem naderde Laſtering in een zedigh kleedt, houdende in de linke handt een brandende toorts, en met de rechte een' op de kniën liggenden, en met toegevouwe handen biddenden, Jongeling by het hair voortrukkende, verzeldt van den Nydt, en gevolgt van Bedrogh en Liſtigheidt, volgende ter zyde 't Berouw met geſcheurde klederen, en ommeziende hoofdt de vlugtende Waarheidt achter na. 't geen ik in jongere dagen aldus op maat gebracht hebbende, hier zal inlaſſchen:

Vórſt Mydas, op den richterſtoel gezeeten,
Gebruikt Onwetenheidt, die naaſt zyn' zetel ſtaat,
En quaadt Vermoeden, op de waarheidt fel gebeeten,
Aan zyne rechte handt tót zyn geheimen Raadt.
Hem nadert Laſtering, vrouw Logens eerſt gebooren,
Gewapendt met een toorts in haare linke vuiſt,
En ſleept de Onnozelheidt, vol bulderende tooren,
Voor hem te recht by 't hair, met ſtóf en bloedt begruiſt:

De rustelooze Nydt, op ed'le deugdt verbólgen,
Doet zyn' beschuldiging met snoodt Bedrógh en List,
Die, als een schaduw 't lyf, die Hydra altydt vólgen,
En onder 't zedigh kleedt verbergen Haat en Twist.
Dus krygt een schelmstuk kraght door welgevonde stree-
En Laster wordt verhoort by Lichtgelovigheidt, (ken,
Die onrecht vonnis durft tot onschuldts nadeel spreeken,
Hoe klaar die zich vertoont, en ernstigh bidt en pleit.
Dies vlugt de Waarheidt wegh met ommekykende oogen,
En laat het Naberouw in 't opgescheurde kleedt
Vol droefheidt achter zich beklaagen 't groot vermoogen
Der zwarte razerny by rechters, dom óf wreedt. (pen,
Dit leert, hoe deugdt veeltydts staat bloot voor Lasterdam-
Onschuldigh wordt gedoemt, en opgehoopt met rampen.

hoe wel waar het nu te wenschen, dat dusdanige schilderye in alle Hoven wierde opgehangen, ten einde de Lasteringe beteugelt wierde! nergéns immers onthoudt zich dit wanschepzel meerder, wyl aldaar menigerlye vermoedens, nydigheidt en andere looze kunstenaryen in zwang gaan, en met Argus oogen gestadig loeren, om elkanderen de kanse af te zien, om door de bewerking van een anders val zich zelven in diens plaatze te zetten, en door de verbeurtmakinge van eens onschuldigens rykdom zich met dezelve te vermaaken; want hoe haatelyk hunne lastertaal ook is, zy wordt nogh veel grooter en boozer, om dát zy zich daar in kittelen en roem op draagen. waar van de zedige Dichter Willink in zyne Christelyke Zededichten, aldus opzingt:

Wie in het quaadt genoegen neemt,
Is van de deugdt geheel vervreemt,

Ver-

Verbastert van de goede zeden,
Ja bloot voor alle elendigheden:
Dóch de allersnoodtste en ergste staat,
Die alle quaadt te boven gaat,
Waar van geen snooder wordt gevonden,
Is, daar men koestert zyne zonden.

uitdruklyk gebiedt de Wet Godts Leviticus 19. *gy zult geen quaadt spreeken van uwe Evenaasten.* geen Rechter ook moet iemant onverhoordt oordeelen, zoo als de Goddelyke zedeles boven den ingang van Schepenen kamer te Amsterdam vermaant; *audi & alteram partem.* nadien hy, die zonder verhoor van partyen, vonnis velt, hoe billyk 't zelve ook magh weezen, onrechtvaardigh is, voornamentlyk in 't verhooren van quaade tongen. waarom Plautus in zyn Pseudolus in 't eerste bedryf zegt:

Homines qui gestant, quique auscultant crimina,
Si meo arbitratu liceat, omnes pendeant
Gestores linguis, auditores auribus.

Moght ik naar mynen zin met lasteraaren leeven,
En die hen geeft geloof gerechte straffe geeven,
Ik hing ze beiden op; den last'raar by zyn tong,
En die hem geeft gehoor, ik by zyn ooren hong.

en de keizer Antoninus Pius den geenen, die hem eenigh quaadt van anderen aandiende, wanneer hy zyn betigting niet konde goedt maaken, met den doodt gestraft heeft. verwonderlyk is de lesse van Gracian in deeze zaake. *zyt niet vernuftigh tot schade van anderen*, zegt hy, *'t welk nogh hatelyker is, dan verdrietigh.* yder wreekt zich over den quaadtspreker met qualyk van hem te spreeken, en gelyk hy alleen is, zoo zal hy veel eer overwonnen worden, als de anderen, die in grooten getale zyn, en niet overtuigt zullen weezen. de quaadtspreeker

ker wordt altydt gehaat, en die met hem verkeeren, doen 't meêr uit vermaak om zyn uitvaaren te hooren, als uit achtinge, die zy voor hem hebben: want een lasteraar beschadigt drie te gelyk, voor eerst dien, van welken hy quaadt spreekt, ten anderen dien, die de lasteringe aanhoort, en ten derden zich zelven; gelyk aan Haman in het boek van Esther levendigh gebleeken is.

't Is nu niet alleen loffelyk nooit anderen te lasteren, maar ook geen lastering op zyn evenmensch van iemant aan te neemen of goedt te keuren, nochtans is het de allergrootste lof, wanneer men zelfs gelastert wordt, 't zelve, zonder vergeldinge met gelyke munt, te verdraagen, ende het ongelyk niet in marmer te schryven, en de weldaaden op glas. gelyk ons de Christus zelfs leeraart by Matthæus 5. zeggende; *bidt voor uwe vervolgers en lasteraars*. en J: de Dekker in zyn 114 puntdicht zingt

Als gy gescholden wordt, en met de tong gesteeken;
Als iemants laster mondt uw faam stelt als ten roof;
Zoo wacht u, lasteren met lasteren te wreeken;
Maar schikt uw leven zulks, dat niemant hem geloof.

de konst ook, om het quaadtspreeken in te toomen, is daar over niet bekommert te zyn; want daar op te antwoorden is zich zelven nadeel doen, zich daar over te vertoornen, is zich zelven in kleinachtinge brengen, en aan den nydt stoffe geeven, om zich te verlustigen. du plaght Alexander te zeggen: *het is koninklyk wel te doen en gelastert te worden*. en Demosthenes zeer schandelyk van iemant gelastert werdende, antwoordde koeltjes: *ik wil my in den strydt niet begeeven, in den welken het eerelyker is overwonnen te weezen, dan te overwinnen*. ja Plato voegde zulk een quaadtspreeker toe: *ga voort met quaadtspreeken, want gy hebt niet geleert goedt te spreeken*

ken. doch 't waare te wenſchen, dat de Chriſtelyke Overigheidt die verdoemelyke ſlachtbeeſten volgens de leſſe van Plinius offerde voor de gemeene ruſte, en met den keizer Trajanus zulk een ſchrik hadde van deeze onmenſchten, dat zy dezelven in een afgeſleete ſchip zonder zylen, want en roer in zee zondt, op dat zy, de ongenade van dat ongeſtadigh en wreede element overgegeeven zynde, eens moghten beproeven de onſtuimige verwoedtheidt, die zy zoo menighmaal tegens hun evennaaſten geoeffent hebben; want geen zaake is meerder bewaarheidt als het oude versje:

Die laſtering niet ſtraft, maakt zich daar zelf aan ſchuldigh.

hoort eens wat de Yſſelzwaan J: Revius voor waarſchouwinge tegens de laſteringe doet in zyn tafel-recht:

Al die zit aan mynen diſch,
Drink' zoo veel, als nodigh is.
Eet naar uwes hongers eiſch;
Maar eet nimmer menſchen-vleiſch.
Weet gy niet, wat dat beduidt?
Hoort, ik zal 't u leggen uit:
Spreekt niet qualyk van een vriendt,
Die dat nimmer heeft verdient.
Spreekt niet qualyk van een' man,
Die zich niet verweeren kan.
Neemt hem niet met uwen mondt
'T geen gy hem niet geeven kondt.
Zyt gy anders van manier,
Mynenthalven blyft van hier.
'T zy u eens vooral gezegt,
Dat is hier het Tafelrecht.

VUILE REDENEN.

Cave, accedas. fædaris ab illo.

Een zak met houte kool, ten keuken dienſt vervoert,
Waar dat hy nedervalt, óf waar hem iemant roert,
Bemeuzelt met zyn ſtóf en vloer, en handt, en kleeden,
En toont ons klaar 't geſtel van zyne vuile leden.
De zak verbeeldt een tong, die dartle woorden voert,
En, als men die gehoor verleent, óf daar meê boert,
Ook onze zeden door de zamenſpraak beſchadigt,
En wulpsheidt, overdaadt en kriele luſt verdadigt.
Het zwarte koolgruis, dat door 't yle doek verſtuift,
Is vuile klapperny, die eerbre kout verſchuift,
En ſtrekt een blyk van dat ligt in de duiſt're hoolen
Van zulk een ſnapperdts hart gehuisveſt en verſchoolen
Een bajert van verderf, en vleeſchelyken luſt,
Die zelden ſtille ſtaat, en nimmer wordt gebluſt,
Gelyk in 't zwarte doek de zwarte houte koolen,
De moeder van het ſtóf, gepakt zyn, en verſchoolen,
Die door een vonkje vuurs ſtraks raaken in den brandt
En als een wulps geſnap verwekken ſchade en ſchandt

Qualis



Qualiscumque animi ſermo bene creditur index:
Certior obſcœno vix tamen eſſe ſolet.
Seu quia, quod peccant, ſtulti venerantur amantes:
Seu quia laſcivo fugit ab ore pudor.

Sidronius Hosſchius.

Uit de overvloedt des herte ſpreekt de mondt volgens 't getuigeniſſe van den Evangeliſt Matthæus in zyn 12. hoofdtſtuk. vuile redenen zyn vaſte kentekenen van een bedurven of lichtvaardigh gemoedt, daar de ſpraak eene afbeeldinge van is. hier op zagen de ouden, zeggende:

Stultus ſtulta loquitur.
Een ezel kent men aan zyne ooren.
Een gek men aan zyn ſpraak kan booren.

onder welke ſoort zy niet de laaſte zyn, die een gewoonte maaken van ongeſchikte woorden uit te werpen, die de zielen vergiftigen, en kuiſche ooren beſmetten. de ſtank van een openen graf-kelder, en die der rottende lichaamen is niet alleen zwaar en benaaudt, maar ook ongezondt, doch zulke vuilbekken blaazen nogh veel vuiler dampen uit, *maaken zich zelven ſtinkenden, ende doen zich zelven ſchaamte aan.* gelyk de wyze Salomon Spreuken 13. getuigt. ja *zy zyn* zelfs *graven vol rottende beenderen*, zegt Chryſoſthomus, *die open ſtaan, om anderen hunnen ſtank deelachtigh te maaken.* daar men gewoon is de lyken met aarde te bedekken, doen zy het tegendeel, het allerſtinkendtſte vuilnisvat ontgraavende, en daar meede ydereen beſmettende, nadien zy zich wonderlyk meenen uitgeſlooft te hebben, als zy medtgezellen hebben verkregen, die in hunne vuiligheden deelen. nadrukkelyk zegt de Apoſtel Jacobus in het derde hoofdtſtuk van zynen Zendtbrief, dat *de tonge is onder onze leden geſtelt, welke het geheele lichaam beſmet.* waarom zeker geleerdt man deeze dartele redenvoeringen het uitſpouwzel der helle genoemt heeft, en dusdanige tonge de zetel en het broeineſt des Sathans, waar uit geen andere Jongen, als dusdanige vuile en onbeſchaamde woorden te wachten zyn. en gelykerwys de wyſte der Koningen ge-

leer

leert heeft, dat doodt en leven in de maght en 't geweldt der tonge zyn, zoo riepen de Egyptenaren, wanneer zy hunnen Gódt Harpocrates offerhande zouden doen, volgens 't verhaal van Plutarchus in zyne verhandeling van Isis en Osiris, *de tong brengt geluk*, *de tong brengt verderf.* en dit laaste voornamentlyk eene wulpze tonge, die de waereldt al van lange jaaren af zodanigh bezwalkt heeft gehadt, dat de Profeet Esdras daar over reedts in zynen tydt geklaagt heeft. en alhoewel men hedensdaags veelen ziet, die den hooghsten prys meenen te verdienen, als zy de gezelschappen met een gestadigen nieuwen stof van uitgezochte dartele reedenen en gevallen konnen ophouden, ende de lever doen schudden, zoo vinden wy, boven de reets ter nedergestelde redenen echter nogh anderen, om dit elendigh misbruik der tonge meerder, dan een lichaam verdervenden Crocodil en gretigen Haay te ontwyken; namentlyk, om dat de tong uit den overvloet des harte spreekende, gelyk de Evangelist Matthæus schryft, by gevolge by een vuilen kakelaar nogh een veel vuiler harte moet t'huis liggen, en alle schaamte verbannen zyn, buiten dewelke een mensche en den naam, en de natuur van een mensch ontbeert, want, zegt een oudt Dichter,

Schaamte eens verlooren,
Komt nimmermeer te vooren.

verwonderlyk schryft Symmachus lib. 10. Epist. 10. *ik weete, dat schaamte een namaag van de deugdt is, welke vergeefs in der menschen bedryven gezocht werdt, indien zy in des zelfs woorden niet gevonden wordt.* een andere reden, om dusdanigh vuil geklap te ontwyken, is, dat het zelve niet alleen den klapper zelfs bevlekt, maar ook den toehoorder aankleeft, gelyk de Apostel der Heidenen Ephezen 5. vers 3. te kennen geeft. *Corrumpunt bonos mores colloquia prava*, wisten de Heidenen al

te zeggen. 't geene aldus ruimſchotigh by den Heere Willink gevolgt vinde:

Een quaade zamenſpraak beſmet
Wel haaſt 't verſtandt en goede zeden,
Veel eêr dan 't quaadt weêr wordt verzet
Door ſtichtelyke en nutte reden.
Een zieke ſchaadt door ſmetlyk vuur
Op één tydt meêr, als tien gezonden
Herſtellen zullen. al zoo duur
Wordt ook het quaadt geſprek bevonden,
Gelyk het onkruidt, door wiens zaadt
Het nutte en heilzaam kruidt vergaat.

want wie dusdanige ſnoode vertellingen gehoor verleent, ende zich daar meede kittelt, noodt al ſtilzwygende deeze vuil monden uit, omme hunne ſchandtredenen te verdubbelen; wes de groote Paulus wederom Ephezen 4. vers 29. zegt: *geen vuile reden ga uit uwen mondt.* en hy voegt'er by vers 30. *ende bedroeft den Heiligen Geeſt Godts niet.* nadien zulks Gódts gramſchap ontſteekt, zoo als de Apoſtel naderhandt Ephezen 5. vers 6. verklaart, ſchryvende: *dat u niemant verleide met ydele woorden: want om deeze dingen koomt de toorne Gódts over de kinderen der ongehoorzaamheidt.* hoe gevaarlyk de kanker en 't koudt vyer is, hoe ſchielyk die quaalen voortkruipen en onze ledemaaten opvreeten, dartele woorden zyn nogh ſchadelyker, als die met luſt aangenoomen de ziel vergiftigen, die zoo veel heerelyker, dan het lichaam is, dat aardtſch en verderflyk, daar zy hemelſch en onvergankelyk is, en alleenigh voor korten tydt in het zelve haare wooninge verkoozen heeft. de goutſmeden zyn gewoon, als zy eenigh ſtuk zilver

werk

werk willen vergulden, het vuur met een vleugel aan te waaijen. dusdanige vleugel is een wulpze tonge, waar door de koolen der onkuisheidt aangeblaazen worden en ontvonken. van de Epheziërs ſchryft Strabo, dat zy tot het minſte kindt verdienden verwurgt te worden, om dat zy eenen zekeren Hermodorus, een man van een zeer goedt geruchte en groote zedigheidt, uitgebannen hadden, met een verbodt daar by te voegen, dat niemant hunner ingezetenen zyn voorbeeldt en levenswyze volgen zoude, ten zy hy den zelven gang wilde gaan. van heerelyker gedachteniſſe moet ons de godtvruchtige Oudtvader Auguſtinus weezen, lib 2. Confeſſ. cap. 3. en 9. met groot en oprecht leedtweezen zich beklaagende, van in zyne jonge jaaren zich door quaadt gezelſchap te hebben laaten verleiden gehadt tot verſcheidene zonden, en op de ernſtige vermaningen van zyne moeder Monica weinigh gelet te hebben, die achtende voor Vrouwen praat, welke men niet hoogh ſchatten moeſt. een voorbeeldt, overwaardigh om na te volgen, ofte veel eer om zich aan te ſpiegelen, omme by tydts zyne ooren tegens diergelyke vuiligheden te ſtoppen, en alle wulpze en geilheidt-verwekkende redenen en ſchriften verre van zich af te werpen, gelyk J: de Dekker dat in dit zyn 171 puntdicht van zyn tweede boek betuigt, luidende tegens Martialis:

Genoeg gemartiaalt; ſtaak, Martiaal, uw' kaaken;
Ons Hóllandt heeft genoeg van uwen Roomſchen drek,
Schoon groote Letterliên van u wat wonders maaken;
Ik zweere met Mureet, gy hebt een vuilen bek.
Myn Batavier en heeft geen' ooren voor het kouten
Van zoo een ſtinkenden, zoo ongewaſſchen mondt.
Ja, Martiaal, gy ſtinkt juiſt daar gy zyt gezouten:
Uw zout maakt rótte zeên, uw zout is ongezont.

de heidenen hebben de ſchandelykheidt van dit bedryf al verfoeit, daar de Philoſoof Diogenes, de hondtſche bygenaamt, op zekeren tydt dusdanigen Lostong, die een overſchoon aangezichte hadde, een grooten reeks van dartele redenen hoorende uitſlaan, toeduwde: *Ex eburna vagina plumbeum educis gladium. Gy trekt een looden degen uit een elpenbeene ſcheede.* want voor te geeven, dat men dit zonder arg zegt, en 'er zoo veel quaadts niet in ziet, of heeft, als 'er wel uit opgevat wordt, is geen vermindering van 't quaadt zelve, maar wel van de hoedanigheidt van 't pleegen, zeggende ons Gódts Woordt, dat de menſchen ten dage des Oordeels rekenſchap zullen geeven van een ygelyk onnut woordt, dat zy geſprooken zullen hebben. *want* wordt 'er bygevoegt, *uit uwe woorden zult gy gerechtvaardigt worden, ende uit uwe woorden zult gy verdoemt worden* 't is dan lichtelyk te zien, hoe verre die blaauwe bloemtjens van verſchooningen reiken zullen:

Laſciva eſt nobis pagina, vita proba eſt.
Laſcivus verſu, mente pudicus erat.

Al is myn ſtyl wat wulpſch, en dartel myn gedicht,
Myn hart is onbevlekt, en met de deugdt verlicht.

gelyk men dus Martialis en Petronius voor langen tydt al getracht heeft te verontſchuldigen. maar nogh ſlimmer zyn zy, die op deeze vuiligheeden hunnen roem draagen. de beeſtelyke ongebondentheden, die veelen binnens gordyns, ófte in hune jongere jaaren in 't hondert heen gepleegt hebben, dunken deeze vuil monden, veels te fraái, om niet te verhaalen; zy meenen, dat het hunne glory verkorten zou, dat zy hunne kriele dartelheden en byna ongelooffelyke kraghten verzweegen, als

zoo

zoo veele bewyzen van hunne helde-ſtukken. waar tegens de heidenſche dichter al gezongen heeft:

Quis furor eſt, quæ nocte latent, in luce fateri,
Et quæ clam facias nocte, referre palam!

Wat dolheidt, dat ge op 't geen, de nacht verbergt, durft
roemen,
En 't geen gy vuils bedreeft in 't duiſter, vry'lyk noemen!

weinigh bedenkt men 't aloude ſpreekwoordt: *Stragula ſemper convoluta habeto.*

Het bedt gordyn,

Steets dicht moet zyn.

veele Ouders hebben dikwyls de onvoorzichtigheidt boven dit, dat zy, tydt nóch gelegentheidt aanziende, in byweezen van hunne kinderen zulken miſt' en ſtank uitgeeven, als of zy van hunne voedtſters drek voor melk ingezogen hadden, niet bedenkende de ſpreuke van Seneca, dat

Naar het beſtieren

Zyn de manieren.

ende volgens het oude Hollandtſche ſpreekwoordt, *kleine potjens hebben ooren.* waarom de heidenſche Dichter volgens de vertaalinge van den zoetvloeijenden Ridder Cats al voorheenen gezongen heeft:

Weeſt voor al in reden kuiſch,

Als 'er kinders zyn in huis;

Want niet vuils dient voorgewendt,
Al waar jongers zyn omtrent.

nadien de jeugdt hedendaags niet minder, als van oudts her, ten quaaden geneigt is; zoodat dus doende de Ouders volgens de bekende ſpreekwoorden, *ignem igni addunt. 't houtje daar nogh meerder onder ſtooken.* en *Oleum Camino addunt. den Luis in den pels zetten.* overkonſtigh heeft de uitmuntende Latynſche Dichter Jacobus Wallius deezen ſlechten voorgang van zommige Ouderen in zyne Lierdichten opgezongen, 't welke ik onder de geleerde vertaalingen van den heere David van Hooghſtraaten dus nagezongen vinde aan de Ouders:

Wy vórmen vruchteloos de vroege en tedre jaaren,
En maaken hen in kunſt en wetenſchap ervaaren;
Indien wy hen niet voorgaan zelf met vlyt,
En naau ontzien den kinderlyken tydt.

Indien de vader leeft by 't klappen van de ſchyven,
'T is 't middel om het ook zyn kinders aan te wryven.
De kleene knaap zal 't ook in 't kort beſtaan.
Hy groeit in 't ſpel, en vat die wapens aan.

Een dóchter zal gewis geheele ſchatten hangen
Aan haaren hals; en meê blanketten haare wangen,
Zoo moeder zelf haar voorgaat op dien voet,
En tót haar lyf zoo groote kóſten doet.

Gemeen-

Gemeenlyk vólgt een kindt de vaderlyke wegen.
Het zy het ſtaroogt op het voorgaan van Cethegen,
'T zy 't Kuriën óf Katôs voor ziet gaan,
Het voorbeeldt kleeft zyn zinnen ſchielyk aan.

De wreede Gier gaat uit op vuile galgenaazen,
Door 't veldt verſtrooit; waar naar zyn broedtzel ook zal raa- (zen,
Zoo dra het kan, op eene zelve wys,
En tócht doen op dezelve ſoort van ſpys.

Ook zal de Sperwer nooit een and'ren roof bejaagen,
Dan die voorheenen ook zyn vader kon behaagen:
En de Arendt ziet met onverdraaidt gezicht,
Nógh in zyn neſt, het hemelſch zonnelicht.

LOGEN.

LOGEN.

Ut Crescit Exolescit eundo.

O Rhynstroom, by Tirol, myn zoeten droom, gebooren,
Die menighmaal myn oog en hart trekt naar uw wedt,
Als my in * Noremberg myn stamhuis koomt te vooren,
Wiens afkomst * oost en noordt zich neder heeft gezet.
Ik zie u in 't verschiet uit Rhetische Alpes wellen,
En door de Boden zee met traagen loop geroeit,
In 't eindt voor Bazel, Ments, en Keulen hoger zwellen,
Daar Ceres korenoogst en Libers wynvrucht vloeit,
En door den aanwas van veel' stroomen harder ruisschen;
'k Zie u by Schenkenschans een tweede wedt beslaan,
En als een hoofdtrivier met breede golven bruisschen,
En u verliezen in den grooten Oceaan.
Dit leert, hoe logentaal is klein in haar' geboorte,
En weinigh maght bezit, tót zy wordt voort vertelt,
En lichtgelovigheidt haar opent deur en poorte,
Waar na haar aanzien klimt, en wint een ruimer veldt,
Onnozelen verstrikt, en snelt naar steên en hoven,
Daar schoone glimp en schyn van yder wordt bemindt,
Tót haar de waarheidt eens van 't masker komt berooven,
En snelle logen smelt en weghstuift in den windt.

* *Joan. Aventinus Annal. Bojor. lib.* 7. *cap.* 15. §. 36. *Wolfg. Lasius de Gentium Migrationib. lib.* 8. *pag.* 484 *edit. Wechel. in folio.*

Qui



Qui prava corde cæpta concipit ſuo,
Fruſtra latere vindicem ſperat Deum
Is involucra mentis & fraudum ſtrophas
Rimatur, excutitque. nec pœnis ſinit
Carere crimen ac ſcelus mortalium.
Deſipere licet, errare prona gens ſumus,
Unique nil peccare convenit Deo.

B. B.

De logen is het eenigh zaadt,
Waar uit dat zyn gebooren
De bitt're doodt, de vloek, de haat,
Gódts-lafter, moordt en tooren.

zegt de geeftryke Jan vander Veen, en met zeer groot recht; want indien wy de heilige bladeren teffens met de waereldtfche gefchiedenis-fchryvers doorloopen, wy zullen bevinden, dat alle misdaaden en elenden uit de logen zyn voortgefprooten, ende dat de Erfvyandt des menfchelyken geflachts dit zielbedervende kruidt in de zielen onzer eerfte Voorouderen al gezaait heeft, dat zich met der tydt in hunne nakomelingen zodanigh heeft voortgezet, en met het kleedt der waarheidt vermomt, dat de logenaar in den eerften opflagh voor een waarheidt en deugdtbeminnaar wordt gereekent, en niet dan te laat, en tot zyns naaftens fchade eerft ontdekt wordt. ziet daar haare beeltenis met levendige verwen van den zelfden dichter afgefchetft:

Des waarheidts fchyn, de fchoon vermomde logen,
Is door de tong geftelt in groot vermogen,
En gaat getooit, bepronkt met heiligheden,
Aanbiende vreê, en fcheurende de vreden,
En blaaft door 't oor in 't hart
Der Vorften, dies verwart
Zy Landen ende Steden.
Daar is geen quaader quaadt,
Als 't quaadt, dat zyn gelaat
Met deugden kan bekleeden.

maar 't is hedensdaags zoo verre zelfs gekoomen, dat men het liegen voor eer achtende, nochtans ten gruwelykften opftuift tegens den geenen, die ons ietwes hiet liegen,

liegen, zo als de meermaalen aangehaalde Deventersche puikdichter in zyne Overysselsche zangen opdeunt:

Die iemant liegen heet, die denkt met hem te vechten,
Want zulke smaatheidt kan men anders niet beslechten:
'T is wonder dat voor 't woordt men grouwelet zoo zeer,
Daar men het liegen zelf doch houdet voor een eer.

zynde zulk zeggen in der daadt wel onheusch, maar zomtydts geen onwaarheidt ofte leugen, in 't latyn *mendacium*, van 't woordt *mens*, verstandt, zin. zo dat *mentire*, liegen, gelyk als *a mente ire*, van zyn verstandt afwyken, kan afgeleidt worden, want die met opzet, of buiten beter weeten liegt, loopt buiten de rede of waarheidt, zynde evenveel, of de leugens om enkel tydtverdryf, uit vermaak, of noodt gepleegt werden, waar in onze Eeuw ten hoogsten uitmunt tot onze schade, daar heel andere gedachten oudttydts de Persiaanen hadden van de logenaars; want, weetende hoe de rede zelver eischt, dat 'er tusschen hart en tonge een naauwe overéénkomste zy, zoo leidden zy den geenen, die driemaal op logens betrapt was, een eeuwig stilzwygen op, als onnut voor de menschelyke gezelschappen om hunne dwaaze redenen. zoo wordt Achilles ook spreekende ingevoert by den Dichter.

De zwarte hellepoort is my zoo haat'lyk niet,
Als hy, wiens hart en tong verscheide doelwit schiet.

heerlyk zegt Pythagoras, dat de mensch nergens door nader de Goden gelyk wordt, als door de waarheidt. en Herodotus getuigt dat de Perziaanen hunne kinderen van hun vyfde tot hun twintigste Jaar toe niet anders lieten leeren, dan te paardt ryden, met de schicht werpen, en waarheidt spreeken, in deezen mennigen mondt Christen beschaamende, van het leugenspreken zyn daag'-

lyks

lyks werk maakende tegens de heilzaame waarſchuwingen van den Apoſtel, Ephezen 4: vers 25. *legt af de logen, en ſpreekt de waarheidt, een iegelyk met zyne naaſten.* en Coloſſenſen 3: vers 9. *liegt niet tegens malkander, want* zegt de Koningh en Profeet David, Pſalm 55. *de mannen des bloedts, en des bedroghs zullen hunne dagen tot de helfte niet brengen.* waarom de oudtvader Auguſtinus in zyn boek van de logen dezelve verfoeit, om wat oorzaake, hoe zeer ten goede dat ook weezen mochte. *zoo iemant* (zegt hy) *tot u zyn toevlucht neemt, dien gy door een logen van den doodt zoudt konnen verloſſen, gy zult het nochtans niet doen, want de mondt die liegt, die doodt de ziel.* op dien zelfden leeſt ſchoeit Iſidorus, 1. Synonym. cap. 10. zeggende: *ſchuwt alle ſoorten van logen, en ſpreekt, noch by geval, noch met voordacht eenige valsheidt; verdedigt ook het leven van een ander niet met logenen.* zoo verre nochtans ſtrekt zich dit gebrek uit, dat 'er niemant gevonden wordt, die zich niet in alle gelegentheden aan 't zelve ſchuldigh maakt, konnende de complimenten of plichtsplegingen, zoo in 't ſchryven van brieven, als ſpreeken, niet veel anders, als loutere logenen genoemt werden. hoe verre nu deeze quaal in de hoven huisveſt en gepleegt wordt, leeraart ons de ſtaatkundige hiſtoryſchryver Tacitus, zeggende: *in de hoven wordt men dikwyls, om te lichter om den tuin geleidt te werden, in 't openbaar ten hooghſten gepreezen, en middelerwyl op het vinnighſte in 't heimelyk gelaſtert en zwart gemaakt, invoegen dat men, hoe naauw men ook op zyn ſtuk letten magh, evenwel nogh, zelf onder ſchyn van eerbiedingen, deerlyk wordt mishandelt.* liegende alzoo de hovelingen zoo wel in hun pryzen, als in hun heimelyk quaadt ſpreeken. dit wiſt Koning Lodewyk de XII. van Frankryk wel, pleegende te zeggen: *ik heb in myn hóf alles, wat men bedenken kan, doch een ding ontbreekt 'er.* en gevraagt zynde wat zulks was, antwoordde gemelde Vorſt, *de waarheidt. myn heer Vader, pleeg te zeggen,*

dat

dat de waarheidt krank te bedde lag, maar ik achte, dat zy nu zonder biegtvader geſtorven is. en de keizer Auguſtus, betreurende de nederlaag van Varus in Duitſchlandt, zeide, dat hy zo zeer niet het verlies der legioenen, als wel den doodt van Varus beklaagde, om dat hy nu niemant aan zyn hof hadde, die hem de waarheidt zeggen zoude. maar och! of dit monſterdier zich alleen daar ophieldt, en niet, als P: Baardt in zyn deugdeſpoor zingt:

De ganſche waereldt meê was doof
Voor trouw, voor waarheidt en geloof!
De waarheidt, reden en beſcheidt
Zyn lang vermoordt en neergeleidt.
De gaſt zyn eigen Waardt bedriegt,
En duizendt logens voor hem liegt.
Een Koopman is naau half zoo zwaar,
Als al de logens op zyn Waar.
Zoo eerlyk, vroom, of onbeſpraakt
Heeft geenigh menſch zyn huis gemaakt,
Zoo vroom van leven is geen man,
Dien niet een fielt beliegen kan.
Hun fielten tong, en hun beleidt
Heeft nooit van Goeden goedt gezeidt.
't Gevogelte van hun geveert'
Alleenigh van hun wordt geëert.

daar niets vaſter gaat dan 't geene de heer Schelte zingt van een Logenaar, van dat 'er is

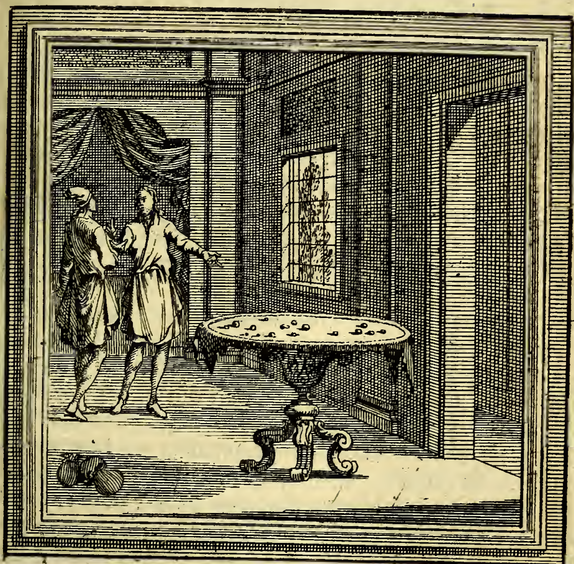
Geen ongelukkiger, als die zich wendt tót liegen.
De mondt, die logens ſpreekt, is 't allerſchaadlykſt quaadt;
In plaats hy and'ren wil, zal hy zich zelf bedriegen.
Zeg my, wat menſch wordt meer veracht, beſpot, gehaat?
Is 't niet een zót, wiens mondt wendt zelf zyn eer te rooven?
Want ſpreekt hy al eens waar, wie zal hem ooit gelooven?

NIEUWIGHEDEN.

Conſtans in mobilitate ſua.

Quikzilver, lym'righ voght, uit bergerts afgelekt,
Dat in den diepen grondt der meinen zaamgeloopen,
Is door de gierigheidt met moeite en zweet ontdekt,
En 't vaſte lichaam der metaalen kondt ontknoopen,
Hoe wiſſelt gy van plaats! hoe rólt gy telkens voort!
Gy zyt ſtantvaſtigh, maar in onſtantvaſtigheden,
Daar een geduurige beweging u bekoort,
En gy vervliegt, wanneer ge u voelt van vuur beſtreeden.
'k Vindt by u't levendt beeldt van een nieusgierigh menſch,
Die ongeſtadiger, dan al zyn nieuwe Maaren,
En zaak, en plaats, en ſtondt verhaalt naar zynen wenſch,
't Geen namaals meeſt door 't vuur der waarheidt zal ver-(vaaren
En den verteller maakt tot eenen logenaar,
Die zelden krygt geloof, al ſpreekt hy al eens waar.

Nun



Num quæ mira habeam, num quæ nova, quæ tibi narrem,
Usque rogas; stulta est hæc tibi in aure sitis.
Hæc mea mira, nova hæc mea sunt, quæ narro libenter;
Factus homo Deus est, factaque virgo parens.

B. B.

De welſpreekende Griekſche redenaar Demoſthenes op zekeren tydt bemerkende, dat veelen zyner toehoorderen verdriet in zyne redenvoeringe ſchiepen, en hunne oogen begonnen te luiken, veranderde ſchielyk van verhaal, en ſprak: *o mannen van Athenen, geeft een weinigh gehoor, ik heb u een nieuw en ongehoordt voorval te verhaalen. twee mannen gingen laatſt in 't heetſte van den Zomer naar Megara, en hadden een wegh, daar geenigh beſchutzel van boomen was, de eene, op een ezel rydende, ſprong daar van af, en lei zich in de ſchaduwe van het laſt-beeſt op den grondt neder, maar zyn reisgezel, van wien hy dat dier gehuurt hadde, wilde hem zulks beletten, zeggende, dat hy hem wel den Ezel, maar niet deszelfs ſchaduwe verhuurt hadde.* nauwelyks hadt Demoſthenes dit begonnen, of yder drong met opene ooren en oogen den ander voorby, greetigh om de uitkomſt van dat geval te hooren, waar door hy gelegentheidt nam om hunne dwaasheidt, en begeerte naar nieuwe, al waaren 't ydele dingen, door te ſtryken en ten toon te ſtellen; zynde de Chriſtenen daar ook geheel niet vry van, loopende meerder om een nieuw Toneel-ſtuk te zien en hooren, dan naar de Kerk, ten zy men daar eenige weinigh gebeurde voorvallen en verhandelingen weet te zullen hooren. 't geene voormaals aan een luchthartigh prediker eens ſtoffe gegeeven heeft, om zyne gemeinte uit een goeden yver, en, om zoo te zeggen, heiligh bedrogh, eens misleidende in de kerk te leiden. 't welke van zeker dichter aldus is afgeſchetſt:

Een prediker, door ſpyt en gramſchap wat ontſteeken,
Om dat hy ſomtydts moeſt voor ſtoel en banken preeken,
Zei eens in zyn Sermoen, hoe dat des nachts voor heen
De duivel met hem hadt gehouden veele reên,

En,

En, zoo zy's andren daags ter preeke wilden koomen,
Dat hy hun zeggen zou geen fabelen noch droomen,
Maar 't geen hem was gebeurt in waarheidt, niet in ſchyn,
En daar zy altemaal verſchrikt af zouden zyn.
Dit is de gantſche ſtadt in 't korte doorgeloopen:
Het vólk des morgens vroeg quam uit met groote hoopen,
Al eer de Kóſter nógh de kerk-deur open ſloot.
De wyven drongen daar malkand'ren hallef doodt.
Doe nu de prediker, na 't leezen en na 't zingen,
Hadt naulyks door het vólk ter ſtoel op konnen dringen,
Riep hy, hoort, lieden, hoort: als ik van Gódt hier ſpreek,
Zoo koomt 'er naauw een menſch in een geheele week:
Maar toen ik zei, dat ik zou van den Duivel preeken,
Koomt gy zoo dik als mut ter kerken ingeſtreeken.
Gy toont wiens vólk gy zyt, dewyl gy liever hoort
Naar 't geen de duivel zegt, als naar des Heeren woordt.

ende aldus zyn het voor zeeker de Athenienzers alleen niet, die aan dit euvel ziek zyn. de menſchen in 't gemeen zyn ongeſtadige ſchepzelen, zy zoeken altydt naar wat vremdts, en op iets anders: al hun vermaak beſtaat in geſtadige veranderingen, *de nouveau tout eſt beau.* men ſpringt, gelyk de Exters, van den eenen tak op den ander; men vindt geen ruſt als in de onruſte; de dorſt naar iets nieuws blyft ons altydt in de keel, en de honger in de tanden; wy woonen in 't landt van quikzilver, daar de winden van alle kanten opblaazen, en geſtadige aardtbevingen zyn. 't gaat met ons, als de Heer Willink in zyn Amſteldamſch Tempe zingt.

Verand'ring is 't, die ons vermaakt,
Wyl ieder naar 't uitheemſche haakt.

Verboode vrucht, of 't geen, dat zwaar
En kostlyk is, om te bekoomen;
Daar jaagt en hygt, daar wenscht men naar,
By and'ren vloeijen vetter stroomen.

elk is even nieusgierigh en onderzoekziek. wat in kerk en staatraaden besloten is, wil men weeten, en handelt daar mede, als een kleermaker met een ouden rok; zy tornen en snyden alles aan stukken, en zetten 't achterste voor, tot dat 'er ten laatsten, na lang keeren en wenden, niets goedts aan overschiet.

De nieuwigheidt is schoon van lucht,
Maar draagt gemeenlyk quaade vrucht.

en schoon het waare middel om zyne achtinge wel te bewaaren, en dies te meer verwonderlyk te zyn, bestaat in yder dagh een nieuw bewys voort te brengen, vindt men echter niet meer dan al te veele windtbokzen, die hun daag'lyks werk maaken, om telkens een breedt vertoog van versierde tydingen uit te spouwen, en 't geen ze by den nacht gedroomt hebben, voor waarheidt uit te venten. Rotterdamsche tydingen geeven ze voor goeden munt uit, en 't gaat by hen voor een schelmstuk door, zoo men by een los gerucht niet wat by doet. zy zeggen veeltydts een zaake, zoo als zy die gaarne hadden, en steeken 't hoofdt in de lucht, duwen den hoedt uit de oogen, en zetten de borst voor uit, ziende een groote kring van nieusgierige toehoorders om zich heen geslagen, om eenigh nieuws te verneemen; want het gaat met het verhaal der zaaken, als met de eijeren, die men niet aangenaam vindt, dan als zy versch zyn. men ziet byna niet meer naar de Zon, dan als die verduistert wordt, om dat men dezelve alle dagen voor zich heeft, ende

ende die eenmaal gezien hebbende, daar in niet meer nieuws ontdekt. van zulken windtblaazer zingt C: van Ryssen:

Praatzieke Hans heeft my veel wonderen verhaalt,
Van Oosten en van Westen,
En veelerlei gewesten.
'k Zeg, 't geen dat Hans verhaalt, dat hy het wel ver haalt.

en op een andere plaats:

Piet praatal roemt altydt, hy heeft de nieuwste Maar,
En zweert, 'k moet niet gezondt van hier gaan, is 't niet waar,
Schoon 't meest zyn logens uit zyn eigen poot gezoogen;
Maar om dat hy staag is voorzien
Met Napels zeer, denkt hy misschien,
Dat hy niet valslyk zweert, schoon 't alles is geloogen.

hoe overdeftigh ook de wetenschap van Godtgewyde zaaken weezen magh, dezelve is echter van haar geboorte af door de afgryzelykste wangevoelens van 't onvernuftigh oordeel, het bygeloof en de waanwysheidt erbarmelyk geplaagt geworden; want hoe zeer ook, zelfs in den Godtsdienst nieuwigheden zyn gepleegt by de Christenen na de tyden der Apostelen, getuigt de Bisschop van Hieropolis Papias, zeggende: *men zal geen gehoor nochte geloove geeven den geenen, die veel weeten te spreeken, maar dien, die spreeken en leeren, 't geene waarachtigh is: men zal ook geen gehoor geeven den geenen, die vreemde en nieuwe geboden en instellingen bybrengen; maar den geenen, die ons brengen en geeven 't geene zy ontfangen hebben van den Heere onzes geloofs, die de waarheidt zelfs is.* in latere tyden heeft

Melanchton geoordeelt, dat nieuwsgierigheidt altoos groote dwalingen in de kerk gebraght heeft, en Hieronymus Schurfius zegt, dat de eerſte oorzaakvan het verderf van den Chriſtelyken Godtsdienſt geweeſt is, dat de Leeraars luſt hadden om wat nieuws te prediken ende te leeraaren, en dat het volk, nieuwsgierigh zynde, de gemeene leeringen verachtte, en naar wat nieuws haakte. de Hiſtoriën leeren 't ons immers zoo wel, als de dagelykze ervarentheidt, hoe menighmaal de ingewanden in den vollen gloedt van gramſchap barnen, de lippen trillen, en de tonge een onverſtaanbaar geſchreeuw, of ſtamertaal uitgeeft, wanneer een enkele haverſtroo zommigen Geeſtelyken dwars voor de maag komt te leggen, en dat veeltydts niet uit inzicht van de heilige waarheidt voort te planten, maar met opzet om hunne grillige gevoelens te verſpreiden, ende eenen naam te maaken, richtende een geweldigen penneſtrydt aan, om zaaken, die het zaligmaakende geloove in geenen deele raaken, betoonende, dat zy dus meerder met vleeſch en bloedt zyn te raade gegaan, dan met Gódts heiligh woordt en hun geweeten. hoe verre dit gaat, leeren ons maar al te veel en de ervarentheidt, en de hiſtoriën; en om een enkel ſtaaltje daar van te geeven, zoo ziet het ontwerp van het geletterdt Hongarye van David Czvittingerus eens na in den perzoon van Franciſcus Davidts, een voornaam Hungariſch Godtgeleerden, die Roomsgezindt zynde, en 't gevoelen van Calvinus onder belofte van hoogh gezach aangenoomen hebbende, 't zelve wederom verwierp, en door een gedurigen nieuwszoekenden geeſt gedreven, eindelyk een Arriaan en halven Joodt geworden is; betoonende zodanigen, dat geheel hun leven niet anders is, dan een ruſtelooze polsader, die geſtadigh klopt en ſpringt. verwonderlyk zingt de weergalooze Puikdichter Antonides, in 't eerſte boek van den Yſtroom, na dat hy de Nieuwe Brugh, het Gewoel en Nieuwigheden

op

op dezelve beſchreeven heeft, van de Faam in deezer voegen:

Een ander ſtell' de Faam op ſpitze torenkruinen,
Om ſcherp te luiſteren, of hemelhooge duinen,
En Atlas ſteilen nek, waar op 't geſtarnte leunt,
En draait om de aſſen, dat des hemels welfzel dreunt.
Of geefze een luſthuis van nabaauwende metaalen,
Ons luſt het niet zoo ver haar' wooning op te haalen:
Want, ſchoon ze zomtydts hangt in 't midden van de lucht,
Zy woont op onze brugh, in zoo veel ſtraatgerucht,
Dat zelden nader grenſt aan Waarheidt als aan Logen,
Op 't ſpoor der Faam, die zelf bedriegt, of wordt bedrogen.

VLOEKEN.

Sua alienaque nomina lædit.

Elendigh menſch, die onbedacht
Gódts naam misbruikt met valslyk zweeren,
Dien gy eerbiedigh moeſt vereeren
Met lófgezangen dagh en nacht;
Die ſtadigh vloekt by aarde óf hemel,
En zelfs de hel roept tót de wraak,
Of bórg van een geringe zaak,
En u vermaakt in het gewemel
Van medtgezellen in dat quaadt,
Waar meê gy uwe ziel verraadt.

Gy ſchendt uw naam en heerlyk wezen,
Gevórmdt naar uwen Scheppers beeldt,
Die u uit aarde heeft voortgeteelt,
Om hem te dienen, en te vreezen,
En werpt, als 't kindt, een ſteen om hoogh
Uit tydtverdryf en dartel mallen,
Die u zelfs op den kóp zal vallen,
Eer gy hem krygen zult in 't oogh,
Wanneer gy zult te laat beklaagen
De dwaasheidt van uw levensdagen.

Staak, ſtaak eens, ſnoode waereldtling,
Uw eigen ſtraffe en roê te zoeken
Met ydel en lichtvaardigh vloeken,
't Zy by, óf om een nietigh ding.
Verlaat uwe averechtze wegen,
En vliedt den ſteen, die neder zygt,
En u eerlang te plett'ren drygt,
Zoo gy niet tot berouw genegen,
Uw boos en ſnoodt gezelſchap vliedt,
En quä gewoont' den rugge biedt.



Mortales asini more recalcitrant
Præceptis Domini perniciem suam
Incurrunt stolidi. quod vetitum est placet,
Sordet quod licitum sibi.
Tantum infida lingua, serva nequissima
Invadens capitis imperium, valet.
Mentem & mergit humi, in caput exsecrans
Partesque exequitur malas.

F. S.

Het

Het is een overbekende zaake, dat 'er tweederhande eedtzweeringe is, te weeten een by de hooge Overigheidt tot weghneeminge van eenigh verſchil in eene twyfelachtige zaake, en eene andere van gelofte, met dewelke wy ons voor Godt verbinden, om het een of ander te doen, of te laaten, gelyk uit Pſalm 132 blykt. welke beide eedtzweeringen in eene rechte zaake niet alleen geoorloft, maar ook noodtzaakelyk en Gódtsdienſtigh zyn, hebbende Godt zelf ons ten voorbeeldt menighmaal gezwooren, als onder anderen uit Jezaïas 65. blykt: want dat Chriſtus by Matthæus het eedtzweeren verbiedt, is alleenigh van het valſch zweeren te verſtaan, en van het misbruiken van Godts naame, daar de Jooden niet veel naar zagen, waarom zy ook menighmaal in het Oude Teſtament gezegt worden te hoereeren, dat bykans 't zelve als valſchelyk zweeren aldaar betekent.

Deze tweederhande Eedtzweeringe is ydereen gehouden te volbrengen en na te koomen, ten zy het tegens Godts woordt en des zelfs geboden aanloopt: by voorbeeldt, dat men nooit bidden, ter kerke gaan, iemant dooden, of van den waaren Godtsdienſt af zal wyken. 't geene in den koning David bewaarheidt wordt. 1 Sam. 25. aflaatenden zyne eedtzweeringe, om Nabal en al de zynen te dooden, om dat hy hem en zyn heyr leeftocht geweigert hadde, te volvoeren, wanneer de verſtandige Abigaël hem de onbillikheidt zynes verhaaſten eedts voor oogen ſtelde: want buiten de voorgeſtelde redenen is men verplicht zynen eedt te houden, en na te koomen tegens het aloude ſpreekwoordt: *gedwonge eedt is Godt leet.* dus meen ik ook, dat Jephta zyne gelofte om het eerſte, dat hem ontmoeten zoude, uit de deure zynes huizes uitgaande, Gode tot een brandtoffer te offeren, niet naar den letter volvoert, nochte zyne dochter, die hem na zyne overwinninge op de Ammoniten eerſt tegen quam,

quam, waarlyk ten brandtoffer geoffert heeft, gelykerwys klaarlyk uit het vervolg deezer geschiedenisse in 't 39 en 40ste vers van 't XI. hoofdtstuk van 't boek der Richteren te begrypen is; te meer, daar wy nergens in Godts heiligh woordt een eenigh voorbeeldt van menschen-offer aan den Heere opgedragen vinden, ende Godt uitdrukkelyk Deuternomium XII: vers 30 en 31. zegt: *wagt u, dat gy niet verstrikt wordt achter hen, na dat zy voor uw aangezichte zullen verdelgt zyn: ende dat gy niet vraagt naar hunne Goden, zeggende; gelyk deeze volkeren hunne Goden gedient hebben, alzoo zal ik ook doen. gy zult alzoo niet doen den Heere uwen Godt; want al dat den Heere een grouwel is, dat hy haat, hebben zy hunnen Goden gedaan; want zy ook hunne zoonen ende hunne dochteren met vuur verbrandt hebben hunnen Goden.*

Dus gezien hebbende welke eedtzweeringen geoorloft zyn, moeten wy daar byvoegen hoe gemeen hedensdaags Godts heilige naam tot een getuige van een voorgestelde zaake aangeroepen en misbruikt werdt, ontkennende 't geene men weet, en getuigende om voordeel of gunst van eene zaak, die men enkel van hooren zeggen heeft, hoe zeer Godt zulks Leviticus 19. vers 12. en elders verbooden heeft. ook is 't een onuitwisbaare schande voor 't Christendom, dat de wetten tegens zulke wangedrochten zo reukeloos verzuimt en vergeeten worden, daar onder de Heidenen in voorledene tyden de Egyptenaren zodanige valsche zweerders met den doodt gestraft hebben, en de twee medegevangenen van M: Attilius Regulus, die hun gezwooren eedt, aan de Carthaginenzers wegens hun wederkeeren gedaan verachtende, te Rome verbleeven, door den Raadt voor eerloos verklaart zyn geworden, waar door zy vol wanhoop en berouw zich zelfs ontlyft hebben. niet min versoeijelyk zou het zyn, indien Overheden en andere groote Mannen, die op hunne verheffingen

fingen belofte gedaan mogten hebben van den Vorst of Staat naar hun beste weeten te bedienen, zulks uit eigebaat vergaten, en ampten niet aan verdiensten, maar geldigen weetnieten uitdeelen zouden, en dezelve of myneedigh maaken, of de vastgestelde eeden verandert laaten doen, brengende aldus eenen vloek over het landt: want dat de hemel zulke gruwelen niet ongestraft laat, is zonneklaar aan den Hongerschen koning Uladislaus gebleeken, die de met den Turkzen keizer Amurath besloote en bezwoore vrede, op 't aanraaden van des Pauze Nuncius gebrooken hebbende, by Varra nevens den gemelden Afgezant en veelen duizendt Christenen door den zelven keizer Amurath in een veldtslagh zyn verslagen. nadien nu de menschen veelerhande ziektens onderhevigh zyn, zoo werdt om dezelve klaarlyk te kennen, de tong uitgestooken en beschouwt, want beminnaars der Onledekunde getuigen, dat de tonge met een spier aan 't harte verknógt is, waar door dan uit de gezegde beschouwinge der tonge de byzonderheidt der quaale onderzocht werdt. even eens behoorde men, wanneer men de goede of quaade gesteltheidt van iemants gemoedt wilde kennen, de spraak te overweegen, de woorden te overleggen, en de gevoert wordende redenen te onderzoeken, wyl hunner moeder, de Tonge de boode en 't klokke-geslagh van 't harte is. wie den Papegay aan zyne pluimen, bek en vliegen niet kent, zal hem aan zyn gesnap gewaar worden, en dus wilden de oude wysgeeren eerst iemant hooren spreeken, eer zy van des zelfs bequaamheidt óf gesteltheidt zyner ziele oordeelden. nadrukkelyk zeght de Zalighmaaker by den Euangelist Lucas in 't zesde hoofdtstuk: *de goede mensche brengt het goede voort uit den goeden schat zyns harte: ende de quaade mensche brengt het quaade voort uit den quaaden schat zyns harte. want uit den overvloedt des harte spreekt zyne mondt.* zoo als de boom is, zoo zyn ook zyne vruchten, en naar dat de bollen

en

en zaaden zyn, zoo koomen ook de bloemen en moeskruiden voort. *qualis vir, talis oratio. zoo als de man is, zoo zyn zyne redenen.* zeide eertydts Socrates, of als ons hollandtſch ſpreekwoordt luidt; *Een vat geeft uit, dat het in heeft. Effœminatorum etiam oratio effœminata eſt.* Een ydel en lichtvaardigh Vloeker is zodanigh een vat, maar uiterlyk fraai opgepronkt en met loofwerk verſiert; een wilgeboom die ruſtigh opgroeit, maar een ondeugendt pit verbergt, en om nader te koomen, een loode degen in een yvoore ſchede. waarom men in voorige eeuwen wanneer zich een doorluchtigh verſtandt in een mismaakt lichaam bevondt, plaght te zeggen, dat dezelve een ſlechte wooning hadde. 't geene voornamentlyk op Æſopus zagh, die veel anderen Wyzen in kenniſſe te boven ſtreefde, maar om dat alle mismaaktheden des lichaams in hem by elkaâr gevonden wierden, wierdt van hem gezegt, dat zyne kenniſſe qualyk gehuisveſt was. veel beter is het nochtans een ſlechte woonplaats te hebben voor een goedt en oprecht gemoedt, als een ſchoon lichaam met een booze en verdorve ziele. uit zulk eene koomt onder andere gebreken mede het lichtvaardigh en ydel vloeken en zweeren voortborrelen, zynde veele menſchen zodanigh hier toe genegen en gewent, dat zy niet eens weeten noch te hooren, dat zy zulks doen, en echter wel hondert vloekwoorden uitgeſpoogen hebben, eer zy den hemel eens gedankt hebben voor ontfangene weldaaden en zegeningen, dus zingt van Ryſſen in dit Sneldichje:

Het ſchynt Heer Hans heeft hooge en krachtige gedachten,
Want, als hem iets gebreekt, en hy dan wat moet wachten,
Of dat hy zich maar om een beuzeling verſtoort,
Zo voegt hy, Hagel, Blits en Donder by elk woordt.

en

en Jàn vander Veen in zynen Adams Appel, van den Dobbelaar:

De dobbelaar zal in 't verkeeren,
In Tiktak óf in kaarten-ſpel
By Godes naam en wonden zweeren,
By Hagel, Donder, Doodt en Hel,
Raakt hy eens in 't verlies
Met Rafel óf Pasdiés.

daar de Apoſtel Jacobus in het 6 hoofdtſtuk van zynen Zendtbrief zulks uitdrukkelyk verbiedt, zeggende: *doch voor alle dingen, myne Broeders, zweert niet, noch by den Hemel noch by de aarde, noch eenigen anderen eedt: maar uw ja zy ja, ende uw neen zy neen, op dat gy in geen oordeel valt.* Philo getuigt lib. 3. de vita Mofis van de Jooden, dat zy niet alleen Gódtsdienſtigheidts halve, maar ook uit eerbiedigheidt den naame Jehovah niet dorſten uitſpreeken, uitgezondert hunne Prieſters, die dat woordt inzonderheidt gebruikten by de plechtige zegening van 't volk, en het ingaan van den Tempel zelfs; Maffæus verhaalt mede lib. 12. hiſtor. Ind. van de Japonneezen dat zy doodtvyanden van alle vloeken zyn, en Suidas van de heidenſche volkeren van zynen tydt, dat zy hunne Goden zoo zeer ontzagen, dat, om niet by dezelven te zweeren, zy dikwyls uitriepen: *ik zweer by deezen mynen rok, ſpies, ſcepter*, en diergelyke andere zaaken. veelerlei ſoorten van vloeken zou men konnen optellen, indien men dezelve wilde nagaan. een rechtſchapen Chriſten moeten de hairen te bergen ryzen, die langs de ſtraaten gaande, zoo ouden als jongen den naame des Heeren hoort misbruiken, zich zelf en zyns naaſtens heil en welſtandt vervloeken, en alle quaadt toewenſchen, zoo men dit of dat niet zal doen; by

den Vorst der duisternisse hoort zweeren, of de Elementen tot hun straffe daagen, en wat diens meer is, veeltydts uit een enkele gewoonte, of een schielyk opborrelende gramschap en wraakzucht, waar omtrent geenige Landaardt vry gaat, buiten dat de Italiaanen en Franschen wel de fynste en uitgezochtste vloeken gebruiken, en dat zonder eenigh vermaak of voordeel, als andere lasteringen hebben, die tegens onze Evenaasten uitgeworpen worden. 't welke geestigh van C. van Ryssen in deeze twee puntdichjes overgehaalt wordt, luidende 't eerste:

Is 't niet een wonder om te hooren?
Jans tong zweert daag'lyks even zeer,
En dat heeft al geduurt een halve eeuw en meer:
En nogh en is die niet verzwooren.

en het tweede:

Een wierdt te recht gedaagt voor eene somme geldt,
Doch als Verweerder wierdt het aan zyn eedt gestelt.
Toen hy nu om 't gemoedt dien eedt niet dorst beginnen,
Zei 't wyf, dat by hem stondt, zweer nu, gy luije guit,
Je vloekt den heelen dagh, en wint niet eenen duit,
Zweer, nu het tydt is, en 'er geldt mede is te winnen.

wie schrikt niet, die dagelyks Godts heiligen naam zoo schendigh hoort gebruiken, daar geen eerlyk man in eenige geringe zaake den zynen gebruikt wil hebben? wie zal een voornaam man of oppervorst anders als met eerbiedenisse noemen en aanspreeken? en onze Vloekers durven den Koning der Koningen by hunne twisten en krakkeelen noemen, en tot getuige van hunne gebreken en snoodtheden her voort roepen, daar alle

Engelen en Aarts-engelen met het alleruiterste ontzagh en vreeze zynen naam eeren, hem noemende heiligh, heiligh, heiligh; ende Godt zelfs Exodus 20: vers 7. verbooden en gezegt heeft: *gy zult den naame des Heere uwes Godts niet ydelyk gebruiken, want de Heere zal hem geenzints onschuldigh houden, die zynen naame ydelyk gebruikt.* waar willen zich deeze Losbollen dan meede behelpen tot verantwoordinge aan hun ontwaakendt gewisse, alwaar geene ydele uitvluchten en blaauwe bloemtjens voor goeden munt gaan ófte aangenoomen worden, en geene bewimpelingen en listige uitvluchten helpen? veel min by Gódt, dien rechtvaardigen Opperrechter, die zyne gramschap in zyn geschreeven woordt tegens dit strafwaardigh misbruik zoo menighvoudigh en nadrukkelyk geopenbaart heeft, 't welke, zoo men 't verontschuldigen en verschoonen durft, ons nogh van 't eenigh en enkel goedt, onder zoo veel quaade hoedanigheden verborgen, te weeten de schaamte over ons wanbedryf, ontbloot. buiten en behalven het schenden van Godts verbodt, en 't verachten van zyne gedreigde wraake, voegen zy daar den snooden misdaadt der ondankbaarheidt nogh by, de erkenteniffe, die zoo groote deugdt is, jegens hunnen Schepper en Onderhouder vergeetende, ja verwerpende, ongedachtigh 't zeggen van den Dichter:

Ingrato homine nihil pejus terra creat.

De waereldt teelt niet snooder, dan

Een onvernoegdt ondankbaar man.

welke gruwel by de Heidenen niet onbestraft gelaaten is: want Quintilianus schryft, dat de ondankbaarheidt het blykbaarste teken aller ondeugden is, en Stobæus, dat wie ondankbaar is, Gódt, Overheidt, Ouders en Vaderlandt vergeet. waarom men by verscheide volkeren

keren oudttydts al eenige wetten tegens de ondankbaaren gestelt en uitgevoert zyn geworden, gelyk Herodotus en Xenophon wegens de Perzianen, Valerius Maximus van de Athieniensers, en de keizerlyke Justiniaanse wetten van de Romeinen verhaalen, overtuigt van dat

Alle weldaadt, u betoont,
Dient met dankbaarheidt beloont.

in deezen ons Christenen, voor zoo veel wy aan deeze snoode gewoonte schuldigh zyn, schaamroodt maakende voor Godt, zoo wy in plaatze van dit ydel vloeken onzen Schepper geene dankzeggingen toebrengen, en als vruchtbaare akkers een ryke winst uitgeeven, wel bedenkende het aloude vaarsje:

Hy is niet waardigh dat hy leeft,
Die altydt neemt, en nimmer geeft.

YDELE BELÓFTEN.

Verba pro Farina.

Het Graan, op eene róts gezaait,
Of hooge Duin, wanneer de regen
Koomt tydigh uit de Lugt gezeegen,
Als 't zoele Lentewindtje waait,
Ryſt weeld'righ uit den ſchoodt der aarde,
En geeft veel hoop van ryke winſt;
Dóch de uitkomſt vólgt die 't allerminſt,
En geeft ſlechts ſtroo van weinigh waarde,
Nadien de zon, door haare gloedt
Verdroogende zyn' levens zappen,
Waar door de weeld'rige airen ſlappen,
Bedriegt de hoop, zoo lang gevoedt.
Dus doet gy ook, die t'alle tyden
Uw' Naaſten veel' belóften doet,
En ſtreelt, en ſtrookt hun teer gemoedt
Met hoop van byſtandt in hun Lyden,
Of van belooning, maar nooit tracht,
Om uwe woorden na te koomen;
Gelyk de zoute Waterſtroomen,
Waar op de Zeeman onbedacht
Zyn' ſchatten waagt, en dierbaar leven,
Op hoop van voordeel, wyl de zee
Belooft een' goede reis en ree
Na korten tydt te zullen geeven,
En, als de kiel op 't water zweeft,
All' haar' belóften is vergeeten,
En uit den afgrondt opgeſmeeten
Een eind'loos naberouwen geeft.



Qui te cumque rogant, & quæ te cumque rogantur,
Promittis ſociis omnia, Pyrrhe, tuis:
Fiet, erit, faciam, donabo, cras, modo, jam, nunc.
Quidvis poſcatur, nil tua lingua negat.
Munificus ſic eſſe putas? ſis blandus avarus;
Nam ceſſant, poſt tot ſplendida verba, manus:
Nec pro promiſſis grates tibi dicere par eſt;
Omnia promittens, omnia, Pyrrhe, negat.

B. B.

In de Apotheken vindt men gemeenelyk een groote reeks van fierelyke kruidtdoozen en potten, yder met een opſchrift van heilzaame geneesmiddelen voorzien; hier leeſt men Rhabarbar, ginſch Caſſia, daar Manna, en verder tinctuur van violen, oly van roozen, en veele andere naamen van koſtelyke Medicynen; maar onderzoekt men dezelve vaten eens door, gy zult ze veeltydts of leeg, of met ſpinnewebben bezet vinden. zoo is het even eens gelegen met de meeſte beloften en gunſtige toezeggingen, die goedt koop gegeeven worden, maar zeer duur in 't volbrengen vallen. veel meêr nochtans ontſluiten zich deeze wydtmonden, wanneer 'er voordeel te begaapen of eigenbaat in te zwelgen valt. zy ſchynen dan geen woorden genoeg te konnen vinden, om de kraght hunner genegentheidt, en belofte van erkenteniſſe uit te drukken, en belooven goude bergen van dankbaarheidt en erkenteniſſe, maar hebben hun oogmerk niet bereikt, of denken 'er zoo veel op, als 't kindt, dat eerſt gebooren wordt.

Hier gaan de bergen zwaar, en maaken groot gedruis
En baaren eindelyk. maar wat? een ſlechten muis.

Salomon zegt van deze ydeltuiten, dat zy zyn als wolken en windt, daar geen regen by is. zy volgen den aardtsvyandt des menſchelyken geſlachts na, die Chriſtus van eenen hoogen berg de koningkryken der waereldt ende hunne heerlikheidt vertoonende, wel belooven dorſt, dat hy hem alle die dingen geeven zoude, indien hy hem wilde aanbidden, daar hy 't zelve in zyne maght niet hadde, pleegende aldus een ſnoodt bedrogh al willens en wetens. in welk geval by de Rechtsgeleerden geoordeelt wordt, dat de bedrieger aan zyne beloften gehouden is, zoo de bedrogene zulks begeert, zynde anderzints dusdaanigh Verbandt in de rechten van geener waarde. als ook iemant iets belooft te zullen doen of geeven, zoo kan uit kraght van ge-

melde belofte, niet alleen hy, maar ook zyn erfgenaam geconvenieert worden, als de rechtsgeleerden zeggen.

'T is ydereen by ervarentheidt bekent, dat de Amandelboom in 't begin der Lente het allereerfte aan het bloeijen raakt, en dus zynen bloeffem voor 't gevaar van koude, mift, en onweerwinden bloot ftelt, en echter eerft laat in den herfft rype vruchten voortbrengt, daar de Moerbeziëboom, zeer laat bloeijende, byna de allereerfte rype bezyën voortbrengt. met de Amandelboomen verftaan wy hier die geenen, die boomen uit de aarde fpreeken, veel belooven en weinigh of zelden iets geeven; gelyk wy door den Moerbeziëboom betekenen, die heel fchaars iets belooven, maar zulks echter zomtydts doende, 't zelve fpoedigh en metter daadt nakoomen. 't is immers 't merkteken van een voorzichtigh man zich wel te verzinnen, eer hy iets begint, en alles wel rypelyk te overleggen, eer hy zich zelven door beloften aan iemant verbindt, ofte zich ergens in bloot geeft. dus vinden we in de Roomfche gefchiedeniffen, hoe Fabius Maximus, die doorluchtige Veldtheer, de vervalle zaken van 't Roomfche Gemeenebeft door zyn voorzichtigh wachten heeft te rechte gebraght. *faire & taire. zwygen en doen.* zegt het Franfche fpreekwoordt. wie heufch ende oprecht is, zal een koning van zyn woordt zyn. de Offen worden by de hoornen, maar een man by zyn tong gebonden. 't is veel beter een Moerbezyën, dan een Amandel-boom te weezen. woorden en daaden moeten ééne zaake zyn, nademaal hy,

Wiens werk zyn eigen tong beliegt,
Is waardigh, dat men hem bedriegt.

't is geen eerlyk man, die tot kofte van een goedt gewiffe iemant belooft te verhoogen, en hem de ladder, om daar toe te geraaken, onttrekt, of een boom om ver laat hakken, waar van hy de Peeren aan iemant belooft heeft. hy is een trouwlooze bedrieger, die zyn woordt in zyn hals haalt, en zeggen durft. *Lingua juravit.*

ravit. die belofte komt my niet in de keel. gelyk een zeker aloudt grieksch dichter dorst zeggen:

Myn tong, 't is waar, bezwoer dit wel,
Maar myne ziel bleef buiten 't spel.

pleegende men dieswegens al voor langen daar van te zeggen: *Venereum jusjurandum. die eedt is met boter bezegelt.* Gracian zegt in zyne konst der wysheidt, dat de woorden panden van de bedryven moeten zyn, en by gevolg hunnen prys genieten. de boomen, die geen vruchten brengen, en niet dan bladeren geeven, hebben gemeenelyk geen hert. ende de Gravin van Aranda zegt in haare afbeelding der Edelen: *een man van aanzien moet zich nooit met woorden verplichten, indien hy niet verzekert is te konnen doen, 't geene men van hem verzoekt, en wanneer hy dat doen kan, zoo moet hy 't doen, eer hy dat belooft. hy moet zich ook zoo wel onthouden van zyne diensten aan te bieden, als omzichtigh zyn in zich te vertrouwen op de aanbiedingen van anderen.* maar wie weet niet hoe zelden zulks waargenomen wordt, en hoe veele menschen, om yder te verplichten, en voor beleefdt te gaan, wat hun verzocht wordt, rykelyk en zelfs ruimschotiger, als gevraagt is, toezeggen, maar zelden nakoomen? van zulk eenen zingt de Puntdichter Bruno onder den naam van Warnar in deezer voegen:

De deune Warnar hadt my flaá belooft te geeven,
Hy gaf my veel met mondt, maar weinigh met de handt.
Is weinigh geeven veel belooven in zyn landt,
Hadt hy my beter nul op myn requeft gefchreeven.

voortydts zong al Ovidius in zyn minnekonst:

Tuta frequensque via eft, per amici fallere nomen:
Tuta frequensque licet fit via, crimen habet.
Bedrógh in vrindtschaps schyn is veiligh en gemeen,
Maar 't is een gruweldaadt, hoe schoon gy 't moogt bekleên.

want waar kunt gy deeze veel belovers, doch slechte nako-

ko-

komers nader by vergelyken? daar zy van gelyken aart zyn, als de Cypres boomen, die, alhoewel zy hoogh verheeven staan, nochtans geen vruchten draagen, gelyk eens de philozoof Phocion aan Leosthenes ten antwoordt toevoegde, wanneer die de stadt Athenen tot den Oorlogh zocht te beweegen. wat waare 't nu wel te wenschen, dat yder uit zyn herte verbande dat gemeene spreekwoordt: *Charetis pollicitationes.*

Veel belooven en niet te geeven,
Doet de gekken in vreugde leeven.

genoomen uit de lesse van den minnedichter in 't bovengemelde boek:

Promittas, facito. quid enim promittere lædit?
Promissis dives quilibet esse potest.

Belooft ruimdadigh heên. wat kan belooven schaaden?
Een yder door belófte is ryk en onbeladen:

ende zich niet schuil hieldt, om zyne beloften gestant te doen, 't zy hy die met een opzet, om te bedriegen, gedaan heeft, of naderhandt daar van berouw gekreegen heeft, of niet in staat is, om zyne verbintenisse te voldoen, veel minder op de aanmaaninge om die na te komen, daar meede niet den spot dreef, gelyk hedensdaags maar al te veel gezien wordt!

Die in der daadt bedriegers zyn,
En heiligh leeven in den schyn
Die lekker, ruim en weeligh zit,
Hun spreekwoordt is gemeenlyk dit:
Belooven is der Ed'len gonst,
Woordt houden is der boeren konst.

eigen voordeel weegt meest, en haalt de schaal over, zoo dat in dit deel maar al te veel bewaarheidt wordt, het geene J: de Dekker eertydts zong:

Zoo schaarsheidt de waardy der dingen ryzen doet,
Zoo is een eerlyk man een onwaardeerlyk goedt.

GEHEIMENIS-ONTDEKKING.

Cognita techna nocet.

Hoe ſterk de regen valt, en neêrſtort van de daken
In 't ledigh water-vat, 't wordt echter niet gevult,
Nadien de duigen door een lange droogte kraaken,
En niet zyn digt gekuipt by 's Meeſters eigen ſchuldt:
Wes 't langbegeerde vogt ſtraks weghloopt door de reeten,
En 't acht'loos huisgezin gebrek aan water lydt.
Een voorbeeldt van u, die ſteets alles tracht te weeten,
Óf zelfs in raadt van Staat óf kerk geroepen zyt,
En het verhandelde behoort geheim te houwen,
Maar naauwelyks een vrindt (gelyk gy meent) ontmoet,
Óf meldt hem 't ganſch beſluit, dat namaals u zal rouwen,
En tot uw ſcha gedeidt, en ſchande van uw bloedt.
Wie dan begeerigh óf gewaardigt is te weeten,
'T geheim van Kerk óf Staat, zoek' daar in nièmants gunſt
Óf eigen voordeel, om een ſchrander man te heeten.
Die niet wel zwygen kan, heeft geen welſpreekens kunſt.



Lumine quod cæco, obſcura & caligine monſtrum,
Gnoſiacis clauſit Dædalus in latebris,
Depictum romana phalanx in prælia geſtat,
Semiviroque nitent ſigna ſuperba bove;
Noſque monent, debere ducum ſecreta latere
Conſilia, auctori cognita techna nocet.
Multa audire quidem, ſed parce audita referre,
Utque tibi caveas proſpiciendo, docent.

A. Alciatus.

Men

M*en zoude beter een heete koole op de tonge konnen verdraagen* , *dan een heimelyke zaake* , was het zeggen van Socrates, in 't oog hebbende die menſchen, die niets van 't geene zy weeten verzwygen konnen, maar zeggen moeten, *al ſtondt het mes* , zegt ons hellandtſche ſpreekwoordt , *op hun keel.* in dien gevalle gelyk zynde een ondicht vat, waar uit het water aan alle kanten doorvliet en weghloopt, hoe groote menighte daar ook in loopt of gegooten werdt; ofte een klomp ys , in eens menſchen handt gegreepen, en , hoe digt en verborgen daar in gehouden , door de warmte der handt ſmeltende , ende zich ontdekkende in de afleekende droppelen. Zoodanigen toonen voorzeker een kinderlyke onnozelheidt , ende een lichtvaardigh gemoedt. zy zyn even als een onbedreeven kaartſpeeler, die zyn medeſpeelders zyne hooge kaarten vertoont, en aldus zyn bekoomen voordeel verlieſt: zy bewaarheden het bekende zeggen , dat 'er vier dingen niet verborgen blyven, te weeten, een palmboom op een hooge rots, een ſcheur in een ſchoen, een gat in een meelzak , en een heimelyke zaake in een zot. ook zyn ze niet veel wyzer, die een verborgene zaak van een dwaas uitvorſchende , dezelve terſtondt aan ydereen gaan overbrengen, aldus beiden bewaarhedenden 't zeggen van Perſius in zyn eerſte hekeldicht:

Scire tuum nihil eſt, niſi, te ſcire, hoc ſciat alter.

Gy acht, het geen gy weet, van geene nuttigheidt,
Ten zy gy alles hebt aan and'ren weêr gezeidt.

ende dat dit geen nieuwe zaaken zyn , leeren ons behalven de heilige bladen de aloude hiſtoriën. zoo verhaalt de groote Eraſmus in zyne ſpreuken van de Lacedæmoniërs , dat op hunne openbaare gaſtmaalen te zamen-

zamenkoomende, de oudtste der Gasten aan de anderen de deure wees, daar nevens zeggende, *daar moet niets van onze gespreken uitgaan.* hier door betekenende, dat niemant van 't geene daar ruimborstigh gesprooken wierdt, iets na moest praaten volgens de inzettingen van den wyzen Lycurgus. zoo vindt men elders, dat Alexander eenen brief van zyne moeder vol beschuldigingen tegens Antipater, en verscheidene geheime zaaken begrypende, ontfangen hebbende, en dezelve leezende, Hephestion den zelven van ter zyde, en zonder dat de Koning hem zulks verboodt, mede bezien en geleezen heeft, maar dat Alexander na 't uitleezen van den zelven zyn Zegelring van zyn vinger getrokken, en op zyn boezemvrindts mondt gedrukt heeft, hier meede hem vermaanende de zaak geheim te houden, gelyk dezelve, hoe zeer hy Antipater ook haaten moght, wel nagekoomen heeft. dus wordt meede van Euripides getuigt, hoe hy, van iemant hem zyn bezwaarde spraak verweeten wordende, aardigh ten antwoordt gaf, dat zulks quam, om dat de geheimen in zynen mondt verrot waaren, beteekenende dat hy dezelve kost verzwygen, want de dingen, die in een schuilhoek te zaamen gepakt werden, verrotten ende vergaan gemeenelyk. maar dat alle, ja zeer weinige menschen dit navolgen konnen, is meer dan al te wel bekendt; edoch hoe wenschlyk waar het niet, dat deezen dan niet trachteden, om alle geheimen te moogen weeten, en met den blyspeldichter Philippides, volgens 't verhaal van dien wyzen Rotterdammer de geenen, die dezelve hun wilden mededeelen, van de handt weezen; want dezelve heel gemeenzaam met den Koning Lysimachus zynde, ende van hem gevraagt, wat hy gaarne begeerde te erlangen, antwoordde, *alles wat gy believen zult, indien gy slechts geen geheime zaaken my mededeelt.* beteekenende hier meede, dat het gevaarlyk is, der Grooten verborgentheden te weeten,

als

als waar door men zich zelven in doodts gevaar ſtelt, wanneer men zich daar het allerminſte van ontvallen laat; gelyk zulks de Hoofdtmannen van Peſcennius Niger ervaren hebben, dewelke volgens 't verhaal van Herodianus door de zoonen van keizer Severus bewoogen, om hunnes Meeſters geheimen te openbaaren, van Severus, na dat hy zyne zaaken wel verzekert hadde, als verraaders gedoodt zyn geworden. overgeeſtigh en verwonderlyk zong eertydts het Groote Delfſche Orakel, die geleerde Hugo de Groot, over de deugdt van weinigh ſpreeken in een Zamenſpraak tuſſchen Vader en Zoon, alwaar de zoon vraagt:

Z. *Veel klappen baart dat ooit profyt of nuttigheidt?*
V. *Neen: want een, die veel praat, verlieſt loofwaardigheidt.*
Z. *Wat quaadt vólgt hen tóch na, die zich hier toe begeeven?*
V. *Quaadt wenzel, tydtverlies, en prykel daar beneven.*
Z. *Wat qua gewoonte kunt gy dóch hier in bevroên?*
V. *Die veel ſpreekt, ſchaamt hem niet veel dingen ook te doen.*
Z. *Wat noemt gy tydt-verlies? dat moet ik u meê vraagen.*
V. *De tydt, ſchynt, duurt te lang, wy gaan hem zelfs verjaagen.*
Z. *Veel ſpreeken kan dat ons ook brengen in den noodt?*
V. *Een onbedwonge tong helpt menigh aan zyn doodt.*

De Philozoof Anaxarchus van den Cypryſſen Tyran Nicocreon gepynigt werdende, ten einde zyn' medeplichtigen zoude ontdekken, en na veele verwytingen over zyne ſchimpredenen, gedreigt van den tonge te zullen doen uitſnyden, antwoordde onverſchrokken: *dit lidt mynes lichaams, verwyfde jongeling, is in uw geweldt niet.* en te gelyk zyn tong af bytende, om niet te klappen, ſpoog hy dezelve hem in 't gezicht.

Feſtus Pompejus meent in zyn boek van de beteke-

niſſe

nisse der woorden, dat de Minotaurus, of 't mensch-paardt, onder de veldttekenen der Romeinen gestelt is geweest, om te betekenen, dat de Raadtslagen der Princen niet minder verborgen moeten weezen, dan voortydts was het doolhof in 't eilandt Creta, de schuilplaats van den Minotaurus, ende dat zulks voornamentlyk in krygshandel moet waargenomen werden, als waar in het voorneemen om eenige tocht te onderneemen, zeer veel tot de overwinninge doet, indien het zelve niet uitlekt, en van den vyandt ontdekt wordt, eer het zelve wordt in 't werk gestelt: dies plaght Scipio Africanus te zeggen, dat, indien zyn hembdtrok wist, wat hy voorgenoomen hadt, hy den zelven van zyn lyf zou trekken en verbranden. de ondervindinge heeft voormaals Koning Lodewyk den stamelaar leeren zeggen: *multorum manus, paucorum consilium.* dat is,

Wilt u met weinig liên beraân,
Met veelen 't Oorlogh onderstaan.

waar meede de spreuke in den Lusthof van den Hertogh van Mantua overeenstemt:

Tace quod taceri vis,
Zwyg het geene gy wilt gezwegen hebben.

en,

Plurimum facere, minimum loqui.
Doet veel, maar spreekt weinigh.

Pauca cum aliis, multa tecum loquere. dat is, *spreekt weinigh met anderen, maar veel met u zelven.* was de zinspreuke van keizer Hendrik den vyfden, te kennen geevenden, dat het inzonderheidt Princen ende Vorsten betaamt hunne aanslagen, raadt en voorneemen heimelyk

lyk te houden, ende met weinige wyze mannen te overleggen, wat beſt gedaan zy in voorvallende zaaken: en keizer Hendrik de zesde hadt voor een gemeen ſpreekwoordt, *qui tacendi non habet artem, nec loquendi novit opportunitatem.* dat is, *die de konſt niet heeft van te zwygen, die weet ook niet wanneer hy ſpreeken zal.* dus zegt Menander, dat die geene wys is, die wel weet, waar en wanneer hy ſpreeken zal, als ook waar en wanneer hy zwygen moet: want niets is waarachtiger, dan het zeggen van den ouden leeraar Hugo, dat 'er is een tydt, in welken men wat ſpreeken magh, maar dat 'er geen tydt is, in dewelken men zeggen magh, al wat men weet ofte wil. *in der waarheidt*, zegt de diepzinnige Gracian in zyne konſt der Wysheidt, *een wys man moet zich geſlooten houden, en byzonder, wanneer hy de lieden niet kent. hy doorgrondt eerſt de drooghtens, maar boven al, indien zy hem aandryven, of die diep zyn.* en wederom in zyn 43 grondtregel: *de Wyze neemt de wyk in 't heiligdom van zyn ſtilzwygen, en indien hy ſomtydts zich openbaart, dat is dan aan weinigh lieden, en altydt aan andere wyzen*; want dicht te weezen voor een Regeerder, verhoedt niet alleen tegenbeleidt, maar maakt ydereen beducht, en opmerkenden op zyn dingen, 't welk aanzien geeft. des moet men alles verzwygen, wat niet nut is verkondigt te worden. weinigh bedenkt men, dat de Geheimenis eerbiedigheidt verwekken kan, en een hert dat de geheimen verborgen houdt, een welgeſloote en verzegelde brief is, betoonende de onthoudinge dat men een groote heerſchappy op zich zelven heeft, die een' onſterffelyken roem verwekt, gelyk de Roomſche jongeling Papirius, volgens de getuigeniſſe van Aulus Gellius verkreegen heeft; als die, volgens de doenmalige gewoonte der Romeinen nevens zynen Vader, een Raadtsheer zynden, in den Raadt geweeſt, en van zyne moeder gevraagt naar 't geene daar verhandelt en beſlooten was, antwoordde,

dat

dat zulks geheim moest gehouden worden, doch dies te meerder aangezocht en genoopt om 't zelve te openbaaren, zich door deeze volgende logen geredt heeft: namentlyk dat men gehandelt hadde, of het niet nutter en voordeeliger voor het Gemeenebest zoude weezen, dat één man twee vrouwen hadt, dan eene vrouw twee mannen. waar op zyne moeder meêr andere vrouwen opgemaakt, en dus op 't Raadthuis een geweldige opschuddinge verwekt hebbende, roepende, dat het ongelyk beter waar, dat één vrouw twee mannen, dan één man twee vrouwen hadde, zoo is Papirius opgestaan, en heeft den Raadt, geheel verwondert en verbaast over deezen oproer, den geheelen handel ontdekt; waar op goetgevonden en vastgestelt is geworden, omme voortaan geene Jongelingen meerder toe te laaten in de vergadering te koomen, uitgezondert Papirius om zyne beproefde stilzwygentheidt, die te zyner tydt haaren verdienden lóf en belooninge erlangt, volgens 't zeggen van Horatius:

Est & fideli tuta silentio merces.

dus vermaant J: de Dekker zynen Broeder David, reizenden naar Oostindiën, in zeker gedicht in deezer voegen:

Laat omzicht óf voorzichtigheidt
Staâg staan aan 't roer van uw beleidt;
Die deugdt bestier' uw zwygen, praaten,
Uw gaan en keeren, doen en laaten.
Schoon zy in allen wordt vereischt,
Zy dient voor allen een, die reist;
Die reizen wil, moet zien en hooren
Met duizendt oogen, duizendt ooren.
Laat nooit losmondigh barsten uit,
Wat gy in kist óf boezem sluit.

VERWYT.

Dum turbat turbatur & ipsa.

Dees' nieuwe vondt en konſt, om modder op te haalen
Tót diepinge van gracht en havens met een wiel,
Dat door verwiſſeling van paarden blyft aan 't maalen,
En de opgetrokke ſlyk werpt in een platte kiel,
Verbeeldt den waaren aardt van die, door nydt gedreeven,
Huns naaſtens misbedryf en langverhoole val
Alom verkondigen, en wederom doen leeven,
Zelfs maakende eenen berg van 't allerdiepſte dal,
En 't ſtille water van een goedt gerucht beroeren
Met vuile zwadder van diens levens ouden wys,
Om overal vol waan het hooghſte woordt te voeren,
En uit eens anders ſchandt te trekken lóf en prys,
Die hun van dwaazen en verblindden wordt gegeeven,
Daar een verſtandigh man, die 't al naar waarde ſchat,
Merkt, dat de modder, die door 't radt wordt opgedreeven,
De ſchuit en molen zelfs ontreinigt, en bekladt.

Bene-



Beneficii omnis turpis exprobratio eſt;
Omnis moleſta eſt, quæ exprobatur gratia.
Solvet ſibi ipſi debitum exprobratio.

B. B.

Heeft Godt ons den vryen toom van 't gemoedt toevertrouwt in zoo verre, dat de ondeugden, uit natuurelyke oorzaaken ſpruitende, door den wille, vlyt en tucht, volgens den regel en 't voorſchrift van des Heeren geopenbaarde woordt uitgeroeit, en dat de driften, die de Natuur medebrengt, door de gezonde reden beteugelt en geregelt konnen worden, gelyk men ontallyke voorbeelden zoude weeten op te noemen, en onder anderen dat van Stilpo, die uit der aart tot den dronk en vrouwen overmatigh geneigt, gemelde driften zoodanigh wiſt te betoomen, dat niemant eenige voetſtappen van die welluſten in hem beſpeuren konde. hoe verre dan ontaarden zy van den menſche niet, die de quaade geſteltheidt van hun gemoedt in hunne tong niet dempen ofte ſtuiten, en, buiten het beſtier der Rede zynde, ook buiten de gedaante niets menſchelyks verbeelden, en eer den naam van beeſten verdienen? onredelyk ſpreeken zy, die hunnen naaſten eenige voorheen bedreevene, doch gebeterde dwaalinge verwyten, ófte wel eenige beweezene weldaaden, konnende op dusdanige verwytende tonge gepaſt worden het zeggen van Syrach Eccleſ. 34: vers 25. *als de eene brouwt, en de ander af breekt, wat winnen zy meer dan moeite?* wanneer men iemant eenigh voordeel, hoe gering zelfs, ooit beweezen heeft, moet men dit niet alleen overal uittrompetten en verkondigen, maar ook die 't zelve genooten en ontfangen heeft, toeduwen, zoo men de gewoonte dezer tyden volgen zal. maar wat zegge ik deezer tyden? neen van alle eeuwen. zoo verweet Appius het Roomſche volk, dat het hem moeſte bedanken van in de plaatze eenes ſtommen en qualykbeſpraakten, een welſpreekenden Burgermeeſter in Lucius Volumnius, zyn amptgenoot, te hebben verkregen, waar op het Latynſche ſpreekwoordt gezien heeft. *Tangere ulcus. iemant op zyn zeer taſten.* dusdanige verwyters

betoo

betoonen, dat zy een ſterke, doch zeer quaade geheugeniſſe hebben, wyl zy hunne betoonde weldaaden den ontfanger daar van verwytende, zaaken, die men beſt vergeeten moeſt, beſt koomen te onthouden, en door hun ontydigh te voorſchyn koomen hunne ongerymtheidt vertoonen. welke konſt Themiſtocles zeer naaukeurigh aangemerkt heeft gehadt, zeggende tegens iemant, die hem de konſt der geheugeniſſe leeren wilde, dat hy veel liever de konſt van 't vergeeten wilde kennen, dewyl de geheugeniſſe in alles, wat ons verdriet moet toebrengen, overdadigh, en in alles wat ons vermaak zou konnen geeven, onvrugtbaar bevonden werdt. ook is naar het zeggen van Tacitus, Hiſt. lib: 4. het gedenken aan weldaaden tot een laſt, voornamentlyk, zoo ons die voorgeworpen worden, en wy die niet betaalen konnen, wyl de verbintenis het vermoogen overtreft. zoo verre zelfs is de waereldt al vervallen, *dat*, gelyk Tacitus Annal. 4. zegt, *de weldaaden zoo verre alleen verheugen, als zy ſchynen te konnen betaalt werden, en dat wanneer zy dat zyn te boven gegaan, 'er haat voor dank gegeeven wordt.* Seneca zegt niet minder kraghtigh Epiſt. 81. *dat het een verderffelyke zaak is, iemant groote weldaaden te bewyzen. want, om dat hy 't ſchande rekent die niet weder te erkennen, wil hy dien geenen niet hebben te leeven, aan wien hy dezelve erkennen moet.* weshalven de zelve Seneca lib. 7. de benef. cap. 12. wyzelyk raadt, dat wie eenigen dienſt aan iemant gedaan ofte weldaadt beweezen heeft, zulks niet verwyte. en Plautus met goede reden zynen vader roemt, dat hy nimmer eenigen betoonden weldaadt ophaalde, zeggende in de voorreden van zynen Amphitruo:

Sed mos illic nunquam fuit patri meo,
Ut exprobraret quod bonis faceret bene,

Gratum arbitratur esse id à nobis sibi,
Meritoque vobis bona se facere quæ fecit.

dat is:

Het heeft myn Vader nooit gespeeten,
Dat hy zyn vrinden bystandt boodt:
Ook heeft hy niemant ooit verweeten,
Dat hy hem bysprong in zyn noodt.
Vernoegt van zyne dienstbetooning,
Als die zyn vrindt behaaglyk is,
Eischt hy daar nimmer voor belooning,
Maar wacht een stille erkentenis.

dusdanige Verwyter handelt even eens, als een overkonstigh Schryfmeester, die een nederig vertoogschrift met een byzonderen schoonen letter opgestelt hebbende, in plaatze van eenen zandtkoker de inktpot daar op uitstort, ende 't zelve aldus geheel uitwischt; ofte als de vogelen, die by Horatius den Rave verwyten, dat hy zyne veeren van hun geleent heeft, ende die wederom eisschen.

Nogh slechter is het, dat men zynen naasten eenigen voorheen bedreeven of begaanen misdaadt, die met berouw gebetert is, in den neus wryst, ende de oude leemten ophaalt. *refricare cicatricem*, noemden 't de Latynen, afgeleidt van eenigen wonde des lichaams, die met een roof begroeit, zeer hevigen pyn verwekt, wanneer de roof daar af gestooten wordt. heel anders handelt Gódt met den zondaar, vergeetende uit genade alle des zelfs gebreeken en overtreedingen, gelyk de Apostel Jacobus getuigt in zynen Zendtbrief, zeggende in 't vyfde vers van het eerste hoofdtstuk: *ende indien*

iemant

iemant van u wysheidt ontbreekt, dat hy ze van Godt begeere, die een iegelyk mildelyk geeft, ende niet verwyt. maar zal men zeggen, heeft Godt door den Profeet Nathan den koning Davidt niet verweeten 2 Samuel 12. zyne ondankbaarheidt, zeggende, *ik hebbe u ten koning gezalft over Iſraël, ende ik heb u uit Sauls handt geredt, ende ik hebbe u uwes heere huis gegeeven, daar toe uwes heere wyven in uwen ſchoodt; ja ik heb u het huis Iſraëls en Juda gegeeven?* ik antwoordde, dat Godt hem zyne beweezene gunſten niet verweet, als wanneer Davidt zich aan overſpel met Bathſeba, en doodtſlagh aan Uria ſchuldigh gemaakt hadde, ende des Heere woordt verachtte, gelyk hy zelfs hier na betuigt heeft, en om vergiffeniſſe ſmeekt: *ik hebbe gezondigt tegens den Heere.*

Als m' u getuigen roept; zoo wilt zoo veele myden
Te klappen van uw vrindt, als uwe eer kan lyden.

zegt Johan de Brune de Jonge in zyne zederymen, om dat men zich hier door hunnen haat op den hals haalt, ſchoon het verwyt al eens op de rechte zyde valt, gelyk dus Malchus tegens Johannes by J: de Dekker in zyn Treurſpel de Dooper uitroept:

Indien ik leeven magh, dit bits en bitter ſpreeken
Zal ik u, (zweere ik u) wel bitter op doen breeken.
Gy zult, gy zult eerlang al voelende verſtaan
Hoe dapper dat het ſmert den Ouderen te ſmaân.
De ſchriftgeleerde Schaar' zoo ſchandigh uit te kryten,
Den meeſteren zoo ſtout hunn' lemten te verwyten:
En aangezien gy ons en onzen gunſt verſmaadt,
Zoo proef ten laatſten dan de kraght van onzen haat.

menſchen van verſtandt, die den zin wel verſtaan, zullen den toom wel intrekken voor de lichtgelovigheidt, zoo wel in 't geene voordeeligh ſchynt, als in 't geene hun nadeeligh aan de goede faam hunner naaſten voorkoomt, nadien de waarheidt, aan dewelke 't meeſt gelegen leidt, nooit ofte zeer zelden anders dan half gezegt wordt, en dat nogh wel met een geweldige wraakzucht verzeldt; maar de waereldt is 't minſt van dusdanige verſtandigen voorzien, die de wraakluſt hier van de waarheidt afgezondert konnen zien, nadien zy, als een ſchoone Juffer beſchaamt zynde, meeſt vermomdt gaat, en aldus by de zodanigen onbekent voorby gaat. beſt is het dan dusdanige norrigaardts en verwyters te ſchuwen, en hen in hun eigen ſop te laaten gaar kooken, onderwylen ons leven zodanigh aanſtellende, en zoo veel mogelyk ſchikkende, dat men hunne ſtoute tonge niet te vreezen heeft, waar door de Nydt zyn oogmerk miſſen zal, om zyne quaadtaardigheidt op ons te oeffenen, even gelyk het Yzer door de roeſt, in zyn eigene boosheidt ſtikkende. hoort eens wat raadt Epictetus u geeft in zyn handtboekje tegen deeze quaadtſpreekers:

Hoort gy, dat iemant van u qualyk koomt te ſprecken,
Zoo voegt u niet, dat zulks van u wordt wederleidt.
Maar denk, wiſt hy 't, hy hadt van my nógh meer gezeidt,
En zyn quaadtſpreeken van myn quaadtdoen zou niet ſteeken.

want die de zwakheidt heeft, om zich deswegen te vertoornen, verbreekt zoo wel, als de verwyters, de liefde, den grondtſteen der burgerlyke gemeenſchappen, van Godt zoo ernſtighlyk in de wet der ſteene tafelen ons aanbevoolen, en kent de vruchten niet, die 'er door de bezoekingen, verdrukkingen en vervolgingen ontſpruiten,

ten, nadien men die kennende, de geenen, die ons beledigen, zou lief hebben. bestaande de waare rykdom van een vroom en oprecht man, gelyk Epicurus zegt, in bevrydt te zyn van snoode gemoedtsdriften, daar de boozen nimmer van armoede bevrydt zyn, wanneer men de quaade gesteltheidt van hun gewisse overweegt, dat hen gestadigh onrustigh maakt. aardigh zegt de Heer Outhof in zyne nieuwelyks uitgegevene zedelessen, in het hoofdtdeel van de liefde, dat *een hart zonder liefde is gelyk een lamp zonder olie, en de liefde zonder hart eene offerhande zonder vuur, een rookwerk zonder reuk, een lichaam zonder leven, ende eene bloote schaduwe zonder de minste waarheidt.* doch men magh dit quaadt gebruik van verwytinge zoo listigh bewimpelen, als men wil ofte kan, de liefde, als gezegt is, lydt niet, dat men zyne naasten dus lelyk afschildert, zeggende Terentius:

——— Si ego digna hac contumelia
Sum maxime, at tu indignus, qui faceres tamen.

Zoo ik uw bits verwyt
Ooit heb verdient te lyden,
Zoo voegt 't u niet vol spyt
Myn handel te bestryden.

zoo dat men de waereldt wel beziende, dit zeggen van zeker Dichter bevestigt vindt.

Werwaarts men zich keere óf wende,
Zyn gebreken zonder ende;
Zie de waereldt in 't geheel,
De Ondeugdt heeft het grootste deel.

EIGEN LÓF.

Nil nisi propria laudat.

De Koekkoek in den morgenstondt
Der prille Lente uit 't nest gevloogen,
Van vreugde en blydtschap opgetoogen,
Wyl 't aardtryk opluikt van zyn wondt,
Door winterkoude en onweersvlaagen,
Zoo wreedt, en fel, en diep geslagen,
Begeeft zich boschwaart, vliegt en springt,
Tót hy, op eenen tak gezeeten,
Zyn naam en lóf komt uit te meeten,
En *koekoek*, *koekoek*, *koekoek*, zingt;
Daar Leeuwerik en Nachtegaalen
Des hemels gunst met dank betaalen.
Gy zyt die koekoek, dwaaze mensch!
Dien eigenliefde zoo benevelt,
Dat gy steets van uw' deugden revelt,
En eigen lóf voldoet uw wensch,
En lust van het verwaande harte
Tót wysheidts allerdiepste smarte.
Gy ziet Gódts gunst en wys beleidt
In 't allerkleinste kruidtje leeven,
En hoort u nutte lessen geeven,
Maar zonder vrucht óf dankbaarheidt,
Nadien waanwysheidt noopt uw zinnen,
Elks roem te wraaken, u te minnen.

Ple-



Pleriſque genius indoleſque non abeſt,
Unde indipiſci ſplendidum nomen queant:
Sed obſtat orſis arrogans amor ſui,
Quodque aſſecutam ſe ſuperba gens putat
Non amplius labore venari ſtudet:
Sanare tales ipſa ſi velit Salus
Vix poſſit hilum, quippe nil æque fugit
Morbi hujus æger, ac medentium manus:
Maloque lætus unice ſibi placet,
Atque in ſolutum cuncta prodigus capit
Trophæa laudum. cor philautia tumens
Se ſapere ſolum, cæteros vappas putat.

D. B.

Zich

Z*ich te pryzen is verwaantheidt*, zegt Gracian in zyn konſt der wysheidt, *zich te laaken is geringheidt, en 't geene een gebrek is van wysheidt in den geenen, die ſpreekt, is een moeijelykheidt voor de geenen, die hem hooren.* want niets gaat zekerder, dan dat de openbaare verwaantheidt onverdraaglyk is, en de bovenmatige nederigheidt altydt verdacht wordt van een verborgene verwaantheidt. Juan Ruſo zegt, dat hy, die zich zelven pryſt, qualyk ſpreekt van den beſten vrindt, dien hy heeft. deeze eigen lof nu is de dochter van eigen liefde, die 't verſtandt zoo verre benevelt, dat zy den menſch hovaardigh, vadtzigh, om naar waaren roem te ſtreeven, en een verachter van andere menſchen maakt, ende zoo verre vervoert, dat hy niet dan zyn eigene daaden en woorden pryzen zal; waarom Seneca in zyn verhandeling van de geruſtheidt des levens te boek geſtelt heeft, dat veelen tot wysheidt zouden gekoomen konnen hebben, indien zy zich niet ingebeeldt hadden, daar reedts toe gekoomen te weezen. dus verdichten de oude Poëten, hoe Narciſſus, verachtende de liefde der Nymfen, by geval in een beekje zyn eigen weezen beziende, daar op ſmoorlyk verlieft is geworden, ende aldus van liefde tot zyne ſchaduwe quynende geſtorven is; verhaalende Plutarchus iets diergelyks van eenen Eutelidas in zyn 15 boek der Tafelredenen. 't welke aldus van J: de Dekker berymt vinde:

Als eens Eutelidas in zedige rivier
Zyn blonde lokken zagh en purperroode wangen,
Hy dócht zich armen knecht, zoo fris, zoo fraai, zoo fier,
Dat hy door eigen min betovert en bevangen,
Voor eerſt aan 't blaaken ſloeg, daar na aan 't quynen quam,
'T welk hem gezontheidt, moedt, en aardigh blós benam.

Ovidius verhaalt in 't zesde boek van den Almanak dier-

diergelyke verwaantheidt van den Sater Marſyas, Phœbus ten zangſtrydt uitdaagenden, na dat hy de fluit, van Minerva weghgeworpen, gevonden hadde. 't welke de weêrgalooze Antonides overkonſtigh geboetzeert, aldus nagelaten heeft:

De Sater Marſyás, hiér achtér eenen boom
In 't bloeijendt waterliſch en biezen weghgeſchoolen,
Koomt voort op haar vertrek gekroopen uit zyn holen.
Hy ziet rondtom, verbaaſt op 't ruiſſchen van een bladt,
Uit vreeze óf zy miſſchien die kóſtelyke ſchat
Weêrhaalen moghte, en hem van het kleinoodt berooven.
Nu durft hy zich verwaandt een grooten naam belooven.
Nu zal hy zyn gezang, dat onbeſchaafdt geluidt,
Vermengen met den klank van haar verworpe fluit.
Nu zal hy ze allen, die niet voor zyn zangen zwegen,
Met zyne waardigheidt en konſt verre overwegen,
Of overſchreeuwen met zyn onbeſchaamden toon,
En zetten op zyn hoofdt Apollôs lauwerkroon.
Van dees verwaantheidt dus tot barſtens opgeblaazen,
En zwellende als een padde, óf kikvórſch, die aan 't raazen,
Nu in haar ſchor gekryt de hoogſte welluſt vindt,
En ſteekt twee blaazen op vol damp en yd'len windt,
Laat hy zich overal op veldt en drieſprong hooren,
En leidt met blydtſchap bei zyne onbeſnedene ooren
Ten dans en reije op dat erbarmelyk muzyk.
Waar vindt men, zegt hy by zich zelven, myns gelyk?
Wie zal by Marſyas niet wenſchen te verkeeren?
Om uit myn eigen mondt zoo groote konſt te leeren,
Die niemant zich verſtaat, als ik, als ik alleen.
En ſchoon ik maak die nu aan anderen gemeen,
Nógh zal het my tot een doorluchte glory ſtrekken,
Dat ik de meeſter ben in dat geheim te ontdekken,
En de Overſte, die heb den zangrei aangevoert.
My dunkt, ik zie nu elk alreê den mondt geſnoert,
Die ooit vermetel my zou durven tegenſpreeken,

En

En hen gestraft, die naar myn zangkroon durven steeken.
Ten minsten zal ik by myn Saters hooghgeacht,
En myne Nymfen hier van allerlei geslacht,
Al wie me in't licht durft staan, haast weeten klein te maaken,
Met bitter en vol nydt by elk hun konst te laaken.
Zoo blyft de glory als in eigendom verpandt
Aan my, en hun, die my navolgende op dien trant,
Zich onder myn bannier in 't veldt van eer begeeven;
En weeten, dat men maar moet willen, om te streeven
Ten steilte van een konst, daar zoo veel lóf aan kleeft.

eige lóf stinkt, zegt ons hollandtsche spreekwoordt, waar op de scherpzinnige Cornelis van Ryssen in het tweede deel zyner Snel- en Puntdichten doelt, zeggende:

Denys pryst staag zich zelf, en is het spreekwoordt waar,
Dat eigen lóf maar stinkt, zoo moght hy liever zwygen,
En laaten 't and'ren doen, of hy raakt in gevaar,
Een stinkendt keelgat door zyn eigen lóf te krygen.

zyt niet wys in uwe oogen, zegt Salomon in zyne Spreuken, en de groote Apostel der Heidenen in zynen Zendtbrief aan de Romeinen; *zyt niet wys by u zelven*; want *in proprias laudes odiosa jactatio est.* het is haatelyk en leelyk, als iemant zich zelven roemt en pryst, zegt Cyprianus, en de wyze man Spreuken 27. *laat u een vreemde pryzen, en niet uwe mondt: eene onbekende, ende niet uwe lippen.* men vindt ook nergens wetten, die ons toelaaten getuigenisse van ons zelven te geeven, óf Rechters te zyn in onze eigene zaaken. zeer wel zegt Cato in zyne koppeldichten:

Néc te collaudes, nec te culpaveris ipse,
Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

dat

dat is,

Veracht u zelven niet; wil ook u zelfs niet pryzen.

Zy, dien dees' roem gevalt, hun dwaasheidt klaar bewyzen.

dit ſchynt de Heer Willink in 't oog gehadt te hebben, als hy in zyne Chriſtelyke Zededichten opzingt:

Een opgeblaaze hart, vervult
Met wysheidts waan, zal nimmer vatten
De kennis, om met taai geduldt
Te raaken aan der wysheidts ſchatten;
Het acht zich zelfs te vroedt en wys,
En laakt hem, wie het ooit kan leeren,
Als hadt het reets de vaſte ſpys
Der wysheidt, en hem niets kon deeren.
Gelyk een volgeſtooke vat
Van ſlechte vocht zal overloopen,
Schoon waardiger en beter nat
Daar zacht werdt boven op gedroopen:
Dus blyft het ook vervult met waan,
En ſlaat al 't wyſſelyk vermaanen
Steedts in den windt, daar 't voort zal gaan
Op 't padt, het geen de drift zal baanen.

't zyn zotte hoofden, zegt de Zeeuwſche Raadtpenſionaris De Brune in zyn banketwerk, *die den lof uit hun eigen mondt ontfangen; welkers tonge geduurigh kittelt om van hun eigen lof en verdienſten te ſnappen, en die geen ey konnen leggen, of zy moeten kakelen, en te kennen geeven, hoe nut zy in de waereldt zyn.* maar hoe verre van

van deeze dweperyen de verstandige lieden zyn, leert ons Ignatius, zeggende: *Laudantes me flagellant. die my pryzen, pynigen my.* verhaalens waardigh is ook in deezen het voorval tusschen Alexander en Aristobulus; die, als hy Alexander een zeker boek voorgeleezen hadde, in 't welke hy des zelfs daaden op 't hooghste geroemt hadde, van Alexander, hem het boek uit de handen neemenden, en overboordt werpenden, toegevoegt wierdt, Aristobulus! gy waart waardigh, dat men u by het boek in 't water wierp, om dat gy my in myne tegenwoordigheidt dus roemen durft. hoe veel weiniger betaamt het dan, dat iemant zich zelven pryst? 't geene evenwel niet meer als dagelyks gepleegt wordt, alhoewel zy dienshalven by de verstandigen veracht worden. dus verschaft ons H. Bruno een aardigh puntdichje op een blaaskaak, dat aldus luidt:

Een snorker, die altydt gaat van zyn' wysheidt roemen,
Quam ik eens by geval een heelen gek te noemen.
Dat, zeide hy, was valsch. ik lach 'er dubbeld meê.
Is hy geen heele gek? hy is de helft van twee.

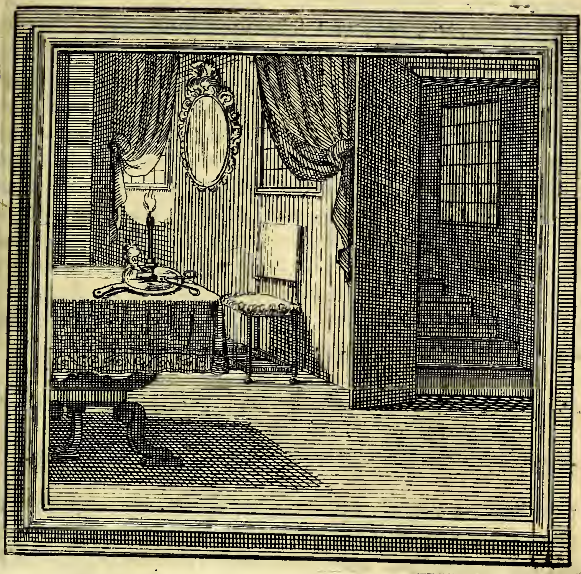
want daar alle overhoofdigheidt haatelyk is, en voor zommigen zelfs doodelyk, daat is het gevoelen over onze eigene bequaamheid verdertfelyk voor ons verstandt, en het ontdekken van die verbeelding doodelyk voor onze achting, zynde het zeer moeijelyk voor zulke waanwyzen, om zich uit dien dut te redden van zich tot de hooghste bediening bequaam, en een algemeene toejuiching der waereldt overwaardigh te rekenen, benevelende de eigen liefde zodanigh hun verstandt, dat 'er wel spiegels voor dienden te wezen, als 'er voor het aangezicht zyn, nadien 't verstandt zyn eigen zelfs spiegel moetende weezen, zich zeer lichtelyk bedriegt, ende elk van zich zelven oordeelende, terstondt verschooningen en uit-

uitvluchten weet te vinden, en zich door zyne driften laat omzetten, welke een wys man voorzichtigh weet te verbergen, wel bewuſt, dat het begaan ééner dwaasheidt iemant volſtrekt geen dwaas doet zyn, maar wel dat hy zulks niet kan verbergen. *de volmaaktheidt moet in u zyn, en het pryzen in den mondt van een ander. hy, die de onbeſchoftheidt heeft van zich zelven te roemen, verdient wel geſtraft te worden met het ſtilzwygen van alle de anderen*, zegt Gracian. zediglyk moet men van zich zelven, en van zyne zaaken oordeelen. een groote inbeelding heeft aller verachtinge tot een beul. dus zegt de jonge Plinius lib. 8. epiſt. 23. *'t is een merkteeken van groote voorzichtigheidt, anderen wyzer als ons zelven te gelooven, en van een welgegronden geeſt te willen leeren.* het welke Agricola volgens 't verhaal van Tacitus in deszelfs levens-verhaal wonder wel zich te ſtade opvolgde, niet een enkel laurierbladt in den brief, aan den keizer geſchreeven, gelyk de gewoonte was, ſteekende, nochte zyne bevochte overwinninge op de Engelſchen eens Victory noemende; door welke ontveinzing hy zynen roem vermeerderde, zeggende een iegelyk, dat zodanige man, die zoo groote zaaken niet deedt achten, zonder twyfel nogh hooger in zyne gedachten hadt.

QUAADTAARDIGE BERISPINGE.

Et mungit & pungit.

Wie anderen berifpen wil
In konften, redenen óf handel,
Zy onbevlekt in daadt en wil,
En houde altydt een rechten wandel;
Want wie zich hier door haat óf nydt
Vervoeren laat, mift 't fpoor der reden,
En maakt zich vuil door zyn verwyt
Aan zyne ontdekte vuiligheden,
Gelyk een Snuiter, om 't gezicht
By nacht en avondt in 't befchouwen
Van eenigh voorwerp door het licht
Der kaarffen beter te onderhouwen,
Wel 't afgebrande pit befnoeit,
En 't rook'righ licht dus komt verklaaren,
Maar 't quaadt, zoo dikwyls uitgeroeit,
Wil in zyn boezem zelfs bewaaren,
En zich, als een berifper, maakt
Bekladt aan 't vuil, zoo zeer gewraakt.



Vulgus profanum carpit, & quæ non capit,
Judex iniquus: utque muſcarum genus,
Locis adhæret aſperis tenaciter,
Polita tranſit, ocyuſve deſerit:
Sic ſi quid exit haud inhumanum, ut ſolet,
Laudat maligné: ſi quid excidit, graves
Exercet iras, & ſuam litem facit.

D. B.

Als Socrates eens een ſchoonen jongeling, die een geruimen tydt ſtilzweeg, beſchouwde, zeide hy wel te wenſchen, dat hy hem eens hoorde ſpreeken; willende te kennen geeven, dat hy dan van zyne ſchoonheidt eerſt konde oordeelen. 't is aan de pleiſters licht te zien waar de wondt is, en aan 't opgaan van den rook, waar het vuur ſmeult. dit geeft Syrach mede te verſtaan, zeggende: *oordeelt van een man niet, voor dat gy hem gehoort hebt.* want gelyk de vruchten de goedtheidt van een boom vertoonen, zoo bewyzen eens menſchen redenen de gedachten van het harte. hier mede komt het zeggen van Salomon Spreuken 17. vers 28. overeen, door den Heer Schelte aldus berymt:

Men houdt een Dwaas niet dwaas, zoo hy geen ſpraak laat hooren;
Maar 't oop'nen van zyn mondt ontdekt zyn Ezels ooren.

wie iemant van ſlempen en braſſen hoort roemen, zal dien voor een lekkertandt en ſmuller houden, ende die ergens iemant de ratel geſtadigh ziet roeren, rekent hem voor een grooten blaaskaak, daar de ſtilzwygentheidt voor een ſtaatjuffrouw van de wysheidt wordt gerekent; gaande 't hier byna mede, als met de kreupelen, aan dewelken, zoo lange zy aan tafel zitten, men niet merken kan, dat 'er iets aan hun beenen ontbreekt. wie nu zyn werk maaken wil van beriſpen, moet noodtwendigh onberiſpelyk in 't zelve ſtuk zyn. die barvoets wil gaan, moet geen hout van kruisbeziën ſtrooijen. de ketel dient de pot niet te verwyten, dat zy zwart is. want dat 'er niets gezegt, geſchreven of gedaan werdt, of het wordt betwiſt, en de pleitzucht van een ongenadigen Zoilus onderhevigh gemaakt, is door de ervarentheidt meer dan te veel bewaarheidt. niets valt immers lichter, als de ſchoonſte dingen zelfs te beſmetten,

ten: een zweeterige handt kan een geheel ſtuk wit ſattyn bevlekken: een enkele hamerſlagh is maghtigh de ſchoonſte marmerſteen in ſtukken te ſmyten. valt nu de beriſpinge al eens, dat zelden gebeurt, op de rechte zyde, en dat men de nagel op 't hoofdt geſlagen heeft, *rem acu tetigeris.* zegt het latynſche ſpreekwoordt, de beriſpers zelve worden ſlegts voor bemoei-allen gerekent, en met een kruisje in het memoryboekje getekent; nadien, gelyk de Rei van Toehoorders by de Dekker in het derde bedryf van zyn meermaalen aangetrokke Treurſpel de Dooper zingt:

Om weinigh alſſem-bitterheidt
Verſpouwt de kinderlyke mondt
Geneesdrank, hart en maag gezondt.
Een zweer, een wonde of open huidt
Is bang voor zalve en heilzaam kruidt.
Die in zyn borſt verborgen draagt
Een hart, van ſchelmery geknaagt,
Dien is de waarheidt enkel ſmart,
Als die hem dat veretterdt hart
Ontdekt, en bloot leidt met haar' kaars.

ook ziet men veeltydts, dat deeze bedillers menſchen zyn, die zich inbeelden alle dingen te weeten, en te konnen doen; ja zelfs beter, dan lieden, die de handen aan 't werk ſlaan, om eenigh zwaar, of treffelyk ſtuk met verſtandt of arbeidt uit te voeren. al wat zy pryzelyk in zich zelven vinden, konnen ze in anderen, al zoeken ze op den helderen middagh, niet gewaar werden; zy bedenken de oude ſpreekwoorden niet: *ab ipſo lare incipe. maakt het voor uw eigen deur eerſt ſchoon.* of *propria vineta cedito. wiedt uw eigen tuin eerſt ſchoon. Tecum habita. kent u zelven. in te deſcendito. gaat in u zelven.*

zelven. hun eigene misgreepen, 't zy in eenige kunſt of zeden, bezeffen ze niet, en zyn geheel blindt; maar die van hun naaſten beſchouwen ze met Argus oogen; dan hebben zy verſtandts genoeg, om die te overwegen, en laaten het zwaardt niet in de ſcheede, dat is, hunne ſcherpe tong achter hunne lippen, om dezelve te keer te gaan, maakende hunne duiten tot goude piſtoletten, maar eens anders diamanten tot Amersfoortſche ſteenen. bewaarhedende aldus de ſpreuke van den ſchilder Apollodorus. *Carpet citius aliquis, quam imitabitur. 't is lichter te laaken dan na te maaken.* ende dat zy niet zien, wat zy zelfs gelaaden hebben. *non vident manticæ, quod in tergo eſt.* dat de nydt hier de oorzaak van is, zal niemant ontkennen konnen: waar van de zedige Puikdichter J: de Dekker in zyn gezang op het ter doodt verwyzen van den Chriſtus aldus opdeunt:

Hoe kraghtigh weet de Nyt het oog van ons gemoedt,
De reden, te verblinden!
Dat mergeloos gedrócht kan ons het quaade goedt,
Het goede quaadt doen vinden.
De boosheidt ſtaat aan d'een, de Deugdt aan d'ander zy,
Gy, door den Nyt gedreeven,
Verwoede Pharizeen, gy ſpreekt de boosheidt vry,
En ſteekt de deugdt naar 't leven.

dus moet men echter niet van alle beriſpingen oordeelen. dezelve zyn dikwyls nut en nootwendigh. elk magh in zyn kunſt wel ſpreeken, en de begaane misgreepen aantoonen. een herder weet het beſt van 't Vee, een kryghsman van den oorlogh, een zeeman van de winden, en een ſchoenmaker van de ſchoenen te redekavelen, en zal by verſtandigen gehoor gegeven worden, gelyk de ſchoenmaker by Apelles bedankt wierdt, toen hy des-

deszelfs geschilderde pantoffels met reden berispte. maar willen zy buiten hun ambacht gaan bedillen, met recht zal men hun met Apelles toevoegen, *ne sutor ultra crepidam. schoenmaker blyf by uw' leest.*

Eens anders daadt óf woordt wilt nimmermeer verachten,
Opdat die zelfde smaadt van hem niet hebt te wachten.

dus vindt men ook van den koning Ptolemæus geboekstaaft, dat hy van den Muzyke met zyne hovelingen redeneerende, wegens eenige omstandigheden der zelve, die hy niet wel begrypen konde, die edele konst verachtte, maar ook van eenen der zelven vrymoedigh toegevoegt is geworden: *wat anders, heer koning, is een scepter, en wat anders een plak.* 't is een oude spreuk: *si quem laudare non potes, ne vitupera.*

Dien gy met reden niet kunt pryzen,
Wilt niet lichtvaardigh ook verwyzen.

Nam facilis cuivis rigidi censura cachinni.

Want 't is geen werk voor Momus vólk,
Elk een te priemen met hun dólk.

Gódt zelfs die Vader der Lichten, hoe doorluchtigh en zonneklaar zyne hooge en aanbiddelyke wysheidt in alle schepzelen uitblinkt, en hoe volmaakt hy alle de hemelsche lichten naar eene zekere order doet omloopen, heeft hier van niet vry konnen gaan, daar koning Alphonsus van Arragon ligtvaardigh en onweetende, ja Goddeloos magh ik zeggen, meende, dat alles beter te schikken geweest zou zyn, nadien hy de stellingen dier starrekundigen, die 't beste met de reden overeenkomen, niet begreepen hadt. *maar daar zyn zoo domme menschen,*

gelyk de zinneryke Spanjaardt in zyn konst der wysheidt zegt, *dat zy van alles misdaaden maaken, niet door zucht, maar door hunnen aardt.* zy veroordeelen alles in den eenen, 't geene zy zelfs gedaan hebben, in anderen, 't geene zy willen doen, en indien de hertstocht zich daar onder vermengt, dan oordeelen zy met de alleruiterste gestrengheidt, en veroordeelen alles. zoo trekt een bloedtzuiger bedorven bloedt uit een gezondt lighaam, daar de Bye zoeten honing uit bitt'ren thym zuigt. geestigh berispt Persius deeze menschen in zyn vierde schimpdicht volgens Jeremias de Dekkers vertalinge in deezer voegen;

Hoe zelden kan de mensch zyn eigen oog mishaagen!
Wy zyn als bultenaars, wy zien niet wat wy draagen,
Maar wat een ander draagt. staag lastert gy den vrek
Vectidius, en byt, en geesselt zyn gebrek:
Die gier, die ooit meer landt bebouwt heeft en bezeeten,
Als gier of kiekendief ter vlugt kan overmeeten,
Die zich, nóch anderen, nooit deugden heeft gedaan,
Ploegt, zegt gy, eeuwelyk, ziet zon noch vierdagh aan;
Schroomt eenen goeden teug van al zyn zweet te trekken,
Doet voor zyn huisgezin een disch met meelpap dekken,
Als hy den milden speelt; nut als de minste boer
Zyn' uyen met de huidt, zyn' wynen met de moer.
Dus weet gy op dien bloet te schieten en te schempen:
Terwyl een ander weêr niet minder op uw slempen
En mallen tooy en doet, en op dien ruigen nek
Vast uitspouwt binnens mondts: foei gy, vervroude gek?
Foei u, die met dien bosch, die onbesnoeide lókken
Niet hooger voor en hebt, als vrouwen te verlókken;

Die

Die meer met poeijeren en krullen zyt verlet,
Als met het onderzoek van landtrecht óf van wet.

zoo dat de waereldt van zulke mensch-vliegen krielt, die niet dan van puisten en etterzeeren, die zy vinden, ofte wel zelfs maaken, leeven konnen: doch zy zien toe, dat zy hun uitgeworpe steenen, niet op hun eigen koppen voelen nedervallen: immers die tegens den hemel spuwt, krygt het speekzel in zyn aangezicht, en wordt van de omstaanders deerlyk uitgelachen, ende wie een ander met drek wil gooijen, maakt zich zelven 't eerst vuil. nochtans vindt men veele Dichteren zelfs in dit stuk hunne gaaven deerlyk misbruiken, waar op de zielverrukkende Puikdichter Jan Baptista Willekens, in zyn keurigh lófgedicht ter eere van den Heere Willinks Amsteldamsch Tempe gezien heeft, als hy opzingt;

Zoo haalt dit Amstels Tempe prys.
Hoe ver verwint zyn' toon den wys
Der raazende Poëten,
Niet van Apollo, maar door Libers geest bezeeten.

Zy roemen op hun dert'len mondt,
Of byten, als een dulle hondt,
Vol haat, elk naar de slippen,
Daar vrindt nóch vreemdt nauw hun verwoedtheidt kan ontglippen.

WRAAKZUCHT.

Quantas facit ira ruinas?

Hoe fel de Zee ook woedt en brandt,
Van dolle gramſchap ingenoomen,
Wanneer zy voelt haar loop betoomen
Door Duin óf Dyk óf hooge Strandt,
En, van de hooghte neergeloopen,
Te rugge keert met meêr geweldt,
Zich wreekende aan 't onſchuldigh veldt,
Als zy kan Dyk en Dammen ſloopen,
Nógh feller woedt en raaſt de tong,
En ſnydt veel ſcherper dan een ſikkel,
Wien wraak ooit 't hart ſtak met haar prikkel,
En gramſchap het verſtandt bevong.
Men vloekt en drygt met alle kraghten,
En vindt nooit ruſte nóch vermaak,
Eer m' aan zyn vyandt bluſcht zyn wraak
Met hem van elk te doen verachten,
Daar Gódt zachtmoedigheidt beveelt.
Gelukkigh! die zyn Wraakzucht heelt.



Vir præstans animi est, qui reliquis ita
Ignoscit, veluti quotidie cadens,
Sic culpis vacat ipse;
Ac si non ferat ullius.
Vindictæ subito gaudia transvolant,
Durant perpetuo gaudia pectoris
Clementis, quia nunquam
Actorum bene pænitet.

Fl. Schoonhovius.

Indien

Indien 't ons vry ſtont iemant eenigh quaadt toe te wenſchen, my dunkt, dat men niet erger kon doen, als hem een geſtadige wraakluſt toe te ſchikken, dewelke, of uit een waare, of een ingebeelde hoon geboorен, en door de gramſchap aangeblaazen, een gedurige quelling verſchaft, en dien zy eens ingenoomen heeft, niet een ogenblik in ruſt laat, tot dat men zich voldaan vindt, en niet zoo haaſt geboet is, of ons aan den knaagenden worm van 't gewiſſe overlaat, om ons te pynigen. 't welke van den Puikdichter Lucas Rotgans in zyne zedeleſſen op Thezeus, Progne en Filomele aldus overkonſtigh afgeſchetſt is:

Geen Etna ſtookte ooit feller vuur,
Dan minnenyt in 't hart der Vrouwen,
En als de wraakzucht, heet op moordt,
Geprikkelt door 't verongelyken,
De reden voor haar maght ziet wyken,
En 't menſchelyk gemoedt bekoort,
Dan opent zy het ſlót der zinnen,
Verkraght natuur, en heerſcht daar binnen.

Dat blykt aan Prognes boos bedryf:
Zy ziedt en braadt het jeugdigh lyf
Van Itis, uit haar ſchoodt geboren.
Zy brult gelyk een boſchleeuwin,
Verzaakt natuur en moedermin,
En ruimt haar hart voor wraak en toren.
O wraak! verwoede en dolle wraak!
O vyandin van mededogen!
Uw' vrugten ſchynen zoet in de oogen,

Maar

Maar vallen zuur en wrang van ſmaak,
Ja teelen meêr dan duizendt dooden.
Zoo quetſt men Gódt en zyn' geboden.

tweederlei wegen ſlaat dit ongedierte in, te weeten van 't herte naar de oogen, en van de tong naar de handen. eerſtelyk maakt het een overſlagh, en ziet rondtsomme, waar, en hoe het zyn vyandt beſpringen zal, en naderhandt blaaſt het vierige woorden uit, en roept zyne kraghten te hulp, om zyn boos opzet uit te voeren. *de woorden der Godtloozen* zegt Salomon in zyne Spreuken, *zyn, om op bloedt te loeren.* nietige beuzelingen, en by den drank verſierde vertellingen, die geen antwoordt waardigh zyn, veel minder eenige nagedachten, baaren dikwyls bergen van onruſt, tot verderf van vrindtſchap en huwlyksliefde. een enkele zwavelſtok ontſteekt een geheel takkeboſch. dus ſteekt een grooter vuur een geheele ſtadt aan. *men vindt menſchen*, ſchryft de Zeeuwſche Penſionaris de Brune in zyn banketwerk, *die zich zelven opeeten in 't kaauwen en herkaauwen van eenigh ongelyk, dat hun in den krop ſteekt, en dat zy niet konnen verzwelgen.* zoo getuigt de Rabbyn Gamaliël by J: de Dekker in zyn treurſpel de Dooper:

Zoo iemant wat te hardt durf drukken op ons zeer,
Wy wreeken 't meeſterlyk met ſchelden op zyn' eer;
Wy weeten 't felle vuur der razerny te voeden,
En helpen 't grimmigh hart met laſteren aan 't woeden.

een voorbeeldt van wraake vinden wy in de oude hiſtoriën gepleegt van eenen Pauſanias, een Macedoniër van geboorte, die van eenen Attalus tot onkuisheidt verzocht, dieswegen zyne klaghten aan koning Philippus overbraght, doch van den zelven, in plaatze van gehoor

te krygen, bespot wierdt, weshalven hy geene kans ziende, om zich aan Attalus te wreeken, zulks aan den Koning geoeffent heeft met hem, op de bruiloft van zyne dochter op een duistere plaatze voorbygaanden, te doorsteeken, leerende de Overheden, dat zy den gehoonden recht en gerechtigheidt moeten laaten wedervaaren zonder aanzien der persoonen, konnende zy zich anderzins niet vry kennen van deel in de gepleegde misdaaden te hebben; want altoos te denken, dat het gedreigde van den beledigden niet te werk gestelt zal werden, is een valsche verschooninge. weinigen kunnen ongelyk geduldighlyk opsteeken en vergeeten, voor al geene Italiaan of Spanjaardt. by deeze natiën wordt zelden de breuke geheelt. 't hoofdt af, is een doodtwonde. van dien zelfden aart schynt de Edelman geweest te zyn, waar van de Brune in zyne hofredenen en quinkslagen verhaalt, dat hy over een zyner Buuren klaagde, dat dezelve hem veel quaadts deedt, 't welke hy naaulyks wist, hoe zich daar over te wreeken, en 't zelve hem betaalt zou zetten, en ten antwoordt krygende; *gy zoudt hem naar den inhoudt van de Schrift*, *als uwen vyandt weezenden*, *door goetdoen vuurige koolen op zyn hoofdt vergaaren.* daar op uitborst: *ja vryelyk*, *Mejonker*, *wouden zy maar branden.* 't is zoo ver gekoomen, dat men hem voor een botterik en bloodtaardt rekent, die geen wraake vordert, en het rappier uit de scheede rukt. by woorden kan het alleen niet blyven, dat zyn wapenen van wyven. ik bekenne, dat men allen hoon niet wel geduldelyk kan, ofte magh opsteeken, om dat men zoo doende veeler luiden overmoedt door onze verdraagzaamheidt hooger steigering op zou bouwen. neen, men moet zommigen met gelyke munt betaalen, om hun dat kunsje te verleeren, indien het slechts met geen bitterheidt geschiedt, en van geen woorden tot daaden komt. een kraai plukt de wol uit de vacht van een schaap, maar durft geenen hondt aanranden. als men dus wraake neemt, zoekt men alleenigh

den

den belediger over zyn misbedryf berouw te doen toonen. indien nochtans het ongelyk niet te zwaar is, zoo ſtelt een wys man glorie in het verachten van 't zelve. dus getuigt Seneca van Cato, dat hy liever wilde veinzen nergens van te weeten, als vergeeven. *melius putavit non agnoſcere, quam ignoſcere.* dit is zekerlyk beter na te volgen, dan moedigh, dat is wraakzuchtigh, te heeten, nogh beter, ja princelyk is het, het aangedaan ongelyk te vergeeven, en Lyſander na te volgen, van den welken Plutarchus getuigt, dat hy zoo beſcheiden in 't ſpreeken, en zoo verdraagzaam van gemoedt geweeſt is, dat hy eens van iemant op veelerhande en grove wyzen beledigt wordende, heel bedaart antwoordde: *zeg op myn vrindt, zeg op, en vergeet niet, om al het quaadt, daar gy zoo zeer meê overlaaden zyt, uit te ſpouwen.* want indien men al ten hoogſten verongelykt is, zoo betaamt het echter ons vooral, die Chriſtenen genoemt worden, 't geleede ongelyk te ſmooren, en Gode te beveelen. daar is immers geen grooter overwinninge, als zich zelven te verwinnen, en de wraakzucht, de zoetſte en ſterkſte van alle bekooringen, waar onder menighmaal de grootſte zielen bezweeken zyn, met een ruſting van mededogentheidt en liefde tegens te ſtappen, en onder zyn geweldt te brengen, wel bedenkende de vyfde beede van ons dagelyks Gebedt: *Vergeeft ons onze ſchulden, als wy vergeeven onze ſchuldenaaren*; want hoe zoude ons de Schepper en onderhouder van alles onze misdaaden vergeeven, zoo lange wy, onze naaſten haatende, dezelven hunne ſchulden, gelyk wy zeggen te doen, niet quytſchelden? van al het voorverhaalde is ons een gadeloos ſchilderſtuk over de gemelde vyfde Beede door den Chriſtelyken Puikdichter Jeremias de Dekker nagelaaten. ziet daar ſtaat het:

O Schuldtheer, zacht van aardt, o vrindelykſte Vader!
Trek uw' genade-pen doch eenmaal van uw oor,

En

En doopze in't bloedt uws Zoons, en haal ons' ſchulden door:
Laat, laat ze grondigh zyn vergeeten en vergeeven;
Scheldt uwe kinders quyt al wat zy ooit misdreeven;
Uw' kinders, zeggen wy, nadien wy nu voortaan
Den gang van kinderen genegen zyn te gaan,
Van zulken namentlyk, die naar hun krank vermogen
De Vaderlyke deugdt van ver te vólgen poogen.
Deugdt; die vooral beſtaat in een barmhertigh, zoet,
In een verbiddelyk en vrindelyk gemoedt;
Door deeze wenſchen wy, o Vader aller vroomen!
'T beeldt, daar gy ons naar ſchiept, wat nader by te koomen;
Uw' Zoon, uw Evenbeeldt, raadt ons dit deurgaans aan,
Ja dwingt 'er in dees' bede uw' bidders naar te ſtaan:
Want hy bepaalt ze zoo, dat niet de minſte nevel
Van wraakzucht op ons hert mag hechten óf van wrevel,
Of ſtraks wordt ons gebedt een vruchteloos verzoek,
Ja, 't welk vervaarlyk is, 't gedydt ons tot een' vloek:
Want als wy deeze beê ten hemel op doen vaaren:
Vergeef ons onze ſchuldt, als wy ons' ſchuldenaaren,
En het beſprek der beê niet recht en wordt betracht,
Zoo keert ze niet alleen te rugge zonder kraght,
Maar trekt met eenen ook 't afgryſſelyke weder
Van ſtraffe bei en ſchuldt weêr op ons' kóppen neder:
Zulks dat het ons dan gaat, gelyk dien boozen knecht,
Waar van in 't Nieuw Verbondt de Zalighmaker zegt,
Die zynen medeknecht met ſchelden, kyven, kryten,
Om een geringe ſchuldt deedt in den kerker ſmyten.
Daar korts voorheen nóchtans hunn' beider opperheer

Hem

Hem quytgescholden hadt oneindelyk veel meêr,
Die, toornigh om dat feit, fluks wilde, dat die wreede
Den quytgescholden schuldt hem tot een' myt voldeede.
Hoe dikmaal houden wy al meê dien zelven draf!
Hoe dikmaal vloeit deés' bede ons van de lippen af,
Ter wyl ons herte wordt van nydt en spyt gedreeven,
En heeter toeleidt op vergelden als vergeeven!
De een om een dus of zoo op zynen broeder quaadt,
En gaande tegens hem staâg met een hert, vol haat,
Durf deeze beê nóchtans zoo rustigh heenen zeggen,
Als óf hy niet met al hadt op zyn lever leggen.
Een ander, eer de slaap zyne oogen heeft verkraght,
Verhaalt ze stoutelyk, en in dien zelven nacht
Zal hem de spyt in 't hart tien duizendt vonden dichten,
Om 's andren daags voor recht zyn' naasten te betichten.
Een derde mogelyk, wanneer hy is ontwaakt,
Speelt ook zoo, dóch ter vlugt, waarom? het uur genaakt,
Waar tegens hy te veldt zyn' broeder heeft beroopen,
Om hem een arm gy liegt op 't duurst te doen bekoopen.
Is dit, heet dit den schuldt af bidden in ons' taal?
'T is groffelyk den schuldt verzwaaren t'elkemaal:
En zyn wy Christenen, en zyn wy Leerelingen
Van hem, die in zyn leer' ons boven alle dingen
'T vergeeven heeft belast van onzes naasten schuldt,
En doorgaans aangemaant tot zachtheidt en geduldt,
Die stadigh ook zyn' leer gesterkt heeft met zyn' leven,
En anders niet gedaan als lyden en vergeeven,
Ja toen hy leedt aan 't kruis, zyn' kruisseren vergaf;

Kortomme van de wieg zulks pleegde tót aan 't graf!
Zyn, zeg ik andermaal, zyn, vraag' ik, wy ſcholieren
Van zulk een Meeſter? wy? ja woeſte tygerdieren,
Ja Monſters zyn wy eer, verſtókt, verſtaalt, verſteent,
Of liever duivelen in menſchelyk gebeent'.
Zelfs zyn wy zoo vervreemdt van onzes Meeſters leere,
Dat dulle zucht tót wraak by ons paſſeert voor eere;
Die wraak pleegt, keuren wy voor dapper vangemoedt;
Die Chriſtelyk vergeeft, voor eenen blooden bloedt.
Foei onzer! dat een Turk hier veeltydts meêr beſcheiden,
Meer zedigh gaat als wy! foei onzer! dat een Heiden,
Een Ariſtides, een Phocïon, een Socraat
Ons in zachtzinnigheidt zoo wydt te boven gaat!

ende wat verder:

O gruwels als wy zyn! vervloekte Epicureen!
Gewis wy bidden ons in 't eeuwige geween,
Is 't, dat wy ons gebedt niet ernſtiger beleeven,
En allen wrók en wraak voortaan geen oorlóf geeven.

de heidenen beſchaamen menighmaal ons in dit ſtuk, daar wy uit de aloude geſchiedeniſſen bericht worden, hoe de keizer Titus Veſpaſianus, onderricht van dat zyn broeder Domitianus hem belaagde, zulks zich weinigh aantrekkende, hem goedertierentlyk alleen toegevoegt heeft: *wat behoeft gy door moordery te zoeken, 't geene gy gemakkelyk met mynen wil bekoomen zult, en alreede zelfs hebt, te weeten het deelgenootſchap in de heerſchappye?* Ariſtides, bygenaamdt de rechtvaardige, veldtheer van de Atheenſche Republyk was niet minder zachtmoedigh; want van zyn wiſpelturige Vaderlanders onrechtvaardigh uitgebannen zynde, en ter ſtadt uittreedende, badt hy de Goden met opgeheeve handen, dat zy de Athenienzers zoodanigh wilden

wilden zegenen en byſtaan, dat zy nimmer om Ariſtides behoefden te denken. wel bewuſt, dat zyne landtslieden in hunne tegenſpoedt en ongevallen tot de doorluchtige mannen hunne toevlugt namen, gelyk ook naderhandt omtrent hem zelfs nogh gebeurde, wordende hy drie jaaren na zyne uitbanninge, als de koning Xerxes de Attiſche Republyk beſlooten hadt te beoorlogen, weder ingeroepen. boven allen is de raadt van den grooten Plato in deezen aanmerkelyk, van iemant gevraagt, op wat wyze men zich van zynen vyandt op 't beſt en gevoelighſt zou konnen wreeken, antwoordenden: *ſi te ipſum probum & honeſtum virum præſtiteris. wanneer gy u als een vroom en oprecht man gedraagt.* een heerlyk antwoordt voorzeker, 't welke wel betracht wordende, ons gelukkigh maakt, en onzen vyandt vernedert. de zachtmoedigheidt is immers dichte by Godt, en de zachtmoedigen hooren zyne ſtemme, die van de haaſtige en toornige menſchen nimmer gehoort wordt, die gelyk de deuren en venſteren kraaken, wanneer een ſtormwindt opſteekt. lieflyk zingt Jan Luiken elders daar van in deezer voegen:

Zachtmoedigheidt, o koele bron
Des levens, wellende uit Gódts kraghten,
Gy moet myn ziele-vuur verzachten,
Dat buiten u niet leeven kon.
Wel leeven; maar niet zoo het zou.
Toen Lucifer, een vórſt der kooren,
Door valſchen luſt u hadt verlooren,
Toen wierdt hy grimmigh, hart en rou.
Helaas! zoo zou het my ook gaan,
Indien ik niet uit u moght drinken;
Het zielen-vuur verloor zyn blinken,
En 't waare leven was gedaan.
O eeuwig licht der Majeſteit!
Zoo mildt met alle goede gaaven;
Laat uwe liefde ons eeuwigh laaven
Met water der zachtmoedigheidt.

YDELE KLAGHTEN.

Cæcum odium proprii quid non mortalia cogis
Pectora?

Wat klaagt gy, onbedachte menſch,
Om 't niet bekoomen van uw wenſch,
Die, dikwyls ydel en vermeeten,
Of ſtrydigh met Gódts wys beleidt,
U ſtrekken zou tót bitterheidt,
En pynigen in uw Geweeten?

Wat mort gy dagelyks, omdat
Uw' naaſten meer geluk óf ſchat,
Meêr aardtſchen gunſt en luſt erlangen?
Gy laſtert Gódts rechtvaardigheidt,
Zoo breedt en heerelyk verſpreidt
In al zyn werk en wyze gangen.

Dus zwoegt en klaagt een ſchip in zee
Om 't niet bekoomen van een ree.
Wanneer het ſtil-ligt in de haven
Wil 't weder haaſtigh zyn gelaân,
En vol geladen zich ontſlaan,
Om niet geſtaâg door zee te draaven.

Wanneer de windt uit 't weſten waait,
Begeert men dat hy ooſtlyk draait,
En voort naar 't Zuiden, dan naar 't Noorden.
Hoe dat het ook de Hemel maakt,
'T is nooit van pas. men doemt en wraakt
Gódts wys beſtier met daadt en woorden.

Nemo



Nemo ſua potis eſt contentus vivere ſorte,
Alterius ſemper fortunam laudat abunde,
Illiusque locum petit, ac lucrarier optat.
Tu, quodcunque venit divino munere, lauda,
Crœſus an Irus eris non te coquat: omnia præter
Quam pietas Chriſti, vaneſcent pulvere in auras.

J. Sambucus.

De ervare en ſchrandere leermeeſter der zeden Plutarchus, verhaalt in zyn boek van de klappernye, hoe de Egyptiſche koning Amaſis, een geſlaghten Os aan Bias, of, zoo anderen willen, aan Pittacus gezonden heeft gehadt, en hem daar by gelaſt het beſte en ſlechtſte ſtuk daar van te neemen, ende dat dezelve alleenigh de tong daar van genoomen, en den Koning te rug gezonden heeft, daar byvoegende, dat 'er niets beter en niets ergers, dan de tong was. een antwoordt voorwaar, aller aanneeminge en geloof waardigh, en hier vooren in veele deelen vertoont, en in dit ſtuk der geduurige klaghten nader openbaar te maaken. wat gaat 'er toch meerder by de menſchen in zwang, en wat konnen dezelve minder onthouden, als het eerſte hoofdtſtuk van het boek der Scheppinge, alwaar de Leider Iſraëls Mozes uitdruklyk geboekſtaaft heeft, dat Godt al het geene hy gemaakt hadt bezaaijende bevondt, dat alles zeer goedt was, vindende zy alomme oorzaaken om over te klaagen? de waereldt krielt van menſchen, die te onvreden zyn. die van den Hemel met ſchatten gezegent is, klaagt van verlegentheidt, om dezelve wel op woeker uit te zetten, en aan te leggen. waar op J: de Dekker in dit ſneldicht gezien heeft.

De ryke Baſſus is verlegen met zyn ſchyven.

Waar zal ik, (kermt de Vrek) met mynen gelde blyven.
Want houde ik't in de kas, zoo wint het niet een duit;
En zet ik't om een winſt van vyf ten honderdt uit,
'T wordt licht (och! och! ik ſchrik) my dieffelyk ontdraagen:
Beleg ik't aan een ſchip, het hangt aan loſſe vlaagen:
Beſteede ik't aan een huis, het loopt gevaar van vuur;
Aan weilandt, ook al quaadt, dat is nu veel te duur.

Hoor,

Hoor, Bassus, 'k weet u raadt. waar toe dit ydel karmen?
Leg uwen rykdom aan ten nutte van den armen;
Dat's geef hem mildelyk op woeker aan den geen',
Die nimmermeer bedriegt, en honderdt geeft voor een.

die aan de koortze ziekligt, mort over die bezoekinge, hoewel hy dikwyls daar zelfs de oorzaak van is, en dezelve door zyne onmatige en ongeregelde levenswyze koestert. 't welke wederom door den zelven dichter aldus afgeschetst vinde.

Gy klaagt, dat u uw koorts heel tragelyk begeeft:
Maar vrindt, de schuldt is uw, gy toeft haar te beleefdt;
Gy discht haar oesters aan, en lekkerny van zwynen;
Gy vult haar stadigh op met puik van frissche wynen:
Z'en drinkt niet als door sneeuw getemperdt druive vogt:
Zy rust by u, doorrookt van rooze en amber locht,
In zachte vederen op purpre Ledekanten.
Hoe! daar uw koorts by u zoo wel aan alle kanten
Zoo dartel wordt onthaalt, waar 't niet belachens waardt,
Dat zy zich elders gaf, en liet zoo milden Waardt?

geen stadt, geen dorp, geen paleizen nochte huizen zyn hier vry van. gelyk der menschen smaak van spyzen veelerlei is, zoo zyn ook derzelver klaghten verscheiden, en hoe loffelyk een zaake ook weezen magh, men vindt echter menschen, die'er wat tegens hebben in te brengen. is het droogh Weder, de Veluwze Boeren klaagen daar over, en valt 'er veel regen, die van de Betuwe doen van hunnen kant niet minder. de zonne vertoont zich nauwelyks aan de Oosterkimme, of men hoort al klaagen, dat iemant te weinigh geslapen

 heeft,

heeft, dat het hoofdt zeer doet, ofte ergens pyn gevoelt werdt: anderen ftorten een langen reeks van klaghten over een qualyk geflaagt huwelyk; over de flechte belooning hunner dienften; over de zwaare gemeene landts laften; over 't gedragh der Overheden, en honderdt andere zaaken meerder, die zy zelfs niet beter maaken zouden, indien dezelve in hunne maght waaren. men roept om den doodt, als 't ons in de waereldt tegenloopt, of dat men eenige moeijelykheidt met vrinden of vreemden heeft, daar de heidenfche wysgeeren van beter verftandt waaren, zeggende dat een wys man boven het Fortuin was, en geene tegenfpoedt zyne ftantvaftigheidt verwrikken konde, maar dat zyn gemoedt altydt het zelfde bleef, en, wat 'er ook gebeurde en voorviel, tot zyn voordeel uitlei. 't welk Antonides in zyn Trazil, of overrompeldt Sina heerlyk nagezongen heeft.

——— Die dan kan leeven,
Wanneer 't geluk hem heeft begeeven,
En onderdrukt met handt en voet,
Die is eerft dapper van gemoedt.
Kloekmoedigheidt blyft onbewoogen,
En ziet het onheil onder de oogen,
Hoe yslyk dat het woedt en barnt.
Al rolde de aardtkloot om 't geftarnt,
Al viel de Hemel uit zyn haaken,
Al krielde 't rondt van flang en draaken,
Nógh buigt de dapperheidt voor 't wee,
Gelyk een fteenklip voor de zee.

En

En wat lager vervolgt die groote Geeſt:

'T gedult moet verder gaan als 't leet.
Wanneer een heete ſtórm van rampen
De deugdt bereidt ſtaat aan te klampen,
Beproeſt zy eerſt haar kraght te recht.

nihil accedere bono viro mali poteſt. zegt Seneca lib. de provid. cap. 2. *een oprecht man kan geen quaadt overkoomen*, om dat hy, meeſter van zyne hartstochten zynde, 't zelve verachten en vermeeſteren kan, en *miſer dici, non eſſe poteſt*, wel ongelukkig kan genoemt worden, maar niet weezen kan. quaade Schryvers leggen den ſchuldt op de pennen, vuige luiaardts op hun beenen, en plompe botterikken op hunne meeſters, gelyk de Ryger, die niet zwemmen konde, den ſchuldt op het water leidde. overwaardigh is het elfde Puntdicht van J: de Dekker in zyn tweede boek, om hier ingelaſt te worden. dus luidt het:

De tyden, (klaagt Sextill) en neringen verſlechten:
Zyn' woninge nóchtans, gewaaden en gerechten
En dunken my daarom te ſlechter niet te zyn:
Zyn' tafels draagen niet als hoenderbout en wyn:
Zyn' hutten wiſſelt hy in huizen als kaſteelen;
Zyn leem in loutergout; zyn' wollen in fluweelen.
Indien de tydt verſlecht, gelyk hy kraait en kryt,
Waarom en ſtelt hy niet zyn teering naar den tydt?

zeer ſcherp beſtraft Chryſoſthomus deeze ydelheidt mede,

de, ſchryvende : *die geen kinders heeft , acht niets verdrietiger dan die niet te hebben. die arm is , en'er veelen heeft , klaagt nergens meêr over. die maar één kindt heeft , meent dat het de grootſte elende van allen is : heeft hy een ſchoone vrouw , het dunkt hem een ſtraf te zyn , dat zy zoo ſchoon is , om dat hy dieswegen van zorg gepynigt wordt. is zy leelyk , hy zegt dat hem erger niets gebeuren konde. leeft hy ongehuwdt , hy heeft een onlydelyke quelling ; niets dunkt hem verachtelyker of onvoordeeliger dan dusdanige wyze van leven. volgt hy den Oorlogh , 't is een zwaar en hachelyk werk. hy zou naar zyn voorgeeven liever te water en te broodt zitten , dan zoo veel ongemak en hartzeer lyden. belaſt men hem met eenige burgerlyke bediening , hy betuigt zyn ongelukkigen ſtaat van dat hy zich met zoo veele zaaken , die hem niet raaken , bemoeijen moet. en in tegendeel , zoo hy een onderdaan is , verwenſcht hy zyn leven , door zich als een ſlaaf onder 't juk van zyne Overigheidt te zien : in 't huwelyk is 't hem een doodt voor vrouw en huishouding te moeten zorg draagen. de Koopman den Landtman in ruſt ziende , acht hem zeer gelukkigh , en eveneens zeidt de Huisman weder van den Koopman om des zelfs rykdommen. de menſchen zyn alle vol begeerlykheidt , beſchuldigen hun gewiſſe , en zyn bekommert van gemoedt.* weshalven de Lierdichter Horatius zingt :

Wie tót zyn onderhoudt genoeg heeft, wenſch' niet meêr.
Geen land,geen huis,nóch hóf,nóch rykdom kan hun heer,
Die krank te bedde ligt , het zwakke lichaam ſtyven ,
Nóch de allerminſte zórg uit zyn gemoedt verdryven.

en Antonides in zyn Trazil overkonſtigh en krachtigh den verrader Hunguan doet zeggen :

Een

Een wyze laat zyn voet de maat niet overtreeden:
Hy toetst zyn levensloop in 't spiegelglas der reden,
Die 't alles evenaart naar recht met onderscheidt.
Daar elk geketent wordt van zyn begeerlikheidt,
Toomt hy ze, en leert het al hem met ontzach gemoeten,
De wolken treedende groothartigh met zyn voeten;
Bepaalt de vuurigheidt der hartstocht in haar maat,
Dat door haar drift het brein óf niet aan 't quynen slaat,
Óf lós sta zonder zórg.

maar, zou men ons lichtelyk konnen tegenwerpen en vraagen, magh men zyn benauwdt en angstigh harte dan niet uitschudden? ik zegge voorzeker, en met reden, zonder zich te bezondigen, als men behoorelyken tydt, plaats en menschen waarneemt. zulks kan men geen klaagen, maar raadt en hulp zoeken, noemen. een onderdaan magh voor zyne Overheidt zyne bezwaarenissen wel brengen, en over aangedaane verongelykingen klaagen, en de aardtsche rechter moet, wil hy zynen plicht en ampt naar billikheidt waarneemen, den zelven niet ongehoordt van de handt wyzen, en als veelen, zich aanwennen te zeggen, *wegh, wegh met die klaagers.*

Het vólkje van de slechte soort
Brengt telkens nieuwe klaghten voort.

en men hadt wel daghwerk, als men naar hen hooren zoude. in tegendeel hebbe hy den inhoudt der klaghte naarstigh te overwegen, en te onderzoeken of dezelve op rede-

redenen ſteunt, ten einde, de aangeklaagde mede gehoort zynde, tuſſchen hem en den beſchuldiger 't verſchil afgedaan, en de gemaakte vyandtſchap verzoent werde. David, die man naar Gódts harte, wyſt alle richteren een voorbeeldt in zich zelven aan: want van zynen Veldtheer Joab met bittere beſchuldigingen en aanklaghten beſtreeden, heeft hy zich dieswegens in 't minſte niet vertoornt, maar in tegendeel hem goetgunſtigh aangehoort en zynen raadt gevolgt. *zoo ſta nu op*, (zegt Joab 2 Samuel 19: vers 7.) *ga uit, ende ſpreek naar 't harte uwer knechten: want ik zweere by den Heere, als gy niet uit gaat, zoo daar één man by u zal vernachten! ende dit zal u quaader zyn, dan al 't quaadt, dat over u gekoomen is van uwer jeugt aan tot nu toe.* en ſchryft Samuel vers 8. *doe ſtont de koning op, en zette zich in de poorte.* die doorluchtige richter vergrimt niet, ofte wyſt des volks klaghten van de handt, maar verhoort dezelve in gunſt en genade. de Godtvreezende Job is een heerlyk voorbeeldt van weergâlooze lydtzaamheidt en geduldt, want hoe de Sathan hem ſlaat en pynigt, hoe vinnigh hy van zyn eigen vrouw beſchimpt, van zyne naaſte vrinden bedroeft, en van alle zyne tydelyke middelen berooft wordt, nochtans beklaagt hy zich over Godts oordeel in deezen niet, maar zich trooſtende, dankt hy den Hemel voor alles. *doe ſtondt Job op* (leeſt men Job 1: vers 20.) *ende ſcheurde zynen mantel, ende ſchoor zyn hoofdt, ende viel op de aarde, en boog zich neder, ende hy zeide; naakt ben ik uit myn moeders buik gekoomen, ende naakt zal ik daar henen wederkeeren. de Heere heeft gegeeven, en de Heere heeft genoomen: de naame des Heere zy gelooft.* zynde te wenſchen, dat wy Chriſtenen in onze tyden zulks betrachteden, daar Seneca lib. 2. de Ira. cap. 33. van een zeker hoveling, die in den hófdienſt grys geworden was, verhaalt, hoe hy, van iemant gevraagt zynde, op wat wyze hy zoo hoogen ouderdom ten hove bekoomen hadt, het geene

men

men zelden zagh gebeuren, geantwoordt heeft: *injurias accipiendo & gratias agendo. met ongelyk te lyden en verdraagen, en altoos dankbaar te weezen.* dus zullen wy niet klaagen ofte morren, maar ziende op Godts alwyze voorzienigheidt, alle onze gedachten en begeertens daar toe gedraagen, ende ons met geduldt en lydtzaamheidt wapenen tegens alle ongevallen en bezoekingen, wel verzekert van dezelve te zullen te boven koomen, ende dat de bezoekingen, hoewel voor het tegenwoordige wel pynelyk, maar wel ingezien, een vreedtzaame vrucht der gerechtigheidt voortbrengen den geenen, die daar in geoeffent zyn, gelyk de ſpeceryen weinigh reuk geeven, dan wanneer zy in den Vyzel geworpen en gebrooken worden. *calamitas virtutis occaſio.* zegt Seneca lib. de Provident. 't welke J. de Dekker dus heerelyk uitlegt:

Die troetel-kinderen, die nooit in kruis vervielen,
Meent gy, Gódts kinderen, dat Gódt de zulken ſpaart?
Neen, neen: uw oorlóghshoofdt mistrouwt die laffe zielen;
'T kruis is te mannelyk, hy acht hen dat niet waardt.
De deugdt blinkt, als ze blaakt; klinkt, als ze wordt geſlagen;
Wordt tot haar nut geploegt, wanneer ze wordt geplaagt;
Het landt, dat draagen zal, moet ſchop en ploeg verdraagen,
Verdraagt ook, broeders, wat, op dat gy vruchten draagt.

en op een andere plaats:

Is't nu zoo quaadt, myn vrindt, zoo quaadt, als ooit voor dezen?
Ei, gryp een weinigh moedts, 't zal haaſt weêr beter weezen.
Ons lót en loopt nooit lang op eenen zelven voet;
Het goede vólgt het quaadt, het quaade ſlaág het goedt.

EIGEN

EIGEN RECHTVAARDIGING.

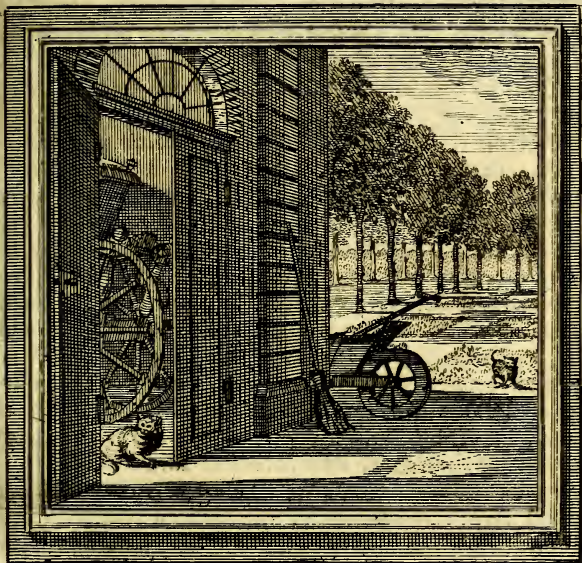
Causa patrocinio non bona pejor erit.

De ſtille huiskat, pas beſlikt
Door 't loopen in den tuin by regen,
Zyn voorſte pooten ſtraks belikt,
Om kóp en rugh weer ſchoon te veegen,
En loozende zyn vuil, vertrekt
Hy niet, voor hy dat heeft bedekt.

Gy houdt, o menſch! dien zelfden voet
Als ge u verloopende in veel' zonden
Tót ſmet en ſcha van uw gemoedt,
Nógh lieft, en openhoudt die wonden
Door uwe dwaling voor te ſtaan,
En onboetvaardigh voort te gaan.

Maar dek uw vuil, zoo veel gy wilt;
Wyt uw bedryf vry aan de ſtarren,
Of lót en tydt, 't is tydt verſpilt:
Gy zult dus 's Hemels goedtheidt ſarren.
Gódt ziet uw handel van om hoogh,
Al dekt gy dien voor 's menſchen oog.

Quisque



Quisque ſuo mendax prætendit ſplenia vultu:
Alter in alterius nomine crimen alit.
Nec quisquam ſceleri caput eſt. res mira nocenti?
Noxam turba nocet plurima, nemo nocens.
Ille, vel ille, meæ, clamamus, cauſa ruinæ eſt;
Nec tamen, ah liceat dicere vera, fuit.
In nobis eſt cauſa mali. mens neſcia voti,
Aut incerta ſui, ſolaque crimen habet.
Hæc eſt conſiliis, hæc eſt virtute regenda:
Hæc eſt officii ſæpe monenda ſui.

Wy leezen by Plutarchus, hoe een zeker Lacedæmoniër eenen Nachtegaal gevangen hebbende, en vermoedende, dat die zoo ſmaaklyk om te eeten zou zyn, als hy gehoort hadde, dat hy lieffelyk van gezang was, dezelven geplukt heeft om te braaden, maar hem den veeren rok nauwelyks uitgetrokken en gezien hebbende, dat 'er niet meer dan vel over de beenen was, vol ſpyt en verachtinge uitgeroepen heeft: *vox es, & præterea nihil. gy zyt een ſtem, en anders niet.* en *avicula macilenta, multum linguæ, parum pulpæ habes! o mager vogeltje, wat maakt ge veel geruchts, en wat hebt gy weinigh wols!* Even eens moght men tegens menſchen, die ryk van woorden en ſchraal van redelykheidt zyn, wel zeggen, en voornamentlyk tegens de zulken, die zich dagelyks in verſcheide zonden verloopende, nochtans hunne gebreeken zoeken te verſchoonen en bewimpelen. de Atheenſche Demades vergeleek deeze menſchen by een fluit, daar het houte tongetje uitgenoomen was. niet ongeeſtigh zou men ze meede by een huiskat vergelyken konnen, die booven alle dieren in zindelykheidt uitmuntende, nauwelyks van iemant aangeraakt is, ofte zich bekladt vindt, of likt zyn bont, om 't zelve wederom gelyk en glanſſigh te maaken, en de ontlaſting der natuure niet in de aarde gegraaven heeft, of krapt zoo lange, dat hy die bedekt heeft. men betoont met deeze vergrypinge zonneklaar, dat wy Adams nazaaten en kinderen zyn. hy wilde na 't eeten van den appel noode tot bekenteniſſe zyner misdaadt koomen, ja hy leide den ſchuldt daar van op zyne Vrouw, en die weer op de ſlang. zeker oudtvader zegt zeer wel, dat het een algemeen gebrek in de menſchen is te zondigen, en de zonden te willen verbergen met die te ontkennen, en wanneer die bekent ſtaan, te bewimpelen en verkleinen. ontkennen is het gereedtſte wapen, om hun rechtvaardige aanklagers af te keeren, de mondt verzaakt,

daar

daar 't gewiſſe van overtuigt is. hun draagende wonde kan geen zalf verdraagen, en zweert hoe langer hoe erger. de eene dwaasheidt wordt van de andere gevolgt. toen Bathſeba Davids oog verleidt hadde, deedt zy hem een moordenaar worden. de eene zonde trekt de ander. als 't eene ſchaap door 't hek is, volgen de anderen hem haaſt na. herkaauwenswaardigh zingt de Rey in 't treurſpel de Dooper:

Maar gy ſchynſtatige huichelaars,
Die van geveinsden yver brandt,
Die uit des vólks verblindt verſtandt
Uw' ſchandelyke winſten trekt,
Hoe naauw gy uwe lemten dekt,
Hoe leeg en diep de vuiligheidt
Van uw' gemoedt gedoken leidt;
Nógh zit, nógh boordt tót op dien grondt,
(Al lochenen 't gelaat en mondt)
Uw altydtknaagende gewiſs',
Die u en beul en rechter is,
Die u met heimelyken tandt
Dooreet gebeente en ingewandt,
Die met haar' roede, taai gepeeſt,
Staâg ſlaat en geeſſelt uwen geeſt.
O drie en viermaal zaligh hy,
Wiens ziele, rein van ſchelmery,
Nooit voor de rechtbank van zyn hert
Betrokken, nóch verweezen werdt;
Nooit beul, die eeuwigh pynt en plaagt,
In 't ingewandt verbórgen draagt.

Want wie kan eenigen twyffel maaken van dat het met dusdanige lieden, die tegens de wroeging van hun gemoedt hunne dwalingen zoeken te verschoonen, eveneens uitvalt als met kopere vaten, die door 't afwassen maar des te klaarder blinken? hoe meêr zy zich roeren, hoe vaster zy in den strik verwarren. hoe de rave meêr gewassen wordt, hoe hy zwarter is. wy konnen voorzeker in geen zorgelyker handen koomen, dan in onze eigene. *Guarde me Dios de mi.* zeggen de Spanjaardts. *Godt bewaare my voor my zelven.* waar op Plato in zynen tydt al gedoelt heeft, zeggende:

Verleene ons, Hemel, 't zy wy zwygen, ófte spreeken,
Wat heilzaam is, en weere alle onheil van ons hoofdt,
Schoon we u daar menighmaal ook driftigh zelfs om smeeken
Wanneer ons eigenbaat óf nydt van zin berooft.

Augustinus schryft in zyne aantekeningen op den 75. Psalm: *'t is een groot quaadt te zondigen, nogh grooter daar in voort te gaan, en 't allergrootste met zich te verontschuldigen en rechtvaardigen den schuldt op Godt te leggen.* en Cassiodus zegt op de zelfde plaats, dat zich zelven te verschoonen een geweldige groote misdaadt is, want het steekt een hoorn op, die zich verdedigt, en een snoode letterkunst, nadien het den naam van deugden aan de gebreken geeft; zeggende David zelfs in gemelden Psalm vers 5. *ik hebbe gezegt tot de onzinnigen; en weest niet onzinnigh; ende tot de Godtloozen, en verhoogt den hoorn niet. ende verhoogt uwen hoorn niet om hooge, en spreekt niet met styven halze.*

'T is best den rechten wegh gegaan.
'T is quaadt het dwaalpadt in te slaan.
Nógh wordt 'er meerder quaadt gedaan,
Als men zyn dwaling voor durft staan.

eene

eene vuiligheidt is genoeg, om ons te ſmetten, men heeft 'er geene verdubbeling van nodigh.

Qui s'excuſe,
Il s'accuſe.

zeggen de Franſchen. hoe zich iemant meêr ontſchuldight, hoe hy zich des te meerder beſchuldigt. die gelapte kouſſen heeft, behoorde zyne ſchoenen niet uit te trekken, en die een houte handt hadt, moeſt zyn' handtſchoen aanhouden.

Tot vierderlei ſoorten zou men de verontſchuldigingen der menſchen konnen bepaalen. te weten 't ontkennen en verſchoonen zyner gebreken, en 't beſchuldigen van anderen wegens verleidinge, en voorgaan. men rechtvaardigt zich in 't eerſte geval met voor te geeven, dat duſdanige zaak hem niet gevallen kan; dat ze van zyn ſmaak niet is, en dat hy zulks niet gedacht, laat ſtaan, gedaan heeft. gelyk zoo Ananias en Zaphira in de Handelingen der Apoſtelen den waaren prys van een verkochte hoeve ontkenden, en dieswegen kort na elkander van Godt met een haaſtigen doodt geſtraft. en gelyk Kaïn, zyn broeder doodtgeſlagen hebbende, ende van Godt naar den zelven gevraagt, ontkende zulks te weeten. *ende de Heere* (ſtaat 'er in 't vierde hoofdtſtuk van 't boek der Scheppinge) *zeide tot Kaïn: waar is Habel, uwe broeder? ende hy zeide; ik weet het niet. ben ik mynes broeders hoeder?* Ja gelyk Saul den Profeete Samuel, hem verwytenden zyne ongehoorzaamheidt in het uitvoeren van des Heere bevel, antwoordde 1 Sam. 15. vers 20. *ik hebbe immers naar de ſtemme des Heere gehoort, ende hebbe gewandelt op den wegh, op den welken de Heere my gezonden heeft.* zoo ontkende zelfs Petrus, in 't huis van den Hoogepriëſter den Zaligmaker gevolgt, tegens de dienſtmaagdt hem te kennen. 't welke J: de Dekker aldus in dicht begreepen heeft:

Ach! Simon, die nógh ſtraks den mannen wou te lyf,
Bezwykt nu voor een wyf.
Hy blyft in 't lochenen trouloozelyk volherden
Ten tweeden, ja ten derden,
Miſſchien ten vierden ook, zoo 't kraaijen van den haan
Hem niet en hadt doen gaan.

niet minder gaat het verſchoonen zyner misbedryven in zwang. worden de zelven iemant voorgeworpen. 't eerſte antwoordt is dikwyls, ik heb daar geen geheugen af; 't is zoo lang geleden, dat 'er my niets meer van voorſtaat, ofte ik heb niet anders gekoſt, en wie kan over al zoo naauw op letten? wie is 'er zonder gebreken? de rechtvaardige ſtruikelt wel zevenmaal 's daags. wy zyn menſchen, en geene Engelen. de wyn en jeugt worden tot onze voorſpraaken geroepen, als men zeggen durft: ik heb dat in myn jeugdt gedaan, dat heb ik by den dronk gezegt. Princen weeten hun oorloghszucht en begeerlikheidt te verſchoonen en bekleeden met den dekmantel van Godtsdienſt dus zingt wederom die zinne- en taalryke de Dekker:

De luſt om 't oudt Geloof eens wederom t'herſtellen
Wet, roept gy, ons rappier, maakt ons voor klaghten doof.
'T is Princen, luſt, ik ken 't, die u de piek doet vellen;
Maar luſt tót eigen lóf, niet tot het oudt Geloof.

nogh erger evenwel zyn onze regtvaardigingen, wanneer men den ſchuldt onzer overtredingen op onze naaſten legt. zoo als Adam zyne Eva den ſchuldt gaf, en Saul het niet gehoorzaamen van Godts bevel aan het volk toeſchryft 1 Sam. 15. vers 15 en 21. een traage houthakker noemt de byl en 't hakmes bot. een onervaare kok beſchuldigt het vuur, als het vleeſch verbrandt is. zoo verre zelfs loopt menighmaal der menſchen onbeſchaamtheidt, dat zy Godt tot oorzaak der

be-

begaane zonden durven ſtellen,een quaadt begrip maakende van deszelfs hooghwyze voorzienigheidt, wyl hy wel voor af geweeten heeft wie zondigen zoude, en hoedanigh de zonden gepleegt zouden werden, maar dezelven niet heeft gelaſt, daar hy dezelve niet ongeſtraſt wil laaten, en die in een der geboden overtreedt, aan allen ſchuldigh rekent. waar van de geleerde Revius eertydts gezongen heeft:

Is iemant byna doodt, zoo is hy nógh in 't leven,
Is iemant byna wys, zoo is hy nógh al ſlecht.
Dat byna even is, dat is als nógh oneven,
En byna wel gemaakt, is evenwel onrecht.
Die byna binnen is, die ſtaat gewis nógh buiten;
Alzoo die byna heeft de ganſche wet voldaan,
En 't minſte deel daar van moetwilligh uit wil ſluiten,
Die kan met al zyn doen niet in den hemel gaan.

voegt hier by het ſneldichtje van J: de Dekker, allen, die de reden hunner wanbedryven op Godts voorbebeſchikkinge leggen, aardigh onder den naam van Panſa ten toon ſtellende.

Al wat gy, Panſa, zóts óf zondighs hebt bedreeven,
Dat ſchryft gy 't noodtlót toe, en ſchuift den ſchuldt op Gódt.
Maar zeg, wat ſtelde Gódt tot richtſnoer van uw leven,
Zyn heimelyk beſluit, óf openbaar gebódt?

De vierde en laatſte ſoort, beſtaande in het beſchuldigen van anderen wegens hunnen voorgang in het quaade, is niet minder verfoeijelyk, dan de vorige. Ik ben 't alleen niet, die dit doe, zeggen ze; daar zyn 'er zoo veel wyzer wel als ik, die my voorgegaan zyn, en zoo zy 't hebben moogen doen, wel waarom ik ook niet? maar elendigen, gy zult niet minder ſtraffe lyden, als gy nevens veel anderen lydt. de Goddelyke wet ge-

biedt immers uitdrukkelyk Exod. 23. vers 2. *Gy zult de menighte tot booze zaaken niet volgen.* het ſtrekt tot geene ontſchuldiging eener misdaadt, dat 'er veelen aan ſchuldigh zyn, maar de zonde is te erger en zwaarder, hoe dat zy meerder bedreeven wordt. dus redenkavelt de Roomſche Wysgeer mede Epiſt. 123. ſchryvende: *inter cauſas malorum noſtrorum eſt, quod vivimus ad exempla: nec ratione componimur, ſed conſuetudine abducimur. onder andere oorzaaken van ons quaadt is het mede, dat wy naar voorbeelden leeven, ons naar de rede niet ſchikken en beſtieren, maar door de gewoonte laaten vervoeren.* 't geene weinigen oprechte betrachten, keert men de rugge toe, en is te byzonder, maar dat de groote hoop doet, wordt voor een gewoonte en gebruik gerekent, en betamelyk te volgen; en dus bekoomt een algemeene dwaling zelfs den naam van oprechten wandel, als zy maar by de waereldt goet gekeurt is. Doch hoe rechtvaardigh deeze verontſchuldigingen by Godt gevonden worden, leert de Profeet Jeremias, zeggende in 't twee de hoofdtſtuk vers 22. *al wieſcht gy u met ſalpeter, ende namt u veel Zeepe, zoo is doch uwe ongerechtigheidt voor myn aangezichte getekent, ſpreekt de Heere Heere.* en vers 33. *wat maakt gy uwen wegh goedt, daar gy boeleeringe zoekt?* en wederom vers 35. *nogh zegt gy, zeker ik ben onſchuldigh. zyn toorn is immers van my afgekeert. ziet ik zal met u rechten, om dat gy zegt: ik hebbe niet gezondigt.* zekerlyk 't is een tweede overtreding, zyne vergrypingen te verontſchuldigen. wes Ovidius zingt lib. 1. Triſt.

Tantum ne noceas, dum vis prodeſſe, caveto.
Cauſa, patrocinio, non bona, pejor erit.

Ziet dat ge u in geen ſchade ſtort,
Als ge eenigh voordeel wilt bejaagen.

Een

Een quaade zaak nógh erger wordt,
Wanneer men daar in ſchept behaagen.
Maar die zyn'. dwalingen verſchoont,
Verzwaart haar, en zich zelven hoont.

ik houde het met die der Ouden, die duſdanige verſchooninge voor een dochter der Logen hielden. op zyn beſt hoort men zeggen; ik hadt dat niet gedacht. welke wys van rechtvaardiging Seneca lib. 2. de Ira. cap. 33. voor een zeer ſchandelyken daadt rekent. zelden is 'er verontſchuldiging , die niet met valsheidt of onvoorzichtigheidt bezet is. maar, gelyk de voornaamſte roem der onnozelheidt is niet te zondigen, zoo is de naaſte het niet rechtvaardigen eeniger dwalinge. dit wiſt David wel, zeggende Pſalm 32. vers 5. *myne zonden maakte ik u bekent , ende myne ongerechtigheidt bedekte ik niet. ik zeide ; ik zal beleideniſſe doen voor den Heere.* want daar de zonden Godts geduldigheidt vermoeijen , daar verzoenen gezucht en vloeijende oogen , uit een waare boetvaardigheidt ſpruitende , ons wederom met hem. lieflyk zingt de Dichtkundige J: van Hooghſtraaten in zyn zegepraal der Goddelyke liefde by het 33. zinnebeeldt:

Wel hem , die zyn talent beſteedt ,
Dat hy , ver van zich te verſchoonen ,
Op 's Heere komſt altydt gereedt ,
Hem daar 't gewin af kan vertoonen.

VERVLOEKINGE ZYNS NAASTEN.

Hic peccat, ille luit.

De dartle Jongen, door zyn onbezonnen loopen
Gevallen op de ſtraat,
Ontſteekt van dwaazen haat,
Dies moet het dadelyk de onnooſle ſteen bekoopen.
Hy grypt hem van den grondt,
En werpt hem zoo terſtondt
Vol gramſchap neer uit all' zyn' kraghten;
Hy maakt een groot misbaar,
Vervloekt den ſteen om 't uitgeſtaan gevaar,
En doemt hem, onder duizendt klaghten,
Als óf hy de oorzaak van zyn' ongevallen waar.
De Jongen geeft den aardt te kennen
Van menſchen, die door nydt vervoert,
Of dolle grimmigheidt beroert,
Van 't ſpoor der rede rennen,
En hunne naaſten, door den ſteen alhier verbeeldt,
Als 't werktuig hunner rampen, vloeken,
Schoon eigen' ſnoodtheidt die meeſt teelt,
En Elementen, Hel en Doodt tót wreekers zoeken.
Maar hoe gy ook uw' bitze tongen ſcherpt,
Verdoolde waereldtlingen,
En uwen evenmenſch, gelyk een ſteen, verwerpt,
Uw roekelooze vloek zal naar uw' ſtraffe dingen,
En, als de zwaluwen vervliegen, gaan te niet.
Gelukkige, dien rede en liefde alleen gebiedt!

Livor



Livor ovans damnis, cœco præcordia fluctu
Versat, & horrificis asperat ora minis.
Aeolus ore fremit, Neptunus pectore spumat:
Vis dicam, innocuæ noxia es aspis api.

B. C.

Cælius Rhodiginus verhaalt in 't 15 boek van zyne oude Leezingen in 't 25. hoofdtſtuk, dat de Saraſyn Abdala, van iemant gevraagt, wat hem in de geheele waereldt het verwonderenswaardighſte voorquam, geantwoordt heeft; de menſch. zynde het hoofdt als een getoorendt kaſteel van een overheerelyken bouworder. waar tegens echter nogh zommige roekeloozen hebben durven inleggen, en verwytender wyze vraagen, waaromme de Schepper het rioel van ons hoofdt vlak van vooren in 't aangezicht geplaaſt magh hebben, voegende daar by, dat, wanneer zy de bouwmeeſters hadden geweeſt, ofte om raadt geroepen waaren, zy ſlechts één oog alleen in 't voorhoofdt, één oor aan de rechte zyde van 't hoofdt, en den neus aan de linke zyde geplaatſt zouden hebben. gelyk nu de loozing van de vuiligheden der harſenen door den neus geſchiedt, zoo ontlaſt zich des menſchen gemoedt door den mondt. waaromme Rhodiginus ook zegt, dat een ſtinkende reden een bewys is van een verrotte ziel, die haare vuiligheden door den mondt op- en uitwerpt. onder anderen is het vervloeken en verwenſchen zyner naaſten niet van het geringſte ſchuim van een bedorven harte. de Vader der Roomſche welſpreekentheidt zegt in zyne pleitreden voor Plancius: *niets is 'er ſneller, dan de vervloekinge, niets wordt eerder gepleegt, niets eerder aangenoomen, ende niets ter waereldt verder verſpreidt.* de Romeinen hadden oudttydts een verfoeijelyk bygeloof, dat de komyn, onder eenige vervloekingen gezaait, op 't vruchtbaarſte zou voortkoomen, volgens de getuigeniſſe van Plutarchus *in Sympoſ.* Dat wy Chriſtenen niet weinigh aan 't zelve mede vaſt zyn, toonen wy dagelyks maar al te veel door het verwenſchen van onzen medemenſch. dus vecht men met geen zwaarden of degens, maar met zyn quaaden wil en tonge, ja vermoordt zyne naaſten met den eerſten aanval. de Hei-

de-

denen riepen : *dat u de Goden ſchenden. dat Jupiter u ſtraffe. dat de Goden u verderven, en ongelukkigh maaken.* gruwelyke verwenſchingen voorwaar ; maar wy geeven hun in dit ſtuk zeer weinig toe , zoo wy den bovenzang niet houden : want nydt , haat, of gramſchap onze zinnen overweldigende, roept de tonge den vyandt des menſchelyken geſlachts, de Elementen, en den doodt te hulpe, om zyn evenmenſch te verdelgen ; en wie weet niet wat voor ſchrikkelyke vervloekingen meêr, die men dagelyks langs de gemeene wegen zelfs hoort uitgalmen. met groote reden roemt dieshalven Plutarchus in 't leven van Alcibiades een zekere heidenſche Prieſterès, om dat zy op geenerlei wyze te brengen was, tot iemant te vloeken: want toen Alcibiades verweezen was, wierden zoo wel Prieſters als Prieſtereſſen van den Raadt belaſt den gebannen en afweezenden Veldtheer te vervloeken, 't welke ze allen buiten deeze eenige gehoorzaamden, geevende zy voor reden, dat zy ingewydt was om te bidden, en niet om te vervloeken. Lofwaardigh is in dit ſtuk Bileam mede Numeri 23. vers 8. (was hy ſlechts op dien goeden wegh gebleeven) Iſraël niet begeerende te vloeken naar de begeerte van der Moabiten Koning Balac. *wat zal ik vloeken*, (zeidt hy) *dien Godt niet vloekt* ? *ende wat zal ik ſchelden, daar de Heere niet ſcheldt* ? en dus leeraart ook Paulus in den brief aan de Romeinen, ſchryvende in 't 12. hoofdtſtuk vers 14. *zegentze die u vervolgen: zegent ende vervloekt niet.* want hoe kan men klaarblykelyker zondigen tegens Godts gebodt , dat wy onze naaſten zullen lief hebben als ons zelven, dan wanneer wy dezelven laſteren, en allerhande rampen en ongelukken toewenſchen , daar de liefde het richtſnoer van onze handelingen zyn moet, en buiten dezelve geene deugdt bedacht kan worden ? de zedige C: Bruin zingt overtreffelyk in zyne mengeldichten:

O weêrglans van 't oneindigh licht!
Wat ſchiet gy levendige ſtraalen,
Wanneer uw vlam in 't hart komt daalen?
Door u voldoet de menſch zyn plicht.
Men roeme op plechtige offerhanden
Vergeefs: 't is ydel kerkgebaar;
Zoo niet uw vuur een gloedt doet branden
Op 't vlak van 't heiligh kerkaltaar.
Wat deugdt men pleege op 't aardtſch gewemel,
Geen' ziel vaart zonder u ten bemel.

Godt zegt nadrukkelyk Levitic. 20. vers 9. *als 'er iemant is, die zynen Vader ofte zyne Moeder zal gevloekt hebben, die zal zekerlyk gedoodt worden: hy heeft zynen Vader ofte zyne Moeder gevloekt, zyn bloedt is op hem.* buiten de quaade hartstochten van haat en gramſchap geeft de ſlechte voorgang der Ouderen veeltydts aanleiding tot deeze gruwelyke buitenſpoorigheidt. 't welke van den heidenſchen ſchimpdichter Juvenalis in zyn veertiende Hekeldicht aldus volgens de Dekkers vertaalinge al aangemerkt en doorgeſtreeken is:

'T ſtaat dus met onzen aardt, de vuile zondevlekken
Der Ouderen, óf diêr, die ons voor Ouders ſtrekken,
Die kleeven onzen geeſt en ras en grondigh aan.
Dees' ſmet magh hier óf daar één zoon óf twee ontgaan,
Den welken Titan juiſt uit beter kley wou kneeden:
Maar óch! het meerendeel treedt in zyns vaders treden,
En vólgt lichtvaardelyk der zonden wandelſpoor.

en

en wat verder vervolgt de dichter:

Gy, fyne Vader, ſcheldt, zoo de uwen zich vergrypen.
Dat's doen, gelyk als gy, dat's danſſen naar uw' pypen,
Want uwer zeden beeldt, zy zyn dan goedt óf quaadt,
Vloeit af tót uwen zoon, als dat van uw gelaat.
Gy ſcheldt en ſtraft in hun wel dapper uw' gebreken,
Ja wilt ze van hun deel als baſterden verſteeken;
Maar, beſte man, van waar komt u dit vaderrecht,
Die't ſlechter maakt als zy, óf immers al zoo ſlecht?
Zult gy hun' herzenen hun' dompen doen verliezen,
Die zelve de uwe nooit eens zuiver uit kunt niezen?

waaromme nu boven de reets aangetogene redenen de vervloekinge te vermyden is, leert ons de mondt der Wysheidt zelfs Geneſis 12. namentlyk om dat zy meeſtentydts op het hoofdt van haaren meeſter nederdaalt. *ende* (ſtaat 'er vers 3.) *ik zal zegenen, die u zegenen, ende vervloeken, die u vloekt.* Salomon zegt Spreuken 26. vers 2. *gelyk eene Muſſche is tót weghzweeven, gelyk eene Zwaluwe tot vervliegen, alzoo zal ook een vloek, die zonder oorzaak is, niet koomen.* wie een ander quaadt toewenſcht, laat een rave als uit zynen keel vliegen, die hem op den kop gaat zitten, en zyne oogen uitpikt. nadrukkelyk zegt Salomon, dat *een vloek zonder oorzaak*, niet komen zal. niet gelyk Godt de ſlang en de aarde gevloekt heeft, Noach zynen zoon Cham, David 't gebergte Gilboa, Job den dagh zyner geboorte, Chriſtus den Vygeboom, en Petrus den Tovenaar Simon, en zulks niet zonder groote oorzaaken en overeenkomſte met de God-

Goddelyke rechtvaardigheidt. van Cham heeft R: Anslo in zyn tiende Bybelſche byſchrift:

O Cham, zult gy als zoon uw vader nógh begekken?
Uw nazaat erft uw' vloek, als gy hem wilt verwekken.
Een, die zyn' ouders eert, krygt niet alleen te loon
Den zegen voor zich zelf, maar eeuwigh voor zyn zoon.

't voorbeeldt en de leſſe des Zalighmakers verbiedt ons ten hooghſten deeze dolle vervoeringe, ſchryvende de Apoſtel Petrus 1 Petr. 3. vers 9. *en vergeldt niet quaadt voor quaadt, of ſchelden voor ſchelden; maar zegent daar tegen, weetende dat gy daar toe geroepen zyt, op dat gy zegeninge zoudt beërven.* Chriſtus zelfs zegt door den mondt van den Evangeliſt Matthæus in 't vyfde hoofdtſtuk en elfde vers: *zaligh zyt gy, als u de menſchen ſmaaden ende vervolgen.* de Dekker zegt in zyn vertaaldt treurſpel de Dooper:

Uw vyandt vloekt gy toe, vlugt ballingſchap en banden,
En 't baart hem loon en lóf, u niet als ſchade en ſchanden.

want hoe klaarblykelyk het ook is, dat 'er eenige menſchen zoo boos en verdorven zyn, dat 'er geen hoope van bekeeringe overigh is, zoo moeten wy nochtans ons beſt doen, om hen van hunnen dwaalwegh af te trekken, naar 't voorbeeldt der Artzen, die, hoewel zy menighmaal bemerken, dat zy den kranken niet helpen konnen, echter alle huldmiddelen volgens de regelen hunner konſt in 't werk ſtellen, op dat zy niet moogen ſchynen den zieken verzuimt te hebben. vervloekinge is onmenſchelyk, en zoo onbepaalt verbooden,

dat

dat de Apoſtel Judas in zynen Zendtbrief vers 9. zegt dat de Archangel Michaël, toen hy met den duivel twiſtede, ende handelde van Mozes lichaam, geen oordeel van laſtering tegens hem dorſte voortbrengen, maar zeide: *de Heere beſtraffe u.* Want wat voor vruchten kan van zulk verdorven en boos zaadt verwacht worden? verlies des hemels, en des eeuwigen levens? dat betuigt de groote Apoſtel der Heidenen, in 't zevende hoofdtſtuk van zyn eerſten brief aan de Corintheren vers 10. ſchryvende: *geen laſteraars, geen rovers zullen het Koningkryke Godts beërven.* want zegt hy Romeinen 2. vers 1. *daaromme zyt gy niet te verontſchuldigen, o menſche, wie gy zyt, die anderen oordeelt; want daar in gy eenen anderen oordeelt, veroordeelt gy u zelven: want gy, die anderen oordeelt, doet dezelve dingen.* zich zelven te verwenſchen en vervloeken is niet minder verachtinge waardigh, ende evenwel een dagelykze gewoonte. om een haverſtroo hoert men tot beveſtiging van een verhaal of zaak uitroepen: Godt ſtraffe my; ik moet verdoemt zyn; de duivel haal my, zoo 't niet waar is, en diergelyke andere verzweeringen meerder. welke verfoeijelyke gewoonte by de Romeinen al mede in zwang gegaan heeft, en ook zomwylen tot der vloekers ſchade en ſtraffe gedyt is: want des doorluchtigen mans Appius dochter, van de ſchouwſpelen naar huis zullende gaan, en onderwegen door het geweldigh gedrang des volks wat belet wordende, ende dieshalven het zelve alles quaadts toewenſchende, met daar by te voegen, och of myn broeder Claudius wederom leefde, en eenige duizenden van dit volkje in zee ſtortede! zoo is den Tuchtmeeſteren C: Fundanius en T: Sempronius gemelde zaake overgebraght, die dezelve wel overwoogen hebbende, de onbezonne Jongkvrou een boete van twee honderdt en vyftigh kroonen hebben opgelegt. hebben dit Heidenen gedaan, wat behooren de Chriſtenen dan niet te doen? behooren zeg

ik:

ik ; nadien dit verfoeijelyk misbruik van zyne naasten te vervloeken op weinigh plaatzen, en dat maar slappelyk alleen, gestraft wordt, en by zommige volkeren maar voor een gemeene zaak en gewoonte aangemerkt, en door de vingeren gezien wordt, daar de Goddelyke Wysheidt zulks met haare gramschap drygt, dewyl de vervloekinge van eenigh mensch of andere schepzelen, in zoo verre zy werktuigen en werken van den grooten Schepper zyn, op den zelven koomen, en bygevolge tot een soort van Godtslasteringe uytloopen. in het burgerlyke leven behoort men voor al, om pryzelyk te zyn, naar het gerucht van beleeft te zyn, te trachten, en by gevolg moet men zich wel hoeden, om zynen medeborger te veroordeelen, wyl het dwaasheidt zoude zyn zich in te beelden, dat die genegen zoude weezen, om eerbiedigheidt voor ons te hebben, indien wy denzelven mede zoo niet bejegenen wilden. de liefde is het voornaamste middel, om zich by al de waereldt bemindt te maaken, in plaats van dat men zich door een gestadige verachtinge en veroordeelinge van eens anders bedryven doet haaten en verachten. de afkeerigheidt komt over genoeg, zonder dat men haar zoekt. men moet dan anderen achten, om geacht te worden, indien men de deugdt daar mede niet achter banks werpt. naar de algemeene grondtregelen behoort men zyn leven te schikken, wanneer het tot voordeel van de deugdt geschieden kan. 't zyn domme en quaadtaardige menschen, die van alles misdaaden maaken, daar 'er niets eerelyker is, als de schuldt van goedertierentheidt. gelyk de jonge Plinius zegt lib. 7. epist. 28 zy vergrooten de kleinste stofkens van dwalingen tot hemelhooge bergen, en veroordeelen, wanneer de snoode hartstocht van nydigheidt zich daar onder vermengt, met de allernuiterste gestrengheidt, daar een verstandigh man, vrinden willende maaken, de gebreken nooit ziet, om dat hy die vliedt te zien, zoo schryft Tacitus Hist. 2. dat

de

de Keizer Vespasianus de ondeugden van zyne vrinden beter ontveinzen kon, dan hunne deugden, en dat Galba geene kennis wilde hebben van de gebreken en zwakheden zyner vrinden. 't geene zoo treffelyk voor een byzonder man is, als quaadt voor een Vorst, die zich benaarstigen moet, om den waaren aardt van die tot hem naderen te kennen, en vooral van de geenen, die hy gebruikt. Doch wanneer de gemeene Luiden eenige vrinden hebben, is het hun mede eenighzints noodtzaakelyk derzelver zwakheden te kennen volgens het bekende spreekwoordt: *de zeden uwes vrindts zult gy kennen, maar niet haaten.* want waar de haat zich openbaart, verkeert de vrindtschap in vyandtschap, en wordt de liefde tot zyne naasten uitgebluscht, buiten dewelke het waare Christendom niet te denken is, nadien die liefde een gevolg is van 't geloove en de liefde tot Godt, dewelke in het geloof is. 1 Joh. 4. vers 11. wegens welken staat der gelovigen Thessalonicensen Paulus in zynen tweeden Zendtbrief in het derde vers van 't eerste Hoofdtstuk Gode zyne dankzegginge in deezer voegen doet: *wy moeten Godt allen tydt danken over u, broeders, gelyk billyk is, om dat uw gelove zeer wascht, ende dat de liefde eens iegelyks van u allen tegen malkanderen overvloedigh wordt.*

ONVOORZICHTIGHEIDT.

Sat cito nec ſat bene.

Waar heen dus driſtigh tóch gëylt,
En voortgeroeit met alle kraghten?
Wat moogt gy, Stierman, tóch betrachten,
Dat gy dus uit de haven zylt,
Daar windt en ſtroom u wederſtreeven,
Daar 's Hemels donder vreeſ'lyk ſlaat,
Dat Berg en Róts te ſchudden ſtaat,
En 't Blikzem-vuur elkeen doet beeven?
Sta van die roekeloosheidt af.
Staak, ſtaak uw ongeregeldt woelen,
Eer u de baaren overſpoelen,
En maaken van haar' kólk uw graf.
Gy loopt gevaar van lyf en leven,
Als de onbezonne Faëton
By 't paardemennen van de Zon,
Wilt ge u niet voort te rug begeeven.
Zoo brengt de tong ons in gevaar
Van alle onze achting te verliezen,
Die boven rykdom is te kiezen,
Wanneer zy niet den evenaar
Der rede vólgt, maar onbezonnen
Geen menſch, óf tydt en plaats ontziet,
Elk tegenſpreekt, óf weerſtandt biedt,
En niet verſchrikt óf overwonnen
Door 't dreigende ongeval, zich ſtout
Haare eigen' ſchade, en ſchande brouwt.

Op-



Optimus ille quidem eſt, qui per ſe mente animoque
Omnia perluſtrat quæ ſint meliora futura
Poſtea, ad extremæ uſque noviſſima tempora vitæ.
Eſtque adeo ille bonus, monitis qui obtemperat ultro
Recte ſuädentis: verum deterrimus ille eſt,
Qui neque conſilium per ſe capit, ingenii expers,
Nec monita alterius ſequitur, neque mente recondit.

H*oe goedt is een woordt op zynen tydt !* zegt Salomon Spreuken 15. vers 23. en wederom in 't 17 Hoofdtstuk vers 27. *wie wetenschap weet, houdt zyne woorden in, ende een man van verstandt, is kostelyk van geest. Een dwaas zelfs, die zwygt, zal wys geacht worden, ende die zyne lippen toesluit, verstandigh.* in welke diepte storten zy zich dan niet ter neder, die eerder spreeken, als denken, gelyk men niet meêr dan alle dagen, en in allerhande gelegentheden ziet geschieden? Æsopus, zoo volmaakt van geest, als hy mismaakt van lichaam was, van eenen avondtmaaltydt naar huis keerende, en door een hondt aangebast wordende, zeide overgeestigh: *indien ge met deeze uwe snoode tonge uw broodt kost koopen, gy zoudt betoonen meer dan een hondts verstandt te hebben, maar om dat gy daar mede nu niet anders dan stokslagen verdient, kan ik u niet anders dan voor een stouten en onbezonnen hondt aanzien.* konnende met deeze baffende honden bequaamelyk eene onvoorzichtige redevoerder vergeleeken worden, ofte, gelyk in ons zinnebeeldt vertoont is, met een licht ende kleen speeljacht, 't geene in een geheel onstuimigh Weer met volle zeylen uit de haven tegens windt en stroom in zee steekt. wie geen heilige vreeze heeft, ende zich zelven niet wel kent, zal zich menighmaal in een afgrondt van ongelukken door zyne voorbarige tonge ter nederstorten. wes Syrach zegt : *de lippen eenes sóts zullen hem ten verderve zyn.* nadien hy, de leerreden van den prediker in den windt slaande, niet bedenkt, dat alles zynen tydt heeft, en dat'er een tydt van zwygen, en ook een tydt van spreeken is, wyl hy allen tydt tot spreeken goedt keurt, waar uit zoo menighvuldige dwaalingen gebooren worden. welke alle op te noemen, byna zoo onmogelyk is, als het zandt aan den oever der zee te tellen. de voornaamste kentekenen

nen beſtaan in het niet gadeſlaan van plaatze, tydt en menſchen. in het antwoordt geeven eer men iemants woorden ter degen hoort, ofte gevraagt wordt; het vallen in iemants redenen; het ſpreeken, eer men op de zaake eens gedacht heeft; het vertellen van allerhande ſtraattydingen; het voeren van het laaſte woordt; in alle twiſtredenen gelyk te willen hebben, en alle bezadigtheidt te laaten vaaren. hoe walgelyk is de roem van onze hoedanigheden en rykdommen! de eerſte onderwerpt ons de beſpottinge, en de tweede ſtort ons, behalven in de verachtinge der wyzen, in gevaar van daar om vervolgt, ofte op zyn beſt, om dies wegens moeijelyk gevallen te worden. weinigen weeten zich daar in te matigen, wanneer de gelegentheidt hen al zomwylen verbindt, omme iets van zich zelven te zeggen. zy konnen geen anderen hooren ſpreeken, of komen daar dadelyk met hun oordeel tuſſchen vallen, zich roekeloozelyk in een oneindigen draaikolk van zwarigheden wikkelende. *Temeritatis etiam & ſubiti, & vehementes ſunt impulſus: ipſorum actibus hominum mentes concuſſæ, nec ſua pericula diſpicere, nec aliena facta juſta æſtimatione proſequi valent.* ſchryft Valerius Maximus lib. 9. cap 8. *de roekeloosheidt is vol geweldige en haaſtige bewegingen, en wanneer der menſchen zinnen daar door geraakt en geſchudt worden, konnen zy hun gevaar niet zien, en weeten hunner naaſten bedryven naar waarheidt noch billikheidt te ſchatten en oordeelen.* want, gelyk de Chriſtelyke Wysgeer Boëthius zingt in 't einde van zyn eerſte boek van de vertrooſtinge der Wysgeerte volgens de overzettinge van den Heere Gargon,

De ziel wordt blindt,
En ſlaafs gezindt,
Als in 't gemoedt
De hartstócht woedt.

Aldus betoonende, dat men een menſch is, brengt men zich terſtondt in kleinachtinge, en wanneer men geen beleidt heeft, om zyne zwakheidt te verbergen, en zyner gedachten verkondigſter, detonge, voorzichtelyk te breidelen, gaat men by verſtandigen voor een lichtvaardigh menſche door, konnende de lichtvaardigheidt in kinderen nogh eenighzints ingeſchikt worden, daar zy in volwaſſene menſchen een ſchandelyk gebrek, en in oude lieden een verfoeijelyke dwaasheidt is. hier van zyn de aloude ſpreekwoorden hergekoomen: *quicquid in linguam venerit. hy kalt by zyn neus langs.* en *quicquid in buccam venerit. zoo 't hem in den mondt waſcht.* van welken aardt Talerant, eene van de Hofdienaars des Konings Lodewyks den twaalfden van Vrankryk, meede geweeſt ſchynt te zyn, weshalven hem ook eens, zyne oude gewoonte van ſnappen opvolgenden in des gemelden Konings tegenwoordigheidt, van den zelven uit misnoegen toegeduwt wierdt: *het betaamt eenen dienaar meêr te weeten, dan te zeggen.* niet onaardigh hadt Hieronimus Donatus, Afgezant van Venetien by Paus Alexander den zesden, den zelven kerkvoogdt meede, want die met den Afgezant ſpreekende van de heerſchappye, die de Venetiaanen in de Adriatiſche zee gebruiken, en hem vraagende wat recht zy daar toe hadden, en waar mede zy dat bewyzen konden, zoo antwoordde de Venetiaanſche Staatsdienaar, dat de Keizer Conſtantyn de Groote het zelve de Republyk geſchonken hadde, ende dat zulks in het zelfde boek geſchreven ſtont, waar in ook aangetekent was, hoe gemelde Vorſt de Stadt Rome, en de heerſchappye over alle andere Kerken aan den Roomſchen Biſſchop gegeeven hadt. *ſlaat maar een enkel bladt om, allerheilighſte Vader*, voegde hy daar by, *en gy zult het dadelyk vinden.* dusdanige onbedachten betoonen voorzekerlyk, dat zy de ſpreuke van Bias, of niet geleezen, óf niet onthouden hebben, van dat alle menſchen ten hooghſten verplicht zyn, om voor alle zaaken te beginnen zich zelven te kennen.

nen: want indien zy 't voorrecht hunner vryheidt wel gebruikten, en zich zelven kenden, zouden zy de voorkoomende zaaken eerst wel doorgronden, by zich zelven redekavelen en overweegen, eer zy hun oordeel uitteden, ende hunne tong voor hunne gedachten lieten spreeken, waar door zy zich zoo veele ongevallen menighmaalen op den hals haalen, en den reuk van een goedt geruchte, en hunne achting, dien lieffelyken adem van den geest, verliezen. 't geene de edele zoon van een der eerste Christelyke Engelsche Koningen overtreffelyk wel begreepen schynt te hebben, als hy van zynen Vader gevraagt, wat hy inzonderheidt van Godt begeeren en wenschen zoude, wanneer hem Godt beloofde het zelve te zullen verleenen, ten eersten antwoordde: *een kraanen hals op dat ik zoo te langer tydt moghte hebben, om myne woorden genoeg te herkaauwen, voor dat ik ze uitspreeke.* wanneer nu een man van gezach en vermogen van onbedachtzaamen bedryve en tonge is, zoo is dat gebrek van de alleruitterste gevaarlykheidt, voornamentlyk zoo dat niet by de waereldt bekent staat. een klaarblykelyk voorbeeldt konnen wy in den Profeet Jeremias nazien, want, schoon 'er ten zynen tyde geen heiliger man leefde te Jeruzalem, die den toekoomenden ondergang van het volk met zoo veele traanen beweende, en van den Koning Zedekia en het volk zelf verzocht is geweest om zyne voorbede by Godt, zoo heeft doch eene enkele beschuldiger hem tot een verrader dier hoofdtstadt doen aanzien, wanneer hy, toen de Chaldeen de eerste belegering hadden opgebrooken, ende hy voorzegt, dat zy weder zouden keeren, de stadt inneemen, en verbranden, uit Jeruzalem uitgaan wilde, omme naar den lande Benjamins te gaan. want als hy in de poorte Benjamins was, zoo was daar de Wachtmeester, wiens naame was Jerya, die greep den Profeet, zeggende, gy wilt tot de Chaldeen vallen, ende hoe zeer Jeremias ook de onwaarheidt van die betigting betoogde, zoo wierdt hy niet gelooft, maar tot de

Rechterengeleidt, die hem vol gramſchap ſloegen, ende in 't gevangenhuis ſtelden, gelyk zulks alles breeder te vinden is Jerem. 37. Hoe bitter hadt het Nabal ook niet haaſt geſtaan, dat hy Davids uitgezondenen, om eenigen mondtkoſt voor zyn heyr te verzoeken, trotzelyk en onbedachtelyk vroeg wie David, en wie de zoone van Iſaï was, en daar ſmaadelyk byvoegde: *daar zyn heden veele knechten, die zich afſcheuren, elk van zynen heere. zoude ik dan myn broodt, ende myn water, ende myn geſlacht vleeſch neemen, dat ik voor myne ſcheerders geſlaght hebbe, ende zoude ik 't den mannen geeven, die ik niet weete van waar zy zyn?* als te zien is 1 Sam. 25. zoo immers Abigaël den vergramden Koning niet te gemoete gekomen waar, ende hem ter neder gezet hadde, Nabal zoude eerlang met al het mannelyke zynes huizes door het zwaardt zyn verdelgt geworden, en als een dwaas de ſchande op zich genoomen hebben, daar de wyze Abigaël eere beërfde, op dat ik de woorden van den wyſten der Koningen gebruike Spreuken 3. vers 35. nadien, als de zelfde Koning Spreuken 1. vers 10. zegt, *als de wysheidt in uw herte zal gekoomen zyn, en de wetenſchap voor uwe ziele zal lieffelyk zyn, als dan de bedachtzaamheidt over u de wacht zal houden, en de verſtandigheidt u zal behoeden.* In de grensſteden en ſterktens worden de poorten niet geopent, voor en aleer men rontſomme gezien heeft, en door de uitgezette ſchildtwachten verzekert is, dat 'er geen onraadt is; maar een onvoorzichtigh menſche verzuimt geheelyk deeze voorhoede, geevende zich zoo veel tydt niet, omme zyne ziel, den troon der rede, raadt te vraagen, omme naar der zelver onderrichtinge. de groote poort van de ziele, zynen mondt, eerſt te openen. een blinde, dien de oogen geen byſtandt verleenen, vindt hulpe aan de handen, en een wandelſtok om den wegh te vinden. dit behoorde de tonge na te volgen, en nimmer voor den dagh te koomen, zonder haaren geleider, het verſtant. omzichtigheidt moet voor alle geſprek gaan, en gebruikt worden, zoo men
zich

zich niet in eenigh ongeluk wil werpen. wie telt immermeer eenigh geldt uit zonder het zelve wel te bezien, om geen ſchelling voor een zeſtehalf, een ryksdaler voor een kroon,en een daalder voor een achtentwintig uit te geven? echter werpt de tonge eenes onvoorzichtigen mans alle redenen uit, zoo als zy in den mondt waſſchen. hy heeft het gedult niet, om zyn geſnap uit te ſtellen, op dat hy het zelve eerſt aan de rede toetze volgens de zedeleſſe van Epictetus, ſchryvende Enchirid cap. 40. *ſchryft u zelven een zekere wys en wet voor, om te volgen, en u daar naar te richten in den ommegang der menſchen. byzonderlyk moet ge u benaarſtigen om den meeſten tydt te zwygen, of indien ge noodtwendigh iets te zeggen hebt, zoo doet zulks tegens weinigen: neemt voor al ook in acht, dat gy niet, als'er van iemant geſprooken wordt, denzelven pryſt ofte ergens by vergelykt.* 't welke van den Oudtvader Auguſtinus beveſtigt wordt met deeze woorden over Pſ. 38. *bewaar uwe wegen, o Idithun, en dwaal met uwe tonge niet, overweeg wat gy ſpreeken moet, onderzoek ende pleeg raadt met de rede, ende breng als dan uwe gedachten aan de uitterlyke zinnen voort.* wie andere maatregels volgt, en zyne ſpreekluſt voldoen wil, ervaart dikwyls maar al te laat de quaade gevolgen, gelyk den haan gebeurde, waar van zeker Schryver van verſierde voorbeelden verhaalt, dat eenige dieven in een gemeen mans huisje behendigh ingebrooken zynde, maar niets van hunne gadinge vindende als een dorren en mageren haan, op den zelven hun mes geſleepen hebben, 't welke van den haan gezien, hem deedt zeggen: och! myne meeſters, laat my doch door uwe gunſt in 't leven, ik doe den menſche niet als voordeel, verkondig de tyden, roepe hen 's morgens op tot den arbeidt, ende ben een levendigh uurwerk. even hier om, antwoordden de dieven, moet gy ſterven, dat gy ze opwekt, die ons in ons voorneemen beletten, en met eenen ſneeden zy hem den hals af.

'T HOOGHSTE WOORDT VOEREN.

Non quantum ſed quale.

De hópbaal, zwaar en groot voor 't oog,
Gaat eenen wolbaal ver te boven,
En, magh men 't buitenkleedt gelooven,
  Haar vulzels waarde is eens zoo hoogh;
Maar worden ze op de ſchaal gewogen,
  De kleene wolbaal drukt haar neêr,
  En wint het ver in waarde en eer,
Gelyk 't de waarheidt van de logen,
  En 't druivezap, de milde wyn,
  Van zynen baſt, hoe ſchoon van ſchyn.

Gy, die hovaardigh en vermeten
  U rekent op den hoogſten trap
  Van kunſt, óf waare wetenſchap
Ver boven anderen gezeten,
  En dies alom voert 't hooghſte woordt,
Gy zyt de hópzak, groots van weezen,
By 't onverſtandt zeer hoogh gepreezen,
  Daar ned'righeidt, die deugdt bekoort,
Gelyk de wolbaal ſlecht voor de oogen,
By wyze liên klimt in vermogen.



Quid fuit ut tutas agitaret Dædalus alas,
Icarus immensas nomine signet aquas?
Nempe quod hic alte, demissius ille volabat.
Nam pennas ambo non habuêre suas.
Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit: & intra
Fortunam debet quisque manere suam.

SENECA.

'T Is een bekende zaake, dat de Hommels de allergrootſte ſoort van wilde byen zyn, die zich onder de honing-geevende byen vermengen, doch geen Was of honing voortbrengen, ende hun huis van geen Was, maar ſlyk te zamenvoegen, genoeg bekent door hun ſnorren en brommen. waar op de Ouden gezien hebben, als zy eenen, die zynen geeſt geſtadigh uitlaat, alomme het hooghſte woordt voert, ende yders redenen overſchreeuwt, *homo bombylius*, een harden ſchreeuwer, noemden, die veel van woorden, maar van weinigh zins is, en daar hy ſtil moeſt ſpreeken, uit laatdunkenheidt zyne ſtem het meeſte verheft; die niet hoort of ſpreekt uit noodtzakelykheidt, maar om 't vermaak ende de gelegenheid te hebben van zyne gewaande bequaamheidt te vertoonen, ende anderen te doen zwichten. Hovaardye, het opperhoofdt der ondeugden, heeft zich by deeze ſchreeuwers neergezet: waar by de eigenliefde en verachtinge van anderen koomende, de luſt om over allen te heerſchen, over al te willen uitſteeken, zich te pryzen, en zeer luide te ſpreeken, opwekken, daar volgens J. van Peterſom

Langkmoedigh en zeer goedertieren
Vertoont zich liefde in al haar doen.
Zy wil nóch kan geen afgunſt voên;
Ze is niet lichtvaardigh in 't beſtieren
Van haar' bedryven en beleidt,
En kent geene opgeblazenheidt.

Men ziet haar' handeling vermyden
Alle ongeſchiktheidt, eigenbaat,

En

En bitterheidt; zy denkt geen quaat.
Zy kan zich nimmermeer verblyden
In ongerechtigheidt: maar vindt
Haar lust in waarheidt, die ze mint.

Menedemus placht volgens Plutarchus verhaal de pro-fect. virtut. van de Atheensche Studenten te zeggen, dat zy wyslyk naar Athenen voeren, daar na Wysgeeren, en eindelyk groote windtbuilen wierden; willende daar mede vermaanen, dat hoe verre ook iemant in de wysheidt gevordert is, hy daar op niet hovaardigh moet zyn,, maar des te eerder ontwaar worden, hoe veel hem nogh al ontbreekt. 't welke voor een loutere waarheidt van Socrates bevestigt is geworden, zeggende, dat hy niets wist, als alleenigh dit, dat hy niets wist, en dat veele menschen dit zelfs niet wisten. waaromme hy ook van 't Orakel van Apollo voor den wysen mensch is uitgeroepen: en met groot recht voorwaar, nadien het in alle zaaken de volkomenste volmaaktheidt is, eene vaste kennisse van zyne onvolmaaktheidt te hebben. geheel anders, dan die yverende schreeuwers, die, als zy eens begonnen hebben, niet op konnen houden, ende, gelyk het ydele en onwaardige riet met leege halmen en hooghgeschoote pypen recht over einde staat, daar de rykgelade korenairen het hoofdt ter neder buigen, zoo meede geheelyk buiten de paalen der welvoegentheidt ende hun vermogen trotzelyk het hooghste woordt voeren, en geen stoffe hebbende om hunne spraaklust verder te koesteren, menighmaal het alreets gezegde herhaalen, om hunne zotte kittelinge en walgelyke driften te voldoen. zy konnen niet dulden, dat een ander spreekt. dat recht meenen ze zich alleen toe te koomen. mannen van oordeel, en ervarenheidt, ja van hoogere Jaaren, moeten dikwyls voor hun den

mondt

mondt ſluiten, en de ſpyt lyden van der zelver belachelyke en ongezoute vertellingen en raadtgevingen aan te hooren, zonder dat hun daar om gevraagt wordt, en de minſte van 't gezelſchap wyzer is. zoo baffen de blooſte honden gemeenelyk het allerhevighſt, en maakt het loopen van een enkele goot meer geraas, dan een algemeene neerzygende zomerregen. zoo haalt een opgevulde zak met hop, het verre by een wolbaal over in grootte, maar verlieſt het dadelyk, als zy tegen malkander gewogen worden, in zwaarte, en by opveilinge nogh meerder in prys en waardye. wat zaaken ook verhandelt worden en voorkomen, onze wydtmonden ſtaan nooit ſtil. geene landtzaaken, hoe duiſter en verborgen, hoe wel beleidt en uitgevoert ze mogen weezen, en hoe onberiſpelyk zich de Overigheidt daar inne gedragen heeft, zy moeten, om hunne onverdragelyke praatluſt te voldoen, daar tegens wryten, omme, wanneer daar tegens geſprooken wordt, en de zaak verdedigt, hunne bequaamheidt te toonen en het laatſte woordt te voeren. 't welke door den Heere P. de Groot in zyn Gedicht aan den Ridder Weſterbaan op Okkenburg aangemerkt zynde, hem heeft doen zingen:

En zeker, als wy wel doortaſten
Met wat voor onluſt, arrebeidt,
Zórg, wangunſt en ondankbaarheidt
De Overheden zich belaſten
Zelfs, als zy op haar lyfsgevaar
Haare ampten trouw'lyk neemen waar,
Bevinden wy in ons gewiſſen,
Dat iemant, die zyn ſchoonen tydt
Beſteedt in zulke kommerniſſen,
Veel eêr beklaagt dient, als benydt.

kort-

kortomme noch kerkelyke noch waereldtlyke zaaken konnen de ſcherpte hunner vermetele tongen ontduiken, en wanneer zy geene ſtoffe hebben, om van anderen te ſpreeken, doen zy dat van zich zelven, en de hunnen, tot verdriet van hun gezelſchap, maakende zommigen daar boven zulke lange voorredenen, eer zy tot de zaaken koomen, dat de toehoorderen geenen zamenhang van woorden, veel minder den zin der zelve konnen vinden, dewyl zy zelden ten einde brengen, 't geene zy voornamen te zeggen, hoe grooten ongelyk zy ook hebben moogen, zy willen zich geenigh oordeel, al was het van de wyſten ook, onderwerpen. in alle redekavelingen rekenen zy 't hun eere te zyn het eerſt te beginnen, en 't hooghſte, ja laatſte woordt te voeren. op alles wat hun tegengeworpen wordt, hebben zy een antwoordt vaardigh, en volgen de Echo of weerklank naaukeurigh na, die, hoe ſterk of dikwyls ook geroepen werdt, den klank wederom kaaſt. doch laaten zy zich kittelen, zoo ze willen, en in hunnen walgelyken bovenzang hun vermaak neemen, hun onverſtant baart een algemeene verachtinge by de verſtandigen, en een ſprinkader van ontallyke tegenſpoeden, gelyk de wysheidt in tegendeel de waare bornput van het geluk des levens is. Gracian zegt overdeftigh *in zynen Beſcheidenen*, dat Hercules meêrder overwinningen behaalt heeft door zyne beſcheidenheidt, als zyne dapperheidt, ende dat de blinkende ketenen, uit zynen mondt voortkoomende, hem meerdere toejuichingen hebben toegebraght, dan de ſlagen der knots van zyne ſterke vuiſt, wyl hy met zyne knots de verſchrikkelykſte wangedrochten vernielde, maar met zyne ketenen de bequaamſte geeſten bondt, dezelve aangenamelyk vaſthoudende door de kraght van zyne welſprekenheidt. *Boerſche lieden hebben nimmer vrinden.* zegt dezelve Spangnaardt in zyn konſt der wysheidt, *nogh in de voorſpoedt, om dat zy niemant kennen; noch*

in de tegenſpoedt, om dat niemant hen dan kent. de reden is klaar, om dat zy door hunnen moeijelyken aart, en gewoonte van overſchreeuwen allen even hinderlyk zyn, en niemant eenige zekerheidt vindt in met hun te handelen en vrindtſchap te houden, om dat zy zich nooit onthouden konnen of verplicht achten, om hem niet tegen te vallen, ten einde zy alleen de groote vlagh mogen laaten waaijen, ende hunne ingebeelde bequaamheidt van ſpreeken betoonen, daar Tacitus in Agricola zegt: *alles weeten, maar niet alles uitvoeren*; daar het beter is zyne vrinden te bewaaren, dan zyne goederen, en geheel de wysheidt volgens Epictetus beſtaat in 't *lyden en myden.* 't geene de ervarenheidt, in het pakhuis der jaaren opgelegt, volkomen beveſtigt heeft, betuigende, dat waar men meerder verwaantheidt vindt, daar meerder dwaasheidt en onkunde weezen moet: dies roemt de Puikdichter Homerus zeer hooghlyk den Koning Menelaus, van dat hy kort van redenen, maar ſcherpzinnigh was, en Pindarus den Veldtheer Epaminondas wegens zyne groote kenniſſe, verſtant en weinigh ſpreeken. en zekerlyk de wysheidt is, zoo men 't zeggen magh, gierigh, ten minſten de gierigheidt en de waterzucht zeer naby koomende: zy dorſt gedurigh, haakt telkens naar meerder, en hoe zy meerder vindt, hoe zy zich te armer rekent, en te meerder zoekt; geheel anders dan die ſchreeuwers, die, zoo dra zy eenige kenniſſe beginnen te krygen, al meenen de volkome wysheidt alleen te hebben, daar volgens Platôs zeggen hy zeer gelukkigh is, die ook in zynen ouderdom begint wysheidt te bekomen, ende verſtandige gedachten en gevoelens verkrygt ende opvolgt. grootze inbeeldinge en waanwysheidt verblindt de zinnen niet minder, als een vlies zomtydts onze oogen, ende het geloove van verſtandigh te zyn bouwt den eerſten trap tot de dwaasheidt. *credere ſe ſapientem, primus ad ſtultitiam gradus eſt.* nederige gedachten van zyne bequaamheidt

zyn

zyn de eerste beginzelen der wysheidt, die naaukeurighlyk achtslaat op 't geene gedaan moet worden, niet wat gedaan is, ende op 't geene haar nogh ontbreekt, niet op 't geene zy reets bezit, en nimmermeer haaren roem draagt op het geene zy gevordert is, maar gestadigh verder tracht te geraaken. *Qui humilitatem, quæ est mater virtutum, nesciunt, usum sui laboris perdunt. die de nederigheidt, de moeder der deugden, niet kennen, verliezen de vruchten hunner arbeidt.* zegt Gregorius *lib.* 18. *moralium.* en zekerlyk de nederigheidt is de volmaaktste vrucht van de eigen' kennisse, den eenigsten grondt om tot wysheidt te geraaken, gelyk de oorzaak eener ziekte te kennen de eerste grondt der geneeskonst is; want *daar de Hooghmoedt des mensche hem zal vernederen, zal de nederige van geeste de eere vast houden.* gelyk Salomon Spreuken 29. vers 23. schryft. en wederom Spreuken 26. vers 12. *hebt gy eenen man gezien, die wys in zyne oogen is? van eenen zot is meêr verwachtinge, dan van hem.* ende daar *het loon der nedrigheidt met de vreeze des Heere is rykdom, ende eere, ende leven, en een kloekzinnigh mensche het quaade ziet, ende zich verbergt, daar gaan de slechten door, ende worden gestraft* volgens de zedelesse van den zelven Koning Spreuken 22. vers 3. en 4. voegt hier by 't gezang van zeker Dichter onzes tydts op de ydelheidt van veele wetenschappen ontworpen:

De dwaaze minnaar van 't veel weeten,
Die, fier op zyne wetenschap,
Zyn' eigen' kennis heeft vergeeten;
Al zet hy al zyn' zinnen schrap,
Om steil ten hemel op te vliegen,
Wordt echter van zich zelf misleidt:
Zyn' bezigheidt zal hem bedriegen,
Hy smoort in zyn' nieusgierigheidt.

GEKYF.

Sunt undique tristia bella.

Het water, over 't vuur gehangen
In 't aarde óf kop're vat,
Voelt zich pas door de hette prangen,
Of raaſt, en rólt, en ſpat
Met bobbels van den grondt naar boven,
En werpt zyn ſchuim om hoogh,
Als óf het dus den brandt kon dooven,
Die hem door 't lichaam vloog.
Gy zyt zoo meê van aart en zeden,
Die door den nydt vervoerdt,
Of redelooze toorn beſtreeden,
De zoete ruſt beroert,
En, altoos moeijelyk van zinnen,
Op ieder kyft en knort,
Dat u voor liefde haat doet winnen,
En in verachting ſtort.
Gy toont uw' dwaasheidt door uw ſchelden,
En werpt een ſchuim om hoogh,
Waar uit de wyzen klaarlyk ſpelden
Waar uit 't zyn' oorſprong toog.
Dies zal uw' luſt vergaan in plaagen,
En ſtrekken tót uw' ſtraf.
De ſtraf, die u uw nydt doet draagen,
Verſtrekt een leevendt graf.

Quod



Quod in calore mentis aut patrat manus
Aut lingua gannit, esse jus ratum vetat
Prætor, benignus æquitatis arbiter,
Satisque amara pœna censetur furor.

D. B.

Het dorſtige aardtryk wordt nergens meerder door verquikt, ende gelaaft by een droogen zomer, als door een matigen regen, daar een ſchielyke ſtortregen meerder ſchade, dan verquikkinge, aan de tedere planten en bloeſſems toebrengt. dus valt eene welgeregelde en vredezoekende tonge ook zacht in haare redenen, liefs lyk aan het gehoor, en vruchtbaar aan het gemoedt der toehoorderen, daar eene ſcheldende en kyvende tonge geene vruchten geeft, maar vernielt, ende ter nedervelt, vergelykenden Boëthius dezelve in 't vierde boek zyner wysgeerte by baffende honden, ende ons voorgeſteldt zinnebeeldt met een over 't vuur-hangenden ketel met water, dat door een ondergeſtookt vuur kookende, met groote bobbels tegen des vuurs hette ſchynt te kyven. In eenen dwaas is enkelyk dat pryzelyke overigh, dat hy zyne zotheidt zoo verre niet verbergen kan, dat die niet op veelerhande wyzen doorſchynt, mogende onder andere tekenen en blyken daar van voornamentlyk het lichtvaardigh kyven gerekent worden volgens het getuigeniſſe van Salomon, zeggenden Spreuken 11. *wie zyn huis beroert, zal windt erven, de dwaas zal een knecht zyn des geenen, die wys van herte is.* en in 't 12, hoofdtſtuk: *de toorn des dwaazen wordt ten zelven dage bekent: maar die kloekzinnigh is, bedekt de ſchande* 't is wel een geoorlofde zaake zyn recht in alle gematigheidt te vervolgen, en voor te ſtaan, maar 't is beſtraffens waardigh, om een geringe belediging, ofte kleene beuzeling zyne naaſten met bitze woorden te bejegenen, en, als eene onbezuisde Phaëton, alles in vuur en vlam te zetten. nogh is het evenwel van een gevaarelykergevolg, dat Echtgenooten, die voorbeelden van onverbrekelyke liefde en onbevlekte eendrachtigheidt behoorden te zyn, oneenigh worden, ende tot quaadtaardigh gekyf uitbarſten, doende de verſtandigen zeggen.

zoo

zoo gy malkanderen byt ende eet , ziet toe , dat gy van malkanderen niet verteert wordt. want niet zelden wordt het Gekyf verzelt van beledigende ſcheldtwoorden, die , zoo gemeen by de onverſtandighſte en gemeenſte ſoort van menſchen, de verongelykinge tót een ſnoode moeder, en de wraakzucht tot hunne voedtſter hebben, die zich ten hoogſten over deeze quaadtzoekende vruchten verblyden: en verſchillen zy van den Achterklap en Laſtering alleen in zoo verre , dat zy iemant openbaar in 't aangezichte voorgeworpen worden, daar die gemeenelyk achterrugs geoëffent worden. Schelm, Bedrieger, en diergelyke ſchendtnaamen zyn de gereedtſte wapenen van verwoede mondtvechters, waar van men alomme verfoeijelyke voorbeelden en bewyzen in de geſchichtboeken zal vinden. ſcholdt Michol, Sauls dochter, den Koning David, haaren echtgenoot, niet, hem ſpottender wyze, om dat hy by 't overbrengen van de Arke des Verbondts uit het huis van Obed Edom naar de Stadt Davids voor dezelve van vreugde gehuppelt hadde, toeroepende: *hoe is heden de Koning van Iſraël verheerlikt, die zich heden voor de oogen van de dienſtmaagden zyner dienſtknechten heeft ontbloot, gelyk een van de ydele lieden zich onbeſchaamdelyk ontbloot?* nogh erger ſcholdt en vloekte hem Simei, van het geſlachte Sauls, als hy te Bahurim quam, hem met ſteenen werpende, en zeggende: *ga uit, ga uit, gy man des bloedts, ende gy Belials man.* als te zien is 2 Sam. 16 vers 5, 6. en 7. ja de Heilandt zelfs heeft die beſchadigende laſtermonden niet konnen ontgaan, zynde van de verblinde Jooden voor eenen zoon des timmermans, eenen wyndrinker, en verleider des volks geſcholden geworden. en, om van de heilige geſchiedeniſſen tot de waereldtlyke over te gaan, wat een ſmaadtreden hoorde C. Metellus by Numantia van Scipio Æmilianus niet, vol gramſchap hem toeduwenden, dat by aldien zyne moeder een vyfden zoon ter waereldt gebragt hadde, die zekerlyk

een

een Ezel zoude geweest zyn? smaadtheden voorwaar, die weinigen verduwen konnen, nadien de meeste menschen zulks voor een teken van weinigh oordeel rekenen, en de wet der vergeldinge by hen tot in diergelyke verongelykingen zelfs gevolgt wordt tegens de lesse van den Zalighmaaker Matth. 5. vers 39. *ik zegge u, dat gy de boozen niet wederstaat; maar zoo wie u op de rechte wange slaat, keert hem ook de andere toe.* 't is echter niet te denken, dat men deeze quaade tongen altoos naar haare lust moet laaten uitweiden, want dan zoude men zich aan derzelver vuil mede schuldigh maaken. indien men zyne driften kan beteugelen en alle gramschap vermyden, is het niet onbetamelyk zyne gevoeligheidt door een snedigh antwoordt te toonen, om de vergiftige pylen eener scheldende tonge te verstompen. Diogenes was hier in wonderlyk bedreeven, want hy onder andere beledigende woorden van iemant voor een valschen munter gescholden, antwoordde koeltjes: *ik bekenne dat'er een tydt geweest is, dat ik van dat gedragh was, als gy nu zyt, maar zodanigh als ik nu ben, zult gy nooit worden.* Chrysippus ook van diergelyken quaadtspreker aangerandt voegde hem toe; *gy hebt zeer wel gedaan, dat gy u van alles, wat gy by u hadt, ontlast hebt.* zoo duwde Catulus den redenaar Philippus, zinspeelenden op deszelfs naam Catulus, die een hondtje betekent, en zeggenden, *waarom blaft gy, Catulus?* knaphandigh toe, *om dat ik een dief zie.* Nogh beter is het evenwel dusdanige galspuwers, die het alles tegens den draadt en wolle opstryken, grootmoedigh te verachten, het eenighste en beste middel, om hunne mondtpylen te verstompen. overgeestigh zegt Seneca, dat, by aldien men grootmoedigh is, men nimmer oordeelen zal, dat ons ongelyk aangedaan wordt, dat men van zyn' vyandt zal zeggen, dat hy ons niet beschadigt heeft, maar alleen den wil tot beschadigen gehadt heeft, en dat wanneer men hem in zyne maght heeft, men 't voor een

een wraak zal rekenen, dat men zich heeft konnen wreeken, wyl het quytſchelden eener verongelykinge groots en eerlyk is: weshalven men wel met den zededichter C. Bruin uit magh roepen:

Hoe zalig is hy, die door 't Goddelyk vermoogen
Zyn ziel bezitten kan in ſtilte en lydtzaamheidt,
Schoon alles tegens hem voor 's waereldts vierſchaar pleit,
Schoon haat en afgunſt baſt, verzeldt met liſt en logen!

want aldus vermeerdert men zyne achting ende verwondering, die edelaardige kinderen van de rede en liefde, die in het verſtandt, dien grooten Koning van des levens bedryven, gebooren, door de tonge ten toon geſtelt worden, als de getrouwe vertólkſter van de bevattingen der ziele, zynde het een lang beweezene waarheidt, dat 'er geen beter middel is, om harten te winnen, den naaſten trap, om achtinge te verkrygen, dan goede dienſten, en in tegendeel geen gevarelyker, om zynen roem, zoo men 'er eenigen verkregen heeft, te verliezen, en van elk beſpot te worden, dan een moeijelyk geknor, en verachtelyke ſcheldtwoorden, maakende vooral het huwelyk, dat doorluchtige tooneel der liefde en aardtſche gelukzaligheidt, en vaſte ciment des menſchelyken geſlachts, tot een onverdragelyk jok en poel van oneenigheden en klaghten, wes J. de Dekker in zyn tweede boek der Puntdichten zingt:

'T ganſch huis valt u te naauw, wanneer gy twiſtigh zyt:
Maar koomt gy overeen, één bedt is ſchier te wydt.

Behalven de ongemakken van 't alleruiterſte gevolg zelfs zoo vertoont het gekyf op 't minſte een groote wanvoegelykheidt, en verwart een geheel gezelſchap, waar voor men eerbiedigheidt behoorde te hebben: want, alhoewel men zomwylen recht en ook voorname reden

zou konnen hebben, omme op zyn dienſtvolk te kyven, verbiedt ons zulks echter het ontzach voor het byweezende gezelſchap, als Giovanni della Caſa in zyn Galateus geleerdelyk aangemerkt heeft. buiten dat de beſtraffinge zelden zonder de tuſſchenkomſte van gramſchap geſchiedt, die 't gemoedt des beſtraffers, en te gelyk de ruſt en vermaak van anderen beroert, daar de liefde by verſtandigen de gebreken der naaſten bedekt, en een' geduurzaamen vrede doet genieten. kraghtigh drukt ons deezen gelukkigen ſtaat de zedige Puikdichter C. Bruin uit in zyn Gezang tot Lof des Vredes, over Pſalm 133. 't welke ik om zyne ſierelyke en bevallige bewoordinge hier geheelyk zal laaten volgen. dus luidt het:

Zaligh is het vreedtzaam huis,
Daar geen twiſt in wordt gevonden:
Maar daar de Eendracht ongeſchonden
Wordt bewaart in ramp en kruis.
O! wie kan het heil vertoonen
Naar waardy? wie meldt die vreugdt,
Daar gebroed'ren zamen woonen.
Eensgezindt in waare deugdt?

Zaligh is het vroom gemoedt,
Dat in vrede ſchept behaagen,
En dien ſchat zoekt na te jaagen,
Als het allerbeſte goedt,
Daar niets kóſtlyks by kan haalen;
Want die dit juweel niet heeft,
Nimmer zal hem 't licht beſtraalen
Van Gódts oog, daar 't al door leeft.

Zaligh is die braave ziel,
Die dat heil tracht uit te werken,
Zelfs in ſtaaten en in Kerken:
Die geen onruſt ooit beviel,
Maar die liever ſchâ wil kiezen,
Eer die onwaardeerb're deugdt
Iets zou van haar' glans verliezen,
Die natuur het meeſt verheugt.

Zaligh is hy in zyn' ſtaat,
Nooit bedroefdt in hoon en ſmerte,
Die Gódts vrede ſluit in 't herte,
Die 't verſtandt te boven gaat.
O! met zulk een kraght van binnen
Kan hy, ſchoon 't hier alles woedt,
Waereldtſche onruſt overwinnen
In het welbewuſt gemoedt.

Schoonſte paerel aan de kroon
Van de Gódtsvrucht, hoogh van waarde,
Wie is u gelyk op aarde?
O! wat balſem riekt zoo ſchoon?
Ja Aärons oly geuren,
Vloeijende op zyn' baardt en kleedt,
Zyn zoo dierbaar niet te keuren,
Wyl men nooit uw weergâ weet.

Ja de dauw, die, als een vliet,
Steets op Hermons tóppen regent,
En het landt verquikt en zegent,
Teelt zoo ſchoone vruchten niet,
Als uwe aart, o lieve vrede!
Die alleen geen overvloet
Brengt voor 't tydtlyk leven mede,
Maar ook namaals 't hooghſte goedt.

IN IEMANTS REDENEN VALLEN.

Dum capiunt capiuntur ob escam.

Gy klaagt vergeefs, ô mensch! dat u uw' naasten haaten,
En aanzien met den nek,
Die klaghten konnen u in 't allerminst niet baaten;
Dat lasterlyk gebrek
Is uit het quaadt gebruik van uwe tong gebooren.
Uw' spreeklust, eigen' min,
Óf hovaardije wil geen' ander spreeken hooren,
Maar valt daar tusschen in,
Niet rustende voor gy 't verhaal hebt afgebrooken.
Een rechte kuikens aart,
Die in het eeten staâg malkanderen bestooken,
Naloopen metter vaart
Wie eenigh korentje, óf een wurmpje heeft bekoomen,
En nimmer hebben rust,
Voor zy dat hebben uit hun' makkers bek genoomen,
Tót boeting hunner lust.
Wie dorst en honger ooit te stillen is genegen,
Geeft acht op drank en spys.
Wie spreeken wil, moet ook alvorens overweegen
Gezelschap, tydt en wys'.



Qui rite callet laudis & culpæ vias,
Modumque vitæ, & jura possidet sui:
Decus capessit, vitia digredi jubet.
Hæc vis, hic ordo rebus optimis inest.
Ut unde præsens, si bene utaris, lucrum
Redundat, inde magna vis mali ingruat,
Datis abuti si quis improbè velit.

D. B.

De

De Philozoof Apollonius Thyanæus, de geletterde waereldt genoegzaam bekent, hadt de gewoonte volgens het getuigenisse van Philostratus van zyne Leerlingen te vermaanen, dat zy met het krieken van den dagh met de Goden, in den voormiddagh van de Goden, en 't overige van den dagh van waereldtsche zaaken, doch bezadigdt en zonder hevige driften zouden spreeken, nadien een verstandigh man, voor dat hy spreekt, eerst overweegt, wat, en tegen wien, op welk een plaats, en tydt hy zulks doen zal. *gelyk gy naaukeurigh acht geeft op de spyze, die gy gebruiken wilt, zoo moet gy ook overwegen wat gy zeggen zult, eer gy spreekt.* zegt Augustinus in zyne aantekeningen over Psalm 51. hoe weinigh zulks echter waargenoomen wordt, leeren ons en de geschiedenissen en de ervarenheidt, daar men in de gezelschappen onheusselyk in elkanders redenen valt, en malkander de woorden als uit den mondt neemt, even gelyk de kuikentjes, die geen rust altoos hebben, voor dat zy malkanderen, 't geen 'er in hun bek is, ontrokken hebben. Om te spreeken, moet men laaten spreeken. men moet zien, en hooren, doch daar nevens ook zwygen. Machiavel zegt lib. de princ. cap. 6. dat, wanneer een goede schutter naar een wydtafgelege doelwit te schieten heeft, hy het veel hooger aanlegt, dan het wit gestelt is, niet om zyn schicht zoo hoogh te zenden, maar om zyn schoot te beter te doen met zyn gezicht zodanigh te neemen. dus schort een welgemanierdt mensche zyn oordeel, den troon der voorzichtigheidt, mede zoo lange op, tot dat de geene, die spreekt, zyn verhaal geëindigt heeft, om, deszelfs redeneering en haaren zamenhang naaukeurigh aangemerkt hebbende, des te gevoeglyker daar op te konnen antwoorden. Hoe onhebbelyk staat het niet, dat men, als iemant eenigh verhaal doet, schoon ons ook overbekendt, daar tusschen in valt,

en het gedult niet heeft, om het zelve uit te wachten, daar *patientia finit opus*, geduldt het werk eindigt; daar men de betamelykheidt zoo wel, als de eerlykheidt, moet betrachten. *Honestum & decorum expetendum est.* en altoos gedachtigh zyn, die overheerelyke spreuken der Ouden, *nosce tempus & nosce te ipsum.* kent den tydt, en kent u zelven. 't geene by alle staaten van menschen het voornaamste is; want het is niet vorderlyk, dat niet betamelyk is, en waar schande is, daar is ook schade. *Intuta quæ indecora.* voerde Hertogh Nicolaas Christoffel Radzivil van Littauwen tot zyne zinspreuk. waarlyk zulke onbeschoftheidt loopt groot gevaar van bespottinge en verachtinge te erlangen, en den spreeker tot toorn te verwekken. dus antwoordde Luther in zynen tydt aan iemant, die in zyne redenen viel, om den zelven zyne onbedachtzaamheidt aan te wyzen, *twee konnen wel met malkanderen te gelyk zingen, maar niet spreeken.*

Wanneer wy de oorzaake deezer onheusheidt naspooren, zullen we bevinden, dat ze, of uit hovaardige inbeeldinge van beter weeten, of een onverduldige spreeklust hervoortgekomen is. waar van by de ouden Grieken en Romeynen het spreekwoordt geloopen heeft: *Abydena illatio. by valt daar plomp met zyn' kloet in*, of, *hy valt daar in, als een sog in de brei.* doch op welken grondt ook dit onkruidt wast, 't blyft even verwerpelyk en stinkende, en verwekt op het minst eene geweldige spyt en verdriet aan de verstandigen, die het voor een zetregel houden, geenen belediger te beledigen, en tot een eer rekenen te verschoonen, die zy beschadigen konnen, nadien zy uit eens anders gebreken de hunne weeten te verbeteren, wel bewust, dat hy zich zacht spiegelt, die zich aan een ander spiegelt.

——— *Fœlix quicunque dolore*
Alterius didicit posse carere suo.

DWARS.

DWARSDRYVEN.

Cunctisque obsistere gaudent.

Veel' menschen zouden rust, en gunst, en staat verkry-(gen,
Gebruikten zy de konst van op zyn' tydt te zwygen,
En weder op zyn tydt te spreeken zonder zucht.
Men hoort Waanwyzen meest met hatelyk gerucht
Een stâgen gloedt van twist verwekken, en ontsteeken.
Hoe wys een Koning heerscht, hoe wel de Leeraars preken,
Hoe zuiver ook het recht bedient wordt, en wat taal
Een Redenaar gebruikt, zy wraaken 't altemaal,
En scheppen hun vermaak in wrev'ligh tegenspreeken,
En de allerbeste zaak met hunne tong te steeken;
Zy zyn gelyk een schip, dat, hoe de windt ook loeit,
En 't water van de Waal snel naar beneden vloeit,
In weerwil van den stroom, met hygen, zweeten, bokken
Van knechten, aan een' lyn naar boven wordt getrokken,
Daar 't allergrootste vlót van balken zacht en stil
Dryft zonder arbeidt af, gelyk de vloeijing wil
En een verstandigh mensch verzaakt het wederwillen,
Zelfs niet bedilt, en lacht met die elks doen bedillen.

Jam



Jam quos in omni par erat concordiâ
Traducere ævum continenter, & prece
Votiſque diras deprecari numinis:
Hi, (turpe dictu) maxime omnium mali
Lites ſequuntur, partibuſque diſſiti
De principatu, deque honorum inaniis
Movent atroces invicem tragœdias.

D. B.

Geeſt en verſtandt zyn de twee voornaamſte oorzaaken van de verheffinge, en de glory van een menſche, gelyk het misbruiken der zelve een hoofdtpunt is van deszelfs vernedering en verachtinge by de verlichte waereldtwyzen: want hier uit koomen boven de voorheenen opgetelde dwalingen voort de haatelyke gewoontens van tegenſpreeken en oneerbiedigheidt, waar van by het volgende zinnebeeldt onze verklaringe te vinden is. een menſch leeft voorzekerlyk niet als een menſch, die geen wetenſchap heeft, welke de gelukzaligheidt der ziele maakt, gelyk een der Wyzen van Griekenlandt zegt. *de kortſte dagh van een geleerdt mans leven*, ſchryft Seneca Epiſt. 78. *is beter, dan het geheele leven van eenen onweetenden, hoe lang dat ook weezen mogt.* niet dat hy op eenen ſprong tot de volmaaktheidt koomt, maar zich van dagh tot dagh, ſchoon de eene vroeger als de ander, in zyne zeden en bedryven weet te verbeteren, ende zich zelven leert kennen en toetzen aan verſcheide merktekenen, en onder anderen aan zyne beſcheidenheidt en omzichtigheidt in 't ſpreeken, de ſcherpſte pylen om liefde en achtinge te verwekken. Wie ziet dan niet van welken ſlechten beginzel, en welke waereldt vol duiſterniſſe zy zyn, die als de oude ſpreekwoorden luiden, altydt willen dwars in den wagen, en op hunnen breidel byten? zeggende de Romeinen: *Nitimur in vetitum. Oleo incendium restinguis. mordere frænum.* en die in den dagelykzen ommegang zich onverdragelyk by hun gezelſchap maaken, door dien zy zich hartnekkelyk tegens ieders redenen, zeden en bedryven aankanten, en een tegenſtrydig oordeel van alle voorkoomende zaaken vellen, duizenderlye zwarigheden en voorwendtzelen bybrengende, waar door zy zonneklaar betoonen, dat zy de natuur der menſchen niet recht kennen, *door dien hun onbewuſt is*

ze-

zegt Giovanni della Casa, *dat ieder de overwinninge, zelfs in het onderhoudt, bemint, en dat men alzoo zeer vreest door woorden, als door de wapenen overwonnen te worden. behalven dat het veel eer een teken van haat, als van vrindtschap, is, zich zoo lichtvaardighlyk tegens het gevoelen van anderen aan te kanten* alle overhoofdigheidt is immers hatelyk, maar voornamentlyk van een minder tegens zynen meerderen, en bespottelyk, als die van iemant van gemeene kennisse tegens een man van groote bequaamheidt en verstandt gebruikt wordt: wyslyk geeft dies een Roomsch Raadtsheer aan een van zyne Amptgenooten by Tacitus Histor. lib. 4. den raadt van zich niet te willen bemoeijen met lessen aan een Vorst van Jaaren en ervarentheidt, als Vespasianus, te geeven; en geen wonder, daar de Grooten wel geholpen, maar niet te boven willen gegaan zyn, en nogh veel minder tegengesprooken worden; 't welke zoo verre gaat, dat 'er gevonden worden, die van gedachten zyn, dat men hun ook in dingen, waar in zy zich te buiten gaan, eenighzins gelyk behoort te geeven, in diervoegen nochtans, dat men hun, 't zy door eene gelykenis, of bedektelyke wyze van spreeken hunne dwalinge doe verstaan, waar door zy eenige knaging in 't gewisse gevoelen, die hun in 't toekomende leert zich voor diergelyke mistastingen te wachten. hy zal zekerlyk veele gevaarlykheden vermyden, die, nadat hy zyn gevoelen op een heusche en bevallige wyze gezegt heeft, het zelve niet hartnekkelyk verdedigt en voorspreekt: zynde het onwedersprekelyk, dat de voorzichtigheidt een werktuig is, waar meede men alles beheeren kan, ende dat alle de bedryven des levens regelt, en ten goeden einde bestiert. overdeftigh is de vermaninge van Isocrates aan Demonicus, luidende: *zyt beleeft tegens een yder, geenzins hovaardigh; want verachtinge en trotsheidt kan geen slaaf zelfs in zynen meester verdraagen, daar beleeftheidt aangenaam, en allen even beminnelyk is, zynde de gevolgen daar van het vermyden van twist, gemelykheidt, en een*

geſtadigh dwarsdryven, mitsgaders het inſchikken van zyner vrinden gramſchap, ſchoon ook uit onverſtandt opborrelende, dezelven niet beſtraffende voor dat zy bedaardt zyn, geene ernſtige zaaken met boerteryen, of boertige geſchiedeniſſen met ernſtige bewoordingen te verhaalen ofte te mengen, niemant lichtelyk te beſchuldigen, 't geene hatelyk is, en zelden te beriſpen, dat de meeſte menſchen vertoornt, en vrindtſchapt in vyanitſchap verandert. en wat lager: *ſpreek eerlyk van den geenen, met wien gy begeert een beſtendige vrindtſchap te houden, en dat in't byweezen van zodanigen, die hem zulks overbrengen konnen; want een zedige lof is het beginzel van vrindtſchap, gelyk de verachtinge de oorzaak is van vyandtſchap.*

Fac tibi ſit vultus comis, ſermoque modeſtus,
Sic multos facile tibi conciliabis amicos.

zingt de welſprekende en geleerde M: A: Muretus in zyne kinderlyke leſſen aan zyn broeders zoon, dat ik voor den onkundigen in de latynſche ſpraake aldus vertaale.

Toon elk een vrindelyk gelaat,
En zedigheidt in uwen praat,
Gy zult in 't kort elks vrindtſchap winnen.
Uit liefde ſpruit het wederminnen.

dwarshoofdigheidt brengt zekerlyk niet anders dan afkeer of gevaar voort, wyl de goetaardighſte menſchen zelfs het geſtadigh tegenſpreeken zoo zeer ſchuwen, als de Goddeloozen den doodt, daar een' betamelyke inſchikkinge van des naaſtens dwalingen en zeden vrindtſchap en liefde veroorzaakt, het eenighſte zout, dat beſtendigh en onverderfelyk blyft tegens de beſmettinge des Afgunſts, waar tegens de Evangeliſt Johannes in zynen eerſten algemeenen zendtbrief, Godts kinderen doorgaans tot onderlinge liefde vermaanende, aldus uitvaart in 't 20 vers van

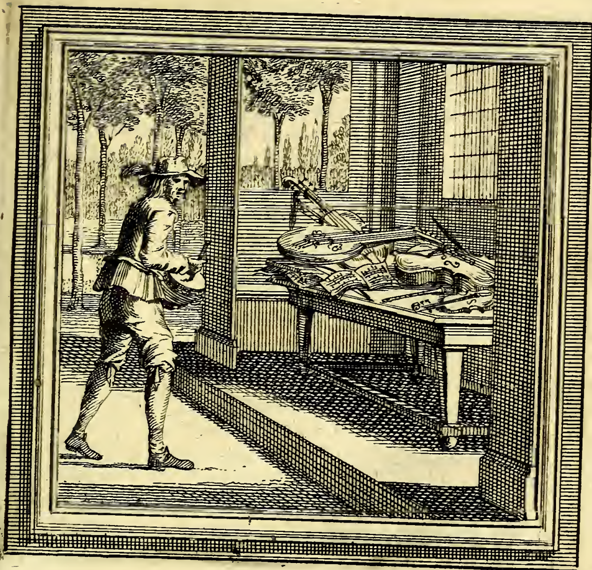
'tvier

't vierde Hoofdtstuk: *indien iemant zegt, ik hebbe Godt lief, ende haat zynen broeder, die is een logenaar: want die zynen broeder niet lief heeft, dien hy gezien heeft, hoe kan hy Godt lief hebben, dien hy niet gezien heeft?* 't welke van den Heilandt zelfs by den Evangelist Mattheus bevestigt wordt, den Pharizeen, vragenden welke de grootste wet was, waar door ze zouden zaligh worden, antwoordenden: *gy zult lief hebben den Heere uwen Godt, met geheel uw harte, ende met geheel uwe ziele, ende met geheel uw verstandt; dit is het eerste ende grootste gebodt; ende het tweede, deezen gelyk, is, gy zult uwe Naasten lief hebben, als u zelven. aan deeze twee geboden hangt de gansche wet en de Profeeten.* waar zullen dan onze tegenstribbelaars hunne dwaasheidt meede bedekken en verschoonen konnen, dien geöorlofde zaaken walgen, en van dewelke verbode dingen met uitzinnigheidt gezocht worden? de eenighste oorzaak konnen zy op hunnen wangunst, ingebeelde kennisse, en zelfs op hunne verdorve natuure leggen, daar de toegenegenheidt van gemeenelik te wraaken 't geen tot onzen gebruike ree staat, en te zoeken naar 't geene ons niet magh gebeuren, of schadelyk zal zyn, de eerste beweegreden was, waar door de Sathan onze eerste moeder Eva Godts bevel deedt overtreeden, vraagender wyze zeggende: *is 't ook, dat Godt gezegt heeft, gylieden zult niet eeten van allen boom deezes Hofs.* als of hy zeggen wilde, gy moet het doen, om dat het u verboden is, anders waart gy geen mensche; zo dat, hoe zy 't ook keeren en draaijen, hun bedryf alzoo snooden oorsprong, als beweegreden heeft, daar *ingrata quæ licita, prohibita vero furore persequimur.*

ONEERBIEDIGHEIDT.

Nos animo, tu tantum corpore prodes.

Hoe lieffelyk de Fluit, geblaazen naar de maat
Der zangkonſt, ſtreelt het oor; hoe zeer de ſchelleklanken
Van Cyther en Fiöol vervrolyken 't gelaat,
En geeſt der kenners, die den vinder hooghlyk danken;
De grove Rommelpót, vol walgelyk geluidt,
Dat onervaaren' jeugt en boerſche lieden minnen,
Verſtoort het ſnaarenſpel en welbezielde fluit,
Als de oneerbiedigheidt in 't ſpreeken, lós van zinnen,
En plichteloos omtrent den Gódtsdienſt, Ov'righeidt,
En Ouderen, óf die veel hooger zyn van jaaren,
Beſtórmt met dwaas geklap en drieſtigh onbeſcheidt
Hun handeling, en doet hun redenen vervaaren.
Hoe grover harzenvat en ongeleerder gaſt,
Hoe onbeſchaamder in zyn' redenen en zeden.
Hoe grooter rave, hoe zy harder ſchreeuwt en kraſt.
Hoe minder eerbiedt, hoe te walgelyker reden.



Te colere virtutes decet tres has puer,
Deos parentesque, a quibus nutritus es,
Honore prosequi atque leges publicas.
Coronam habebis gloriæ pulcherrimam,
Præceps subitaque linguæ enim agitatio
Adversa multa sæpe fert mortalibus.

EURIPIDES.

Isidorus merkt wel te rechte in der menschen redeneeringen en spreeken aan, dat zy het goede wel, of het quaade qualyk, ofte het goede qualyk, of het quaade wel hervoortbrengen. 't is buiten tegenspreeken, dat wy het goede wel verhaalen, wanneer men, gelyk de Apostel Paulus Philippensen 4. vers 8. vermaant, wat waarachtigh, wat eerlyk, rechtvaardigh, rein en lieflyk is, en al wat wel luidt, en zoo daar eenige deugdt ende lof is, wel bedenkt ende voorzichtighlyk met ontzagh en zedigheidt verhaalt. zoo wordt het quaade ook qualyk gesprooken, als men eenige zonden aanraadt, ofte die verontschuldigende en blankettende voor deugden en vermaaklykheden uitroept. het goede wordt qualyk verhaalt, zo wanneer men zyne woorden trotzelyk en hovaardighlyk uitbromt, en wederom het quaadt in tegendeel wel en overdestigh betoogt, wanneer men deszelfs slechte hoedanigheden ende gevolgen bescheidentlyk ophaalt, neemende de gebrekkelykste spreekers deeze verscheidenheidt van taale zelfs genoegzaam in acht, maar blyven onkundigh om het goede naar zyne waarde uit te spreeken. onder anderen maakt zich een oneerbiedige losbol byzonderlyk aan deeze vergrypinge vast; en geen wonder, nadien de jeugdt, door een quaadt voorbeeldt of achteloosheidt haarer ouderen, ofte door een quaadt gezelschap verleidt, haaren ingeboorenen en verdorven aart, en gemoedts driften tomeloos opvolgt en aldus, aan alle ongebondentheden overgegeeven het zeggen van Seneca bevestigt: *hoe ongeleerder, ho onbeschaamder.* waaruit dan metter tydt ongehoorzaam heidt jegens zyne Ouders, en Overheden, stinkend hovaardy en laatdunkenheidt voortgroeijen tot besme tinge of verdriet van anderen, waar tegens de oppe ste en alleenvolmaakte Wetgever uitdrukkelyk schynt willen hebben voorzien, belastende in 't hoofdt van d

twe

tweeden tafel der tien geboden: *eert uwen vader en uwe moeder, op dat het u welga in den lande, dat u de Heere, uwe Godt, geeven zal.* 't geene ook meermaalen van heidenſche ſchryvers aangedrongen vinde, zeggende Euripides; *wie zyne Ouders behoorlyke eerbiedt en gehoorzaamheidt betoont, zal in zyn leven, en zelfs na zynen doodt van de Goden verhoogt en gezegent worden:* en Timocles:

Wie zyne ouders houdt voor oogen,
En ontzach toont naar vermoogen,
Klimt gewiſlyk vroeg, óf laat
Tót een hooghverheeven ſtaat,
En kan licht zyn' vyandt weeren;
Want de Hemel wil hem eeren,
Die, in deugden opgequeekt,
Zedigh en eerbiedigh ſpreekt.

naaſt aan deeze ongehoorzaamheidt volgt gemeenelyk oneerbiedigheidt tegens de hooge Landtsoverigheidt, die Godt als zyne ſtedehouderſe op der aarde geſtelt, en het zwaardt tot beſcherminge der goeden, en ſtraffe der wreveligen in handen gegeeven heeft; want, hoewel zich de Vorſt aan eenige dwalinge vaſtgemaakt heeft, wordt 'er echter de allergrootſte omzichtigheidt vereiſcht, om die te openbaaren, nadien alle waarheden niet gezegt mogen worden, of omdat zy ons zelven, of anderen raaken, ten zy men dezelve zoo veel verzoet,

als eenighzins geschieden kan, op dat zy geene inoode dochter, den haat, voortbrengen, die, hoe verhevener de beklaagde is, dies te grooter gevaar medebrengt. Salomon zegt wel uitdrukkelyk Prediker 10. vers 20. *vloekt den Koning niet, zelfs in uwe gedachten.* en Spreuken 25. vers 6. *praalt niet voor 't aangezichte des konings, en staat niet in de plaatze der grooten.* want *het welbehagen des konings* staat 'er Spreuken 14. vers 25. *is over een verstandigh knecht, maar zyne verbolgentheidt zal zyn over den geenen, die beschaamdt maakt.* weshalven Valerius Maximus in zyn vierde boek der gedenkwaardige spreuken en daaden loffelyke getuigenisse geeft van 't Romeinsche volk, van dat het nooit voor zyne Burgermeesteren in de schouburgen plaats genoomen heeft uit eerbiedigheidt, daar'er nochtans van de bouwinge der stadt Romen af tot den tydt van het Burgermeesterschap van Africanus en T. Longus geen byzondere zitplaatzen voor die Overheeren geschikt waaren. Aulus Gellius bevestigt die eerbiedige gewoonte in het tweede boek van zyne Attische Nachten, verhaalende hoe de Burgermeester Q: Fabius Maximus, door zynen vader, die nu Oudtburgermeester was, te paardt ontmoet zynde, de bundeldragers, die hem als burgermeester voorgingen, en den vader niet dorsten gebieden van het paardt te koomen, belast heeft zulks zynen vader te gebieden, die daar op gehoorzaamende afgestegen is, en zynen zoon gepreezen heeft, omdat hy de achtbaarheidt des volks bewaarde.

Maar zyn de gemelde soorten van oneerbiedigheidt haatelyk en afschuwelyk, noch erger buitensporigheden begaan zommige menschen, of met voordacht, ofte uit een quaadt aanwenzel en onbedachtzaamheidt met heilige zaaken schertzende, en de woorden der Goddelyke schriftuure in ydele vertellingen te borde brengende, en op hunne dwaaze voorwerpen toepassende, waar van Johan de Brune in zyn Jok en Ernst verscheide voorbeelden

den bybrengt by zyn 64 puntreden. *Fortunam reverenter habe. ſpreekt eerbiedig van de Fortuin.* zegt de Roomſche Dichter, ziende op de oneerbiedige taal zyner heidenſche tydtgenooten tegens de Goden. 't welke de keizer Julianus in den windt geſlagen heeft, ſpottender wyze tot de Chriſtenen, klagende over de zwaare ſchattingen, zeggende, dat het billyk was, dat men hen verdrukte, wyl hunne Godt zeide: *zaligh zyn ze, die verdrukkinge lyden.* ende op een anderen tydt, hunne kerken en kerkedienaaren van renten en inkomſten berooft hebbende, voor reden van dat bedryf daar byvoegende, dat hy zulks alleen gedaan hadde, opdat zy des te bequaamer tot het ryk der Hemelen zouden geraaken, *want*, zei hy, *daar ſtaat in uwe boeken geſchreeven: zaligh zyn de armen, want hunner is het koningkryke der Hemelen.* laatende al willens de woorden *van geeſte* achter. gelyk men Matthæus 5. vers 3. geboekſtaaft vindt. maar wie gruwt niet, die diergelyke boerteryen van Chriſtenen zelfs, of die 'er ten minſten voor gaan willen, en belydeniſſe van doen, hoort pleegen? gelyk 'er onbetwiſtbaare getuigeniſſen zyn, hoe een der voornaamſte Kardinaalen, dien ik uit eerbiedigheidt voor zyne groote geleertheidt, ende om niet verdacht te worden van eenzydigheidt, zynen naam verzwyge, eens tot den ſchranderen Sadoletus gekoomen, en hem naarſtigh vindende peinzen over den voor zich openleggenden brief van den Apoſtel Paulus tot de Romeinen, gezegt heeft, *laat deeze beuzelingen vaaren. het voegt geen treffelyk man zynen tydt met duſdanige grollen door te brengen.* daar de gemelde Apoſtel zegt: *ik ſchaame my des Evangeliums niet, want het is een kraght Godts ter zaligheidt allen, die het gelooven.* 't welke een vrucht van Chriſtus Geeſt is, voortgebraght door het gehoor en de leezinge van 't gepredikte Evangelium, 't welke ons als een goedt en erfeniſſe naar de belofte van het Nieuwe Teſtament geſchonken wordt. als te

zien is Philipp. 1. vers 29. Rom. 10. vers 14. en Jerem. 31. vers 33. en het geloove zelfs , dat ons tot rechtvaardigheidt gereekent wordt Rom. 4. vers 23. is niet anders, dan een ongeveinsde erkenteniſſe en overgave van ons herte aan Chriſtus, zyn koningkryk en aangebraghte gerechtigheidt achtervolgens het getuigeniſſe, van Godt zelfs, zoo in de belofte, als in het Evangelium voorgeſtelt. Godt is voorzekerlyk ten hooghſten jalours over zyne eere, en ziet byzonderlyk op de waardeeringe van zyn woordt, willende het zelve met een Godtsdienſtige aandacht en eerbiedinge gekuſt en behandelt hebben, als hy zegt: *die my eert, zal ik wederom eeren.* en Jeſ. 23. vers 14. en 15. *eert den Heere in de valeijen, in de eilanden der zee den naame des Heere des Godts Iſraëls.* 't welke die volmaakte Wetgeever zeer plechtigh in de woorden zyns verbondts van Sinai heeft doen invloeijen Exod. 20. vers 7. luidende : *Gy zult den naame des Heere, uwes Godts, niet ydelyk gebruiken ; want de Heere zal niet onſchuldigh houden , die zynen naame ydelyk gebruikt.* het ſtaat ons wel vry dien heerelyken naam te noemen in onzen Godtsdienſt, en zodanige plichten, die voor Godts aangezichte verricht worden; men vermagh zich wel noemen naar den naame des Heere , als een geheiligdt volk , dat van de Heidenen afgezondert is; edoch wanneer wy zulks doen, moeten wy 't doen in gelove en waarheidt naar den eiſch van het verbondt, met ons opgerecht , indien wy niet Godts geſtreng en rechtvaardigh oordeel op ons willen laaden. het is den Godtsdienſt met een dartelen voet op den nek treeden, en de naturelyke kenniſſe verſchoppen , wanneer men de woorden der heilige ſchrift in een anderen zin trekt , en misduidt , als die van Godts Geeſt voortgebraght worden. nimmer moet men iets verachtelyks van Godt vermoeden, 'k laat ſtaan zeggen, wanneer zyn' Geeſt zich naar onze zwakheidt

en

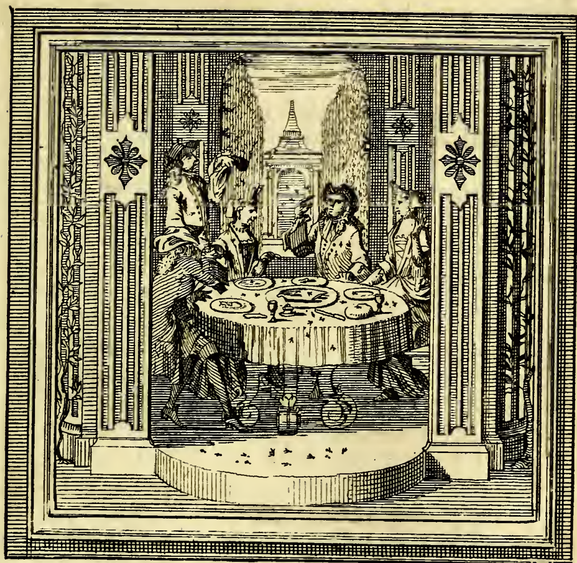
en onkunde voegt in de gewyde bladeren, en van den Schepper, als van het ſchepzel, ſpreekt, omdat dit zich zoo bezwaarlyk boven zich zelfs opgeeft. deeze ſchriften moeten verſtaan worden naar het geene Goddelyk is, ſchoon de taale, om zekere opzicht van het geene onder ons gevonden wordt, geheel en al menſchelyk is, weshalven de geleerde J: Revius in zyne Overyſſelſche Zangen naar de taale en poëzye zyner eeuwe loffelyk opzingt:

Die de eenvoudigheidt van Godes woordt verachten,
Als ófte het daar om waar' zonder alle kraghten,
Verzaaken met een' onverdragelyken tróts,
(Al denken zy het niet) de eigenſchappen Gódts,
In wien deez' dingen zyn gelykelyk waarachtigh,
Dat hy eeuvoudigh is, en evenwel almachtigh.

TERGINGE.

Fit læsa patientia furor.

De wuste mug komt hier een' vollen disch ontmoeten,
Dies valt zy uit de lucht, om haaren lust te boeten,
En, wyl de huiswaardt duldt dees' ongenooden gast,
Die onbeschaamdelyk in alle schotels tast,
Dies nóg te stouter durft de vreugdt des maaltydts breeken,
En uit bloetdorstigheidt in handt en aanzicht steeken,
Dat haar in 't eindt bekomt, gelyk de worst den hondt,
Als handtschoen óf servet haar wegdryft, doodt, óf wondt.
Een wargeest, die op elks gebreken vit, en wandel
Hoe ergerlyk hy zelfs in woorden is, en handel,
Verliest elks vrindtschap, en geraakt haast in verdriet,
Als des getergdens bloedt aan 't bobblen raakt, en ziedt.
Hoe goeder menschen, hoe te feller woedt hun tooren,
Wanneer een onverlaat hen dikwyls komt verstooren.
Het vuur, te heet gestookt, zet schouw en huis in brandt.
Een paardt, te veel genoopt, zyn' ruiter werpt in 't zandt.



Muſcæ ſunt temerariæ, & moleſtæ,
Lambunt prandia, nec moventur actæ.
Has ut fortis & inclytus repellit,
Nec ſuffert; ita litteras colentes
Conſtanter ſtudiis, loquacitatem
Ignaros, temerariosque vitant
Audaces temerè movere quidvis,
Aureſque obruere elegantiores.
Diu fert, patiens bonusque quando
Primum læditur: aſt furor fit uſque
Major, ſi moderationem omittis.

SAMBUCUS.

Wan-

Wanneer zich Isocrates, die brave meester der welsprekenheidt, van Careon, een onbezonnen kakelaar en quaadtspreker, aangezocht vondt, omme hem de welsprekens kunst te leeraaren, eischte hy eens zoo veele penningen, als hy van andere leerlingen gemeenelyk vorderde, weshalven des jongelings vrinden ten hooghsten verwonderdt, hem naar de reden van die verdubbelinge vroegen, ende van Isocrates beantwoordt wierden, dat zich niemant dies te verwonderen hadde, nadien hy deezen quant tweederhande konst zou moeten leeren, eerstelyk die van voorzichtelyk en tydelyk te zwygen, en ten tweeden die van te konnen spreeken volgens de gronden van de Redekunde. even den zelfden wegh moeten we houden omtrent de gebreken van de tonge, dat we eerst betrachten haare dwalingen te vermyden, om te beter en volkomener te gewennen aan het geene de onbevlekte deugdt ons ingeeft, en de voorzichtigheidt in den dagelykzen ommegang met allerhande menschen vereischt, waar tegens hedendaagsch zoo menighvuldigh gezondigt wordt, daar veelen met al de waereldt qualyk zoeken te staan, 't zy door een geest van tegenspreeken, of door warsheidt, geen acht geevende, dat verstandige lieden gevreest, quaadtspreekenden gehaat, laatdunkenden veracht, spotters vermydt, en eenzinnigen van iedereen verlaaten worden; gelyk wy ten deele in de voorgaande verklaringen onzer zinnebeelden reets betoogt hebben, en in deeze en volgende opmerkingen nader bevestigen zullen. Is de beleeftheidt de staatswyze toverkonst der groote persoonagiën, en de kraghtighste verlokkinge om bemint te worden, te beminnen, als Gracian in zynen Heldt zegt, de onbeleeftheidt is het doodelykste vergift van onze achting, en de voornaamste oorzaak van niet wel te konnen leeven, nadien de hartstochten en zucht, die

die gezwoore vyandinne van de voorzichtigheidt, den geeſt overweldigen, en in onredelykheidt veranderen. niemant zal ooit wraaken konnen dat 'er geen' grooter heerſchappye is, dan over zich zelven, zingende de meermaals genoemde Revius:

Op aarde zyn geweeſt vier groote koningkryken,
Waar voor alle anderen de vlagge moeſten ſtryken,
Ik weet een vyfde nógh, dat hooger is geëert,
Dat is, wanneer de menſch zich zelven wel regeert.

by gevolge dat'er geen grooter lafhartigheidt is, als zich van zyne hartstochten te laaten overheerſchen, ende aldus onder andere blyken van onverſtandt zynen medemenſch op verſcheidene wyzen te tergen, ende deszelfs lydtzaamheidt in razernye te doen verkeeren. al te ſcherp maakt zekerlyk ſchaarden. door te veel vuur te ſtooken raakt de ſchoorſteen dikwyls in brandt. een yzer, wat lang gewreven of geſlagen, geeft op 't laaſte vuur. een aal, te hardt gedrukt, ontwringt de handen. een willigh paardt, te dikwyls geſlagen, zet het op een hollen, en werpt zynen bereider in het zandt. een goedt man kan wel een tik verdragen, hoewel hy geen kinnebakſlagen lyden wil. ſpotternyen ofte aanſtootelyke boerteryen zyn geen van de ſtompſte pylen, om iemant te tergen, 't zy dat men ons geſtadighlyk onze gebreken verwyt, onze belemmerde ſpraake nabaauwt, of op eenige andere wyze voor het byweezende gezelſchap ons beſchaamt zoekt te maaken, niet zonder veeltydts die beſpotredenen met verdichte en ſteekende laſteringen te verzellen, 't zy om zynen haat te voldoen, of alleenigh om het gezelſchap te doen lachen, ofte ons in kleinachtinge te brengen. quaadtaardige, verongelykende, en met gal van hevige bitterheidt gemengde ſteeken zyn onvermydelyke blikzemſtraalen, die de langkmoedighſte menſchen meenighmaalen

maalen ter nedervellen , ſchoon zy zulks zomwylen voor eenigen tydt weeten te verbergen. dus vindt men in de oude geſchichtboeken verhaalt, hoe Agathocles, koning van Sicilie , de zoon van eenen Pottebakker, in de belegeringe eener ſtadt van de bezettelingen over de muuren geſtadighlyk heeft moeten hooren: *Pottebakker, wanneer zult gy uwe ſoldaaten hunne beſoldinge geeven?* en, uiterlyk ongevoeligh, en daar mede lachende, hun weder heeft doen toeroepen : *als ik de ſtadt gewonnen zal hebben.* doch, wanneer hy gemelde veſting met de wapenen verovert, ende de gevangenen tot ſlaaven verkocht hadde, tot dezelven gezegt heeft: *indien gy wederom met my ſpot , zal ik over u by uwe meeſters klaagen.* wreeder wraake nam Roſimunda, koninginne der Longobarden, dochter van Chunimundus, der Gepiden koning, van koning Alboinus, haaren echtgenoot , als die, op eenen maaltydt van den drank beſtooven, belaſte den drinkbeker , welken hy van het bekkeneel des van hem verſlagenen konings Chunimundus hadde laaten maaken , te voorſchyn te brengen, ende daar uit gedronken hebbende, dien Roſimunda toebraght, daar by voegende : (quaadtaardige terginge voorwaar!) *doe eenen luſtigen dronk met uwen vader.* want van dien ſtondt af aan heeft zy bedacht geweeſt haars Vaders doodt te wreeken, ende ten laaſten door eenen Peredeus , met wien zy geboeleert heeft, omme hem tot de moordt aan te zetten , aan Alboïnus volvoert. de Romeinen, de gevaarelyke gevolgen der terginge willende uitdrukken , gebruikten voor gemeene ſpreekwoorden : *Irritare Crabrones, ſlapende wolven wakker maaken. Excitare octipedem, moeite zoeken; Dares Entellum provocat, hy zoekt weerwerk,* ofte, *hy port zyn' meeſter. Leonem ſtimulat , vellicat, hy vergadert tegens zyn' overhoofdt.* en zekerlyk de ſtekende boerteryen koomen zeer zelden eenen Demoſthenes en Ariſtippus ontmoeten, alhoewel het een groote

oneer

oneer is voor een verſtandigh man, wanneer hy getergt wordt, zich het zelve aan te trekken, en quaadt met quaadt te vergelden; wordende van Demoſthenes verhaalt, dat hy, van zekeren moeitezoeker langen tydt gezardt, gezegt heeft; *ik wil my in geenen ſtrydt begeeven, waar uit de verwinnaar zelfs verwonnen wederkeert.* ende van Ariſtippus, dat hy, van diergelyken quant geſlingerdt, hem de rugge keerende weghging, en dies te feller van den quaadtſpreeker geſteeken en vervolgt met te zeggen: *gaat gy loopen, bloodtaardt?* geantwoordt zoude hebben, *ja voorzeker, daar gy de konſt van quaadt te ſpreeken hebt, maar ik de maght om zulks aan te hooren niet bezitte.* De Roomſche keizer Severus konde zulks in 't allerminſte niet verdraagen, gelyk Spartianus in Sever. & Peſcenn. verhaalt; want van zommigen, uit boertery zinſpeelende op zynen naam *ſeverus* en *pertinax*, dat is, *geſtreng* en *halſterrigh*, gezegt werdende: *vere imperator nominis ſui, vere Pertinax, vere Severus. hy is waarlyk keizer volgens zynen naam, waarlyk, Halſterrigh, Pertinax, waarlyk, geſtreng, ſeverus.* heeft hy zulks op 't allerzwaarſte opgenoomen, en de meeſten deezer ſpotvogels ter halsſtraffe gedoemt geheel tegens de ſchrandere zedeleſſe van den wyzen keizer M: Aurelius Antoninus, *lib. 4. cap. 7. eorum, quæ ad ſe ipſum.* luidende: *wat wint hy niet al voor geruſte ſtonden, die geen acht ſlaat op het geene een ander zegt, doet, ofte denkt, maar alleenigh let op zyn eyge bedryven, ten einde die rechtvaardigh en onbeſprooken moogen zyn!* een heerlyk voorbeeldt voorwaar, bequaam om alle gramſchap en oplopenheidt te matigen, en de ſchimpredenen en ſmaadtwoorden geduldigh aan te hooren, en te verſmaaden, want indien wy de minſte ſchaduwe van gevoeligheidt laaten blyken, geeven we des te ruimer veldt aan de quaadtaardigen, om ons dies te onbeſchofter te bejegenen. het quaalyk opneemen van een' eenige ſchimpreden heeft 'er

veelen uit hun welvaaren geſchopt, en het ſtipt en halſterrigh blyven ſtaan op 't allerkleenſte gedeelte van vryheidt heeft mennigh een in volkomene ſlaverny gebraght. Macrobius verhaalt lib. 1. ſaturn. dat de Ouden de godinne der ſtilzwygentheidt, Angerona, verbeeldt met den vinger op den mondt, in de kerk van de Godinne des vermaaks en vrolikheidts, Volupia, plaatſten, om te betekenen, dat wie zwygen, en verongelykingen geduldigh verdraagen konde, naderhandt een ongelooffelyke vreugde en onverzadelyke vergenoeginge genoot: want het heeft weinigh bewys van noden, dat, gelyk Boëthius in zyn vierde boek der wysgeerte zegt, zonde van zich zelve ongelukkigh maakt, en het ontfangen ongelyk, niet die het ontfangt, maar die het aandoet, ongeluk toebrengt: waarom gemelde wysgeerige Dichter in 't vierde gezang van dat boek, volgens de treffelyke vertalinge van den braaven kerkeleeraar M: Gargon, opzingt:

Beſtrydt men vólkeren om 't onderſcheidt van zeden?
Of kan men onbezuiſdt in dollen oorlógh treeden,
Om door malkanders handt, en wapens te vergaan?
Waar toe de degens uitgetoogen?
Die loonen wil elks werk, neem vroomen minlyk aan,
En hebb' met quaaden mededoogen.

voegt hier by het vierde gezang van het eerſte boek deszelven wysgeers van den bovengenoemden vertaaler, luidende:

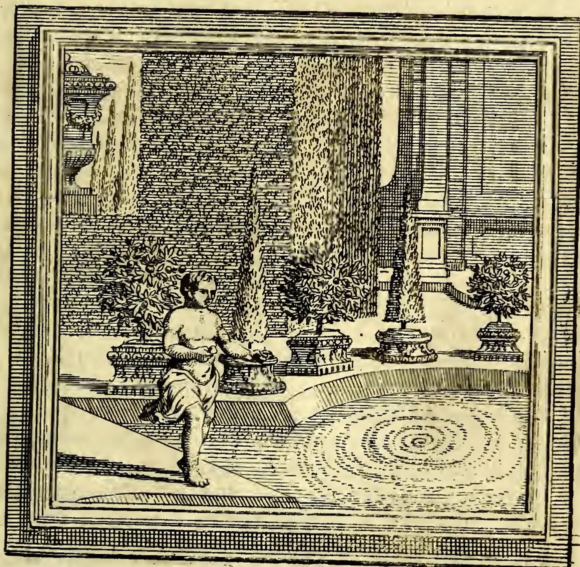
Al wie geruſt zyn leven ſlyt,
En 't noodtlot met den voet durft treeden,

In voorſpoedt en in jammer tydt,
Blyft even kloek en wel te vreeden;
Die ſchroomt geen' hóllen Oçeaan,
Al ſpalkt hy 's doodts verwoede kaaken.
Ganſch Etna magh in vlammen ſtaan,
En rook, en aſch, en vuur uitbraaken:
De blikzem tref' den torentrans,
En ſla het ſterkſt gebouw aan ſtukken:
'T ſtantvaſtigh hert des wyzen mans
Zal voor gevaar nóch rampen bukken.
Wat zyn de menſchen zoo bedeeſt
Voor wreedt geweldt van ſnoo tierannen?
'T was kraghtloos, wierdt het niet gevreeſt.
Die alle hertstócht heeft verbannen,
En niet meêr hoopt óf angſtigh ducht,
Kan licht de maght der boozen dwingen:
Maar die verlangt, en wenſcht, en zucht,
En jaagt naar haaſt verdweene dingen,
Die nooit geheel ſtaan in zyn' maght,
Derft redens ſchildt, en zweeft in 't duiſter:
En uit zyn vaſten ſtandt gebraght,
Beelt hy zich in een ſlaafſchen kluiſter.

OPROERIGHEIDT.

Quantus ſcrupo labyrinthus ab uno!

De ſteen, door 's Jongens handt geworpen in het water,
Hoe ſtil en helder, maakt in 't vallen groot geklater,
Beroert het kriſtalyn, en trekt een ronden kring,
Die door zyn' perzing trekt rontom zich ring op ring.
Wat hier door wordt gemeent, valt lichtelyk te raaden,
Wanneer men overweegt, hoe veel een' tong kan ſchaden,
Wat vyandtſchap en twiſt zy door een enkel woordt,
Wat oproer zy in kerk, wat ze in den Staat al moordt
En ommekeer bewerkt, als zy, door haat gedreeven,
Of ſtaatzucht, de Ov'righeidt de ſchult des tydts komt geeven,
En 't lichtgelovigh vólk doet wanklen in hun plicht
Door 't hoop te geeven van voortaan, geheel verlicht
Van ſchattingen en laſt, geruſt te zullen leeven,
Of 't deel aan het bewindt des Landts te willen geeven.
'T zwaardt in eens dóllen vuiſt veel minder ſchaaden kan,
Als de welſprekentheidt van een' oproerigh man,
Dóch ſchoon zyn aanſlagh ſlaagt, en zyn geluk magh blinken,
Zyne achting, als de ſteen, eerlang te grondt zal zinken.



Si æterna ſemper odia mortales agant,
Ne cæptus unquam cedat ex animis furor.
Sed arma felix teneat, infelix pereat:
Nihil relinquent bella, tum vaſtis ager
Squalebit arvis, ſubdita tectis face
Altus ſepultas obruet gentes cinis.

SENECA *in Herc. Fur.*

De geleerde uitlegger van Homerus ſchriften, Euſtathius, tekent onder andere merkwaardigheden aan, dat by de bewooners van 't eilandt Cyprus onder andere wetten mede in acht en waargenoomen is geworden, dat, wanneer eenigh varken op iemants akker quam geloopen, en de vruchten vernielde, de eigenaar van dat landt het zelve de tanden vermogt uit te breeken, zonder dat daar eenigh verhaal op viel. indien op heden nogh gemelde Cypriſche wet, om het beſchadigende gedierte van het werktuig hunner quaadtwillendtheidt te moogen berooven, ſtandtgreep, hoe veele menſchen zouden 'er niet van hun ſpraaklidt ontzet moeten worden, als waar meede zy niet alleen hunner medeburgeren, maar ook der Vorſten en Overigheden naam, eer en bedryven ſchenden, en aanranden , en, gelyk een neervallende ſteen 't water eenes vyvers , dat van natuure ſtil en vreedtzaam is , beroert , en kring op kring doet trekken, de onderdaanen tegens hunne wettige Overheeren onder verſcheidene looſelyk bedachte en waarſchynelyke voorwendtzelen aanzetten en ophitzen? de ervarentheidt heeft al lange geleert, dat een quaadtſpreker altydt gebreken voorziet, en dat het ergſte zich gemeenelyk aan zyne inbeelding vertoont. een menſch door eigen' drift te vooren ingenoomen, ſpreekt altoos verſchilligh van 't geene de zaaken zyn, wyl de drift in plaatze van de rede in hem ſpreekt: zyn oordeel is volgens zyne zinnelykheidt of eere, en niet volgens de waarheidt gericht, en verkondigt dies niet dan rampen, die'er zouden konnen gebeuren. 't zy dat behoeftigheidt, het diep in ſchulden ſteeken, bewuſtheidt van gepleegde misdaaden, begeerte tot heerſchappye ofte luſt tot geſtadige veranderingen de zinnen vermeeſtert en gaande maakt, omme den vaſtgeſtelden ſtaat der heerſchappye 't onderſte boven te keeren, tot voldoeninge

van eigen belang en ſnoode inzichten; want de behoeftige oproermakers hebben tot hun oogmerk de verbetering hunner ſtaat, als *Saluſtius in Jugurtha* en *Ariſtoteles Polit cap.* 3. getuigen, navolgende de Viſſchers, die 't water troebel maaken, om te meerder Aal te vangen, gelyk by Ariſtophanes van eenen Cleon getuigt wordt, Simon Abbes Gabbema in zyne beſchryvinge der ſtadt Leeuwaarden op het zeventiende bladt verhaalende uit de ongedrukte geſchiedeniſſen van Frieslandt van eenen Janke Douma omtrent den oorſprong van der Schieringers en Vetkopers twiſt in Frieſlandt, hoe dat het Graauw te zamen rottende, een ſmeekſchrift overgelevert heeft, in het welke voorgaf, *dat het waare tegens Godt en de waereldt ten allerhooghſten gezondigt, zynen evenmenſche te doen ſlaaven; dat het den Ryken paſte van hunnen overvloedt den gebrekhebbenden mede te deelen, ende hen van laſten te ontheffen; dat zy, ingevalle van wygering, anderen raadt zouden ſchaffen, ende iets by der handt neemen, dat hun de natuur zoude voorſchryven.* Die overlaaden met ſchulden zyn, en hun goedt door de billen gelapt hebben, koomen tot dit beſtaan, omdat zy by eene welgeſtelde en vreedtzaame regeeringe geen geloof meer vinden, ofte penningen, om hunnen vorigen levensloop te konnen volgen, en in een troebele en onzekere heerſchappye ongemoeidt te blyven, als gebleeken is in den oproer van Corcyrea by *Thucidides lib.* 3 en van Palermo by *P. Camer.* 1. *med. hiſtor.* 40. Misdadigers ſtooken het twiſtvuur, uit vreeze voor de verdiende ſtraffen, ende op hoop van dezelve in eenen ommezwaay van ſtaatsbeſtieringe te zullen ontgaan; zie *Ariſtoteles* 5. *Polit.* 3. en *Aretius* 2. *probl.* 156. Staatzuchtigen hebben met het verwekken van eenen opſtandt alleenigh in 't oog het verkrygen van de voornaamſte Eerampten en Bewindthebberſchappen aan het Staatsroer, waar toe zy door hun onhebbelyk gedragh zich zelven den wegh toegedamt hadden, als *Tacitus* 2. *Annal* zegt,

en Catilina by *Saluſtius in Catil.* en *Cicero* 2. *in Catilin* bewaarheidt heeft : eindelyk zy, die alleenigh ruſt in een geſtadige onruſt hebben, wikkelen zich in den oproer, niet zoo zeer, om beloninge voor hun ſtout bedryf, en gevaarlyk onderſtaan te erlangen, als wel uit een wiſpelturigen aart, die telkens naar wat nieuws en onzekers haakt, en de walg ſteekt van de tegenwoordige en vaſtgeſtelde ſtaatsbeſtieringe en zaaken, als *Tacitus lib.* 2. *Hiſtor.* ſchryft. Doch nadien zy hun oogmerk zonder byſtandt van anderen niet zien te bereiken, gaan zy eerſt geheimelyk menſchen van hunnen aart en gedragh aan, en die gewonnen hebbende, beſtaan zy in 't openbaar 't beleidt der Overigheden quaataardigh vuil te maaken, en te bekladden, allerhande ſchynſchoone klaghten over 't verdrukken van 's volks vryheden en rechten uit te ſtorten, en duizende betuigingen te doen van niets voor te hebben, als de herſtellinge van de algemeene vryheidt des vaderlandts, en beſcherminge der onderdrukte ingezetenen. 't geene Catilina wonderlyk wel geweeten heeft, zeggende by Saluſtius tot zyne medegezwoorenen: *en illa, quam ſæpius optaſtis, libertas: præterea divitiæ, decus, gloria in oculis ſita ſunt: fortuna ea omnia victoribus præmia poſuit. ziet daar de vryheidt, daar gy zoo dikwyls naar gereikhalſt hebt: behalven dit koomen u overvloedt, luiſter en vermaartheidt te gemoet, die 't geluk tot een vergeldinge der overwinnaars geſchikt heeft.* 't welke meede van Dathan ende Abiram, de zoonen Eliabs, *Numeri* 16. *vers* 12. *en* 13 tot een dekmantel hunner opſtandt tegens den Leider Iſraëls, Mozes, gebruikt is geworden : want van den zelven ontbooden tot hem te koomen, antwoordden zy: *wy zullen niet opkoomen. is 't te weinigh, dat gy ons uit een landt, van melk ende honing vloeijende, hebt opgevoert, om ons te dooden in de woeſtyne, dat gy ook u zelven t'eenemaal over ons tot een' Overheer maakt?* Ende naderhandt van Abſalon tegens Davidt, zy-

zynen Vader: vindende wy van den zelven 2 *Sam.* 15. *vers* 2. geboekſtaaft: *ook maakte zich Abſalon 's morgens vroeg op, ende ſtont aan de zyde van den wegh der poorte; ende 't geſchiedde, dat Abſalon allen man, die eenigh geſchil hadde, om tot den koning ten gerichte te koomen, tot zich riep, ende zeide; uit welke ſtadt zyt gy? als hy dan zeide; uwe knecht is uit eenen der ſtammen Iſraëls, zoo zeide Abſalon tot hem, zie, uwe zaaken zyn goedt ende recht: maar gy hebt geenen verhoorder van 's konings wegen. voorts zeide Abſalon; och, dat men my ten rechter ſtelde in den lande; dat alle man tot my quame, die een geſchil ofte rechtszaake heeft, dat ik hem recht ſprake! het geſchiedde ook, als iemant naderde, om zich voor hem te buigen, zoo reikte hy zynen handt uit, ende greep hem, ende kuſte hem. ende naar die wyze deede Abſalon aan ganſch Iſraël, die tot den koning ten gerichte quamen: alzoo ſtal Abſalon het herte der mannen Iſraëls.* kunsjes voorwaar, die overbequaam zyn, omme, zoo niet de voornaamſten, ten minſten de grootſte en gemeenſte hoop van ingezetenen aan zyn ſnoer te krygen: want *facilis civitas ad credenda accipiendaque omnia nova.* 't gemeene volk gelooft en neemt alle nieuwigheden lichtelyk aan, ſchryft *Tacitus Hiſt. lib.* 1. en houdt alles, wat 'er gezegt wordt, voor loutere waarheidt, als dezelve geſchichtſchryver *Annal. lib.* 3. zegt. buiten dat het veeltydts met quaade vermoedens op zyne Overheden, en met nydigheidt tegens zynen meerderen in gezagh, deugden, of rykdommen zwanger gaat; ongeſtadigh, (doch de eene landtaardt meerder als de andere,) in zyne begeertens is, gelyk de zee, met eb en vloedt op en afloopende, volgens 't zeggen van Antoninus by den Hiſtoryſchryver *Dion* en *Cicero pro Domo*; onvergenoegt met het geene het bezit, en begeerigh naar weelde, ende alles wikkende naar zyn voordeel. dus verhaalt Plutarchus in 't leven van Cæſar, hoe dat het Roomſche volk den gepleegden moordt aan dien keizer, eer dat des-

zelfs Teſtament, waar by eenige legaaten aan 't zelve gemaakt waaren, geopent was, noch gepreezen, nochte gewraakt heeft, maar, nadat het zelve geopent was, de moordenaars ten hooghſte vervloekt, en ten alleruiterſte toe vervolgt heeft. *hinc iſtæ lachrymæ!* hier van neemen de ongelukken in den lande meeſtendeel hunnen oorſprong, daar by koomenden 't verachten van des Apoſtels gebodt. 1 *Petr.* 2. *vers* 17. *vreeſt Godt*, *eert den koning*. en *vers* 13. *zyt alle menſchelyke ordeninge onderdanigh om des Heere wille*; *het zy den koning*, *als de opperſte maght hebbenden: het zy den ſtadthouderen*, *als die van hem gezonden worden*, *tot ſtraffe wel der quaadtdoeners*, *maar tot prys der geenen*, *die goedt doen*. daar de onderzaaten niets meerder verplicht zyn dan eene volmaakte gehoorzaamheidt, ontzagh, opbrenginge van ſchattingen, en byſtandt in allen noodt aan huune wettige overheden te bewyzen; beſtaande het ontzagh in eene volkoomene erkenteniſſe van hunne oppermaght, en eerbewyzinge aan hunne ingedrukte majeſteit: waarom zy *Pſalm* 82. *vers* 6. *Elohim*, Goden, en elders in de heilige bladeren *Sarim*, Princen, *Zekinim*, *Seghanim*, *Schoterim*, Oudſten, Opperheeren en Overſten genoemt worden; als mede in eene oprechte liefde en goetwilligheidt jegens dezelven, uitblinkende boven al in het bidden voor den welſtandt, en raadtſlagen der Overheeren naar het voorbeeldt van de Joodſche gevangenen en weghgevoerden naar Babel, die zelfs voor hunnen Heidenſchen Beheerſcher *Jerem* 29. *vers* 7. gelaſt worden door den Profeet den Heere aan te roepen, ende de vermaninge van Paulus 1 *Timoth.* 2. *vers* 1, 2, *en* 3. Vooral hebbe de Onderdaan zyne Overigheden in haare waereldtſche beſtellingen ende bevelen te gehoorzaamen, wyl *alle ziele de maghten*, *over haar geſteldt*, *onderworpen is*, als Paulus *Rom.* 13. zegt: *want daar is geen maght*, vervolgt de Apoſtel, *dan van Godt: ende de maghten*, *die daar zyn*, *die zyn van Godt geordineert.*

alzoo

alzoo dat die zich tegens de maght ſtelt, de ordinantie Godts wederſtaat: ende die ze wederſtaan, zullen over zich zelven een oordeel haalen: want de Overſten zyn niet tot een vreeze den goeden werken, maar den quaaden: wilt gy nu de maghten niet vreezen, doet het goede, ende gy zult lof van haar hebben; want zy zyn Godts dienareſſe u ten goede. maar indien gy quaadt doet, zoo vreeſt; want zy draagen het zwaardt niet te vergeefs; want zy zyn Godts dienareſſe, een wreekſter tot ſtraffe der geenen, die quaadt doen, daarom is 't nodigh onderworpen te zyn, niet alleenelyk om der ſtraffe, maar ook om der conſcientie wille. Al waare het zaake zelfs, dat hunne geboden naar onbillikheidt en hardigheidt ſmaakten, volgens de leſſe van den Apoſtel Petrus 1 *Petr.* 2. *vers* 18. *gy huisknechten zyt met alle vreeze onderdanigh den Heeren, niet alleen den goeden, maar ook den harden.* ende de voordraginge van Samuel aan het volk van Iſraël, begeerenden eenen koning over zich geſtelt te hebben. 1 *Sam.* 8. *vers* 10. en volgende. 't geene beveſtigt is *Exod.* 22. *vers* 28. alwaar Godt door Mozes den volke gebiedt: dat zy de Goden niet vloeken, ende de Overſten in hunnen volke niet zullen laſteren. en wederom door Salomon *Spreuken* 24 *vers* 21. *myn zoone, vrees den Heere, ende den koning: en vermeng u niet met hun, die naar veranderinge ſtaan: want*, wordt 'er by gevoegt tot een dreigende ſtraffe, *hun verderf zal haaſtelyk ontſtaan, ende wie weet hunner beiden ondergang?*

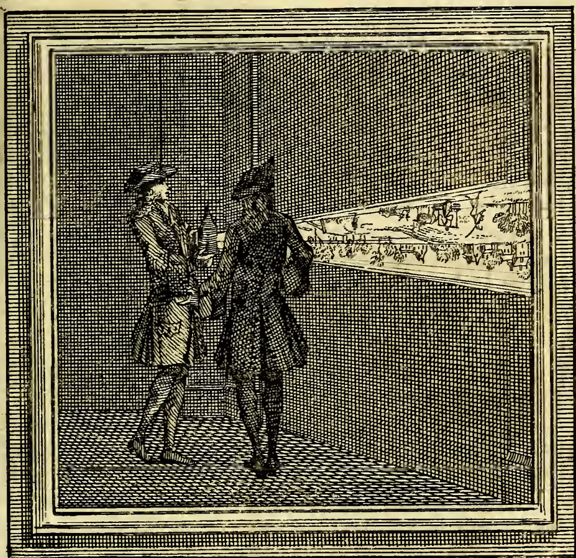
IEMANTS

IEMANTS WOORDEN VERKEEREN.

Perverſaque Fallit Imago.

Wat luſt geniet 't nieusgierige gezicht,
Als 't konſtglas, naar zyn' eigenſchap geſleepen,
En in het raam van een Lantaarn gegreepen,
  Maalt op den muur der kamer, voor het licht
Des daaghs geſtópt, een landtſchap met zyn' hoven,
  Geboomte en vee, zoo konſtigh als penſeel
Ooit ſchilderde, ſtont 't onderſt' hier niet boven,
  Of averechts 't gedeelte voor 't geheel,
Zoo leent een man, beroofdt van billyk oordeel,
  Zyn gretigh oor naar 't geen wordt aangebraght,
  Hoe zeer verdraaydt óf liſtighlyk bedacht,
Als ſlechts de zaak kan ſtrekken tot zyn voordeel.
  Of neemt zelfs luſt uit ſpóttens luſt, óf nydt
Op 's naaſtens reên en handeling te letten,
  En, waar de zin het eenighzins maar lydt,
Elks redenen in quaade plooy te zetten.
  Dóch hoe trouwloos ook haat en laſter woedt,
En ſchoonen glimp aan hun bedryf magh geeven,
De deugdt weet nooit van wanklen óf van ſneeven;
  Maar blyft in ramp en laſtring wel gemoedt.

Am-



—— *Ambiguæ si quando citabere testis,*

Incertæque rei, Phalaris licet imperet, ut sis

Falsus, & admoto dictet perjuria tauro:

Summum crede nefas animam præferre pudori,

Et propter vitam vivendi perdere causas.

JUVEN. Sat. 8.

I*k hebbe my voorgezet, ik wil my hoeden, dat ik niet zondige met myne tonge.* zegt de koninklyke Harpenaar; *want, indien iemant in woorden niet ſtruikelt, die is een volmaakt man, maghtigh om ook het geheele lichaam in den toom te houden*, gelyk de Apoſtel Jacobus in het tweede hoofdtſtuk van zynen algemeenen zendtbrief betuigt. het komt my ook als eene beveſtighde waarheidt voor, dat niets den menſch in meerder kleinachtinge brengt, dan dat men zoo wel in zyne woorden als werken betoont een menſch te weezen, en dat niets meerder verachtinge toebrengt, dan zich aan beeſtelyke driften van onmatige gramſchap, dollen haat, en vyandtlyke vervolginge zyner evenmenſchen over te geeven. onder andere uitwerkzelen van haat en vervolginge, hier te vooren uitvoerighlyk naar maate van ons klein beſtek ten toon geſtelt, heeft al mede zyne plaatze het verdraaijen ofte verkeeren van eens anders woorden tot beſchuldiging ofte beſpottinge van den zelven: Dus vinden we by den Evangeliſt Johannes in zyn tweede hoofdtſtuk, hoe Chriſtus de verkopers en wiſſelaars uit den tempel gedreeven, en op de vrage der Joden, waarom hy zulks deedt, geantwoordt hebbenden: *breekt deezen tempel, ende in drie dagen zal ik denzelven oprechten.* 't zelve door zyne vyanden van den uiterlyken tempel te Jeruzalem opgevat is, daar de Heilandt van den tempel zyns lichaams ſprak. 't welke ook naderhandt in deszelfs te rechtſtellinge voor den Joodtſchen Raadt valſchelyk door twee getuigen hem voorgeworpen is geworden Mattheus 26. vers 61. welke zeiden: *deeze heeft gezegt, ik kan den tempel Godts afbreeken, ende in drie dagen den zelven opbouwen.* Ende wederom in deszelfs allerbitterſte lyden tot zyne beſpottinge verdraait is geworden, als te zien is Matth. 27. vers 40. en Marcus 15. vers 29. en 30. daar de wet

Godts

Godts Exodus 20. uitdrukkelyk zegt: *gy zult geen' valſche getuigeniſſe ſpreeken tegens uwe naaſten.* en Salomon Spreuken 6. getuigt, dat de Heere deeze zes haat: *Hooge oogen, een valſche tonge, en handen, die onſchuldigh bloet vergieten, een herte, dat ondeugdtzaame gedachten ſmeedt, voeten, die zich haaſten, om tot quaat te loopen, een valſchen getuige, die logen blaaſt, en die tuſſchen broederen krakeelen inwerpt.* en wederom Spreuken 12. vers 22. ſchryft dezelve koning, *valſche lippen zyn den Heere een grouwel.* wat is 'er evenwel hedendaags gemeener, zoo voor den Rechter in twiſtzaaken, als in de gezelſchappen ontrent het verhaalen van voorgevallene zaaken en vertellingen, waar toe de verſcheide betekeniſſe van onze nederduitſche woorden een wyde deur opent? een aardigh puntdichje van C: van Ryſſen kan ik niet voorbygaan uit het eerſte deel zyner Snel- en Punt-dichten. dus luidt het:

Een ſnoo doortrapte fielt vondt eens een voordeur open,
En was in ſtilligheidt de trappen opgeloopen,
Maar wyl daar iemant vondt, die vroeg, wat zal dit zyn?
Zoo zey hy, goede vrindt, neem niet myn doen voor evel,
Ik vólg nu maar de les, die voor ſtaat aan de gevel,
En *zoek de dingen* (als gy ziet,) *die boven zyn.*

natuurlyk vertoont de geleerde Buchananus in zyn treurſpel de Dooper, volgens de vertalinge van J. de Dekker, deeze konſtenaryen, door Herodes den Dooper Johannes voorwerpende, 't geene de Joodſche aanklagers van zyne leere valſchelyk over- en aangebraght hadden, in deezer voegen:

o 'k Zal

'k Zal de oorzaak van dit zwaar, dit algemeen beklagh,
Zoo kort eens openen en bondigh, als ik magh.
Gy vaart in 't openbaar, als wildt en uitgelaaten,
Met bitter ſchelden uit op allerhande ſtaaten:
Het vólk, der oude zeên en wetten onbewuſt,
Bedriegt gy jammerlyk, wanneer gy niet en ruſt
Van nieuwe dwalingen, vol gift en gal, te braaken:
Met woorden, die naar twiſt en dollen oproer ſmaaken,
Verzwakt gy te gelyk den grondt van deezen ſtaat,
En de algemeene ruſt: nu leert gy den ſóldaat
Nóch op zyn' Overſten, nóch hun' bevelen paſſen,
Dan wederom het vólk den keizer tegenbaſſen,
Wanneer gy 't Graau alom van nieuwe Ryken preekt,
En met verlóſſingen van 't jók der Vremden ſmeekt,
En helpt door, ik en weet, wat ydele hoop, aan 't woeden,
Die dolle en uit 'er aart weerſpannige gemoeden.
En juiſt als hadt men hier nógh niet genoeg verdriet,
En rampen uitgeſtaan, en ſchroomt gy, dwaaze, niet
De Roomſche wapens weêr te tergen met uw' treeken:
En hoe gy mynen rug verſchoont van laſterſteeken
Bevroede ik lichtelyk, nadien gy my te ſpyt
Myn Bruilóft my zoo ſtout in 't aangezicht verwyt.
Gy hebt den haat des vólks gezócht op my te ſpitzen:
Ja tegens my gepoogt myn' Broeder op te hitzen.

maar zy moogen het doen, wie dat zy ook zyn, zy betoonen middaghklaar, dat zy het zeggen van den keizer Marcus Aurelius of niet geweeten hebben, ofte zulks verwerpen, dat namentlyk de wysheidt van den menſch

mensch in drie zaaken bestaat, als in wel met Godt, met zich zelven, en zyne medemenschen te handelen. en zekerlyk die zulks het volkomenste betracht, en te werk stelt, heeft het waare middel gevonden, om veele moeijelikheden te ontwyken, en zich in de hooge achting te brengen, van een wys man te zyn, die, zich van den haat der nydigen een spiegel maakende, om zyne gebreken te verbeteren, en het quaadtspreeken voor te koomen, zyne bedryven aan de rede toetst, ende zich zoo standtvastigh aan haare zyde houdt, dat geenige drift of dwingelandisch geweldt hem daar van de geringste schrede doet afwyken, wyl hem overbewust is, dat wel te leeven het eenighste middel om lang te leeven is; dat Godt den zulken een vaderlyk harte en liefde toedraagt, en een deugdtzaam man alleenigh met verongelykingen en tegenspoeden bezocht wordt, opdat zyne deugdt des te klaarder uitblinke, en hy zyne kraghten te beter beproeve, die niemant, welke altoos gelukkigh is geweest, en geene verongelykingen geleden heeft, zelfs kent: wes Seneca de Provid. cap. 4. zegt: *miserum te judico, quod nunquam fuisti miser. ik oordeel u ongelukkigh, om dat gy nooit ongelukkigh geweest zyt.* en *calamitas virtutis est occasio. tegenspoedt is de proefsteen ofte de oorzaak van het blinken der deugdt.* daar onze valsche beschuldigers ofte woordenverkeerders, het zegenryk gewas der rede door onvruchtbaare en stekelige doornen van onbetoomde hartstochten laatende verstikken, ten opzichte van hun gemoedt niet zonder reden van den voortreffelykſten Wysgeer Boëthius wilde dieren genoemt worden, schoon zy de uiterlyke gedaante van menschen behouden. Het woordt beschuldiging zelfs, in een' quaaden zin genoomen, komt ons in de Schriften des Ouden Verbondts voor met de benaming van *Sitnah*, *Genes.* 26. *vers* 21. in *Esdr.* 4. *vers* 6. afkomende van het woordt *Satan*, *hy is tegenpartydigh, hy beschuldigt.* waar van wederom

derom 't woordt *Satan*, *een vyandt* : als onder anderen gezien kan worden *Job* 1. *vers* 6. 1 *Sam*. 29. *vers* 4. en 2 *Sam*. 19. *vers* 23. zodat dusdanige beschuldiging, als partydigh, van weinigh aanmerking by weldoorkneede harzenen is, die als welgewapende Honighbyen door het allerdichtste spinnewebbe heenvliegen, waar in geringe soorten van vliegen ende muggen blyven hangen, en verstrikt blyven; ook geene de minste werkinge doet op menschen van goede stellinge en bescheiden oordeel, die, der quaadtaardigen lastertaal hoorende, zulks ontveinzen, ende daar door verstompen, even gelyk een steene muur, of andere harde stoffe den tegens zich uitgeschooten pyl niet alleenlyk afstoot, maar ook dikwyls op den boogschutter te rugge kaatst, en den zelven quetst; maar deeze quaadtaardigheidt is echter dies niet te minder afschuwelyk, nadien minverstandige lieden, die onmeetelyk ver de waare Wysgeeren in getale overtreffen, zodanige behandeling niet alleen verfoeijen, maar ook zelfs genegen zyn te wreeken, verkeerdelyk opvattende 't zeggen van den ouden Kerkeleeraar Basilius Epist. 65. *dat men op iemants lasteren niet behoordt te zwygen*, en alwillens overslaande zyne gegevene reden van dat bedryf, te weeten, *om de logen geen vryen loop te laaten*, *en de geenen*, *die daar door verstrikt zyn*, *in hunne dwaalinge te laaten steeken*, *maar niet*, *om ons met lasteren te wreeken*. wyl het volgens den Historyschryver *Thucydides lib*. 1. eerlyk is den vrinden hunne misslagen aan te wyzen; maar een zekere blyk van vyandtschap hen te beschuldigen: waar mee de *Cicero lib*. 2. *de Offic*. overeenstemt, schryvende *niets komt minder met de menschelykheidt overeen*, *dan dat men de welsprekendtheidt*, *van natuur tot welstand en bewaaringe der menschen verleendt*, *tot beschadiging en vernielinge van onschuldigen misbruikt*. 't is buiten tegenspraak zelfs beter niets te doen, als tegens de plichten van de voorzichtigheidt bezigheidt te zoeken, en

dus

dusdanige verwarringen te maaken, die dikwyls doodelyke gevolgen hebben, en ten minſten de achting en goedtwilligheidt der lieden doen verſterven, daar het de rechte ſtyl van het burgerlyke leven is, dat men anderen eert, indien wy geëert willen weezen; daar de beleeftheidt het voornaamſte deel is van wel te konnen leeven, en de afkeerigheidt, zonder dat gy die zoekt, meer dan genoeg komt.

EENZYDIGHEIDT.

Non sors, sed pondera vertunt.

De lósse jongeling,
Vorzót op 't dóbbelen, met kaart en taereling,
Vindt zich hier gansch bedroogen
Door 't telkens werpen van zeer laage en weinige oogen
In zyne meening van te winnen koek óf geldt;
Wes hy op 't smakbórdt scheldt,
En meenend', dat 't geval hem beter kans zal leenen,
Schudt en omhutzelt hy, zoo veel hy kan, de steenen;
Maar óf hy hardt óf zacht haar uitwerpt, 't is al een,
Wyl de ingegoote stóf drukt 't hoogh getal beneên.
Van deezer steenen aart zyn heeden ook veel' luiden,
Die wat men hun beduiden,
En tegenwerpen magh voor reden en bescheidt,
Vol waan en kóppigheidt
Van hun gedaane keur en stuk nooit zullen wyken,
Hoe veele en klaare blyken
Van hun verkeerdt begrip zich opdoen, en beleidt,
Wes ieder een hen schuwt om hunne eenzydigheidt,
En, als een dóbbelaar versoeit de valsche steenen,
Lacht met den kreup'len dwaas, die geenen kruk wil leenen.



Homine imperito nunquam quicquam injuſtius:
Qui, niſi quod ipſe fecit, nihil rectum putat.

TERENTIUS in Adelph. Act. 1. Scen. 2.

Aan beide zyden mank te gaan, aan weerkanten te hinken, en mooy meutje te ſpeelen, het zy in den dagelykzen ommegang, of in de behandeling van 's landts zaaken, en woelende tweeſpalt der onderzaaten, is altoos voor een zeker bewys van een gering ofte geraakt verſtandt gehouden, ende een dubble tonge te gebruiken voor een klaare blyk gehouden van een bedriegelyk gemoedt: Dus is het ook een klaarlichtende ſpiegel van ſtyfhoofdigheidt en eenzinnige harzenen, dat men in alle voorkoomende zaaken en redeneeringen zich eenzydigh betoont, (even gelyk de vervalſchte dobbelſteenen, die, hoe lang ze ook omgehutzelt mogen worden, en hoedanigh uitgeworpen, echter of hooge, of laage oogen zullen loopen, naar dat zy aanbeſteedt zyn te maaken, zonder eens tuſſchen beiden te loopen) ende dat men door zyne driftigheidt genoegzaame blyken geeft aan wat vuur men zich warmt; dat men onbezuisdt toeloopt in party te kiezen, zonder de redenen van de tegenparty te willen aanhooren, en de billikheidt liever geweldt wil aandoen, dan dat men een ſtroo breedt van zyne dwaaze verkiezing en opzet af zou wyken; daar een oprecht man, weetende dat de wysheidt al het geluk des levens maakt, gelyk het onverſtandt de ſpringkader van alle tegenſpoeden is, nooit zuchtdragende is, zich altoos naar de zyde der rede keert, ende, die geſmaakt hebbende, zich daar aan ſtandtvaſtigh houdt, geheel anders dan de eenzydige lieden doen, die zich hardtnekkigh aan de eens begreepene zaaken houden, en ongegrondt alles, wat daar buiten of tegen aan loopende is, haaten, meenende dat aan hunne verkiezinge ende goedtkeuring de volmaaktheden afhangen, en hunne keur volkomen is, wanneer zy maar by zich zelve vergenoegt zyn, ſchoon zodanige eigen' achting door een algemeene verachting van verſtandige lieden

den gestraft wordt, ende hunne zaaken bederft. dus zingt de Ridder Westerbaan in zeker Antwoordt aan Gerardt Brandt:

Op't allerscherpst te gaan, is altydt geen verstandt,
'T gebeurt wel, dat men't schip behoudt met wat te lichten.
Zy werpen't ook wel om, die nimmer willen zwichten.
Den yver van Gódts huis heeft iemant wel verbrandt.

Eenzydigen letten wel op eens anders handelingen en woorden, maar met wangunst, en verachten alles, indien die ander niet van zyn gevoelen is, schoon hy de rede zelfs op zyn zyde heeft, en zyne redenen vol van gerechtigheidt, en van doorkneede harzenen goetgekeurdt zyn, om dat eens anders billikheidt en goede verkiezinge een verwyt schynen te doen aan hunne onrechtmatige bedryven en qualyk gedaane keur, die zy uit koppigheidt en opgeblaze laatdunkentheidt nimmer willen veranderen, koomende uit deezen eenzinnigen aart niet zelden groote verbitteringen voortspruiten tot een doodelyk verderf van de vrindtschap, het waarachtige ciment ende zout van de menschelyke zamenwoningen. zoo verhaalt de groote Rotterdammer in zyne gedenkwaardige spreuken lib. 3. hoe Diogenes Cynicus en Aristippus, om hunne verschillende levenswyze, elk de zyne voor de beste houdenden, elkander gestadigh veracht en bespot hebben, ende, daar Diogenes Aristippus des konings hondt noemde, om dat hy by Dionysius, koning van Sicilie, zyn hof maakte, Aristippus hem wederom voor een wildt beest uitscholdt, zeggende: *zoo Diogenes zich naar de koningen wist te schikken, zoo zou hy geen raauwe kruiden behoeven te eeten.* waar tegens deeze wederom hem toevoegde: *en indien Aristippus met raauwe kruiden vergenoegdt waar, zoo zou hy des konings hondt niet zyn.* de wyze Seneca geeft ons *in lib. ad Serenum cap.* 1. een diergelyk bewysstuk in het woe-

den van een oproerigh gedeelte des Roomſchen volks tegens den allerwyſten Cato; want deeze groote man, (dien zyne tydtgenooten niet ter degen gekent hebben, wyl zy hem, die Cæſar, en Pompejus verre te boven gong, verre beneden Vatinius, dien algemeenen haat des volks, gerekent hebben,) zekere nadeelige wet voor de Roomſche Vryheidt niet willende toeſtemmen, ende helpen maaken, heeft onder allerhande ſmaadtredenen en beſpottingen van het opgeruide, ende zyne tegenpartyders volgende, graau, zich van de markt zien weghdryven, zynen tabbaardt ſcheuren, en van alle kanten beſpuuwen, en met vuiligheden bewerpen. Hoe wyſlyk handelt hy dan, die in de byzondere twiſten het ſpel ſlechts aanziet; want hy kan weghgaan, wanneer het hem luſt, daar de geenen, die meede van 't ſpel zyn, niet toegelaaten wordt, dan met verlies van 't zelve ſpel, heen te gaan? Wat een groote Heerſchappye bezit hy niet, die over zich zelven en zyne hartstochten het meeſterſchap voert, daar de geeſt ziek wordt, als de driften de overhandt neemen, en welk een voordeel bekoomt hy niet, die voorzichtelyk alle verbinteniſſen mydt, nadien de eerſte verbintenis gemeenelyk eene veel grootere naar zich trekt, daar eene ſteilte bezyden aan gelegen is, alwaar de onbedachtzaame verkiezers en eenzydige bemoeiallen in het einde de vergeldinge hunner dwaasheidt vinden, ende ter nederſtorten? 't is voorzekerlyk een groffe dwaling van dusdanige lieden, dat zy in hunne verkiezingen minder achtgeeven op de billikheidt, als op hun voordeel, ofte minder de rede, dan hunnen aart en verkeerde driften, involgen. waar op de Philiſoof Ariſtippus het oog ſchynt gehadt te hebben, wanneer hy zeide zich niet genoeg te konnen verwonderen over de verkeerde handelingen der menſchen, als die in het koopen van huisraadt het zelve eerſt ter degen rontom bezagen, ende in het verkiezen van vrinden niet letteden op der zelver le-

levenswyze en gedragh, daar grooter voordeel en noodtzakelykheidt in getrouwe vrinden, dan in huisraadt, gelegen was Van beteren aart en bedryve was Ariſtides, bygenoemdt de rechtvaardige, Veldtoverſte der Atheenſche Republyke, als dewelke, zyner bequaamheidt in het beſtieren van 's Landts zaaken overgenoeg bewuſt, en weetende, dat het kiezen en houden van eenige vrinden, verplichtingen geeft, omme zich ten hunnen opzichte veeltydts eenzydigh te dragen, alle verbinteniſſen geſchuwt heeft, omme nimmer hunnenthalve iets te doen, dat onrechtvaardigh was, ofte iets after te laaten en te verzuimen, dat hy oorbaar voor den ſtaat moghte rekenen. evengelyken afſchrik betoonde de geſtrenge, doch met een ook ſchrandere M: Cato, van het verkiezen, en zich verbinden aan eenige party te hebben; want in de ſmeulende tweeſpalt tuſſchen Cæſar en Pompejus, door Munatius van Pompejus wegen aangezocht, om zyn eene dochter aan dien grooten krygsman, en zyne andere dochter aan deszelfs zoon ten huwelyk te willen beſteeden, heeft hy zulks ten eerſten van de handt geweezen, belaſtende hem daar nevens Pompejus te zeggen, dat hy, Cato, door geene vrouwen te krygen waar; dat hem nochtans deszelfs genegentheidt lief was, en hy hem zyne vrindtſchap, die veel ſterker dan het zwagerſchap zoude zyn, beloofde en verzekerde, zoo lange hy het nut van den Staat bevorderde, maar dat hy geene gyzelaars en pandtslieden tegens het welweezen van de Republyk ende zyn vaderlandt ooit aan iemant geeven zoude.

YDELE WENSCHEN.

Umbram pro corpore captat.

Hoe verre is hy verdwaalt, die nimmermeer te vreden
 Met zyn verkregen lót, den Hemel moeilyk valt
Met zich verderf'lyke, óf onnodige gebeden,
 En slechts gelukkigh houdt, die op den rykstroon bralt;
Wiens wenschen zonder grond, uit av'rechts ongenoegen,
 En snoô begeerlikheidt gebooren en gebroedt,
Hem, als vórst Mydas 't gout, oneindigh zouden wroegen,
 Zoo Gódt haar gaf gehoor, en matigh vondt, óf goedt,
En hem zyne ydelheidt ten laasten doen beklagen,
 Gelyk den jongeling, op 't nevenstaand' taaf'reel
Door *Schynvoets* etsnaaldt ons zoo konstigh voorgedragen,
 Een' schaduw vólgend', en gedeelte voor 't geheel:
Hy loopt uit al' zyn' maght, om zyne wensch te erlangen,
 Geen zweet óf moeyigheidt vertragen zynen loop,
En echter, hoe vaak hy zyn' schaduw meent te vangen,
 Zoo vliedt ze telkens, en bedriegt zyn' ydlen hoop.

Ever-



Evertere domos totas optantibus ipsis
Di faciles. nocitura toga, nocitura petuntur
Militia. torrens dicendi copia multis,
Et sua mortifera est facundia. viribus ille
Confisus periit admirandisque lacertis;
Sed plureis nimia congesta pecunia cura
Strangulat, & cuncta exsuperans patrimonia census,
Quanto Delphinis balæna Britannica major.

JUVEN. *Sat. x.*

De Lacedemoniërs hadden oudttydts eene vaste gewoonte van hunne Goden te bidden, dat zy hun 't vermoogen wilden geeven, om verongelykingen te konnen verdragen, ende den oprechten ende goeden niets anders geliefden te verleenen, dan het geene eerlyk was. waar mede Socrates overeenstemde, zeggende, dat men van de Goden niets begeeren en verzoeken moest, dan het geene betamelyk was, nadien den zelven overbekent waar, wat den mensche heilzaam was, ofte niet, schoeijenden den Filozoof Diogenes Cynicus al mede op denzelfden leest; want hoorende zyne tydtgenooten zich dikwyls over de Fortuin beklaagen, als 'er iets tegens hunne wenschen en gebeden uitgevallen waar, berispte hy dezelven, zeggende, dat de menschen veel eerder te beschuldigen waaren, als die van de Fortuin alleenigh verzochten 't geene hun goedt dacht, en in der daadt niet goedt was; daar, by aldien zy aan de Goden overlieten hun te geeven, 't geene die voor hun het dienstighst oordeelden, de Goden hun dat zekerlyk geeven zouden. 't geene Juvenalis mede in zynen tydt den Romeinen geraaden heeft in zyn tiende schimpdicht, alwaar hy zich volgens de vertalinge van den heere van Brandtwyk aldus laat hooren:

Wel, zegt gy, is het dan verbooden aan de menschen,
Iets van de groote Goôn te bidden, ófte wenschen?
Zoo gy myn' raadt begeert, beveelt de zórg aan haar.
Zy weeten zelver best wat dat u dienstigh waar.
Voor 't geen ons meest behaagt, om naar ons lust te leeven
Zal ons de Hemel en de wyze Goden geeven,
Het geen ons 't zalighste is, en oorberlyk, en goedt.
Zy minnen meêr den mensch, als hy zich zelven doet.

En zekerlyk, wanneer men de oorzaak der dagelykze wenſchen naſpoort, zal men deeze ſtellingen, hoewel van Heidenen gemaakt, en aangepreezen, onwraakbaar ende navolgens waardigh bevinden, want het geene in waarheidt geen het minſte goedt behelſt, maar alleenigh goedt ſchynt, als of zulks het waare goedt was, wordt gemeenelyk gewenſcht, en dat bekoomen hebbende, ſtrekt men zyne begeertens al voort tot andere zaaken uit; waar uit dan genoegzaam gezien kan worden, dat hunne wenſchen ydel, ende geenzins om het waare Goedt gedaan zyn, nadien het waare Goedt zodanigh is, als Boëthius in 't derde boek zyner Vertrooſtinge der Wysgeerte overdeftigh aangemerkt heeft, dat men daar niets by, of boven wenſchen kan, als men 't verkregen heeft; want indien daar iets aan ontbreekt, kan zulks het hooghſte Goedt niet zyn, dewyl 'er iets buiten weezen zoude, dat men wenſchen moght. Hoe dwazelyk en onbedacht worden dan de meeſte wenſchen niet gedaan uit onvergenoegtheidt over zyn lot, ſchoon 'er niets elendighs is, dan wanneer men 't zich inbeeldt, en het geluk, dat buiten gezocht wordt, binnen ons zelven te vinden is? Zoo loopt en grypt de Jongen, maar vergeefs, naar de ſchaduwe van zyn eigen lichaam; zoo hapt een hondt in het water naar de ſchyn van een ſtuk broodts, dat hy in zyn bek heeft, en waar van hy reets meeſter is. In twee ſoorten zou men de ydele wenſchen verdeelen konnen, te weeten in zulke, die tot eigen' voordeel, en in die tot nadeel van anderen gedaan worden, behoorende tot de eerſte het begeeren van overvloedige Rykdommen, beſtieringe van Staaten, of Ampten, Roemruchtigheidt, Schoonheidt, Genot van allerhande luſten, een welgegoeden Echtgenoot, een langdurigh leven, en diergelyke zaaken meerder; Ende tot de tweede ſoorte het bidden om den doodt zyner ouderen of vrinden, tot het bekoomen hunner goederen; om 't doorbreeken van opgezwolle

wa-

wateren tot vernielinge van iemants landeryen , om gelegentheidt te erlangen tot wraakoeffening aan zyne vyanden , en wat dies meêr is. welker belachelykheidt de ſcherpe en vrymoedige ſchimpdichter Juvenalis, in zyn tiende Hekeldicht in den vollen dagh zet, ende op een hooghdravende wyze doorhaalt, daar nevens vertoonende , hoe dikmaals den menſch zyne gedaane en bekoomene wenſchen ten verderve of ſchande geſtrekt hebben. dus begint hy dan volgens de vertalinge van den Heere van Wulvenhorſt, Mr. Laurens Bake:

Van daar het daghlicht ryſt, tót daar 't in zee zyn gloedt
En glanſſen dooft, is ſchier geen menſch, die 't waare goedt
Van 't ſchyngoedt onderſcheidt met onbeneveldt oordeel.
Wie geeft de rede plaats in hoop óf vrees? wat voordeel,
Wat winſt vernoegt hem , ſchoon het al naar wenſch bedeeg?
Wien rouwt zyn' arbeidt niet, en wenſch, die hy verkreeg?
Geheele ſtammen zyn dus zelfs op hun gebeden
Van de Oppergoôn verhoord, tót in den grondt vertreeden:
Men ſmeektze om zyn bederf, en haalt, van brein beroofdt,
In vreede en oorlógh zelf de plaagen op zyn hoofdt.
Dus kon welſprekentheidt door kraght en drift van woorden,
Met konſt aan een gevoegdt, den Redenaar vermoorden.
De ſtrydtbre Milo, zich verlaatende op zyn' kraght
En reuzeſpieren , ligt gevelt en omgebraght.
Nógh meerder zagh men 't geldt, met veel gevaar en zórgen
Vergaârdt, gelyk een beul, zyn eigen heer verwórgen,
Om dat zyn ſchat zoo verre alle and'ren overtreft,

Als

Als boven den Dolfyn de Walvisch zich verheft.
Dus wierdt in Nerôs eeuw 't hóf van Longyn geslooten;
De ryke Seneca ten lusthuize uitgestooten,
En Lateraans paleis omsingelt met een stoet
Van die, op moordt verhit, vast vlammen op het goedt.
Geen krygsvólk deert óf plaagt die stil en eenzaam leeven.
Draag maar een' zilv're kroes,en ga u 's nachts begeeven
Op reis, gy zult vol schrik voor zwaardt en spiessen gaan,
En vreezen 't lillendt riet by 't schynzel van de maan.
Die niet verliezen kan, magh by de Rovers zingen.
Nóchtans men wenscht, men bidt schier om geene and're
dingen,
Als geeft ons rykdom, Goôn! geeft dat ik uit myn schat
Meêr geldts op renten zet dan iemant in de stadt.
Maar uit een aarden kóp wordt geen vergif gedronken.
Vrees dan,wanneer gy drinkt,in goude schaal geschonken,
Met êel gesteent' bezet, een' muskadellen wyn,
Die in het wyde gout u toegloeit, dat venyn.

En verder:

Al wat men wenscht, en met gebeden vroeg óf spade
De Goden vergt, is niet dan overvloedt en schade.
De hooghste trap van staat, daar steets de nydt op bikt,
Een reeks eertytels, lang en weits byeengeschikt,
Heeft meenigh uitgeschopt, van geldt en staatzucht dron-
ken:
Hier rukt het touw omver uw beeldt,'t welk tróts te pron-
ken
Op markt en straaten plagh: de byl, de hamer slaat

Aan

Aan ſtukken paardt en kar, die nimmer eenigh quaadt
Bedreeven, en men ziet der hengſten beenen breeken.
Daar ruiſcht nu in de ſmis het vuur, door windt ontſteeken,
En ſmelt het hoofdt, weleer van yder aangebeên,
En die Sejaan, zoo groot, zoo maghtigh, berſt daar heen.
Men giet een pót, een kruik óf ſchotel, klein van waarde,
Van 't aanſchyn, naaſt den Vórſt het meeſt ontzien op aarde.
Men moet bekennen, dat Sejaan nógh niet verſtondt,
Wat hier te wenſchen ſtaat; hy, die zich onderwondt,
Van heerſchzucht opgehitſt, te ſtaan naar groot vermogen
En rykdom, bouwde zich te reukeloos een hoogen
En ſteilen tooren, om van dat verheven dak
Te ſtorten naar beneên met vreeſſelyker ſmak.
Wat kon de Craſſen en Pompeên ter nedervellen,
En die de Romers dorſt met geeſſelſlagen queilen?
Was 't niet de hooghſte trap, met moeite en konſt gezócht,
En ſchadelyke wenſch van 't ſlinks geval volbróght,
Dat op hun ſmeeken gaf het lang gewenſcht bederven?
Dus ziet men zelden Vórſt en dwingelanden ſterven
Aan eigen doodt: meeſt ſteekt de moordt hun hartâar af,
En zendt ze, in 't bloedt verſmoordt, naar 't al verſlindendt graf.
Dus leer uit hunnen val, hoe heerſchluſt in het ende
Haar' troetelkinders plaagt met jammer en elende.
Verlengt myn leven, geeft dat ik veel' jaaren tel,
O Goden! bidt gy, ziek en ongedaan, zoo wel,
Als die gezondt en fris een vrolyk aanſchyn dragen:
Maar

Maar wat al zwakheên, wat al onverwachte plaagen
Brengt ouderdom niet mede? een gemelyk gelaat,
Dat nooit zich zelf gelykt, maar nors en donker ſtaat.
Voor gladt en helder vel een dorre huidt vol vouwen,
Hangwangen, als men ziet een oude moeraap klouwen
Haar' ruige rimpels, daar Tabraka zich vertoont,
En uitrekt langs het ſtrandt, dat zy met palmen kroont.
Wat ziet men onderſcheidt in veele Jongelingen!
Deeze is veel ſchooner dan een ander, die in 't ſpringen
En worſt'len ſterker; maar alle oude, een zelve ſtaat
Van wezen en een ſtem, die pas geluidt meêr ſlaat.
Lenoor, om 't heil haars kindts tót welluſt toe vol zórgen,
En ganſch bekommerdt van den avondt tot den mórgen,
Wenſcht haaren zoon wat min', haar' dochter meerder
ſchoon.
Zoude ik niet aan myn kindt toewenſchen de ed'le kroon
Van ſchoonheidt, zeidt ze. want Latone, als opgetogen,
Schiep eertydts groot vermaak in haar' Dianaas oogen.
Maar leer eerſt, hoe Lucreen, gedómpeldt in 't verdriet,
Die ſpoorelooze wenſch u afraadt, en verbiedt.
Zoo hadt de maagdt Virgyn, heel graag en zonder pruilen
Voor Rutils bochel haar ſchoon aanzicht willen ruilen,
Haar' netgevórmde leên geſchonken aan Rutil.
Een ſchoone Jongeling, hoe zedigh ook, en ſtil,
Heeft altydt ouders, die bezórgdt in duizendt vreezen
Hun leven ſlyten om dien zoon, van elk gepreezen.
Zoo zelden houden ſchoonte en kuisheidt in één lyf
Lang vreedtzaam woonplaats, en eendraghtigh haar ver-
blyf.
Een Jongeling, door ſtaat óf geldtzucht aangeſteeken,
Van minnedrift vervoerdt, vermoeit met laſtigh ſmeeken
Den Hemel om een wyf, en kinders uit die trouw:
Dóch 't is den Goôn alleen bekent, wat kindt, wat vrouw
Hem zal gebeuren, en óf niet na 't angſtigh toeven,
Als hy zyn wenſch erlangt, die wenſch hem zal bedroeven.

Van erger natuur zyn evenwel de onruſtige begeertens der Geldtgierigen en haatdragers, hunne naaſten niet liefhebbende als zich zelfs volgens het groote gebodt des Scheppers, maar vervolgende als verwoede wolven, vermits zy het hooghſte goedt in het na zich haalen en bezitten der grootſte rykdommen ſtellen, waar in nochtans geen wenſchelyk of wezendtlyk goedt te vinden is, nadien zy den goeden niet altydt toegevoegt worden, ende dien zy toegevoegt werden, niet goedt ofte ſtandtvaſtighlyk gelukkig maaken. 't welke van Boëthius in het tiende gezang van zyn derde boek aldus beveſtight vinde volgens de vertalinge van den Heere Gargon:

Laat de Taag met goude toomen
'T gout omwent'len in het ſtroomen,
En laat Hermus waterkant
Schitt'ren van het dierbaar zandt;
Laat vry de Indus vloedt verzengen,
Wit en groen geſteente mengen,
En voortſleepen al die pracht,
Daar een vórſt'lyk hoofdt op wacht:
'T kan het zieloog niet verlichten,
'T kan geen' menſch tót deugdt verplichten,
Maar benevelt zyn gedacht'
Door glansryke toverkraght.
'T magh in 't oog bekoor'lyk blaaken,
'T magh der dwaazen ziel vermaaken,
Als hun ſchat zyn, en hun weeld':
'T is in 's aardtryks ſchoodt geteelt.
'T licht, dat licht gaf 's hemels boogen,
Kan 't zielduiſter niet gedoogen.
Die een ſtraal daar van verwerft,
Zegt, dat Febus ſtraalen derft.

nogh des te ſnooder en afſchuwelyker zyn daarenboven der baatzuchtigen wenſchen, omdat zy de quaade renke

ke hunner begeertens betoonen te kennen, door dezelve ſtil en mompelende den Hemel voor te draagen, om dat zy zich ſchaamen dezelve overluidt te doen voor de menſchen, en alzoo het gemeene gebruik der Romeinen, om al mompelende en ſtil te bidden, misbruiken tot ſchandelyke gebeden. 't geene Seneca lib. 2. de Benef. beveſtight, ſchryvende: *vota homines parcius facerent, ſi palam facienda eſſent: adeo etiam Deos, quibus honeſtiſſime ſupplicamus, tacitè malumus & intra nosmet ipſos precari. de menſchen zouden vry wat minder gebeden doen, indien zy die overluidt moeſten verrichten, maar nu wil men de Goden liever al mompelende, en by ons zelfs aanroepen, om dezelve te eerbiediger te bidden.* Perſius ſtelt deeze dwaasheidt in zyn tweede Schimpdicht in den helderen dagh aldus ten toon, volgens de berymde vertalinge van den Heere Emilius Elmeguidi:

Macryn, laat deeze dagh, die uw' reets hooge jaaren
Vermeert, en ſiert den kroon van uwe zilv're haaren
Als met een' nieuwen tak, vry aangetekendt zyn
Met roode letters: pleng, verheug uw' geeſt met wyn,
Gy zoekt voor geldt niets van de Goden wegh te draagen,
Dat gy in 't openbaar hun niet zoudt durven vraagen,
Gelyk als de Adel doet; die bidt maar ſtil en zacht,
En ſchaamt zich zyner beê. 't is niet in iemants maght
Het ſtil gemompel en gefluiſter uit de tempelen
Te weeren, en elk op de Gódtgewyde drempelen
Zyn hartsgebeên te doen uitſtorten voor de Goôn,
Dat iedereen het hoort. Men is nógh wel gewoon
Een goedt gemoedt, een goedt gerucht by alle menſchen
En ongekreukte trouw te bidden en te wenſchen
Met luider ſtem: maar kort daar na zoo bidt men ſtil:
Ach! dat de Goôn my tóch tót zoo ver eens myn' wil
Vergunden! dat ik móght myn ryken oom zien ſterven,
En dan van Hercules nógh deeze gunſt verwerven;
Dat ik in 't ploegens eens een' ſpaarpót, wel gelaân,

Móght vinden, en dien knaap, die juist voor my moet gaan
In 't erven van veel goedt, ter aarde móght besteeden,
Hy is dóch schurft, en heeft de Geelzucht door de leden.

en zekerlyk daar is geen minbytende zalve voor zulk een vervuilde wonde nodigh, om dezelve eenighzins te zuiveren; want hoe kan dit schaamteloos bedryf, 't geene hedendaags niet minder, als by Juvenalis tydtgenooten, standt grypt, anders genoemt worden? 't geene dies te verfoeyelyker nógh is, als 'er te meerder vertoogen tegen gedaan zyn; want Juvenalis zegt in zyn tiende Schimpdicht *vers* 356. niet alleen:

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.

Bidt om een rappe ziel in onverlemde leên,
En om een kloek gemoedt, dat alles kan vertreên.

maar Seneca vermaant ons *Epist.* 10. dat wy om een goede ziel, om den welstandt van ons gemoedt, en daar na van ons lichaam zullen bidden, leeraarende *Epist.* 72. dat een goede en gezonde ziele is, die volkomen met zich zelve te vreden, op zich zelve vertrouwt, die van alle de wenschen der menschen bewust is, als mede alle de weldaden, die gegeven en begeert worden. Voor al moet by ons in aanmerkinge tot ernstige navolginge koomen Agurs gebedt *Spreuken* 30. *vers* 7. 8. *en* 9. luidende: *twee dingen hebbe ik van u begeert: en onthoudt ze my niet, aleer ik sterve. ydelheidt ende leugentaale doet verre van my; armoede nochte rykdom geeft my; voedt my met het broodt mynes bescheidenen deels*; *op dat ik, zat zynde, u dan niet verlochene, ende zegge, wie is de Heere? ofte dat ik, verarmdt zynde, niet steele, ende den naame mynes Godts aantaste.* en zingt Juvenalis in het laaste van zyn tiende Hekeldicht tot een voorschrift van de wyze van bidden:

Op

——————— Op dat men met gebeden
De Gódtheidt eere biede, en haar met plechtigheden
Ten heiligh óffer wyde een zuiver middelrift,
Zoo eisch van haar dees ſchat en Góddelyke gift;
Een recht gezonde ziel in friſſe en wakk're leden,
Bidt om een vaſt gemoedt, dat van de ſchrik beſtreeden,
Nooit ſiddert voor de doodt; maar 's levens uiterſte endt
Vernoegdt voor een geſchenk van vrou natuur erkent;
Dat alle moeite en zórg kan uitſtaan, nooit bewoogen
Van gramſchap óf begeerte, en moedigh nagetoogen
Alcides heldeſpoor, zyn ramp en tegenſpoedt
Zou kiezen voor 't vermaak van dert'len minnegloedt,
En 't zachte pluimbedde, en wellustigh banketteeren
Van Vorſt Sardanapaal. Geloof me, 'k wil u leeren
Hoe gy bekoomen moogt een' onwaardeerbren ſchat,
Die elk zich zelven ſchenkt; hier ligt het rechte padt,
Alleen de heirbaan, om geruſt door deugdt te ſtreeven,
Als halve Goden, naar een eeuwighdurendt leven.
Het ganſche hemelsheir begunſtight ons beſtaan,
Zoo wysheidt ons geleide op vroomheidts heldebaan.

't welke Perſius in het einde van zyn tweede Schimpdicht naauwer toehaalt, zeggende:

Laat ons gerechtigheidt onſcheidtbaar zamenmengen
Met vroomheidt van gemoedt en Godtsdienſt, die beſtaat
In 't binnenſt van de ziel, geen uiterlyk gelaat,
Voeg by dit alles nógh een hert, dat edelmoedigh
Doorkneedt in deugdt is: zoo zult gy de Goden goedigh
Bevinden, om u al het geen, daar gy naar tracht,
Te geeven, ſchoon gy niet als meel ten offer braght.

ONTYDIGH ZWYGEN.

Et muſcas depellere neſcit.

Indien 't een misbruik is der Tonge, veel te ſpreeken,
Gódt en zyn' evenmenſch te laſteren, te ſmeeken
Uit een' verkeerden zin om tydelyken ſchat,
Met elk te Twiſten, elk te Wyten ſmet en kladt,
Met ſnorken, vuile reên en vloeken zich te ſtreelen,
En zyn bedreeven quaadt te ontſchuldigen en heelen,
Zich door Geveinſtheidt, Liſt, en Logen, ſchoon van ſchyn
Elks gonſt te winnen, óf 't verderffelyk fenyn
Van Dubbelhartigheidt en Wraak alom te toonen,
En elk te Tergen, Valſchbeſchuldigen óf Hoonen;
Niet minder dwaalt een man, die iemant ſtruik'len ziet
In leere óf leven, daar in vreugdt toont voor verdriet,
En dies hem nimmer houdt zyn' dwalingen voor oogen,
Nóch 't ſmertelyk gevólg op 't ernſtighſt komt betoogen:
Veel verder miſt hy nógh het waare redeſpoor,
Wien vrindtſchap óf geſchenk ſluit oogen en gehoor,
Die laauw en yverloos de wetten ziet verdraaijen,
Of 't wiſſelzieke vólk hoort valſche laſt'ring kraaijen
Op Vórſt en Leeraars, en Gódts wys beſtier verſmaân,
En echter tegens plicht blyft ſtom en ſtille ſtaan:
Hy is een beeldt gelyk, dat de uiterlyke leden
Van eenen menſch vertoont, maar geen gevoel óf reden,
En, ſchoon het oogen heeft en ooren, ziet nóch hoort,
En hoe een mugge ook ſteekt, zich niet verroert óf ſtoort.

Iniqua



Iniqua juxta & æqua ſunt ludibrio,
Et cum profari vera juſſit veritas,
Tacuiſſe vera ſæpe gaudent plurimi.
Si ſit legendum, ſi docendum ſcilicet
Reſponſa vatum & ſanctioris orbita,
Monſtranda vita, veſtra demum auctoritas
Eſt muta, muti non latratis hîc canes,
Circumfrementes veſtra non ovilia
Lupos abigitis.

BUCHANANUS.

Un aguja para la bolſa, y dos para la boca.
Eén ſnoer de beurs bewaaren kan,
Maar twee den mondt van vrouw óf Man.
zeggen de Spanjaardts; en zekerlyk daar is geen deftiger welſprekentheidt, als een voorzichtigh zwygen; want
Die zwygt en denkt
Wordt niet gekrenkt.
maar is 'er een zwygkonſt, daar is ook een zwygſchade. men vindt immers menſchen, die te koppigh of hovaardigh zyn, om iets te verzoeken, zich inbeeldende, dat het hun zal t'huys gebraght worden, en anderen daar tegen wederom zoo ongevoeligh en laauw, dat zy over zich laaten loopen zonder eene vin te verroeren, en zich gewennen, om geruſtelyk allen hoon en ongelyk te verdragen, en gelyk een ſteene Terminus, daar de Weſpen en Vliegen op zitten en ſteeken, zonder dat het beeldt die afkeert en'er eenigh gevoel af heeft; miſſende het nochtans zelden, dat die zich als een muis houdt, niet van de katten wordt gegeeten, gelyk my onlangs van een geeſtige Juffrouw wierdt toegeworpen. de Rabbyn Gamaliël beſchuldigt in het treurſpel de Dooper de Geeſtelyken van diergelyke zwygziekte met deeze woorden:

Wy, die met ſchyn van deugdt verblinden 't plomp gemeen,
Zien koel en yverloos Gódts wetten overtreên,
Maar kikt men tegens onze inzettingen óf ſchriften,
Wy ſtuiven bittigh op.

't geene van Johannes den Dooper zelfs in het derde bedryf aldus beveſtigt wordt:

Maar, als men koomen moet tót leeren, ſtraffen, raaden,
En 't wit verklaaren zal der Góddelyke bladen,
Of roepen zal tót boete en betering van zeên,
Dan ſpeelt gy ſtommen hondt, óf yvert zoo wat heen:
De Wolven weert gy niet, die naar uw' ſchaapskooy tóchten,

Wat

Wat roeme ik van den Wolf? vleeschslindende gedróchten
En Wolven zyt gy zelf.

ende dit niet alleen uit laauwigheidt ende yverloosheidt, maar uit waereldtſche inzichten, en vreeze van door hunne waarſchouwinge ende vermaningen vyanden te zullen verwekken, ende beſpottinge te erlangen, den Hemel minder dan de menſchen involgende, waaromme Godt ook by den Profeet Jeſaiäs in 't 56 hoofdtſtuk vers 10. en 11. van de zodanigen zegt: *hunne wachters zyn alle blindt, zy weeten niets, zy zyn alle ſtomme honden, zy konnen niet baſſen: zy zyn ſlaperigh, zy liggen neder, zy hebben het ſluimeren lief, ende deeze honden zyn ſterk van begeerte, zy konnen niet verzadigt worden, ja het zyn Harders, die niets verſtaan konnen, zy alleen keeren zich naar hunnen wegh, elkeen naar zyn gewin, elk uit zyn einde.* ende wederom Ezechiel 3 vers 16. 17. en 18. *Menſchen kindt ik hebbe u tot eenen wachter geſtelt over 't huis Iſraëls, zoo zult gy het woordt uit mynen mondt hooren, ende hen van mynent wege waarſchouwen. Als ik tot de Godtloozen zegge, gy zult de doodt ſterven, ende gy waarſchouwt hen niet, ende ſpreekt niet om den Godtloozen van zynen Godtloozen wegh te waarſchouwen, opdat gy hem in 't leven behoude: die Godtlooze zal in zyne ongerechtigheidt ſterven, maar zyn bloedt zal ik van uwe handt eiſchen. doch, als gy den Godtloozen waarſchouwt, ende hy zich van zyne Godtlooze wegen niet bekeert, hy zal in zyne ongerechtigheidt ſterven, maar gy hebt uwe ziele bevrydt.* maar hoe menige quaade Rechter en Rechtsgeleerde werdt al mede niet de tong gebonden door bloedtverwantſchap, inzicht van ſtaat, of milde gaaven van de muntgodinne! door lange ervarentheidt ondervonden hebbende het zeggen van den Blyſpeldichter Terentius *in Andria: obſequium amicos, veritas odium parit.*

Wie ſteets de huik hangt naar den windt,
Hoe veel hy liegt, is yders vrindt.

weshalven, gelyk Johannes in het derde bedryf van 't bovengenoemde Treurſpel zegt, veeltydts

De zaak der weduwen nóch weezen vindt gehoor
Voor hunnen rechterſtoel. men duldt 'er dat de ryke
Den armen deerlyk pluk', verdruk', verongelyke:
Onrecht en recht ſtaan veil: de goutzucht ſchendt het al.

Aulus Gellius brengt op dit geval een aanmerkenswaardigh voorbeeldt by in het tweede boek van zyne Attiſche nachten cap. 9. in den redenaar Demoſthenes; want de Mileſiërs eenigen afgezonden hebbende naar Athenen, om byſtandt te verzoeken, zoo wierden die gezanten ter vergaderinge opgehaalt, ende droegen aldaar hunne aanbevole zaaken wel voor, maar vonden zich voor dien dagh afgeweezen, doordien zich Demoſthenes met veel hevigheidt en yver tegens hunnen voorſlagh aankantte, waaromme zy, om beter gevolg des anderendaags te hebben, des nachts by Demoſthenes gingen, ende den zelven door eenen gouden regen niet alleen zyne oogen verblindden, maar ook zyne tong zodanigh aan den bandt leidden, dat hy, die den vorigen dagh als een hondt gekeft, ende hen tegengeblaft hadde, den tweeden dagh in de nadere gehoorgevinge der Afgezanten, zoo ſtom als een viſch was, ende langen tydt gevergt, om zyn gevoelen en Raadt te uitten, op zyn keel geweezen, en verzogt heeft, dat men hem over wilde ſlaan, alzoo hy een zeer benauwde en zeere keel hadde. waar op iemant van 't volk riep: *Argentanginam patitur.* dat is, *hy heeft de geldtzucht.* 't geene ook in 't vervolg tot een gemeen ſpreekwoordt geworden is, wanneer men iemant betekenen wilde, die, door geldt omgekocht, zyne gedachten en gevoelen niet vryelyk dorſte zeggen. ook wilde hy naderhandt dit ſtuk genoeg weeten, als hy, Ariſtodemus gevraagt hebbende, hoe veel hy getrokken hadde voor zyne voorſpraake, ende beantwoordt zynde, een talent, daar op zeide, en ik ben beter beloont, op dat ik ſtil zou zwygen, weshal-

halven J: de Dekker met reden uitroept:

O geldtzucht, booze prye,
Waar vindt men schelmerye
Zoo schandigh, zoo veracht,
Waar toe gy niet verrukt het sterselyk geslacht?
Wat vindt men 'er met hoopen,
Die 't recht om gout verkoopen,
Die om het vuil genot
Van 't ongezielde gout nóch ziel ontzien nóch Gódt.

van gelyke zwygziekte was Thrasybulus mede overwonnen, schoon hy voorwendde door het te veel fruit eeten geen geluidt te konnen geeven, wanneer hy de Lacedemonische Afgezanten beantwoorden zoude. waar van daan het Atheensche spreekwoordt hervoortgekomen is: *Bos in lingua. hem is een stuk spek in den mond geworpen.* waar omtrent aan te merken is, dat de Atheensche Republyk een Os op haar geldt deedt munten, dat, acht stuivers waardigh zynde, een ós genoemt wierdt. de Vorstelyke Raaden, Beampten en Hovelingen overweegen eens, of dit hun ook eenighzins raaken kan, ende of zy om der Prinçen gunste de waarheidt, zoo niet vervolgen, en verkeeren in loogenen, op zyn beste niet verzwygen, daar een rechtzinnigh en getrouw Raadtsman betuigen moet, en zal, dat hy struik'len, maar van de waarheidt en billikheidt nooit afgetrokken kan worden; dat geen menschelyke dreigementen ofte geweldt, dat eens zyn einde heeft, maar de eeuwighduurende straffen, hem afschrikken en verbaast maaken, ende hy zynen Vórst wel in wil volgen, maar alleenigh in zoo verre, dat hy te gelyk zynen Schepper gehoorzaam kan blyven, gelyk Buchananus in zyn treurspel de Dooper Johannes dat karakter wonderlyk wel doet houden in zyne verantwoordinge tot Herodes, daar hy deszelfs gramschap over 't meermaals gedaan verwyt van deszelfs bloetschandigh Huwelyk met zyns broeders huisvrouwe in deezer voegen matigt, en te gelyk dien schendaadt zachjes doorstrykt.

Dat

Dat gy met de egemaal uw's broeders gingt verzaamen,
Heb ik, ('t is waar) wel ſterk geloochent te betaamen:
Maar weeg, o koning! eens, weeg met een ryp gemoedt,
Of ik, óf Gode óf u hier in gelieven moet:
En óch! óf ook de tong van all' dees hovelingen,
Die ſtaag om's Vórſten gunſt zoo woelen, draaven, dringen,
Meêr waarheidts hooren liet, al baart ze veeltydts haat,
Meêr ſcherpe redenen, maar heilzaam voor den ſtaat,
Als zachte ſmekingen, dóch die ten hooghſt en ſchaaden,
Wat zouden zy verhoên al ongemaks en quaaden!

ende hem wederom in het derde bedryf tegens den Rabbyn Malchus de noodtzakelykheidt, omme altoos den wegh der waarheidt te houden, doet betoogen:

J. Gódt vordert en vereiſcht, dat elk de waarheidt ſpreek',
M. Van waarheidt af te ſtaan heeft veelen doen bedyen.
J. 'K en paſſe op geen gewin, vermengt met ſchelmeryen.
M. En acht ge 't ſchelmery van ſchelden af te ſtaan?
J. Ik acht het ſchelmery te zien verlooren gaan
Zoo veele duizenden, als ik ze kan beſchudden,
En voor den dwaalwegh hoên.
M. Raak onzen handel niet, bezórg uw' eige zaaken.
J. 'T geen mynen naaſten raakt, achte ik my ook te raken.

dus zegt de Profeet Jeſaiäs in 't vyfde hoofdtſtuk vers 20. *wee den geenen! die het quade goedt heeten, ende het goede quaadt, die duiſterniſſe tot licht ſtellen, ende het licht tot duiſterniſſe: die het bitter tot zoet ſtellen, ende het zoete tot bitterheidt.* en wederom vers 23. *die de Godtloozen rechtvaardigen om een geſchenk, ende de gerechtigheidt der rechtvaardigen van dezelve afwenden.* Wie weet ook niet, hoe hoogh Godt zelfs de ſlappe beſtraffinge van den Prieſter en Richter Iſraëls Eli aan zyne zoonen genoomen heeft, daar van hun 1 Sam. 2. gezegt wordt, dat zy Belials kinderen waaren, ende den Heere niet kenden, dat zy het beſte vleeſch naamen

men van het geene het volk Israëls den Heere ten offerhande toebracht, ende hoereerden? Godt openbaart immers zyne grimmigheidt, eerstelyk door een Profeet aan Eli zelfs, en naderhandt aan Samuel. *Ende*, staat 'er vers 11. *de Heere zeide tot Samuel, zie, ik doe een ding in Israël, dat al die het hooren zal, dien zullen zyne beide ooren klinken. ten dien zelven dage zal ik verwekken over Eli alles, wat ik tegens zyn huis gesprooken hebbe, ik zal 't beginnen ende voleinden. want ik hebbe hem te kennen gegeeven, dat ik zyn huis rechten zal tot in eeuwigheidt om der ongerechtigheidts wille, die hy geweeten heeft; want, als zyne zoonen zich hebben vervloekt gemaakt, zoo heeft hy ze niet eens zuur aangezien.* ende hy voleindigt dezelve in het laaten omkoomen van Eli zyn beide zoonen in den strydt tegens de Philistynen, die meester van 't veldt, en de arke des verbondts blyven, over welke tydinge Eli geheel verschrikt geworden, en achterover van zyne stoel gevallen is, ende zyne nek gebrooken heeft, als te zien is 1 Sam. 3. vers 10. want zekerlyk, die den grondt van deeze verdervende zwygziekte ter degen eens omploegt ende onderzoekt, zal het zeggen van Gregorius den Grooten volkoomentlyk goedtkeuren, te weeten, dat wie eenige dwalingen ziet, ende niet berispt, zelve dwaalt, en den schuldt van den misdadiger op zynen halze laadt, wanneer hy nalatigh is om eenigh quaadt stuk te weeren, dat hy beletten konde. verwonderlyk zingt het Hollandtsch wonder, de geleerde Hugo de Groot, in een zamenspraak tusschen Vader en Zoon van dit misbruik, zyn gevolg en verbetering in deezer voegen:

Z. Is 't zwygen altydt goedt? kan niemant hier in missen?
V. Die, als hy spreeken moet, zwygt, kan hem wel vergissen,
Z. Is 't een quaadt teken dan te zwygen buiten tydt?
V. Hoe een hondt minder bast, hoe dat hy meerder byt.

Z. Wie

Z. Wien zyn zy tóch gelyk, die zich nooit laaten hooren?
V. Een ſtom en ſteenen beeldt, óf eenen vleeſchen tooren.
Z. Leert onze eigenſchap in deeze zaak ook iet?
V. Zy heeft ons niet gegunt de tong en ſpraak om niet.
Z. Wanneer is 't dat'er wordt door ſpreeken eer verkreegen?
V. Als iet met meerder nut gezeid word, dan gezweegen.
Z. Is door het zwygen ook wel zwarigheidt ontſtaan?
V Een oude Griekſche ſtadt is daar door heel vergaan.
Z. Wil my dan ſpreekens tyd, en zwygens recht bepaalen.
V. Houd middelmaat in all's, zo zult gy nimmer dwaalen.
Z. Toon my dees' middelmaat, dat ik die klaar magh zien.
V. Zeg niet al, niet altydt, nóch ook by alle liên.
Z. Verklaar dit nógh, opdat ik niet valle in gebreken.
V. Als 't noodt óf nut is, dan misdoet men niet met ſpreeken.
Z. Maar waar in is het tóch dat deeze noodt beſtaat?
V. In 't geene Godes eer, óf 's naaſten ſchade aangaat.
Z. Is 't zwygen dan nógh niet genoeg in zulke tyden?
V. Neen: elk moet doen zyn beſt, en voor de waarheidt ſtryden.
Z. Wanneer is 't, dat het nut ons 't ſpreeken zelf gebiedt?
V. Wanneer men eigenbaat, óf 's naaſtens voordeel ziet.

zo dat zy, die liever willen zwygen en gebrek lyden, als zich openbaaren, om geholpen te worden, zich zelfs ten hooghſten verongelyken. 't is waar, een edelmoedige ziel kan en zal veelerhande ſoorten van ongemakken liever uitſtaan, ende ſtilzwygens verkroppen, dan de ſchande ondergaan, van ietwes te doen. dat met haare toegenegentheidt niet overeenſtemt, en ondertuſſchen koomen 'er tyden en gelegentheden, in dewelke men alle bedenkingen over het hoofdt moet zien, en van den noodt een deugdt maaken, omme door een begin te maaken van zyne zwarigheden te openbaaren aan zyne vrinden, van derzelver vrindtſchap met reden voor rechtmatige begeertens te konnen hoopen ende erlangen een gewenſcht

E I N D E.

VER-

VERHANDELING

Van de

Betekenisse, Eigenschappen, 't Gebruik en de Heerlikheidt

der

TONGE.

De welbekende wysgeer Diogenes , omtrent ten einde gekoomen van het voeren eener wydtlopige redeneering, zeide; 't gaat wel, vrinden, 'k zie landt. niemant, geloove ik, zal eenighzins wraaken, dat ik myne Zinnebeelden ten toon gehangen , ende dus myne beloften naar myn gering vermogen gestant gedaan hebbende, mede uitroepe; het schip loopt in behoude haven; ende om dit voor eenigen tydt te doen rusten, tot dat my by tydt en wylen een nieuwe lust bevangen zal, omme den letteroçeaan met een steviger en beter bezeilde kiel wederom te beploegen , dunkt my alleenigh nogh overigh te zyn, dat ik het zelve in de laag haale ende vastmaake , ofte , om eigentlyker te spreeken, myne verhandelingen van de gebreken der menschelyke Tonge besluite met eene korte verklaring der betekenisse van het woordt zelve, ende 't gebruik, de nuttigheidt, en heerlikheidt van dat edele lidt des menschen met weinigh woorden ten toon stelle.

'T woordt Tonge geeft ons gemeenelyk te kennen dat deel van der menschen hoofdt, 't geene de volmaakte Schepper tot het maaken van geluidt , en 't onderscheiden der smaak binnen den mondt overkonstigh geplaast heeft tusschen de tanden en de keel, in dewelke

eene

eene bequaame gesteltheidt is, omme de lucht, het waare middel tot het geluidt, te ontfangen, en wederom uit te geeven, waarom de tonge zelfs by de Hebreen ook zomtydts *Garon*, de keel, genoemt wordt, als onder anderen Jesaias 58. vers 1. te zien is. ook komt ons de tonge in de schriften des ouden verbondts met de benaminge van *Peh*, de mondt, en *Saphah* de lippe voor, namentlyk Genesis 12. vers 1. en Exodus 4. vers 21. ende zulks waarschynelyk, omdat de lippe en mondt het eerste en zichtbaare teken van de spraake geeven, ende daar de klank door uitgaat. De Latynen noemden dit spraaklidt *Lingua*, van het werkwoordt *lingere*, *likken*, volgens het getuigenis van den grooten taalkenner Marcus Varro, dewyl de tonge de spyze te zamenpakt ende dus de keel overgeeft, ofte, als anderen willen, van 't woordt *ligare*, *binden*, omdat dit werktuig met een staketzel der tanden als verzekert, en *ligata* vastgebonden is. waar van daan ook de spreekwoorden *linguam continere*, *cohibere. de tong bedwingen*, *de tonge snoeren.* schynen voortgesprooten te zyn. Indien men de hoofdttaalen, waar onder ik onze moedertaale met het allergrootste recht meene te moogen optellen, nagaat, zal men bevinden, dat het woordt Tonge in yder van die taalen buiten de eigentlyke beduidenis van het spraaklidt nogh veele andere beteekenissen heeft. de Hebreeuwsche, als de alleroudtste en waarachtige paradys taale, den voorrang geevenden, komt my, boven de reets aangetoge verklaringen, de tonge voor in de beteekenisse van spraak of taale. (het werk voor het werktuig zelfs) dus staat 'er Genesis 11. vers 6. *En de Heere zeide, ziet, zy zyn eenerly volk, en hebben allen eenerly* spraake. En vers 7. *komt, laat ons nedervaaren, ende laat ons hunne* spraake *verwarren, opdat een iegelyk de* spraake *van zynen naasten niet hoore.* gelyk mede by de Grieken. als te zien is 1 Corinth. 14. vers 2. alwaar de woorden luiden: *want die een vreemde*

taale

taale (Φλῶσσα tonge, ſtaat'er eigentlyk) *ſpreekt.* en in de ſpreuke van Pittacus, *de tonge ſpreeke niet voor den geeſt.* alwaar het zelve woordt voorkomt; en, om my te bekorten, dezelfde maniere van betekenen hebben de Latynen, drukkende ſpraak en tong met een en het zelfde woordt *lingua* uit, gelyk wy Nederlanders met het woordt Tonge alleen, zynde het een gewoone ſpreekwyze te zeggen, *iemant op de tong*, of praat, *helpen*, en *op een ieders tonge ryden.* wyders wordt door dat zelve woordt mede te kennen gegeven een zekere platte viſch, en de ſmaak zelfs, wanneer men hoort zeggen: hy is fyn van tong: ende eindelyk met het verkleinde woordt tongetje het houtje in het mondtſtuk der Fluiten, het pennetje in de ſchoengeſpen, de evenaar eener weegſchaale, en het klapvliesje van de longepyp. By Latynſche Schryvers van de latere eeuwen geeft het woordt *lingua* mede een geheel geſlacht van volkeren te kennen, en by die ons de kerkelyke zaaken nagelaten hebben betekent het een gedeelte van der Geeſtelyken rok, als dewelke door zyne menighvuldige plooijen als zoo veele tongen verbeeldt. de doorluchtige Cæſar en Dichter Lucanus noemen zelfs lib. 3. cap. 13. de bello gallico en lib. 2. vers 613. de hoofden, of in zee uitſteekende hoeken der Zeekuſten, Linguas of Tongen wegens hunne gedaante: en ik vinde by den geleerden Bochart den Rabbi Maimonides van een roode Tonge gewagh maaken, waar meede verſtaan wierdt een klein lapje roodt laken, op de wyze van een' tong geſneeden, het geene, ter zwaarte van twee ſikkelen, door een' Prieſter op den kop van den vry te laatenen Bok gebonden wierdt, en welk lapje voorheenen, (zie *Gemara in Joma cap.* 6) aan de deur van den voorſten en tweeden voorhof opgehangen is geworden, om te beproeven of het zelve zyn kleur zoude behouden, ofte wit worden, in geloove en vertrouwen, dat, by aldien het zelve wit wierdt, de zonden

des geenen, die het zelve dus ophing, ofte voor wien het een ander deedt, zekerlyk vergeeven waaren, passende de Jooden daar op de woorden des Profeeten Jes. hoofdtst. 1. vers 18. toe, luidende: *komt dan, en laat ons zaamen rechten, zegt de Heere. al waaren uwe zonden als scharlaken, zy zullen wit worden als sneeuw; al waaren zy roodt als karmozyn, zy zullen worden als witte wolle.* welke gewoonte de Talmudisten voorgeeven, dat veertigh jaaren voor 't verbranden des Jeruzalemschen Tempels door de Romeynen opgehouden, en buiten gebruik geraakt is. Wanneer wy nu Godts onafmetelyke wysheidt, schoon met schemerige oogen, in zyne schepselen, ende wel voornamentlyk in den mensche eens naspooren, bevinden we terstondt, dat, hoe konstigh en verwonderenswaardigh alle deszelfs andere deelen ook volbouwt moogen zyn, echter de tonge het by uitstek van de andere ledemaaten windt, ende in heerlikheidt, gebruik en vermogen de kroon spant; want daar alle de andere leden, door de ingeschapene natuur dezelfde werkingen en bewegingen, als die der andere Dieren, doen, daar wordt des menschen tonge door de ziel, dat onsterffelyke en alleen onverderffelyke deel des menschen, bestiert, nadat zy de gedachten alvorens gesmeedt ende bereidt heeft, ten einde de tonge die aan het gehoor vertolken, ende als een lieffelyk speeltuig met een aangenaamen toon den lof en Majesteit des Scheppers uit bazuinen, ende met eerbiedinge verkondigen zoude, ende dien Allerhooghsten, die zoo oneindigh in grootheidt, en zoo volstandigh in goetheidt is, dat noch vermeerdering, noch vermindering by den zelven plaats heeft, bedanken konde voor zyne gadelooze liefde tot den mensche, hem zoo verre boven alle andere schepselen gestelt hebbenden: dus zegt de Prediker, dat de Heere hem een tonge geschonken heeft, om deszelfs lof te verhaalen, en de Profeet Jesaias in het vierde vers van zyn vyftighste hoofdtstuk:

de

de Heere Heere heeft my een' tonge der geleerden gegeeven, opdat ik weete met den monde een woordt op zynen tydt te spreeken. ook staat 'er Spreuken 15. vers 2. *de tonge der wyzen maakt de wetenschap goedt.* voorts vers 4. *de medicyne der tonge is een boom des levens.* en vers 7. *de lippen der wyzen zullen de wetenschap uitstrooijen.* alle 't welke de Apostel Jacobus in het negende vers van het derde hoofdtstuk zynes algemeinen zendtbriefs bevestigt, schryvende: *door haar* (de Tonge) *looven wy Godt ende den Vader.* schoon nu ook veele dieren eene tong hebben, ende daar geluidt mede koomen te geeven, zoo weeten zy daar echter malkanderen niet mede te verstaan, dan voor zoo verre alleen, als hunne driften en natuurelyke neigingen naar ieders soorte en geslachte overeenkoomen, nadien zy geene ziel, dan die in 't enkele leven bestaat, deelachtigh zyn, en by gevolg geene denkbeelden, de uitwerkingen eener redelyke ziele in den mensch, konnen maaken, ook geene kennisse aan andere Dieren mededeelen, die na hunne doodt overblyft, gelyk der menschen tonge doet, die der zelven wetenschappen en kennisse niet alleen aan anderen mededeelt, maar wel zoodanigh, dat dezelve ook na der zelven doodt blyven leeven, ende de nakomelingschap ten nutte en voordeel onderrichten, behalven dat geenigh schepsel buiten den mensch eenige spraak maghtig is, als Aristoteles omstandighlyk aangemerkt heeft lib. 1. Polit. waarom ook Phocylides oudttydts gezegt heeft, dat de spraak een veel zekerder schildt voor den mensch is, dan het staal, ende dat Godt, yder schepsel een byzonder beschermwapen toegelegt hebbende, als den vogelen vlerken, den leeuwen snelheidt en dapperheidt, den stieren twee hoornen, en de Byen eenen angel, den mensche alleenigh de Tonge gegeeven heeft. hoe groot haare aangenaamheidt is, betuigt Syrach, zeggende Eccles. 40. vers 21. dat zy de fluit en harpe, hoe lieffelyk van klank, te

boven gaat, ende daar de ſpraake ook den Engelen, dien volmaakten en gedienſtigen Geeſten, wordt toegeſchreeven 1 Corinthen 13. vers 1. en op meer andere plaatſen der Goddelyke Schriften, ja Godt, den grooten konſtenaar en bouwmeeſter der ganſche aarde, zelfs, als in 't Boek der ſcheppinge en vervolgens te vinden is, hoe groote waardigheidt moet 'er dan niet aan dat kleine lidt geſchonken zyn? de menſch kan voorzeker alles ligt rekenen, wanneer hy de grootte en waardye van dit tedere lidt nagaat, nadien hy bevinden zal, dat Godts oneindige goetheidt met dat te ſchenken ons als zyne wettige kinderen gehandelt en omhelſt heeft, want hier door komt de welſprekentheidt, die Koninginne der handelingen, gelyk Sofocles zegt, te voorſchyn, waar door wy volgens de gedachten van den Roomſchen Redenaar opgewekt, bewogen, en van de opgevatte vreeze verloſt worden, onze begeerlykheden en grimmigheidt bedwongen vinden, ons verbinden laaten aan de menſchelyke bywooninge niet alleen, maar ook aan 's landts wetten en inzettingen, ende tot een burgerlyk leven beſtiert worden. onwaardeerlyk voorwaar zyn de vruchten eener welgeſtelde Tonge, want boven dat wy daar de knoop onzer vrindtſchappen meede leggen, ende onze genegentheden, liefde, begeertens, en gedachten mede te verſtaan geeven, onze vrinden in hunne zwarigheden vertrooſten, de zwakken te recht helpen, en de waarheidt beleiden, zoo konnen ende moogen wy daar door met onzen Maaker zelfs ſpreeken, ende hem onzen noodt en zwarigheden te kennen geeven: want alhoewel Godt het harte verſtaat, ende hem onze gedachten en overleggingen bekent zyn, zoo heeft hy echter gewilt, dat de Tonge tot zyner eere geluidt bezoude geeven, ende hem aanroepen ten tyde der benaauwtheden, gelyk Elihu tot Job zegt Job 33. vers 26. *hy zal tót Godt ernſtelyk bidden, die in hem een welbehagen neemen zal, ende zyn aangezichte met gejuich aanzien.*

zien. 't welke van den koning David Pfalm 34. vers 16. beveftigt wordt. *de oogen des Heeren zyn op de rechtvaardigen, ende zyne ooren tot hun geroep.* als meede van Salomon in 't 16. hoofdtftuk zyner Spreuken vers 1. *de mensche heeft schikkingen des herten, maar het antwoordt der tonge is van den Heere*, ende voorts vers 4. *de Heere heeft alles gewrocht om zich zelfs wille.* de Heidenen zelfs hebben deeze waarheidt duidelyk erkent gehadt; want geloovende, dat de tonge de kroon van alle de andere leden fpande, hielden zy 't ook billyk te zyn, dat men den Goden dezelve opofferde, gelyk al voor langen by verfcheide geleerde mannen aangemerkt is over het zeggen van Homerus: *werpt de tonge in het vuur.* Didymus teekent onder anderen op deeze plaatfe des Grooten Dichters aan, dat het eene gewoonte der naar bedt gaanden was, om de tongen der offerbeeften ter eere van de fpraak begunftigende Goden te verbranden, 't welke Athenæus lib. 1. cap. 14. beveftigt. eenigen willen, dat de Iöniërs deeze plechtigheidt de eerfte ingevoert hebben, ende wel daarom, omdat de flaapenden geene tonge geduurende hunne ruft benodigt waaren; anderen wederom zyn van gedachten, dat deeze heiliging der Tonge, als van het alleredelfte lidt, gefchiedde, omdat men geloofde daar door de vuiligheden en fmetten van zyne qualykgevoerde redenen te konnen afwaffchen, en verzoeninge met de Goden te zullen erlangen. zommige Indiaanfche volkeren hebben iets diergelyks voor, wanneer zy met eenigh ander volk een verbondt maaken, hunne tong en mondt met bloedt, dat zy uit hunnen flinken arm tappen, beftrykende, nadien zy van gedachten zyn, dat dat bloedt het naafte van 't harte, daar de vrindtfchap haare zetel heeft, affchiet, gelyk Petrus Cieza in zyne gefchiedeniffen en befchryvinge van Peru tom. 2. cap. 94. aangetekent heeft. dewyle nu de tonge in zoo eene overtreffelyke waardigheidt en vermogen geftelt is, hebben

ben van oudts her de wetten der meeſte volkeren al tegen het misbruiken van de zelve in de weer geweeſt. de Egyptenaaren immers ſneeden de tonge des geenen uit, die eenige geheimen vertelde, gelyk de Romeinen deeden aan de valſche getuigen, als Diodorus Siculus lib. 1. cap. 6. getuigt, ende in de bittere vervolging der Chriſtenen aan de heilige Martelaaren , als Antonius Gallonius in het laaſte hoofdtſtuk van zyne verhandeling over het pynigen der Martelaaren aantekent. ende gelykerwys heden ten dage op veele plaatzen den Godtslaſteraars met eenen gloeijenden priem de tonge doorboort wordt, zoo ſchryft Plutarchus , dat Artaxerxes zelf eens logenaars tonge met drie priemen heeft laaten doorſteeken.



NAAM-

NAAMLYST

Der

OPSCHRIFTEN

Deezer

ZINNEBEELDEN.

NAAM-

NAAMLYST

Van

SCHRYVERS,

In dit Boek aangetogen.

A.

B.

C.

Cieza

D.

E.

F.

Gab-

G.

H.

I.

L.

M.

O.

P.

EINDE.

NABERECHT.

Dewyle, hoe naauwkeurigh de Schryver ook gelet heeft op de Drukproeven, hy bevindt, dat 'er nogh al verſcheidene miſſlagen ingeſloopen zyn, als een Z voor een S, een T voor DT, een G voor GH en diergelyke ſpelfeilen meer, behalven eenige groſſe Taalſouten, die ook wel het meeſte ſtooten zullen, zoo wil hy den opmerkenden en beſcheidenen Leezer van harte gebeeden hebben, van de zwaarſte drukfeilen aldus te verbeteren.

Bladt.	Regel.	Staat.	Lees.
12. 65. 146. 167. 204. 211. 241. 266.	15. 26. 4. 7. 31. 27. 29. 15. 18. 24.	des Heere.	des Heeren.
13	29	antwoordende.	antwoordenden.
59	12	zeggende.	zeggenden.
65	14	ſnorkende.	ſnorkenden.
128	11	maakende.	maakenden.
157	9	begrypende.	begrypenden.
213	10	ſtellende.	ſtellenden.
233	9	ſchryvende.	ſchryvenden.
237	13	zeggende.	zeggenden.
24	5	een kopere ſtier.	een koperen ſtier.
25	7	hem zelven.	zich zelven.
31 111	5 20	hen	hun.
117	19	zich zelven ſtinkenden.	zich zelfs ſtinkende.
117	12	ſtof.	ſnof.
127	17	nader de Goden.	nader den Goden.
141. 200. 211. 219. 258. 262. 301.	28. 6. 19. 8. 6. 6. 34.	den doodt.	de doodt.
146	4	waarom men by.	waarom by.
156	24	bewaarhedenden.	bewaarhedende.
286	22	geantwoordt hebbenden.	geantwoordt hebbende.
295	24	houdenden.	houdende.
300	10	ſchoeijenden.	ſchoeijende.
157	10	dezelve leezende.	den zelven leezende.
158	26	van den tonge.	van de tonge.
198	17	bezaaijende.	beziende.
200	12	boven het Fortuin.	boven de Fortuin.
210	31	dezelven.	dezelve.
244. 320.	20. 13.	het getuigeniſſe.	de getuigeniſſe.
301	22	ons zelven.	ons zelfs.
301	24	naar de ſchyn.	naar den ſchyn.
313	29	mede niet de tong.	mede niet in de tong.

E I N D E.

c/-

— Bm